

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AFRİKA'DAKİ ÇATIŞMALARIN ÖNLENMESİ:
AFRİKA BARIŞ VE GÜVENLİK MİMARİSİ VE
DARFUR KRİZİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

**Hazırlayan
İbrahim ARSLAN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Soner KARAGÜL**

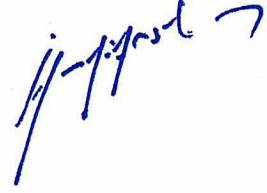
Çanakkale – 2014

TAAHHÜTNAME

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘Soğuk Savaş Sonrasında Afrika’daki çatışmaların nlenmesi: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi ve Darfur Krizi rneği’’ adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11/3/2014

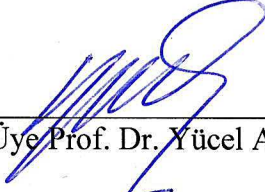
İbrahim Arslan

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

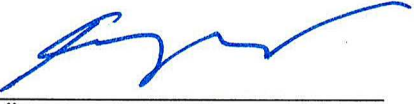
İbrahim ARSLAN'a ait

**Soğuk Savaş Sonrasında Afrika'daki Çatışmaların Önlenmesi: Afrika Barış ve
Güvenlik Mimarisi ve Darfur Krizi Örneği** adlı çalışma, jürimiz tarafından
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında
DOKTORA TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Yücel ACER

Üye Yrd. Doç. Dr. Şener KARAGÜL
(Danışman)

Üye Doç. Dr. M. Bülent ULUDAĞ

Üye Doç. Dr. Kerem BATIR

Üye Yrd. Doç. Dr. S. Sami TAN

Tez No : 10030215
Tez Savunma Tarihi : 20.02.2014

ONAY

Doç. Dr. İbrahim Hakkı Öztürk
Enstitü Müdürü

11.03/2014

ÖZET

Soğuk Savaş Sonrasında Afrika'daki Çatışmaların Önlenmesi: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi ve Darfur Krizi Örneği

Soğuk Savaş sonrasında Afrika'da demokratik normların gelişmesine ilişkin önemli ilerlemeler sağlanmasına rağmen; kıtadaki silahlı çatışmalar günümüze kadar süregeldi. Son yirmi yıl içinde birçok Afrika ülkesinde uyuşmazlık nedenleri ulusal güç, ideoloji, otonomi, ayrılık, toprak/bölge, doğal kaynaklar ve diğer nedenler olarak kategorize edilebilecek şiddetli çatışmalar yaşandı.

Afrika Birliği Örgütü, Afrika'nın entegrasyon sürecinde 1963'de kuruldu ve 2002'deki dönüşüm sonrasında anılan örgüt yerini Afrika Birliği'ne bıraktı. Her iki kuruluşun barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik yapılanmaları ve yaklaşımları farklılık göstermektedir. Afrika Birliği Örgütü'nün öncelikli hedefleri; "Afrikalı" kimliğin güçlendirilmesi, kıtada sömürge yönetimi altındaki ülkelerin özgürlüklerini elde etmelerinin sağlanması ve Afrika'nın entegrasyonu olarak belirlendi. Afrika Birliği ise, önceki baskın prensip kıtadaki devletlere "müdahale yok" yerine, Kurucu Yasa'da belirtilen koşullarla uyumlu olarak müdahaleye olanak veren "ilgisizlik yok" prensibini kabul etti.

Barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik çabaların sonucunda oluşturulan Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, 2002'den itibaren fonksiyonel hale geldi. Afrika Birliği, kıtadaki bölgesel ekonomik topluluklardan güvenlik alanında yararlanarak; bunların Mimariye entegre edilmesini amaçlamaktadır.

Bu çalışmada Afrika'nın entegrasyon sürecinde barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik çabalar, kıtada görülen silahlı çatışmalar ve örnek olay bağlamında Darfur krizi analiz edilmekte; kolektif savunma ve güvenlik anlayışıyla oluşturulan Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin kapasitesi yorumlanarak yetersizliğinin giderilmesine yönelik çözümler önerilmektedir.

ABSTRACT

Prevention of Post Cold War Conflicts in Africa: African Peace and Security Architecture and Darfur Crisis Instance

Although important progress regarding development of democratic norms has been maintained in Africa after Cold War, armed conflicts on the Continent have been held until nowadays. Violent armed conflicts, dispute reasons of which are categorized such as national power, ideology, autonomous, secession, territory, natural resources and others have been witnessed in most of African countries in the last twenty years.

In the integration process of Africa, the Organization of African Unity (OAU) was established in 1963 and after transformation in 2002 the aforementioned organization left its place to African Union (AU). Structures and approaches of both organizations towards maintaining peace and security show diversities. The primary objectives of OAU were defined such as strengthening of African identity, acquiring independence of countries, which were under colonial administration and integrating Africa. In regards to AU, instead of former dominant principle “non intervention” to the countries on the Continent, AU adopted “non interference” principle, which provides intervention possibility in line with mentioned conditions in the Constitutive Act.

African Peace and Security Architecture (APSA), which was constituted as a result of seeking efforts towards maintaining peace and security, has become functional since 2002. AU aims to integrate Regional Economic Communities (RECs) on the Continent into APSA by making use of RECs in the field of security.

In this study, efforts towards ensuring peace and security in the process of African integration; armed conflicts on the Continent and Darfur crisis, as a case study, are analyzed; capacity of APSA, which was established with the understanding of collective defense and security approach, is commentated and solutions to overcome its insufficiency recommended.

ÖNSÖZ

Sömürge dönemi sonrasında Afrika'nın yeni bağımsız devletleri, iç sorunların üstesinden gelinmesinin yanı sıra, kıtasal düzeyde bütünleşme konusunda farklı yaklaşımların uyumlaştırılması sorunu ile karşılaştılar. Kıtadaki bazı devletler, yeni elde ettikleri bağımsızlığı koruma adına yetkilerinin bir kısmını ulus üstü bir kuruluşa devretmekte istekli davranmazken; Pan-Afrikanizm hareketinin savunucuları, Afrika'da birlik duygusunu güçlendirmek için çaba sarf ettiler.

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla kıtadaki devletlerarasındaki farklılıklar bir kenara bırakılarak, 25 Mayıs 1963'de Afrika Birliği Örgütü kuruldu. Afrika Birliği Örgütü'nün çabaları, kıtadaki çatışmaların önlenmesinde yetersiz kaldı. Soğuk Savaşın ardından Afrikalı liderler, kıtasal düzeyde çatışmaların önlenmesine yönelik etkili bir mekanizmaya sahip olunması yönündeki arayışlarını sürdürdüler. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, Afrika Birliği Örgütü'nün dönüşümü ile oluşturulan Afrika Birliği bünyesinde yapılandırıldı. Afrika'nın güvenlik sorunlarına Afrikalı çözüm bulmayı amaçlayan Mimari ile kolektif savunma konusunda uzlaşma sağlanmasına rağmen, liderlerin yükümlülüklerini yerine getirmedeki isteksizlikleri, diğer nedenlerle birleşerek, kıtadaki çatışmaların önlenmesinin önündeki en önemli engeli oluşturdu. Çalışma kapsamında incelenen Darfur krizi örneğinde Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin yetersizliği daha da belirginleşti.

Afrika'da çatışmaların önlenememesi, kıtadaki devletlerin önceki sömürgeci güçlerle ilişkilerini sürdürmeleri ve kıtada çıkarı olan uluslararası aktörlerin çokluğu nedeniyle çatışmaların görüldüğü ülke, Afrika kıtası ve kıta dışı düzeyde etki yaratmakta; Afrika, uluslararası toplumun güvenlikle ilgili gündeminin ön sıralardaki yerini korumaktadır.

Çalışma süresince alan araştırma yöntemi ve kütüphane araştırma yöntemi uygulanmış, yüz yüze görüşme ve örnek olay incelemesi tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda Aralık 2012'de Afrika Birliği Karargâhı'nın bulunduğu Addis Ababa-Etiyopya'ya bir çalışma ziyareti gerçekleştirilmiş, Afrika Birliği Komisyonu Barış ve Güvenlik Departmanı'nda politikadan sorumlu Simon Badza'nın tavsiyesi üzerine Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Dr. Kambudzi ile ofisinde bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Aynı ziyarette Uluslararası Güvenlik Çalışmaları (International Security Studies-ISS) kuruluşunda görevli, çatışma önleme ve risk analiz uzmanı Berouk Mesfin ile Addis Ababa'da Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin geneline yönelik bir

mülakat yapılmıştır. İlave olarak Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu'nda (USAK) görevli araştırmacı Fuad Ferhavi ile Ankara'da bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Kütüphane araştırma yöntemi kapsamında Afrika Birliği Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Kütüphanesi ve Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) Ankara Ofisi Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır.

Beni bu alanda çalışmaya yönlendiren; Afrika'nın, Türkiye'de ve uluslararası alanda artan önemi konusunda ufuk açıcı düşüncelerini paylaşan; öğrencileri olmaktan kıvanç duyduğum Hocalarım Prof. Dr. A. Mete Tuncoku ve Prof. Dr. Yücel Acer'e şükranlarımı sunuyorum. Tezin oluşturulması safhasında katkılarını esirgemeyen Hocam Doç. Dr. M. Bülent Uludağ'a teşekkür ediyorum. Araştırma sürecinde Addis Ababa'da yaptığım görüşmelerle ilgili gerekli ortamı sağlayan Türkiye Cumhuriyeti Addis Ababa Büyükelçiliği personeline şükranlarımı sunuyorum. Görüşlerinden yararlandığım Sayın Dr. Kambudzi ve Sayın Mesfin'e teşekkür ediyorum. Çalışmanın her aşamasında, zaman mefhumu gözetmeksizin bilgi birikimini ve deneyimini benimle paylaşan Hocam Yrd. Doç. Dr. Soner Karagül'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Her zaman olduğu gibi, bu çalışma süresince de sabırla ve büyük bir fedakârlıkla bana destek olan sevgili eşime minnettar olduğumu belirtiyor, şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR, ŞEKİLLER	xxviii
GRAFİKLER, FOTOĞRAFLAR, HARİTALAR	xxix
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

SOĞUK SAVAŞ VE SONRASINDA AFRİKA'DAKİ SİLAHLI ÇATIŞMALAR

1.1 Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma ve Silahlı Çatışmalar	8
1.1.1 Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma	9
1.1.1.1 Birleşmiş Milletler Öncesi Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma	9
1.1.1.2 Birleşmiş Milletler Döneminde Kuvvet Kullanma	11
1.1.2 Uluslararası Hukukta Silahlı Çatışmalar	15
1.1.2.1 Uluslararası Silahlı Çatışmalar	17
1.1.2.1.1 Devletlerarası Silahlı Çatışmalar	17
1.1.2.1.2 Uluslararasılaşmış Silahlı Çatışmalar	19
1.1.2.2 Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar	19
1.1.2.3 Birleşmiş Milletler Kararları Uyarınca Yürütülen Silahlı Çatışmalar	21
1.2 Afrika'daki Silahlı Çatışmalar	22
1.2.1 Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri	23
1.2.2 Ülke Tabanlı Silahlı Çatışmalar Analizi	28
1.2.2.1 Angola	28
1.2.2.2 Burundi	30
1.2.2.3 Ruanda	32
1.2.2.4 Cezayir	33
1.2.2.5 Cibuti	35
1.2.2.6 Çad	36

1.2.2.7 Etiyopya	38
1.2.2.8 Fas	40
1.2.2.9 Fildişi Sahilleri	42
1.2.2.10 Gine-Bissau	43
1.2.2.11 Güney Afrika	44
1.2.2.12 Kenya	46
1.2.2.13 Kongo Demokratik Cumhuriyeti (Zaire)	47
1.2.2.14 Liberya	49
1.2.2.15 Libya	50
1.2.2.16 Mali	51
1.2.2.17 Mısır	52
1.2.2.18 Moritanya	54
1.2.2.19 Mozambik	56
1.2.2.20 Namibya	57
1.2.2.21 Nijerya	58
1.2.2.22 Orta Afrika Cumhuriyeti	60
1.2.2.23 Senegal	61
1.2.2.24 Sierra Leone	62
1.2.2.25 Somali	63
1.2.2.26 Sudan	65
1.2.2.27 Güney Sudan	66
1.2.2.28 Tanzanya	68
1.2.2.29 Togo	69
1.2.2.30 Uganda	70
1.2.2.31 Zimbabwe	72

BÖLÜM II

AFRİKA'DA ENTEGRASYON ÇABALARI VE AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ/AFRİKA BİRLİĞİ

2.1 Afrika'da Entegrasyon Sürecinin Teoriği ve Pratiği	77
2.2 Afrika Birliği Örgütü'nün Kuruluş Süreci	84
2.2.1 Pan-Afrikanizm (Özgürlük ve Entegrasyon)	85
2.2.2 Afrika'da Siyasi Birlik İle İlgili Düşünceler	87

2.3 Afrika Birliği Örgütü'nün Yapısı	92
2.3.1 Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu	94
2.3.2 Bakanlar Konseyi	94
2.3.3 Genel Sekreterlik	95
2.3.4 Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu	95
2.3.5 Özel Komisyonlar	96
2.4 Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği'ne Dönüşümü	96
2.4.1 Lagos Nihai Senedi	98
2.4.2 Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesi'nin Kabul Edilmesi	99
2.4.3 Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika'daki Politik, Sosyo-Ekonomik Durum ve Dünyadaki Köklü Değişiklikler Hakkındaki Deklarasyonu	100
2.4.4 Afrika Ekonomi Topluluğu'nun Kurulması	101
2.4.5 Afrika Birliği Örgütü Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının Kurulması	103
2.4.6 Sirte Zirvesi - 1999	104
2.4.7 Lome' Zirvesi - 2000	106
2.4.8 Lusaka Zirvesi - 2001	106
2.4.9 Durban Zirvesi - 2002	107
2.5 Afrika Birliği'nin Yapısı	108
2.5.1 Birlik Genel Kurulu	110
2.5.2 Yürütme Konseyi	110
2.5.3 Pan - Afrika Parlamentosu	111
2.5.4 Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Mahkemesi	112
2.5.5 Komisyon	113
2.5.6 Daimi Temsilciler Komitesi	113
2.5.7 Özel Teknik Komiteler	113
2.5.8 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey	114
2.5.9 Finansal Kuruluşlar	115
2.5.10 Barış ve Güvenlik Konseyi	116
2.5.11 Afrika Birliği Uluslararası Hukuk Komisyonu	116
2.5.12 Yozlaşmaya Karşı Tavsiye Kurulu	118

BÖLÜM III
AFRİKA'DA BARIŞ VE GÜVENLİĞİN İNŞASI

3.1 Afrika Birliği Örgütü'nün Güvenlik Boyutu	119
3.1.1 1963 - 1992 Dönemi	121
3.1.2 1993 - 2000 Dönemi (Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının Oluşturulması)	127
3.1.3 Afrika Birliği Örgütü Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının Değerlendirilmesi	134
3.2 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi	135
3.2.1 Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi	136
3.2.1.1 Oluşumu	137
3.2.1.2 Fonksiyonları ve Uygulama Gücü	139
3.2.1.3 Çalışma Yöntemi	141
3.2.2 Akil İnsanlar Heyeti	142
3.2.3 Kıtasal Erken Uyarı Sistemi	143
3.2.4 Afrika Ani Müdahale Gücü	143
3.2.5 Barış Fonu	148
3.2.6 Komisyon Başkanı	149
3.3 Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası	150
3.3.1 Prensipler, Değerler	151
3.3.2 Uygulama Organları	152
3.3.3 Bölgesel Kuruluşlar ve Mekanizmalar	153
3.3.3.1 Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu	155
3.3.3.2 Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu	157
3.3.3.3 Kalkınmaya Yönelik Hükümetlerarası Otorite	158
3.3.3.4 Güney Afrika Kalkınma Topluluğu	160
3.3.3.5 Doğu Afrika Topluluğu	162
3.3.3.6 Batı ve Kuzey Merkezi Afrika-Sahra Ülkeleri Topluluğu	163
3.3.3.7 Arap-Mağrip Birliği	163
3.3.3.8 Doğu ve Güney Afrika İçin Ortak Pazar	164
3.3.4 BM ve Diğer Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler	165
3.4 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin Değerlendirilmesi	166
3.4.1 Barış ve Güvenlik Konseyi	169
3.4.2 Akil İnsanlar Heyeti	172

3.4.3 Erken Uyarı Sistemleri (Kıtasal ve Bölgesel)	173
3.4.4 Afrika Ani Müdahale Gücü	174
3.4.5 Barış Fonu	179

BÖLÜM IV

DARFUR KRİZİ VE ULUSLARARASI TOPLUMUN ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

4.1 Çatışmalar Ülkesi Sudan	184
4.2 Kolektif Savunma Anlayışının Test Alanı: Darfur	187
4.3 Darfur Krizinin Geçmişi, Bölgesel Nedenleri	189
4.3.1 Toprak İçin Çatışmalar	194
4.3.2 Çevresel Faktörler	195
4.3.3 Hukuka Uyulmaması, Düzenin Bozulması	196
4.3.4 Küçük Çaplı Silahların Yayılması	196
4.4 Barış Çabaları/Anlaşmaları	197
4.4.1 Kapsamlı Barış Anlaşması	198
4.4.2 Darfur Barış Anlaşması	198
4.4.3 Doha - Darfur İyi Niyet Anlaşması	201
4.4.4 Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi	202
4.5 Uluslararası Kuruluşların ve Küresel Aktörlerin Darfur Krizine Yaklaşımları	203
4.5.1 Birleşmiş Milletler	203
4.5.2 Avrupa Birliği	208
4.5.3 Amerika Birleşik Devletleri	211
4.5.4 Çin	212
4.5.5 Afrika Birliği'nin Darfur Krizine Müdahalesi	215
4.6 Darfur'un Güvenliğinde Son Durum	222
SONUÇ	227
KAYNAKÇA	244
EKLER:	
EK 1. AFRİKA'NIN BÖLÜŞÜLMESİ	258
EK 2. SİLAHLI ÇATIŞMALARA YÖNELİK TANIMLAR	260

EK 3. SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AFRİKA'DAKİ SİLAHLI ÇATIŞMALAR (1991-2008)	264
EK 4. AFRİKA'DA DEVAM EDEN ŞİDDETLİ ÇATIŞMALAR (2012)	296
EK 5. AFRİKA BİRLİĞİ'NE ÜYE DEVLETLER	306
EK 6. AFRİKA HARİTASI	309

KISALTMALAR

AAPC	: All African Peoples Conference (Tüm Afrika Halkları Konferansı)
AB	: Avrupa Birliği
ADC	: Alliance of Democrats for Change (Değişim için Demokratlar İttifakı)
ADF	: Alliance of Democratic Forces (Demokratik Güçler İttifakı)
ADLF	: Alliance des forces démocratiques pour la libération du Congo-Kinshasa; Alliance of Democratic Forces for the Liberation of Congo-Kinshasa (Kongo-Kinşasa'nın Özgürlüğü için Demokratik Güçler İttifakı)
AFDL	: Alliance des forces démocratiques pour la libération du Congo, Alliance of Democratic Forces for the Liberation of Congo (Kongo'nun Özgürlüğü için Demokratik Güçler İttifakı)
AFRC	: Armed Forces Revolutionary Council (Silahlı Kuvvetler Devrim Konseyi)
AIS	: Armée Islamique du Salut (İslami Selamet Ordusu)
ALF	: Afar Liberation Front (Afar Özgürlük Cephesi)
AMIB	: African Union Mission in Burundi (Afrika Birliği Burundi Misyonu)
AMIS	: African Union Mission in Sudan (Afrika Birliği Sudan Misyonu)
AMISEC	: African Union Mission for support to the Elections in Comoros (Komor Adaları'ndaki Seçimlerin Desteklenmesi için Afrika Birliği Misyonu)
AMISOM	: African Union Mission in Somalia (Afrika Birliği Somali Misyonu)
AMU	: The Arab Maghreb Union (Arap Mağrip Birliği)
AN	: Alliance nationale (Ulusal İttifak)
ANC	: African National Congress (Afrika Ulusal Kongresi)
APC	: All People's Congress (Tüm Halkların Kongresi)
APCLS	: Alliance of Patriots for a Free and Sovereign Congo (Özgür ve Egemen Kongo için Vatanseverler İttifakı)
APF	: Africa Peace Facility (Afrika Barış Hizmeti)

APRD	: People's Army for the Restoration of the Republic and Democracy (Cumhuriyet ve Demokrasinin Restorasyonu için Halkın Ordusu)
APSA	: African Peace and Security Architecture (Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi)
AQIM	: Qaida al-Jihad fi Bilad al-Maghrib al-Islami; al-Qaeda Organisation in the Islamic Maghreb (İslam Mağribi'nde El Kaide Organizasyonu)
ARDUF	: Afar Revolutionary Democratic Unity Front (Afar Devrimci Demokratik Birlik Cephesi)
ARPCT	: Alliance for the Restoration of Peace and Counter-Terrorism (Barış ve Karşı Terorizmin Restorasyonu için İttifak)
ARS/UIC	: Union of Islamic Courts (İslami Mahkemeler Birliği)
ASF	: African Standby Force (Afrika Ani Müdahale Gücü)
ASP	: Afro-Shirazi Party (Afro-Shirazi Partisi)
ATNMC	: Alliance Touareg Nord Mali pour le Changement (Değişim için Kuzey Mali Tuareg İttifakı)
AU	: African Union (Afrika Birliği)
AUCIL	: Statute of the African Union Commission on International Law (Afrika Birliği Uluslararası Hukuk Komisyonu Statüsü)
AUPD	: Report of the African Union High-Level Panel on Darfur (Afrika Birliği Darfur Üst Düzey Heyeti Raporu)
AZAPO	: Azanian People's Organisation (Azani Halkı Organizasyonu)
BDK	: Bundu dia Kongo
BM	: Birleşmiş Milletler
Böl.	: Bölüm
CASA	: Convergence for the Salvation of Angola (Angola'nın Kurtuluşu için Yakınlaşma)
CCD	: The Council of Common Defence (Ortak Savunma Konseyi)
CCM	: Chama Cha Mapinduzi

- CEN-SAD : The Community of Sahelo-Saharan States (Batı ve Kuzey Merkezi Afrika-Sahra Ülkeleri Topluluğu)
- CEWARN : Conflict Early Warning and Early Response Mechanism (Erken Uyarı ve Çatışmalara Erken Cevap Mekanizması)
- CFC : Cease Fire Commission (Ateşkes Komisyonu)
- CMC : Conflict Management Centre (Çatışma Yönetim Merkezi)
- CNDD : Conseil national pour la défense de la démocratie; National Council for the Defence of Democracy (Demokrasinin Savunulması için Ulusal Konsey)
- CNDD-FDD : Forces pour la défense de la démocratie; National Council for the Defense of Democracy-Forces for the Defense of Democracy (Demokrasinin Savunulması için Ulusal Konsey-Demokrasinin Savunulması için Güçler)
- CNDP : Congrès National pour la Défense du Peuple; National Congress for the Defence of the People (Halkın Savunulması için Ulusal Kongre)
- CNL : Conseil national de libération; National Liberation Council (Ulusal  zg rl k Konseyi)
- CNR : Comit  national de redressement (Milliyetçi Islah Komitesi)
- CNRDRE : The National Committee for the Recovery of Democracy and Restoration of the State (Devletin Restorasyonu ve Demokrasinin İyileştirilmesi için Ulusal Komite)
- COMESA : The Common Market for East And Southern Africa (Doğu ve Güney Afrika için Ortak Pazar)
- COPAX : Council of Peace and Security of Central Africa (Orta Afrika Barış ve Güvenlik Konseyi)
- COSATU : Congress of South African Trade Unions (Güney Afrika Ticaret Birlikleri Kongresi)
- CPA : Comprehensive Peace Agreement (Kapsamlı Barış Anlaşması)
- CPJP : The Convention of Patriots for Justice and Peace (Barış ve Adalet için Vatanseverler İttifakı)

- CPSK : The Patriotic Convention for Saving the Country; Convention Patriotique pour le Salut du Kodro (Ülkenin Korunması için Vatansever Konvansiyonu)
- CRA : Coordination de la résistance armée (Direniş Ordusu Koordinasyonu)
- CSID : Cours Superieur Inter-Armees de Defense (Savunma Ordusu Yüksek Mahkemesi)
- CSNPD : Conseil de salut national pour la paix et la démocratie (Barış ve Demokrasi için Milliyetçi Selamet Konseyi)
- CUD : Coalition for Unity and Democracy (Demokrasi ve Birlik için Koalisyon)
- CUF : Civic United Front (Birleşik Yurttaşlar Cephesi)
- çev. : Çeviren
- DDD-C : Darfur-Darfur Dialogue and Conculatation (Darfur-Darfur Diyalog ve Danışma)
- DDPD : The Doha Document for Peace in Darfur (Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi)
- der. : Derleyen
- DITF : The Darfur Integrated Task Force (Darfur Birleştirilmiş Görev Gücü)
- DPA : The Darfur Peace Agreement (Darfur Barış Anlaşması)
- DRA : The Darfur Regional Authority (Darfur Bölgesel Otoritesi)
- DRC : Democratic Republic of Congo (Kongo Demokratik Cumhuriyeti)
- DSC : Defence and Security Commission (Savunma ve Güvenlik Komisyonu)
- EAC : The East African Community (Doğu Afrika Topluluğu)
- EAPSM : Eastern Africa Peace and Security Mechanism (Doğu Afrika Barış ve Güvenlik Mekanizması)
- EAPSS : Eastern Africa Peace and Security Secretariat (Doğu Afrika Barış ve Güvenlik Sekreteryası)
- EASBRICOM: Eastern African Standby Brigade Coordination Mechanism (Doğu Afrika Tugayı Koordinasyon Mekanizması)

- ECCAS : The Economic Community of Central African States (Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu)
- ECOMOG : Economic Community of West African States Monitoring Group (Batı Afrika Ekonomik Topluluğu İzleme Grubu)
- ECOSOCC : The Economic, Social and Cultural Council of the African Union (Afrika Birliği Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konseyi)
- ECOWAS : The Economic Community of West African States (Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu)
- ed. : Editör
- EEML : Ecole d'Etat-Major de Libreville (Libreville Genel Kurmay Okulu)
- EIJM-AS : Harekat al Jihad al İslami-Abu Suhail; Eritrean Islamic Jihad Movement, Abu Suhail faction (Eritre İslami Cihad Hareketi-Abu Suhail Hizbi)
- ENDP : Ethiopian National Democratic Party (Etiyopya Ulusal Demokrat Partisi)
- EPLF : Eritrean People's Liberation Front (Eritre Halkı Özgürlük Cephesi)
- EPRDF : Ethiopian People's Revolutionary Party (Etiyopya Halkının Devrimci Partisi)
- ESF : ECOWAS Standby Force (Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu Ani Müdahale Gücü)
- EUFF : Ethiopian Unity and Freedom Force (Etiyopya Birliği ve Özgürlük Gücü)
- EUFOR Tchad/RCA: EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic-EUFOR Tchad/RCA (AB'nin Doğu Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin Kuzeydoğusundaki Askeri Operasyonu)
- EWS : Early Warning System (Erken Uyarı Sistemi)
- FAN : Forces armées du nord; Armed Forces of the North (Kuzey'in Silahlı Gücü)
- FAPC : Forces armées du peuple Congolais (Kongo Halkı Silahlı Kuvvetleri)
- FARF : Forces armées pour la République fédérale (Federal Cumhuriyet için Silahlı Kuvvetler)

FARS	: Forces révolutionnaires du Sahara (Sahra Devrimci Güçleri)
FDC	: Forces for the Defense of the Congolese (Kongoluların Savunulması için Güçler)
FDLR	: Forces Démocratiques de Libération du Rwanda (Ruanda'nın Özgürlüğü için Demokratik Güçler)
FDPC	: Democratic Front of the Central African People (Orta Afrika Halkı Demokratik Cephesi)
FDR	: Front démocratique pour le renouveau (Yenilik için Demokratik Cephe)
FIAA	: Front islamique arabe de l'Azaouad; Islamic Arab Front of Azawad (Azawad İslami Arap Cephesi)
FIS	: Front islamique du salut; Islamic Salvation Front (İslami Kurtuluş Cephesi)
FLEC	: Frente para a Libertação do Enclave de Cabinda; Front of Liberation of the State of Cabinda (Cabinda Bölgesi Özgürlük Cephesi)
FLEC-FAC	: Frente da liberçao do enclave de Cabinda; FLEC-Forces Amardas de Cabinda; FLEC-Armed Forces of Cabinda (FLEC-Cabinda Bölgesi Silahlı Gücü)
FLEC – R	: Frente da libertaçao do enclave de Cabinda-Renovada (Yenilenen Cabinda Bölgesi Özgürlük Cephesi)
FLN	: National Liberation Front (Ulusal Özgürlük Cephesi)
FLNC	: Front de libération nationale congolais; Congolese National Liberation Front (Kongo Ulusal Özgürlük Cephesi)
FN	: Forces Nouvelles; New Forces (Yeni Güçler)
FNI	: Front Nationalist et integrationist (Milliyetçi ve Birleştirici Cephe)
FNL	: National Liberation Front (Ulusal Özgürlük Cephesi)
FNLA	: Frente Nacional de Libertação de Angola; National Front for the Liberation of Angola (Angola'nın Özgürlüğü için Ulusal Cephe)
FOMAC	: Multinational Force of Central Africa (Çok Uluslu Orta Afrika Gücü)
FOU	: Field Operation Unit (Arazi Operasyon Birimi)

- FPM : Murundi People's Front (Murundi Halk Cephesi)
- FPR : Front patriotique rwandais (Ruanda Vatansever Cephesi)
- FPJC : Front Congolaise Pour la Justice au Congo (Kongo'nun Hukuku için Kongolular Cephesi)
- FRD : Forces for the Restoration of Democracy (Demokrasinin Restorasyonu için Güçler)
- FRELIMO : Frente de Libertação de Moçambique; Front for the Liberation of Mozambique (Mozambik Kurtuluş Cephesi)
- FRODEBU : Front démocratique de Burundi; Burundian Democratic Front (Burundi Demokratik Cephesi)
- FROLINA : Front pour la libération nationale (Milliyetçi Özgürlük Cephesi)
- FRPI : The Patriotic Resistance Front in Ituri (Ituri'deki Vatansever Direniş Cephesi)
- FRUD : Front for the Restoration of Unity and Democracy; Front pour la restauration de l'unité et de la démocratie (Demokrasi ve Birliğin Restorasyonu için Cephe)
- FRUD-AD : Demokrasi ve Birliğin Restorasyonu için Cephe-Ahmed Dini Hizbi
- FSSI/CEN-SAD: The Sahel-Saharan Intervention Force-FSSI/CEN-SAD)(Sahra Devletleri Müdahale Gücü)
- FUCD : Front Unique pour le changement démocratique (Demokratik Değişim için Özgün Cephe)
- GIA : Groupe Islamique armé; Armed Islamic Group (Silahlı İslami Grup)
- GSPC : Groupe Salafite pour la prédication et la combat; Salafist Group for Preaching and Combat (Telkin ve Savaş için Selef Grubu)
- Gzt. : Gazete(si)
- HCFA : Humanitarian Cease Fire Agreement (İnsani Ateşkes Anlaşması)
- ICPAT : IGAD Capacity Building Program Against Terrorism (Terörizme karşı IGAD Kapasite İnşa Programı)

- ICRC : International Committee of the Red Cross (Uluslararası Kızıllaç Komisyonu)
- ICTY : International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi)
- IFP : Inkatha Freedom Party (Inkata Özgürlük Partisi)
- IGAD : The Intergovernmental Authority on Development (Kalkınmaya Yönelik Hükümetlerarası Otorite)
- IGADD : Inter-governmental Authority on Drought and Development (Kuraklık ve Kalkınmada Hükümetlerarası Otorite)
- INPFL : Independent National Patriotic Forces of Liberia (Liberya Bağımsız Ulusal Vatansaver Güçleri)
- IPA : International Peace Academy (Uluslararası Barış Akademisi)
- ISPDC : Interstate Politics and Diplomacy Committee (Devletlerarası Politika ve Diplomasi Komitesi)
- ISS : International Security Studies (Uluslararası Güvenlik Çalışmaları)
- JEM : Justice and Equality Movement (Adalet ve Eşitlik Hareketi)
- JVA faction : Jubba Valley Alliance Faction (Jubba Vadisi İttifak Hizbi)
- KAU : The Kenya Africa Union (Kenya Afrika Birliği)
- KDF : Kenyan Defense Forces (Kenya Savunma Güçleri)
- LJM : The Liberation and Justice Movement (Özgürlük ve Adalet Hareketi)
- LPC : Liberian Peace Council (Liberya Barış Konseyi)
- LRA : Lord's Resistance Army (Tanrı'nın Direniş Ordusu)
- LURD : Liberians United for Reconciliation and Democracy (Uzlaşma ve Demokrasi için Liberya Birliği)
- M23 : National Congress for the Defense of the People (Halkın Savunması için Ulusal Kongre)¹

¹ CNDP, daha sonra M 23 adını almıştır. Kaynak: Simon Ellerbrock (ed.), *Conflict Barometer 2012*, Heidelberg Institute for International Conflict Research, Germany February 27 2013, s. 36.

- MAES : AU Electoral and Security Assistance Mission to the Comoros (Komor Adaları'ndaki Afrika Birliği Seçim ve Güvenlik Yardım Misyonu)
- MARAC : Early Warning Mechanism of Central Africa (Orta Afrika Erken Uyarı Mekanizması)
- MASSOB : Movement for the Actualization of the Sovereign State of Biafra (Biafra'nın Egemenliğini Gerçekleştirmek için Hareket)
- MCPMR : Mechanism for Conflict Prevention Management and Resolution (Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması)
- MDC-M : Movement for Democratic Change-Arthur Mutambara (Demokratik Değişim Hareketi-Mutambara)
- MDC-T : Movement for Democratic Change-Morgan Tsvangirai (Demokratik Değişim Hareketi-Tsvangirai)
- MDD : Mouvement pour la démocratie et le développement (Demokrasi ve Kalkınma Hareketi)
- MDJT : Mouvement pour la démocratie et la justice au Tchad (Çad Adalet ve Demokrasi Hareketi)
- MEND : Movement for the Emancipation of the Niger Delta (Nijer Deltası'nı Özgürleştirme Hareketi)
- MFDC : Mouvement des forces démocratiques de Casamance; Movement of the Democratic Forces of the Casamance (Casamance Demokratik Güçler Hareketi)
- MFDC –S : Mouvement des forces démocratiques de Casamance-Sadio (Casamance - Sadio Demokratik Güçler Hareketi)
- MILOCI : Mouvement pour la Liberation de l'Quest de la Côte d'Ivoire (Batı Fildişi Sahili Özgürlük Hareketi)
- MINURCAT : UN Mission in the Central African Republic and Chad (BM'nin Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti Misyonu)
- MIOC : African Union Military Observer Mission in the Comoros (Afrika Birliği'nin Komor Adaları'ndaki Askeri Gözlem Misyonu)

- MJCDPJ : Military Junta for the Consolidation of Democracy, Peace and Justice (Demokrasi, Barış ve Adaletin Güçlendirilmesi için Askeri Cunta)
- MJP : Mouvement pour la justice et la paix (Barış ve Adalet Hareketi)
- MLC : Mouvement de libération congolais; Congolese Liberation Movement (Kongo Özgürlük Hareketi)
- MNA : Mouvement National Algérien; Algerian National Movement (Cezayir Ulusal Hareketi)
- MNJ : (Mouvement) des Nigériens pour la Justice) (Nijeryalıların Hukuk Hareketi)
- MNLA : National Movement for the Liberation of Azawad (Azawad'ın Özgürlüğü için Ulusal Hareket)
- MODEL : Movement for Democracy in Liberia (Liberya'da Demokrasi için Hareket)
- MOU : Memorandum of Understanding (Mutabakat Muhtırası)
- MPA : Mouvement Populaire de l'Azaouad; Azawad People's Movement (Azawad Halk Hareketi)
- MPCI : Mouvement patriotique de la Côté d'Ivoire (Fildişi Sahili Siyasi Hareketi)
- MPIGO : Mouvement populaire ivoirien du Grand Quest (Büyük Batı Fildişi Halk Hareketi)
- MPLA : Movimento Popular de Libertação de Angola; Popular Movement for the Liberation of Angola (Angola'nın Bağımsızlığı için Halk Hareketi)
- MRC : Mombasa Republican Council (Mombasa Cumhuriyet Konseyi)
- MSD : Movement for Solidarity and Democracy (Demokrasi ve Dayanışma Hareketi)
- MTD : Mouvement togolais pour la démocratie; Togolese Movement for Democracy (Togo Demokrasi Hareketi)
- NALU : National Army for the Liberation of Uganda (Uganda'nın Özgürlüğü için Ulusal Ordu)
- NARC : North Africa Regional Capability (Kuzey Afrika Bölgesel Kapasitesi)

NDA	: National Democratic Alliance (Ulusal Demokratik İttifak)
NDLF	: Niger Delta Liberation Force (Nijer Deltası Özgürlük Gücü)
NDPVF	: Niger Delta People's Volunteer Force (Nijer Delta Halkı'nın Gönüllüler Gücü)
NDV	: Niger Delta Vigilantes (Nijer Deltası Koruma Gücü)
NFP	: National Freedom Party (Ulusal Özgürlük Partisi)
NGO	: Non Governmental Organization (Hükümet Dışı Kuruluş)
NIBMAR	: No Independence Before Majority African Rule (Çoğunluk Afrikalı Yönetiminden Önce Bağımsızlığa Hayır)
NIF	: National Islamic Front (Ulusal İslami Cephe)
NLA	: National Liberation Army (Ulusal Özgürlük Ordusu)
No.	: Numero/Numara
NP	: National Party (Ulusal Parti)
NPFL	: National Patriotic Front of Liberia (Liberya Ulusal Vatansever Cephesi)
NRF	: National Redemption Front (Ulusal Kurtuluş Cephesi)
NRM	: National Resistance Movement (Ulusal Direniş Hareketi)
NTC	: National Transitional Council (Ulusal Geçiş Konseyi)
Nu.	: Number (Sayı)
OAU	: The Organization of African Unity (Afrika Birliği Örgütü)
OCHA	: UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (BM'nin İnsani İşler Koordinasyon Ofisi)
OLF	: Oromo Liberation Front (Oromo Özgürlük Cephesi)
ONLF	: Ogaden National Liberation Front (Ogaden Ulusal Özgürlük Cephesi)
p.	: Page (Sayfa)
PAC	: Pan African Congress (Pan Afrika Kongresi)
PAFMESCA	: The Pan-African Freedom Movement of the Eastern, and Central and Southern Africa (Doğu, Orta ve Güney Afrika Pan Afrika Hürriyet Hareketi)

- PAIGC : Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde; African Party for the Independence of Guinea and Cape Verde (Gine ve Cape Verde'nin Bağımsızlığı için Afrika Partisi)
- Palipehutu : Parti pour la libération du peuple Hutu; Party for the Liberation of the Hutu People (Hutu Halkının Özgürlüğü Partisi)
- Palipehutu-FNL: (Palipehutu-Forces for National Liberation) (Hutu Halkının Özgürlüğü Partisi-Ulusal Özgürlük İçin Güçler)
- Palipehutu-FNL-LP: (Lovers of Peace faction) Hutu Halkının Özgürlüğü Partisi-Ulusal Özgürlük İçin Güçler-Barışseverler Hizbi)
- PALIR : Peuple en Armes Pour la Liberation du Rwanda (Ruanda'nın Özgürlüğü İçin Silahlanmış Halk)
- PCASED : Plan of Action for the Implementation of the Programme for Coordination and Assistance for Security and Development (Güvenlik ve Kalkınmaya Yardım ve Koordinasyon İçin Uygulama Programı Eylem Planı)
- PDCI-RDA : Parti démocratique de la Côte d'Ivoire - Rassemblement démocratique africain (Fildişi Sahilleri Demokrat Partisi-Afrika Demokratlar Topluluğu)
- PDF : Popular Defence Force (Halk Savunma Gücü)
- PDP : People's Democratic Party (Halkın Demokratik Partisi)
- PF : Patriotic Front (Vatansever Cephe)
- PLAN : People's Liberation Army of Namibia (Namibya Halk Kurtuluş Ordusu)
- PLANELM : Planning Element (Planlama Elemanı)
- POLISARIO : Frente Popular para la Liberación de Saguia el-Hamra y de Río de Oro; Popular Front for the Liberation of Saguia el-Hamra and Río de Oro (Saguia el-Hamra ve Río de Oro'nun Özgürlüğü için Halk Cephesi)
- PoW : Panel of Wise (Akil İnsanlar Heyeti)
- PS : Parti Socialiste du Sénégal; the Socialist Party of Senegal (Senegal Sosyalist Partisi)
- PUDEMO : The People's United Democratic Movement (Halkın Birleşik Demokratik Hareketi)

- RAFD : Rassemblement des Forces démocratiques (Demokratik Güçler Topluluğu)
- RCD : Rassemblement congolais pour la démocratie; Congolese Rally for Democracy (Demokrasi için Kongo Topluluğu)
- RCD-K-ML : Kisangani-Mouvement de libération (Demokrasi için Kongo Topluluğu-Kisangani-Özgürlük Hareketi)
- RCD-ML : Mouvement de libération (Demokrasi için Kongo Topluluğu-Özgürlük Hareketi)
- RCD-N : National (Demokrasi için Kongo Topluluğu-Ulusal)
- RCD-PM : Patrick Mazunsu (Demokrasi için Kongo Topluluğu-Patrick Mazunsu Hizbi)
- RDA : Resemblement Democratique Africain (Demokratik Afrika Topluluğu)
- REC : Regional Economic Communities (Bölgesel Ekonomik Topluluklar)
- RENAMO : Resistência Nacional Moçambicana; National Resistance Movement of Mozambique (Mozambik Ulusal Direniş Hareketi)
- RFC : The Assembly of the Forces for Change (Değişim İçin Güçler İttifakı)
- RFDG : Rassemblement des Forces démocratiques de Guinée (Gine Demokratik Hareket Topluluğu)
- RPF : Rwandan Patriotic Front (Ruanda Vatansever Cephesi)
- RPT : Rassemblement du peuple togolais; Rally of the Togolese People (Togo Halk Birliği)
- RRA-MH : Rahanweyn Resistance Army-Madobe and Habsade faction (Rahanweyn Direniş Ordusu-Madobe ve Habsade Hizbi)
- RUF : Revolutionary United Front (Devrimci Birleşik Cephe)
- s. : Sayfa
- SACP : South African Communist Party (Güney Afrika Komünist Partisi)
- SADC : The Southern African Development Community (Güney Afrika Kalkınma Topluluğu)
- SADCBRIG : Güney Afrika Kalkınma Topluluğu Tugayı

- SADR : Saharan Arab Democratic Republic (Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti)
- SAF : Sudan Alliance Force (Sudan İttifak Gücü)
- SAP : Structural Ajustment Programmes (Yapısal Düzenleme Programları)
- SARPCCO : Southern African Regional Police Chiefs Cooperation Organisation
(Güney Afrika Bölgesel Polis Şefleri İşbirliği Kuruluşu)
- SEAC : SADC Electoral Advisory Council (Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
Seçim Tavsiye Konseyi)
- SICS : Supreme Islamic Council of Somalia (Somali Yüksek İslam Konseyi)
- SLDF : Saboat Land Defence Force (Saboat Savunma Gücü)
- SLM/A : Sudan Liberation Movement/ Army (Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu)
- SLM/A-MM : SLM/A-Minni Minawi (Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu Minni Minawi
Hizbi)
- SLPP : Sierra Leone People's Party (Sierra Leone Halk Partisi)
- SNF-ADRA : Somali National Front-Ali Dheere and Rer Ahmad (Somali Ulusal Cephe
- Ali Dheere ve Rer Ahmad Alt Kabileleri)
- SNF-HRHHY : Somali National Front-Hawarsame Rer Hasan and Habar Ya'qub (Somali
Ulusal Cephe-Hawarsame Rer Hasan ve Habar Ya'qub Alt Kabileleri)
- SNM : Somali National Movement (Somali Ulusal Hareketi)
- SOP : Standart Operation Procedure (Görev Devamlı Talimatı)
- SPLM/A : Sudanese People's Liberation Movement/ Army (Sudan Halkının
Özgürlük Hareketi/Ordusu)
- SPM : Somali Patriotic Movement (Somali Vatanseverler Hareketi)
- SRF :Sudan Revolutionary Front (Sudan Devrimci Cephe)
- SRRC :Somali Reconciliation and Restoration Council (Somali Uzlaşma ve
Restorasyon Konseyi)
- SSC : Sool, Sanaag and Cayn (Sool, Sanaag ve Cayn yerel direniş grubu)
- SSDF :Somali Salvation Democratic Front (Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi)

SSDF	: Southern Sudan Defence Force (Güney Sudan Savunma Gücü)
SSDM	: South Sudan Democratic Movement (Güney Sudan Demokratik Hareketi)
SSF	: SADC Standby Force (Güney Afrika Kalkınma Topluluğu Ani Müdahale Gücü)
SSLA	: South Sudan Liberation Army (Güney Sudan Özgürlük Ordusu)
SSR	: Security Sector Reform (Güvenlik Sektörü Reformu)
SWAPO	: South-West Africa People's Organisation (Güney Batı Afrika Halk Örgütü)
TANU	: Tanganyika African National Union (Tanganika Afrika Ulusal Birliği)
TDRA	: Transitional Darfur Regional Authority (Darfur Geçici Bölgesel Otorite)
TFG	: Transitional Federal Government (Geçici Federal Hükümet)
TPLF	: Tigray People's Liberation Front (Tigray Halkının Özgürlük Cephesi)
TSCTI	: Trans-Saharan Counterterrorism Initiative (Trans-Sahra Anti-Terör Girişimi)
UDI	: Unilateral Declaration of Independence (Tek Taraflı Bağımsızlık İlanı)
UDJ	: Unity for Democracy and Justice (Demokrasi ve Adalet için Birlik)
UFC	: The Alliance Union of Forces for Change (Değişim İçin Güçlerin İttifak Birliği)
UFDC	: The Union of the Forces for Change and Democracy (Demokrasi ve Değişim İçin Güçler Birliği)
UFDD	: The Union of the Forces for Democracy and Development (Demokrasi ve Kalkınma İçin Güçler Birliği)
UFDG	: Union of Democratic Forces of Guinea (Gine Demokratik Güçler Birliği)
UFDR	: Union des forces démocratiques pour le rassemblement; Union of Democratic Forces for Unity (Demokratik Güçler Birliği)
UFRA	: Union des Forces de la résistance armée (Direniş Ordusu Güçleri Birliği)
ULIMO-J	: United Liberian Movement for Democracy-J (Demokrasi için Birleşik Liberya Hareketinin J Hizbi)

- ULIMO-K : United Liberian Movement for Democracy-K (Demokrasi için Birleşik Liberya Hareketinin K Hizbi)
- UMA : Union du Maghreb Arabe (Arap-Mağrip Birliği)
- UN :United Nations (Birleşmiş Milletler)
- UNAMID : AU-UN Hybrid Operation in Darfur (Afrika Birliği-BM'nin Darfur'daki Karma Operasyonu)
- UN DPKO :UN Department of Peacekeeping Operations (BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü)
- UNITA : Uniao nacional para a independência total de Angola; National Union for the total Independence of Angola (Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik)
- UNLA : Uganda National Liberation Army (Uganda Ulusal Özgürlük Ordusu)
- UNMIS : UN Mission in Sudan (BM Sudan Misyonu)
- UNRF II : Uganda National Rescue Front II (Uganda Ulusal Kurtuluş Cephesi II)
- UPA : Uganda People's Army (Uganda Halk Ordusu)
- UPDA : Uganda People's Democratic Army (Uganda Demokratik Halk Ordusu)
- UPG : Union of the Gabonese People (Gabon Halkı Birliği)
- UPRANA : Union pour le Progrés National; Union for National Progress (Ulusal Gelişim için Birlik)
- UPRONA : National Unity and Progress Party (Ulusal Birlik ve Gelişim Partisi)
- USAFRICOM: U.S. Africa Command (ABD Afrika Komutanlığı)
- USC : United Somali Congress (Birleşik Somali Kongresi)
- USC/SNA :USC/Somali Salvation Alliance (Birleşik Somali Kongresi/Somali Kurtuluş İttifakı)
- Vol. : Volume (Cilt)
- WNBF : West Nile Bank Front (Batı Nil Kıyısı Cephesi)
- WPDP : Welene People Democratic Party (Welene Halkı Demokrat Partisi)

- WSLF : Western Somali Liberation Front (Batı Somali Özgürlük Cephesi)
ZANU : Zimbabwe African National Union (Zimbabwe Afrika Ulusal Birliği)
ZAPU : Zimbabwe African People's Union (Zimbabwe Afrika Halkı Birliği)

TABLolar, ŞEKİLLER

Tablo 2.1 Afrika Birliği Örgütü Teşkilatı	93
Tablo 3.1 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi	136
Tablo 3.2 Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Üyeliği, 2004-2012	139
Tablo 3.3 Afrika Ani Müdahale Gücü Bölgesel Üyeliği	145
Tablo 3.4 Afrika Ani Müdahale Gücü İçin Belirlenmiş Senaryolar	146
Tablo 3.5 Afrika Birliği Barış Operasyonları, 2003-Haziran 2011	147
Tablo 3.6 Bölgesel Kuruluşlar ve Mekanizmalara Üye Devletler	154
Tablo 3.7 Barış ve Güvenlik Konseyi'nin 2012'deki Faaliyetleri	170
Tablo 3.8 En Hızlı Büyüyen Ekonomiler: 2001-2010 Tahminleri, 2011-2015 Öngörüsü	181
Tablo 4.1 Çin'in Afrika'dan İthalatında İlk Beşte Yer Alan Ülkeler (2004-2006)	212
Şekil 3.1 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi	167

GRAFİKLER, FOTOĞRAFLAR, HARİTALAR

Grafik 1.1 Sahra Altı Afrika’da Meydana Gelen Çatışmaların Nedenleri ve Sıklıkları (2012)	75
Grafik 1.2 Mağrip’te Meydana Gelen Çatışmaların Nedenleri ve Sıklıkları (2012)	76
Fotoğraf 3.1 Çin’in Afrika Birliği’ne Hediye Ettiği Karargâh Binası	182
Fotoğraf 3.2 Federal Almanya Cumhuriyeti Tarafından Afrika Birliği’ne Bağışlanan ve Aralık 2012’de İnşaatı Devam Eden Barış ve Güvenlik Binası	183
Harita 4.1 Sudan ve Komşu Ülkeler	187
Harita 4.2 Sudan’ın Vilayetleri	188

GİRİŞ

Yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu bakımından dünyanın ikinci büyük kıtası olan Afrika, barış ve güvenlik açısından en istikrarsız bölgedir. Kolonyal geçmiş ve konjonktürel ortam, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Afrika'da kalıcı barış ve güvenliğin tesis edilmesini güçleştirmektedir. Afrika'daki istikrarsızlıklar, ülkelerin ekonomik ve politik zayıflıkları; etnik çatışmaları tırmandıracak sosyo-politik ortamın mevcudiyeti; bazı kıt kaynakların ürettiği çatışma ortamı ve küresel rekabete konu doğal kaynaklar gibi pek çok nedenden kaynaklanmaktadır.

Afrika kıtasının büyük bir kısmı Fransa, İngiltere, Belçika, Portekiz, İspanya ve Almanya tarafından XIX. yüzyılın ikinci yarısından başlayan ve XX. yüzyılın ilk yıllarında devam eden süreçte işgal edildi. Kıtada sadece Etiyopya'nın önemli bir kısmı, İtalya'nın 1930'lu yıllarda işgal edebildiği Libya ve Amerika'da özgürlüklerine kavuşan kölelerin ülkesi olan Liberya sömürgeleştirme sürecinin dışında kaldı.¹

Sömürgecilik (colonialism) coğrafi keşiflerle birlikte Avrupalı güçlerin uzun mesafeli ticaret yollarını denetimlerine alarak, dünyanın değişik bölgelerinin ticari olanaklarını ve yerleşim avantajlarını kendi lehlerine kullanmalarını içermektedir. Emperyalizm kavramı ise sanayi devrimi ile bağlantılı olarak sömürgeciliğe yeni bir biçim vermiştir. Sanayi devriminin getirdiği yığınsal üretim hammadde, enerji, pazar ve artan nüfus gibi yeni ihtiyaçları ortaya çıkardı. Özellikle XIX. yüzyılın ortalarından itibaren devletlerarası rekabetin getirdiği yeni aşama, endüstriyel üretimin niceliği ve niteliği üzerinde yoğunlaştı. Bu noktada sanayi ihtiyaçlarının tedariki önem kazandı. Batılı devletler böylece Afrika ve Asya kıtalarının ekonomik kaynaklar içeren ya da ulaştırma bakımından stratejik önemi olan bölgelerini ele geçirme yarışına girdiler; 1884-1885 yıllarında Afrika'nın paylaşımı için Berlin'de kongreler düzenlendi.²

1876'ya kadar Afrika'nın ancak % 10'u Avrupalıların idi. Kıtanın içlerine henüz girilmemişti. Bu tarihten sonra büyük paylaşım³ başladı ve 1884-1900 yılları arasında

¹ Ahmet Kavas, "Türkiye'de Osmanlı Afrikası Araştırmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2003. s. 519.

² Mehmet Bülent Uludağ, *Dünya Siyasi Tarihi*, Kriter, İstanbul 2011, s. 174.

³ E.Banning, *Le partage politique de l'Afrique d'après les transactions internationales les plus récentes (1885 a 1888)*, 1888; J. Scott Keltie, *The Partition of Africa*, London, 1895; Van Ortroy, *Conventions*

İngiltere 57 milyon nüfuslu 3,7 milyon, Fransa 36,5 milyon nüfuslu 3,6 milyon, Almanya 14,7 milyon nüfuslu 1 milyon, Belçika 30 milyon nüfuslu 900.000, Portekiz 9 milyon nüfuslu 800.000 mil metrekarelik toprakları ele geçirdi.⁴

XX. yüzyıla girildiği zaman Afrika'nın bölüşülmesi aşağı yukarı tamamlanmıştı. Yabancı yönetimine karşı ayaklanmalar oluyor, fakat bunların çoğu kabilelerin ayrı ayrı başkaldırmaları biçiminde olduğundan başarıya ulaşamıyordu. Afrika halkları bir bütün olarak kıtanın paylaşımını engelleyemediler. Askeri güçlerinin olmayışı sosyo-ekonomik yetersizliklerinden ileri geliyordu. Avrupa devletlerine ait kuvvetlerde ise gelişmiş silahlar vardı. Afrika halkları birleşerek yabancıya cephe halinde de karşı çıkamıyorlardı. Kabileler, feodal çıkarlar ve yabancı parmağı yüzünden birbirine düşman edilmişti. Pazarlıkla çizilmiş sınırlar, yerli halkları gelişigüzel bölmüş; Afrika uluslarının biçimlenmelerini engellemişti.⁵

II. Dünya Savaşı sonrasındaki iki kutuplu dünya düzeninde Pan-Afrikanizm hareketinin sağladığı itici güçle kıtadaki devletlerin bağımsızlıklarını elde etmeleri, Afrika'daki genel siyasi ortamın istikrara kavuşması ve silahlı çatışmaların önlenmesi için yeterli olamadı. Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği'ne dönüşümü sürecindeki önemli gelişmeler bağlamında örgütün "Afrika'daki Politik, Sosyo-Ekonomik Durum ve Dünyadaki Köklü Değişiklikler Hakkındaki Deklarasyonu", Afrika Ekonomi Topluluğu'nun kurulmasını öngörmekte; krizlerin barışçıl yöntemlerle süratle çözümlenmesi için kıtadaki devletlerin birlikte çalışması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu gelişme, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerin etkilerinin dünya genelinde olduğu gibi Afrika'da da görüldüğünün; küreselleşme ile birlikte uluslararası ortamın değiştiğinin ve kıtada demokratikleşme çabalarının arttığıının bir göstergesi olarak kabul edilebilirse de, kıta genelinde istikrarın sağlanması yönündeki beklentiler gerçekleşmedi.

Soğuk Savaşın hemen sonrasında 1991-2008 yılları arasında 33 Afrika ülkesinde silahlı çatışma yaşandı. Belirtilen dönemde Etiyopya örneğinde olduğu gibi, bir ülkede iç,

internationales définissant les limites actuelles des possessions, protectorats et sphères d'influence en Afrique, Bruxelles, 1908. Ayrıca : Sir E. Hertslet, *The Map of Africa by Treaty*, 3 C., London 1909. (Aktaran: Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 383, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1975, s. 16.)

⁴ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 383, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1975, s. 16. (Bakınız EK 1 Afrika'nın Bölüşülmesi)

⁵ Ibid, s. 25.

devlet dışı ve devletlerarası çatışmalar görülürken; Kongo Demokratik Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi, 1916'dan bu yana süregelen devlet dışı çatışmalar Soğuk Savaş sonrasında da devam etti. 2012'de 30 Afrika ülkesinde, uyuşmazlık nedenleri ulusal güç, ideoloji, otonomi, ayrılık, toprak/bölge, doğal kaynaklar ve diğer nedenler olarak kategorize edilebilecek 64 şiddetli çatışma yaşandı.⁶

Afrika, silahlı çatışmalardan etkilenenlerin sayısının fazlalığı ile dünyada ilk sırada yer almaktadır. Ülkesi içinde yerinden edilen 13 milyonun yanı sıra, başka ülkelere göç etmek zorunda kalan 3,5 milyon göçmen, Afrika kıtasındaki nüfusun 5 katı nüfusa evsahipliği yapan Asya'nın yerinden edilmiş ve bir başka ülkeye göç etmiş sakinlerinin toplamının iki katını oluşturmaktadır.⁷

Afrika Birliği Örgütü'nün dönüşümü, 2002'de Durban Deklarasyonu'nun kabul edilmesiyle sona ermiş ve yeni bir oluşum olarak Afrika Birliği kurulmuştur. Afrika Birliği'nin "Savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlar" gibi önemli durumlarda Genel Kurul'un kararını takiben bir üye devlete müdahale hakkı ve barış ve güvenliğin tesis edilebilmesi için üye devletlerin Birlikten müdahale edilmesini isteyebilmesi, yeni kıtasal örgütün çatışma önleme, yönetim ve çözümü konusunda daha fazla sorumluluk üstleneceğini göstermektedir.

Çalışmada, Afrika'daki silahlı çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümüne odaklanılmasına rağmen; kıtasal örgüt olan Afrika Birliği'nin, Afrika'nın bütünleşmesi çabalarının bir sonucu olması nedeniyle Afrika'nın entegrasyonu uluslararası ilişkiler teorileri ile açıklanacaktır. Bu bağlamda Afrika Birliği'nin kökleri, sömürgecilik ve ırkçılığa karşı bir cevap olarak ortaya çıkan Pan-Afrikanizm düşüncesinin yayılmaya başladığı XIX. yüzyıl sonlarına kadar götürülebilir. Pan-Afrikanizmin ilk kurumsallaşması 1900-1945 yılları arasında gerçekleştirilen Pan-Afrika Kongreleri, ikinci kurumsallaşması 1963'de oluşturulan Afrika Birliği Örgütü ve üçüncü kurumsallaşması Afrika Birliği Örgütü'nün dönüşümü sonrasında 2002'de kurulan ve halen varlığını sürdüren Afrika Birliği'dir. Geline nokta kıtada Fas dışındaki 54 devlet Afrika Birliği'ne üye olmuştur.

⁶ Simon Ellerbrock (ed), *Conflict Barometer 2012*, No: 21, Heidelberg Institute for International Conflict Research a. V. at the Department of Political Science, University of Heidelberg, Heidelberg 2013, s. 121. (Çatışmalar, tarafların kullandıkları silahlar (hafif silahlar, ağır silahlar); analizde görevlendirilen personel sayısı; çatışmalarda verilen kayıplar; tahrip sayısı (sivil halk, alt yapı, ekonomik ve kültürel olarak); göç etmek zorunda kalan insanlar dikkate alınarak değerlendirilmektedir.(Conflict Barometer 2012, No: 21, s.120-121'den yararlanılarak derlenmiştir. Arslan'ın notu)

⁷ Philippe Hugon, *African Geopolitics*, Markus Wiener Publishers, Second Pirinting, Pirinceton 2009, s. 83.

“Afrika’da Entegrasyon Çabaları ve Afrika Birliği Örgütü/Afrika Birliği” başlığı altında ikinci bölümde açıklanacak gelişmeler, Afrika’nın entegrasyonunun tek bir uluslararası ilişkiler teorisi ile açıklanmasına imkân vermediğinden; işbirliğini öngören Federalizm, Liberal Hükümetlerarasıcılık, Sosyolojik Kurumsalcılık ve Sosyal İnşacılık teorileri üzerinde durulacaktır.

Afrika Birliği, Avrupa Birliği’nin benzer organlarına sahip kıtasal bir örgüttür. Avrupa Birliği’nin bütünleşme süreci ve Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası ile ilgili olarak Türkçe ve yabancı dillerde yazılı çok sayıda akademik çalışma olmasına rağmen, Afrika Birliği ve selefi Afrika Birliği Örgütü ile ilgili Türkçe kaynak sayısı son derece sınırlıdır. Afrika’ya Açılım Planı’nın 1998’de kabul edilmesinden sonra, özellikle 2005’den itibaren uyguladığı ekonomik, kültürel ve insani boyutlu politika ile Afrika’ya yeniden giriş yapan Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmekte; Afrika Birliği ile stratejik ortaklık temelinde kurduğu işbirliğinin kurumsal altyapısını güçlendirmektedir. Bu bağlamda Afrika’nın tamamını (Fas hariç) kapsayan Afrika Birliği’nin, bir kıtasal uluslararası örgüt olarak, bütünleşmiş güvenlik politikaları izleyebilme kapasitesinin bilinmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, yabancı kaynaklarda genel olarak Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi merkeze alınarak analiz edilmektedir. Analizlerde, kıtadaki beş bölgede oluşturulan Bölgesel ekonomik toplulukların/Bölgesel mekanizmaların barış ve güvenliğe yönelik yaklaşımlarının, yapılarının ve kapasitelerinin farklılıkları; Afrika Ani Müdahale Gücü’nün üstleneceği görevleri yerine getirebilecek yapıya ve etkinliğe kavuşturulması gerektiği ve Afrika Barış Fonu’nun Afrikalılarca oluşturulmasının önemi üzerinde durulmaktadır.

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, Afrikalı devletler tarafından, kıtadaki güvensiz ortamın üstesinden gelinmesi, silahlı çatışmaların önlenmesi ve çözülmesi amacıyla geçmişte edinilen tecrübelerden yararlanılarak oluşturuldu. Kıtasal, bölgesel ve ulusal düzeyde birbiriyle ilintili bir yapıya ve karşılıklı etkileşime sahip olan Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, barış ortamı yaratmaya ve kıtada güvenliği sağlamaya yönelik birleştirilmiş yapıları; normları; kapasiteleri ve izlenecek süreci ifade etmektedir. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, Afrika’nın entegrasyonu ile birlikte gelişme gösteren, Afrika’nın güvenlik sorunlarına Afrikalı çözüm bulma arayışının bir sonucu olarak kıtadaki silahlı çatışmaların önlenmesine yönelik beklentileri artırmasına rağmen,

Mimarinin fonksiyonel hale geldiği 2002'den bu yana ulaşılan sonuçlar beklentilerin gerçekleşmediğini göstermekte; silahlı çatışmalar, Mimari öncesinde olduğu gibi devam etmektedir. Bu durumun tüm yönleriyle ortaya konulması ve yapılacak analizle çözüm önerilerine ulaşılması için araştırma sorunu “Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, kıtadaki silahlı çatışmaların önlenmesi ve çözümlenmesi için yeterli midir?” olarak belirlenmiştir.

“Afrikalı liderlerin, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisine yönelik taahhütlerini yerine getirmedeki politik isteksizlikleri, Mimarinin etkinliğini azaltmaktadır.” olarak belirlenen hipotez yardımıyla çalışmanın bütünlük içinde yürütülmesi öngörülmüştür. Çalışma dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Bölümlerde sırasıyla silahlı çatışmalar, Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluş süreci, Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği'ne dönüşümü, Afrika Birliği'nin oluşumu, Afrika Birliği Örgütü ve Afrika Birliği'nin güvenlik anlayışları ve yapılanmaları ile Darfur krizi incelenerek gerekli veri tabanı oluşturulacak; sonuçta ulaşılan bulgular anlatılacak ve yorumlanacaktır.

Çalışmanın birinci bölümü “Soğuk Savaş ve Sonrasında Afrika'daki Silahlı Çatışmalar” başlığını taşımaktadır. Afrika'da yaşanan silahlı çatışmaların çoğunluğunun nedenleri ve ortaya çıkış tarihleri onlarca yıl öncesine götürülebildiğinden; Afrika'daki silahlı çatışmaların analizine, Soğuk Savaş sonrası dönem yeterli görülmeyerek Soğuk Savaş dönemi de dâhil edilecektir. Bu bölümde silahlı çatışmaların uluslararası hukuktaki yeri tespit edildikten sonra, Afrika'daki silahlı çatışmalar, belirlenen ölçütlere ve çatışmalara taraf olan aktörlerin farklılıklarına göre tanımlanarak, silahlı çatışmaların kavramsallaştırılmasında karşılaşılabilecek olası sorunların giderilmesi sağlanacaktır.

“Afrika'da Entegrasyon Çabaları ve Afrika Birliği Örgütü/Afrika Birliği” başlığı altındaki ikinci bölümde Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluşu sürecinde Pan-Afrikanizmin etkisi, kıtadaki devletlerin yaklaşımları, gruplaşmaları, oluşturdukları ilk birlikler açıklanacaktır. Afrika'da dekolonizasyon sonrasında kıtasal ölçekte kurulan ilk örgüt olan Afrika Birliği Örgütü'nün hedefleri tespit edildikten sonra yapısı üzerinde durulacak, Afrika Birliği Örgütü'nün dönüşümü süreci, Afrika Birliği'nin oluşumu ve kurumsal yapısı ortaya konulacaktır.

Afrika Birliği Örgütü ve Afrika Birliği'nin güvenlik boyutları, “Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşası” başlığını taşıyan üçüncü bölümde incelenecektir. Afrika Birliği Örgütü, silahlı çatışmaların önlenmesi konusunda yetersizliğini gidermek amacıyla; 1992'de örgüt bünyesinde Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının kurulmasını prensip

olarak kabul etmiştir. Bu gelişme Afrika Birliği Örgütü'nün güvenlik boyutunun, farklı anlayış ve yapılanmadan dolayı iki ayrı dönem halinde incelenmesini gerektirmektedir:

i)1963-1992 Dönemi (Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluşundan Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının oluşturulmasına kadar geçen yaklaşık 30 yıllık dönem)

ii)1993-2000 Dönemi (Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının oluşturulmasından Afrika Birliği'nin kurulmasına dair Kurucu Yasa'nın taslak olarak kabul edildiği 2000'de gerçekleştirilen Lome' Zirvesi'ne kadar geçen 7 yıllık dönem).

İkinci dönemde kurulan Mekanizmanın sahip olduğu fonksiyonlar ile Afrika Birliği Örgütü'nün 1993 öncesi benimsediği “iç işlerine karışmama” prensibinin sarsılmaya başladığı görülmektedir.

Afrikalı liderlerin yeni oluşturulan Mekanizmanın silahlı çatışmaları önlemede yetersiz kaldığını görmeleri üzerine Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması sorgulanarak; daha etkin ve fonksiyonel bir yapıya sahip olma arayışları sürdürülmüştür. Bu arayışların sonucunda Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından kabul edilen bir protokolle kurularak Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi oluşturulmuştur. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, “Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol” ve “Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası Deklarasyonu” ile şekillendirilmiştir. Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası Deklarasyonu, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisini oluşturan unsurlarla ilgili esasları belirlemekte, güvenliğe yönelik tehditleri tanımlamakta, prensipleri ve değerleri açıklamaktadır. Mimaride kıtasal örgüt Afrika Birliği'nin yanı sıra Afrika'daki bölgesel örgütler, barış ve güvenliğin sağlanmasında üstlendikleri önemli rol ile öne çıkmakta; Afrika'daki bölgeselleşme, üzerinde durulmaya değer bir ayrıntı olarak belirginleşmektedir.

Dördüncü bölüm “Darfur Krizi ve Uluslararası Toplumun Çözüm Arayışları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Darfur krizi, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin fonksiyonelliği ekseninde incelenecektir. Bu bağlamda Darfur krizinin geçmişi, bölgesel nedenleri, krizin sona erdirilmesine yönelik yürütülen Barış çabaları/Anlaşmaları, uluslararası kuruluşların ve küresel aktörlerin Darfur krizindeki yaklaşımları ortaya konulacaktır. Darfur krizinin incelenmesinde son olarak, Afrika Birliği/BM Karma operasyonu ile Darfur'un güvenliğinde gelenen durum tespit edilecek, Darfur krizinde

Afrika Birliği Örgütü'nün yanı sıra Birleşmiş Milletler'in de güçlüklerle karşılaştığı belirtilecektir.

Sonuç bölümünde sorun bir kez daha ortaya konulacak; ulaşılan bulgular ışığında Darfur krizinden edinilen tecrübelerle birlikte Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi kapsamında Afrika Birliği'nin karşılaştığı güçlükler ile Mimarinin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulacak ve öngörülen hipotezle ilgili genel yargıya varılacaktır.

BÖLÜM I

SOĞUK SAVAŞ VE SONRASINDA

AFRİKA'DAKİ SİLAHLI ÇATIŞMALAR

Soğuk Savaş döneminin başladığı yıllar, Afrika'nın entegrasyon çabalarının ilk kurumsallaşması olan Pan-Afrika Kongrelerinin sonuçlarının alındığı döneme karşılık gelmektedir. Bu gelişme paralelinde Afrikalı liderlerin kıtanın güvenliğine yönelik tehdit ve tehlikelere karşı kolektif cevap verme arayışı, Afrika'nın entegrasyonu bağlamında Pan-Afrikanizm hareketinin Afrika'da güç kazandığı Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında başlatılarak; Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluşu ve geçirdiği dönüşüm sonrasında oluşturulan Afrika Birliği ile günümüze kadar sürdürüldü.

1950'de Mısır, Etiyopya, Liberya ve Güney Afrika hariç sömürgeci güçlerin işgali altında olan kıtanın özgürlük mücadelesi, 1950'lerin ortalarından itibaren kıta genelinde yaygınlaştı. Bu kaotik ortamda kurulan Afrika Birliği Örgütü, sömürgeci güçlere karşı sürdürülen ulusal mücadelelere destek sağladı. Afrika Birliği Örgütü ve ardılı Afrika Birliği, sömürge dönemi sonrasında itibaren, Afrika'da kalıcı barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla kıtada ortaya çıkan çatışmaların önlenmesi ve çözümüne yönelik çabalarını sürdürmektedir. Bu bölümde, kuvvet kullanma ve silahlı çatışmaların uluslararası hukuktaki yeri belirlenecek; Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar Afrika'da görülen silahlı çatışmalar analiz edilerek, Afrika'nın entegrasyon sürecinin bir yapılanması olan Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin yeterliliğinin yorumlanmasına esas veri tabanı oluşturulmasına çalışılacaktır.

1.1 Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma ve Silahlı Çatışmalar

Uluslararası hukukta 'kuvvet kullanma' kavramı, Birleşmiş Milletler'in (BM) kuruluşundan itibaren yaygınlık kazanmıştır. BM öncesinde, iki veya daha fazla uluslararası aktör (kural olarak devlet) arasındaki kapsamlı, sürekli, önemli ölçüde can kaybına yol açan bir çatışmanın, başta silahlı kuvvetler olmak üzere tüm araçlarla

sürdürülmesi olarak tanımlanabilecek¹ ‘savaş’ kavramı, genel olarak ‘kuvvet kullanma’ kavramının karşılığı olarak görülmüştür.

Kuvvet kullanma ve kuvvet kullanmanın sınırlanmasına/yasaklanmasına yönelik gelişmeler, II. Dünya Savaşı öncesindeki uzun süreçte ve sonrasında farklılık göstermektedir. Bu çalışma kapsamında Afrika’daki çatışmalar Soğuk Savaşın başlangıcından itibaren inceleneceğinden, BM sonrası dönemde kuvvet kullanmanın yasaklanmasına yönelik gelişmeler daha önem taşımaktadır. Afrika’da nedenleri, süreleri ve tarafları birbirinden çok farklı olan, çoğu kez iç içe geçmiş çatışmalar, çatışma kavramının açıklanmasını ve çatışmaların sınıflandırılmasını güçleştirmektedir. Çalışmada, Afrika’daki çatışmalar, uluslararası hukukun yanısıra tarafları, uygulanan şiddet ve verilen kayıplar esas alınarak tanımlanarak analitik hale getirilecektir.

1.1.1 Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma

Hukukun varlık sebebi toplumsal düzenin sağlanmasına yönelik kuralları belirlemek ve bu kurallara uyulmasını sağlamaya yönelik müeyyideler ortaya koymaktır.² Bu bağlamda, uluslararası toplumun hukuk düzeni olarak uluslararası hukuktan beklenen, uluslararası toplumu oluşturan birimlerin ve bireylerin şiddete ya da kuvvete başvurmasını düzenlemesidir.³

Uluslararası toplumda kuvvete başvurmanın hukuksal bir düzene bağlanması tarihsel süreç içinde gerçekleşmiştir. Bu süreç BM öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı dönemde incelenebilir. Günümüzde gelinen noktada, uluslararası hukukta hangi durumlarda kuvvete başvurulabileceğine, hangi durumlarda kuvvete başvurmanın hukuk dışı kabul edileceğine dair bir düzenin oluştuğunu söylemek mümkündür.

1.1.1.1 Birleşmiş Milletler Öncesi Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma

XX. yüzyılın ilk yarısına kadar savaşın, insanlığın karşılaşacağı doğal felaketlerden birisi olduğuna ilişkin var olan güçlü inanç gereği uluslararası hukuktan beklenen, savaşın bir olgu olarak kabul etmesi, savaşın yürütülmesi ve sonuçlarını düzenlemesiydi.⁴ Bu

¹ Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005, s. 409-410.

² Levent Ersin Orallı, “Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu”, *Tesam Akademi Dergisi/Turkish Journal of Tesam Academy*, s. 103.

³ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, Roma, Ankara 2004, s. 47.

⁴ Ibid, s. 48.

yaklaşımına rağmen ‘haklı savaş’ düşüncesi yüzyıllar öncesine kadar gitmektedir. Antik Roma’da savaşa başvurmanın haklı olabilmesi için Roma’ya zarar veren taraftan istenilenlerin yerine getirilmemesi ve savaşın ilan edilmesi şartları aranmaktaydı. Hıristiyanlık teolojisinde ise savaş, ‘gerekli’ olduğunda başvurulabilecek bir yöntem olarak görülmekteydi. XV ve XVI. yüzyıllarda modern uluslararası hukukun kurucuları arasında savaşın ‘haklı’ bir gerekçeye dayanması görüşü yaygındı.⁵

Ulus devletlerin oluşmasıyla savaşın meşruiyeti, devletlerin egemenliği ile ilişkilendirilmeye başlandı. Egemen devletlerin savaş hakları en tabii bir hak olarak kabul edilmekte idi. Savaş hakkı, egemen bir devletin çıkarlarını elde etmek veya ihlal edilmiş saydığı bir hakkını korumak amacıyla girişmeye karar vereceği, silahlı ve çok geniş kapsamlı bir zorlama yolu olarak, I. Dünya Savaşı’nın sonlarına kadar kabul edildi.⁶ Bu hakkın kullanım koşulları ve ortaya çıkan zayıflığın azalmasına ilişkin tedbirler ilk kez 1899-1907 La Haye Sözleşmelerinde alındı.⁷ La Haye Barış Konferanslarında kabul edilen düzenlemelerde devletlerin uluslararası sorunlarını barışçı yöntemlerle çözmeleri öngörüldü. I No.lu Konvansiyon’un 2. maddesi taraflara, silaha başvurmadan önce ‘şartlar müsait olduğu ölçüde’ iyi niyet girişimi, arabuluculuk ya da başka devletlere başvurmalarını öngörmektedir. II No.lu Protokol’ün 2. maddesi devletlerin, vatandaşların sözleşme borçlarından dolayı birbirlerine karşı silaha başvurmamalarını içermektedir. 2. maddenin 2. paragrafı ise, taraflardan birisi sorunun çözümü için hakemliğe gitmeyi kabul etmediğinde diğer tarafa silaha başvurma yetkisi tanımaktadır.⁸ Bu düzenlemeler, savaşa başvurulmasını büyük oranda sınırlamamakla ve yasaklamamakla birlikte savaşa başvurmadan önceki belirli durumlar ve uygulanacak yöntemler üzerinde durmaktadır.

I. Dünya Savaşı’nın yıkıcı sonuçları, uluslararası toplumun refah ve güvenliğinin korunması için savaşa başvurulacak durumların kısıtlanmasının ne derece önemli olduğunu gösterdi. Savaşın sonra, devletlerarası ilişkilerde savaşa başvurulmasını düzenleyen uluslararası belgelerden ilkinin 1920 yılında kurulan⁹ Milletler Cemiyeti’nin (MC) Statüsü oluşturmasına rağmen, Statü’nün yürürlüğe girmesiyle kuvvet kullanmak (devletlerin savaş yetkisi) tamamen yasaklanmadı.¹⁰ Statü’nün giriş bölümünde amaç uluslararası işbirliğini

⁵ Ibid

⁶ Enver Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımının Genel İlkeleri*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara 2007, s. 6-7.

⁷ Levent Ersin Orallı, *Uluslararası Hukukta...*, s. 105.

⁸ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 50.

⁹ Levent Ersin Orallı, *Uluslararası Hukukta...*, s. 106.

¹⁰ Enver Bozkurt, *Uluslararası Hukukta...*, s. 10.

geliştirmek ve uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olarak belirtilmiştir. Statü'nün 12. maddesi devletlere, birbirleri ile olan ve barışı tehlikeye sokan sorunlarını hakemlik, yargı yolu veya Konsey tarafından sağlanacak soruşturma yöntemlerine havale etmeleri zorunluluğunu getirmekte; 13. maddenin 4. paragrafında ise, hakemlik kararına uyan tarafa karşı savaşa başvurulamayacağı belirtilmektedir. 15. maddenin 6. paragrafına göre, sorun MC Konseyi'nin önüne geldiğinde şayet Konsey meseleye ilişkin kararını, soruna taraf devletler hariç oybirliği ile alırsa tarafların savaşa girmemeyi yükümlenmeleri öngörülmektedir.¹¹

I ve II. Dünya Savaşları arasındaki gelişimin yönü, devletin, kuvvete başvurma konusundaki egemenliğinin sınırlandırılması şeklinde belirginleşti.¹² Bu dönemde savaşın tamamen yasaklanmasına ilişkin var olan boşluk, 27 Ağustos 1928'de Paris'te imzalanarak 24 Temmuz 1929'da yürürlüğe giren ve Kellogg-Briand Paktı olarak da bilinen 'Savaşın Ulusal Politikanın bir Aracı Olarak Yasaklanmasına İlişkin Genel Anlaşma' ile doldurulmaya çalışıldı. Belgeye göre savaşa başvurmak açıkça hukuka aykırıdır.¹³ Paktın 1. maddesi, taraf devletlerin, uluslararası sorunların çözümünde savaşa başvurmayı kınadıklarını ve diğer devletlerle olan ilişkilerinde savaşı ulusal politikalarının bir aracı olarak tamamen ortadan kaldırdıklarını kararlaştırmaktadır. 2. madde ise, uluslararası sorunların, niteliği ne olursa olsun barışçı yöntemler dışındaki yöntemlerle çözülmeyeceğini öngörmektedir. Pakt'ın sadece meşru müdafaa durumunda savaşa başvurulmasını yasaklamadığı ve bunun dışında herhangi bir nedenle savaşa başvurulmasını da yasakladığı kabul edilmektedir. MC Statüsü ve Kellogg-Briand Paktı, savaş kavramını kullanmakla beraber bu kavramı tanımlamamakta, savaşın yasaklanmasına ilişkin hükümler içermekte, savaş niteliğine ulaşmayan kuvvet ya da silahlı kuvvet kullanımını yasak kapsamı dışında bırakmaktadır.¹⁴

1.1.1.2 Birleşmiş Milletler Döneminde Kuvvet Kullanma

BM Kurucu Antlaşması (Statüsü), savaş kavramı yerine 'kuvvet tehdidi ya da kuvvet kullanma' (threat or use of force) kavramını kullanmakta ve kuvvet kullanmanın uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda daha somut düzenlemeler getirmektedir. BM'nin

¹¹ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 52.

¹² Turgut Tarhanlı, *Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk*, s. 1.

<http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg20/ttarhanli.pdf>(16.2.2014)

¹³ Enver Bozkurt, *Uluslararası Hukukta...*, s. 11.

¹⁴ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 54.

kurulmasında temel maksat uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Kuvvet kullanma konusundaki temel ölçütün somutlaştığı¹⁵ BM Statüsü'nün 2. maddesinin 4. paragrafında getirilen düzenleme¹⁶ sadece kuvvet kullanılmasını değil kuvvet kullanma tehdidini de yasaklamaktadır. Buna göre, “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin ülkesel bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidini ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”

Kuvvet kullanma yasağının iki istisnası¹⁷ BM Statüsü'nde belirtilmiştir. BM Statüsü'nün 51. maddesinde belirtilen meşru müdafaa hakkı ve VII. Bölümü'nde düzenlenen Güvenlik Konseyi'nin silahlı kuvvet kullanma kararı açıkça ifade edilen istisnalardır. Statü'nün 51. maddesi meşru müdafaa durumunda kuvvet kullanmayı yasal kabul etmektedir:¹⁸ “Bu antlaşmanın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birisinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez.”

Bu maddede meşru müdafaa hakkını doğuran saldırının mutlaka silahlı bir saldırı olması gerektiği öngörülmektedir. İlave olarak 51. madde, oluşan (occures) kavramını kullanarak önleyici meşru müdafaa hakkını meşru müdafaa hakkının dışında bıraktığını göstermektedir. Silahlı saldırı ihtimalinin bulunduğu bir durumda meşru müdafaa hakkının kullanılması yasal olmayacaktır.¹⁹

BM Statüsü'nün kuvvet kullanılmasına ilişkin ikinci istisnası Statü'nün ‘Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumlarında Alınacak Önlemler’ başlığını taşıyan VII. Bölümü'nde düzenlenmektedir. Bu bölümün 39. maddesi ‘barışın tehdit edilmesi’, ‘barışın bozulması’ ya da ‘saldırı’ durumlarında, Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunma ve bazı şartlar altında 41 ve 42. maddelerde belirtilen önlemleri alma yetkisi tanımaktadır.²⁰ Böylece 39. madde Güvenlik Konseyi'ne iki fonksiyon vermektedir: Öncelikle barışa veya barışı bozmaya yönelik tehditleri veya saldırganlığı belirlemek;

¹⁵ Levent Ersin Orallı, *Uluslararası Hukukta...*, s. 113.

¹⁶ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 55.

¹⁷ Kerem Batır, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk”, *Yönetim Bilimleri Dergisi/Journal of Administrative Sciences*, (9: 1) 2011, s. 119.

¹⁸ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 58.

¹⁹ *Ibid*, s. 59.

²⁰ *Ibid*, s. 60.

ikinci olarak, tavsiyelerde bulunmak veya çözüm için hangi önlemlere başvurulacağına karar vermek.²¹

VII. Bölüm'ün 42. maddesi, Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanılmasına varmayan tedbirlerin barışı korumak ya da bozulan barış durumunu tekrar oluşturmak için yeterli olmadığı sonucuna varması durumunda, uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek ya da tekrar tesis etmek için gerekli olabilecek hava, deniz ve kara kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme yetkisine sahip olduğunu belirtmektedir. Alınan kuvvet kullanmaya varmayan tedbirlerin ne zaman etkisiz olduğu veya yetersiz olduğu Güvenlik Konseyi tarafından takdir edilecek bir husustur.²² Uluslararası ilişkilerde devletlerin kuvvete başvurusu ilk defa bu derecede kısıtlamaya uğramıştır. Kısıtlamanın kapsamını genişleten ilk unsur, Statü'nün sadece savaşa başvurulmasını değil kuvvete başvurulmasını da sınırlandırmasıdır. İkinci olarak, kuvvet kullanmanın dışında kuvvet kullanma tehdidi de kendisine bazı hukuksal sonuçlar bağlanarak kısıtlamaya tabi tutulmuştur.²³ BM Statüsü kuvvet kullanma yasağının sınırlarını çok belirgin bir şekilde çizmiştir. Esas olan kuvvet kullanılmamasıdır. Kuvvet kullanımına izin verilen hallerde de kontrol BM'nin yetkili organı olan Güvenlik Konseyi'ndedir. Meşru müdafaa durumunda bile en kısa sürede BM Güvenlik Konseyi'ne durumu bildirme ve onun alacağı önlemlere uyma zorunluluğu vardır.²⁴

BM Antlaşması'nın Güvenliğe İlişkin Geçici Hükümler başlıklı XVII. Bölümü'nün 106. maddesi, 43. maddede ön görülen özel anlaşmaların yürürlüğe girmesine kadar 30.10.1943 tarihinde Moskova'da Dört Ulus Demeç'i'ni imzalayan A.B.D, S.S.C.B, İngiltere ve Çin ile bu Demeç'in tarafı bulunmayan Fransa'yı anılan Demeç'in 5. paragrafı uyarınca BM adına barış ve güvenliği koruma amacıyla her türlü eylemi yapmaya yetkili kılmakta ve bu konuda danışmada bulunmaya çağırılmaktadır. Geçici bir dönem için öngörülen bu hüküm, 43. madde uyarınca bir Özel BM Gücü oluşturulamaması nedeniyle, hukuksal açıdan halen geçerliliğini korur görünmekle birlikte 'Soğuk Savaş' nedeniyle hiçbir zaman uygulamaya konulmamış olup günümüzde fiilen geçerliliğini yitirmiş görünmektedir.²⁵

BM sonrası dönemde kuvvet kullanma yasağına ilişkin BM kararları çerçevesinde ilk önemli gelişme, Genel Kurul'un 1965'deki 'Devletlerin İçişlerine Karışmanın Kabul

²¹ Enver Bozkurt, *Uluslararası Hukukta...*, s. 25.

²² Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 60.

²³ Ibid, s. 62.

²⁴ Kerem Batır, *Soğuk Savaş Sonrası...*, s. 119.

²⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 8. Baskı, Turhan kitabevi, Ankara 2009, s. 517-518.

Edilemezliği ve Devletlerin Bağımsızlıklarının ve Egemenliklerinin Korunması Deklarasyonu'dur.²⁶İç işlerine karışmama prensibinin hangi eylemlerce ihlal edildiğini düzenleyen Deklarasyon, hiçbir devletin, diğer bir devletin iç işlerine ya da dış işlerine doğrudan veya dolaylı müdahale etme hakkına sahip olmadığını öngörmektedir. Bu bağlamda 'silahlı müdahale' veya bir devletin kişiliğine karşı siyasi, ekonomik ve kültürel unsurlarına yönelik diğer herhangi bir şekilde müdahalenin ya da tehditlerde bulunulmasının kınandığı belirtilmektedir.²⁷

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağına ilişkin daha önemli kararlar 1970'li yıllarda alındı. Bunlardan ilki, 24 Ekim 1970'de BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen, 'BM Antlaşması'na Uygun Olarak Devletlerarasında Dostça İlişkilere ve İş Birliğine İlişkin Uluslararası Hukuk Prensipleri Üzerine Deklarasyon'dur.²⁸ Belge, uluslararası sorunların barışçı yollarla çözülmesi, içişlerine karışmama, BM Antlaşması gereğince devletlerin birbirleriyle işbirliği yapma yükümlülüğü, halkların haklarının eşitliği, self-determinasyon (kendi kaderini tayin) ve devletlerin egemen eşitliği prensiplerini konu edinmiştir. Deklarasyon, öncelikle BM Antlaşması'nın 2(4) hükmünü tekrar etmiştir. Bu bağlamda, her ülkenin, uluslararası sorunların çözümünde tehdit ya da kuvvet kullanmama yükümlülüğü altında olduğu belirtilmiştir.²⁹Deklarasyon'un, BM sisteminin kuvvete başvurulmasına ilişkin hükümlerinin açıklanması yönünde attığı önemli adımlardan birisi devletlere, diğer bir devletin ülkesine sızma maksatlı düzensiz güçleri veya paralı askerler de dâhil silahlı grupları desteklememe yükümlülüğü öngörmesidir. Deklarasyon'da, bir başka ülkedeki iç ayaklanmaları ya da terörist eylemleri organize etmek, başlatmak, yardım etmek veya katılmak eylemleri de devletlerin kaçınmakla yükümlü oldukları eylemler olarak nitelenmektedir. Ayrıca belgede, kuvvet kullanmayı içeren misillemede (reprisal) bulunmama, devletlerin self-determinasyon hakkının kullanılması karşısında kuvvete başvurmama yükümlülüğünden bahsedilmekte; saldırı savaşının, barışa karşı suç oluşturduğu ve bu bağlamda uluslararası hukukta bir sorumluluk doğurduğu belirtilmektedir.³⁰

BM Genel Kurulu, 3 Aralık 1986 tarihinde 41/46 sayılı kararı ile Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Kullanmama Prensibinin Etkinliğini Geliştirme Özel Komitesi'nin, kuvvet kullanmama ve uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümü prensiplerinin etkinliğinin

²⁶ Yücel Acer, İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk*, USAK Yayınları: 48, Ankara 2010, s. 237.

²⁷ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 63-64.

²⁸ Yücel Acer, İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk...*, s. 238.

²⁹ Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 64.

³⁰ *Ibid*, s. 64-65.

artırılması üzerine taslak bir bildiri ve gerekiyorsa tavsiyeler oluşturmasını istemiştir. Hazırlanan taslak, Genel Kurul'un 18 Kasım 1987 tarihli kararının eki olarak 'Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Tehdidi ya da Kuvvet Kullanmaktan Kaçınma Prensiplerinin Etkinliğinin Arttırılmasına İlişkin Deklarasyon' başlığı ile ilan edilmiştir. Deklarasyon, genel olarak uluslararası sorunların barışçı çözüm yöntemleri ile çözümlenmesi gerektiğini ve ilişkilerde kuvvet tehdidi veya kuvvete başvurmadan kaçınılmasına ilişkin prensipleri vurgulamaktadır.³¹ Deklarasyon'da dolaylı nitelikli müdahalelerin, yani bazı gruplara ve bu arada terörist gruplara askeri, ekonomik, siyasi ve benzeri yardımların yapılmasının devletlerin yükümlülüklerini ihlal anlamına geldiği belirtilmiştir. Ne türden yükümlülüklerin ihlal edildiği belirtilmemesine rağmen silahlı yardımların kuvvete başvurmama yükümlülüğünün ihlali olduğu ortaya çıkmaktadır. Deklarasyon'da saldırı savaşı propagandasından kaçınmanın ve uluslararası terörizmi engelleyici tedbirlerin alınmasının da devletlerin yükümlülüğünde olduğu vurgulanmıştır.³²

Karar ekinin 1. maddesinde, ilişkilerde tehdiye ya da kuvvete başvurmanın hem uluslararası hukukun hem de BM Antlaşması'nın ihlali olduğu belirtilmiştir. Bu prensibin evrensel nitelik taşıdığı ve BM Antlaşması dışında da bütün ülkeleri bağlayan bir karaktere sahip olduğu vurgulanmıştır. BM Statüsü altındaki yükümlülüklerin devletlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan diğer yükümlülüklerinden daha üstün olduğunun kabul edildiğinin ilan edilmesi, bu anlayışı daha da güçlendirmektedir.³³

1.1.2 Uluslararası Hukukta Silahlı Çatışmalar

BM dönemine kadar uygulanan uluslararası hukukun düzenlediği silahlı çatışmalar, devletlerarasında geçen, genellikle geniş çaplı ve "savaş" adı verilen silahlı çatışmalar olmuştur. Bir devlet içinde silahlı grupların gerek hükümete karşı gerekse birbirleri arasında devlet ya da hükümet olabilme yolunda başvurdukları eylemler; üçüncü devletler bu gruplara "devlet", "hükümet", "savaşan" ya da "ayaklanan" gibi hukuksal statüler tanımadıkça uluslararası hukukun kapsamı dışında kalan ve ilgili devletin içgüvenlik çerçevesine giren eylemler olarak değerlendirilmiştir.³⁴ Bu dönemde devletlerarasındaki kuvvet kullanmayı da içeren zararlar-karşılık, abluka, bombalama gibi zorlama önlemleri,

³¹ Yücel Acer, İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk...*, s. 240.

³² Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta...*, s. 66-67.

³³ Ibid, s. 67.

³⁴ Ercüment Tezcan, Fatma Taşdemir, *Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi*, Ankara Strateji Enstitüsü, Rapor No: 12-04, Ankara 2012, s. 21.

savaşa varmayan zorlama yolları olarak değerlendirilmiş, silahlı sınır olayları gibi olaylar da savaş durumu yaratmayan eylemler (measures short of war) biçiminde nitelendirilerek daha çok düzenleme dışı bırakılmıştır.³⁵ Uluslararası örgütlerin kuvvet kullanmaya başvurmak suretiyle silahlı çatışmalara katılması ise BM gelene kadar hiçbir andlaşmada öngörülmediği için bu konuda herhangi bir hukuksal düzenlemeye gereksinim duyulmamıştır.

Uluslararası hukukun bu kuralları BM döneminde büyük değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin ilki, BM Antlaşması'nın VII. Bölümünde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda BM örgütünün ya da VIII. Bölümünde onun adına ya da izniyle hareket edecek öteki uluslararası örgütlerin birtakım silahlı çatışmalarda yer almasının öngörülmesiyle gerçekleştirilmiştir.³⁶ Değişikliklerin ikincisi, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ile sağlanmıştır. Sözleşmelerin uygulanan uluslararası hukuka katkısı iki konuda olmuştur. Bunların birincisi anılan Sözleşmelerin ortak 2. maddesi ile Sözleşme hükümlerinin, taraf devletlerarasındaki yalnızca savaş gibi geniş çaplı silahlı çatışmalarda değil, her türlü silahlı çatışmada uygulanacağını öngörülmesidir. Böylece, devletlerarasındaki sınırlı silahlı çatışmalar da silahlı çatışmalar hukuku kapsamına dâhil edilmiş olmaktadır. 1949 Cenevre Sözleşmelerinin uygulanan uluslararası hukuka ikinci katkısı ise Sözleşmelerin ortak 3. maddesi ile kimi iç çatışmaların da "uluslararası olmayan silahlı çatışmalar" (non-international armed conflicts) adı altında silahlı çatışmalar hukuku kapsamına sokulmasıdır.³⁷

Bu gelişmelere rağmen, Cenevre Sözleşmeleri ve Protokol I silahlı çatışmalar kavramının gerçek bir tarifini vermemektedir. Silahlı çatışmanın tanımına yönelik önemli bir gelişme, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia-ICTY) tarafından Tadić Davası'nda sağlanmış; Mahkeme, devletlerarasında silahlı güce başvurmanın veya hükümet otoriteleri ile organize gruplar arasında ya da ülke içinde bu tür gruplar arasında uzun süren silahlı şiddetin, silahlı çatışma olarak kabul edilebileceğini belirlemiştir.³⁸

³⁵ E. Davit, *Principes de droit des conflits armés*, Bruxelles, 1994, s. 93. (Aktaran: Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 528)

³⁶ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 528.

³⁷ Ibid, s. 529.

³⁸ Rogier Bartels, "Timelines, borderlines and conflicts", *International Review of the Red Cross*, Volume 91 Number 873, Cambridge Journals, March 2003, s. 38.

Tarafların hukuksal kişilikleri ölçütüne göre bir sınıflandırma yapılması gerektiğinde silahlı çatışmaları dört gruba ayırmak mümkündür: i) devletlerarası silahlı çatışmalar; ii) taraflardan birinin uluslararası örgüt olduğu silahlı çatışmalar; iii) bir devletin hükümet kuvvetleri ile hükümete karşı gelen silahlı gruplar arasındaki silahlı çatışmalar; iv) bir devlet içinde değişik silahlı gruplar arasındaki silahlı çatışmalar.³⁹

Uluslararası İnsancıl Hukuk silahlı çatışmaları ikiye ayırmaktadır:

- İki veya daha fazla devletin karşı karşıya geldiği uluslararası silahlı çatışmalar,
- Hükümet güçleri ve hükümet dışı silahlı gruplar arasında veya bu gruplar arasındaki uluslararası olmayan silahlı çatışmalar.⁴⁰ Bu kapsamda, çalışmada silahlı çatışmaların, uluslararası silahlı çatışmalar ve uluslararası olmayan silahlı çatışmalar başlıkları altında incelenmesinin uygun olacağı öngörülmektedir.

1.1.2.1 Uluslararası Silahlı Çatışmalar (International armed conflicts)

İki ya da daha fazla devlet arasında silahlı güce başvuru her yerde uluslararası silahlı çatışma mevcuttur.⁴¹ Uygulanan uluslararası hukuka göre uluslararası silahlı çatışmalar iki tür silahlı çatışmayı kapsamaktadır: i) devletlerarası silahlı çatışmalar; ii) uluslararasılaşmış silahlı çatışmalar.⁴²

1.1.2.1.1 Devletlerarası Silahlı Çatışmalar (Armed conflicts between states)

Devletlerarası silahlı çatışmaları ikiye ayırmak olanaklıdır: i) Savaş; ii) savaşa varmayan sınırlı silahlı çatışmalar.⁴³

Uluslararası hukukta savaşın herkes tarafından kabul edilmiş bir tanımı yapılmış değildir. Bunun sebebi, bir silahlı çatışmanın veya eylemin savaş sayılıp sayılmayacağı hususunda objektif bir ölçütün benimsenememiş olmasıdır.⁴⁴ Sürekli Hakemlik Mahkemesi Osmanlı Savaş Zarar-Giderimi Davası'ndaki 11.11.1912 tarihli kararında savaşı "uluslararası bir olay" olarak tanımlamak suretiyle savaşın yalnızca devletler arasında

³⁹ Fatma Taşdemir, *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 10. (Bu çalışmanın EK 2 ve EK 3'ünde silahlı çatışmalarla ilgili tanımlara yer verilmiştir. Arslan'ın notu)

⁴⁰ *Opinion Paper, How is the "Term Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?* International Committee of the Red Cross (ICRC), March 2008. s. 1.

⁴¹ *Ibid*, s. 5.

⁴² Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 529.

⁴³ *Ibid*

⁴⁴ M.Yasin Aslan, "Savaş Hukukunun Temel Prensipleri", *TBB Dergisi*, Sayı 79, 2008, s. 248.

gerçekleşen silahlı çatışma yanını vurgulamıştır.⁴⁵ Öğreti ise ağırlıklı olarak savaşı, biri objektif öteki de sübjektif olmak üzere, iki ögesi ile tanımlamaya çalışmaktadır: i) devletler arasında silahlı çatışmalar olgusunun varlığı; ii) taraflardan enaz birisinin bu silahlı eylemleri savaş niyetiyle gerçekleştirmesi (animus belligerandi).⁴⁶ Ancak, bu tanım da uygulamadaki birçok savaş durumunu kavramaktan uzak görünmektedir. Bu tanımda bir silahlı eylemin fiilen varlığının aranması, aktif silahlı çatışmaların bulunmadığı durumlarda savaş olmadığı sonucuna varmaktadır. Diğer yandan, bu tanıma göre savaştan söz edebilmek için taraflardan en azından birinin bu yönde bir iradesinin (animus belligerandi) aranması, savaşın tanımını tümüyle sübjektif kıldığı için objektif bir tanım oluşturmaktan çıkmaktadır.⁴⁷

Bir silahlı çatışmanın ya da eylemin savaş sayılıp sayılmayacağı konusunda uygulanan uluslararası hukukta objektif bir ölçüt benimsenemediği için bu eylemleri savaştan ayıran temel ölçüt, ilgili devletlerin amacı oluşturmaktadır. İlgili devletlerin hiçbiri sözkonusu olan eylemleri ya da çatışmaları savaş amacı (animus belligerandi ya da animus belli) ile gerçekleştirilmiş eylemler ya da çatışmalar olarak değerlendirmedikleri takdirde, uluslararası hukuk açısından bunlar savaşa varmayan silahlı zorlama yolları ya da silahlı karışma olarak görülmektedir.⁴⁸ Çatışan iki tarafın aksi yönde iradesine rağmen üçüncü devletlerin belirli bir silahlı çatışmayı savaş olarak değerlendirmesi bu çatışmaların hukuksal olarak savaş niteliği kazanmasına yetmemektedir. Savaşan taraflardan herhangi birisinin savaş amacıyla hareket etmesi durumunda, sözkonusu silahlı çatışmaların savaş olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Savaşa varmayan silahlı çatışma ya da eylemi oluşturan yol, silahlı karışma (silahlı müdahale-armed intervention) bir devletin başka bir devlete karşı kendi iradesini kuvvet kullanma yoluna başvurmak suretiyle kabul ettirme eylemini belirtmektedir.⁴⁹ Bu yol belli başlı şu kuvvet kullanma yöntemlerini kapsamaktadır: İstila, İşgal, Abluka ve Denizde kuvvet gösterisi.⁵⁰ Devletlerin egemenliğinin ve egemen eşitliği ilkesinin doğal sonucu

⁴⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 530.

⁴⁶ Ibid; Skubiszewski, "Peace and war", *Encyclopedia*, Vol. 4, s. 75; F. Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara 1998, s. 65-68. (Aktaran: Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 530.)

⁴⁷ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 530.

⁴⁸ Ibid, s. 530-531.

⁴⁹ Ibid, s. 531; F. Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara 1998, s. 102-107. (Aktaran: Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 531.)

⁵⁰ M.Yasin Aslan, *Savaş Hukukunun...*, s. 251-252.

olan daha çok içişlerine karışmama ilkesi biçiminde kendini göstermekte olan karışma, uygulanan uluslararası hukukta ilke olarak yasaklanmaktadır.⁵¹

1.1.2.1.2 Uluslararasılaşmış Silahlı Çatışmalar (Internationalised armed conflicts)

Bazı silahlı çatışmalar, belli bir devletin ülkesinde gerçekleşen silahlı çatışmalar olarak özünde bir silahlı iç çatışma niteliği bulunmakla birlikte, birtakım koşullarda uluslararasılaşarak devletlerarasındaki silahlı çatışmalar gibi uluslararası silahlı çatışma sayılabilmektedir.⁵²

Eğer bir devlet, bir başka devletin tarafında, silahlı güçleriyle birlikte uluslararası olmayan bir silahlı çatışmaya karışırsa bu durumda çatışmanın niteliğinin değişmediği genel olarak kabul edilmektedir. Ancak, bir çatışma, coğrafi olarak bir devletin bölgesi ile sınırlıysa ve bir yabancı devlet, silahlı kuvvetleriyle isyancılar tarafında çatışmaya karışırsa, bu durumda çatışma, uluslararası çatışma olarak nitelendirilmektedir. Bir devlet, silahlı güçlerini kullanmaksızın, isyancıların tarafında uluslararası olmayan bir çatışmaya dolaylı olarak karıştığına, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Tadić Davası'nda verdiği karar kapsamında, isyancı grubun "tam kontrolü", çatışmanın uluslararasılaşması için yeterli kabul edilmektedir. Mahkeme tarafından konulan standartta göre, sözkonusu devlet tarafından her operasyonun yönetimi, belirli talimatların verilmesi gerekmemekte, devlet dışı silahlı grubun askeri eylemlerinin planlanmasında, koordinasyonunda veya organizasyonunda yabancı devletin rolünün olması yeterli görülmektedir.⁵³ Uluslararası bir çatışma olduğu tartışmalı olan durum ise, self-determinasyon hakkına dayanarak yapılan bağımsızlığını elde etmek üzere silahlı mücadele verilen "ulusal bağımsızlık savaşları" (wars of national liberation) adı verilen özünde bir devlete bağlı bir ülke içindeki silahlı çatışmalardır.⁵⁴

1.1.2.2 Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar (Non international armed conflicts)

1949 Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesi ile 1954 La Hey Sözleşmesinin 19. maddesinde yer alan "uluslararası olmayan silahlı çatışmalar" kavramı, anılan 1949 ve

⁵¹ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 531.

⁵² Ibid, s. 532.

⁵³ Qualification of armed conflicts, *Rule of Law in Armed Conflicts Project (RULAC)*.

<http://www.geneva-academy.ch/RULAC/qualification_of_armed_conflict.php> (13.5.2013)

⁵⁴ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 532-533.

1954 Sözleşmelerinde doğrudan tanımlanmamaktadır.⁵⁵ Buna karşılık, uluslararası olmayan silahlı çatışma mağdurlarının korunmasına ilişkin kuralları düzenleyen 1977 II. Protokolü'nün 1. maddesi uluslararası olmayan silahlı çatışmaları tanımlamaktadır. Anılan protokolün 1/1. maddesine göre uluslararası olmayan silahlı çatışmalar “bir yüksek Akit Tarafın ülkesinde bu Tarafın silahlı kuvvetleri ile sorumlu bir komutanın yönetiminde ülkesinin bir bölümünde sürekli ve düzenli askeri hareket yürütmeye izin verecek ve bu protokolu uygulayacak düzeyde denetim sağlayan ayrılıkçı silahlı kuvvetler ya da örgütlenmiş silahlı gruplar arasında geçen” silahlı çatışmalar olarak tanımlanmaktadır.⁵⁶

1962 yılında Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin oluşturduğu bir uzmanlar komisyonunun raporunda yer alan görüş, 1949 Cenevre Sözleşmeleri 3. maddesi anlamında bir silahlı çatışmanın başkaldırı eyleminin kolektif nitelikte olduğu ve asgari bir örgütlenmeyi sağladığı zaman gerçekleşeceğini öngörmektedir.⁵⁷ Bu görüşe göre, bu nitelikli bir silahlı çatışmanın varlığına karar verebilmek için şu öğelerin değerlendirilmesi gerekmektedir: i) çatışmaların süresi; ii) çatışmalara katılan başkaldıran grup elemanlarının sayısı ve örgütlenmesi; iii) ülkenin bir bölümünde yerleşme ya da eylemde bulunma durumları; iv) güvensizlik ortamının derecesi; v) mağdurların varlığı; vi) hükümetçe düzeni sağlamaya yönelik başvuru önlemler. Öğreti ise belirtilen bu öğelere uymayan sokak hareketleri (emeutes), terörizm, eşkiyalık (banditisme), vb. iç gerginliklerin (internal tension) ve iç karışıklıkların (internal disturbances) anılan 3. maddedeki uluslararası olmayan silahlı çatışmalar kavramının dışında kaldığı konusunda görüş birliği içindedir.⁵⁸ Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin 2008'de oluşturduğu bir başka görüşe göre ise uluslararası olmayan silahlı çatışmalar, Hükümete bağlı silahlı güçler ile bir veya daha fazla silahlı grup arasında, ya da bir devlete (Cenevre Sözleşmelerine taraf) ait bir bölgede ortaya çıkan gruplar arasında uzun süre devam eden silahlı cepheleşmedir. Silahlı cepheleşme asgari düzeyde bir yoğunluğa ulaşmalı ve çatışmaya giren taraflar asgari düzeyde bir organizasyon göstermelidir.⁵⁹

İç silahlı çatışma niteliği gösteren çatışmaların II. Protokol anlamında uluslararası olmayan silahlı çatışma kabul edilebilmesi için üç ana koşulun yerine gelmesi

⁵⁵ Ibid, s. 536.

⁵⁶ 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42, Yazın, İstanbul, s. 266.

⁵⁷ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 538.

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ *Opinion Paper, How is the...*, s. 5.

gerekmektedir.⁶⁰ İlk olarak, silahlı çatışmaların hükümet silahlı kuvvetleri ile başkaldıran bir örgütlenmiş grubun silahlı kuvvetleri arasında geçmesi gerekmektedir. İkinci ana koşul şiddet eylemlerinin yoğunluğu ile ilgili olup, iç gerginlikler ve iç karışıklıklar II. Protokolun kapsamı dışında kalmaktadır. Üçüncü ana koşul ise, başkaldıran silahlı kuvvetlerin ve grupların askeri örgütlenme düzeyleri ve eylemde buldukları ülke parçası üzerindeki denetim güçleri ile ilgili olup, II. Protokol kapsamında muamele görebilmeleri için üç alt koşulun yerine gelmiş olmasını zorunlu kılmaktadır: i) başkaldıran silahlı kuvvetler ve gruplar sorumlu bir komutanın yetkisi altında bulunmalı, ii) anılan kuvvetler ve gruplar Protokolde yeralan silahlı çatışma hukuku kurallarına uyulmasını sağlayabilecek durumda olmalı, iii) anılan kuvvetler ve gruplar ilgili devlet ülkesinin bir bölümünde sürekli ve düzenli askeri eylemler yapabilmesine olanak veren denetime sahip bulunmalıdır.⁶¹

1.1.2.3 Birleşmiş Milletler Kararları Uyarınca Yürütülen Silahlı Çatışmalar

BM, barışı korumak için üç ayrı amaca yönelik üç ayrı tür hareket yapmaktadır. Bunlar, barışı koruma hareketi (peace keeping operation), barışı kurma hareketi (peace-making operation) ve barışı zorla uygulama hareketidir (peace enforcement). BM'nin barışı koruma ve barışı kurma hareketi, doğrudan kuvvet kullanılmasını içermediği için ilke olarak uluslararası silahlı çatışmalar hukukunun bu durumlarda uygulanması gerekli değildir. Buna karşılık, BM denetimindeki kuvvetlerin ya da onunla birlikte hareket eden bölgesel kuvvetlerin barışı zorla uygulama hareketi çerçevesinde hareket etmesi durumunda bu kuvvetler kuvvet kullanma yetkisi ile donatılmakta olup, silahlı çatışmaların tarafı olmaktadır. BM Barış Gücünün özel olarak kuvvet kullanmaya yetkilendirilmesi durumları dışında, salt barışı koruma ya da kurma görevi yaptığı durumlarda da meşru savunma amacıyla kuvvete başvurma hakkı olduğu kabul edilmektedir.⁶²

⁶⁰ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk...*, s. 538.

⁶¹ *Ibid*, s. 539.

⁶² *Ibid*

1.2 Afrika'daki Silahlı Çatışmalar

Afrika'da sorunların çoğu ülkeler arasındaki ihtilaflardan ve ülkelerin kendi iç durumlarından kaynaklanmaktadır. İstikrarsızlık üreten nedenler,⁶³ kıtadaki zayıf ve başarısız devletlerin⁶⁴ fazlalığı; işlemeyen siyasal ve ekonomik sistemler; siyasetin etnisiteye dayandırılması ve siyasetteki keyfi uygulamalar; kıt ve stratejik kaynaklar nedeniyle sıkça ortaya çıkan silahlı çatışmalar ile askerlerin siyasal ve ekonomik yapıya müdahaleleri olarak sıralanabilir. Bunun yanı sıra Afrika'daki güvensizliği sadece sömürgecilik, kabile çatışmaları ve demokratikleşmeye zorlandıklarından dolayı zayıf olan devletlere bağlayan devlet merkezli⁶⁵ yaklaşımlar da mevcuttur.

Kıtada meydana gelen çatışmaların nedenleri; dekolonizasyon, ulusal güç, sistem/ideoloji, otonomi, ayrılık, toprak/bölge, altulusal üstünlük, uluslararası güç, doğal kaynaklar ve diğerleri olarak kategorize edilebilir.⁶⁶ II. Dünya Savaşı'ndan sonra kıtadaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamalarından itibaren, nedeni "dekolonizasyon" olan çatışmalar azalmasına rağmen; sömürge döneminde coğrafi özellikler, tarihsel geçmiş ve nüfusun etnik yapısı dikkate alınmaksızın belirlenen sınırlar, bağımsızlık sonrasında kıtada devletlerarasında yaşanan çatışmaların en önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur.

Çalışma kapsamında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden günümüze kadar geçen süreç içinde Afrika'da yaşanan silahlı çatışmalar, "Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri" ve "Ülke Tabanlı Silahlı Çatışmalar Analizi" başlıkları altında incelenecektir. Bir ülkede, aynı dönemde, birbirinden farklı özelliklere sahip birden fazla silahlı çatışmanın görülmesi ve kiminde çatışmaların iç içe geçmiş olması, Afrika'daki silahlı çatışmaların uluslararası hukuk kapsamında sınıflandırılmasını güçleştirmektedir. "Ülke Tabanlı Silahlı Çatışmalar

⁶³ Ali Engin Oba, "Afrika'da Barış, Güvenlik Sorunu ve Sivil Toplum Kuruluşları Türkiye Örneği", *Türkiye-Afrika İlişkilerinin Gelişiminde Sivil Toplum ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü*, Ufuk Tepebaş (ed.), Tasam Yayınları, İstanbul 2010, s. 263-264.

⁶⁴ Literatürde kesinleşmiş bir tanıma sahip olmasa da "Başarısız devletler"le (failed states) ilgili bazı indeksler hazırlandığı bilinmektedir. Çeşitli açılardan eleştiriye açık olsa da Foreign Policy and Fund for Peace tarafından 2005 yılından bu yana her yıl "Başarısız Devletler İndeksi" yayınlanmaktadır. 2013 yılının indeksine göre ilk beş sırayı Afrikalı devletler paylaşmaktadır. İlk elli başarısız devletin 33 tanesi ise Afrika kıtasındandır. Bkz. "The Failed States Index 2013", <<http://ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable>> (19.10.2013)

⁶⁵ Steven C.Y.Kuo, "Bejing's Understanding of African Security: Context and Limitations", *African Security*, 5: 24-43, Taylor&Francis Group, s. 35.

⁶⁶ Simon Ellerbrock (ed), *Conflict Barometer 2012*, No: 21, Heidelberg Institute for International Conflict Research a. V. at the Department of Political Science, University of Heidelberg, Heidelberg 2013, s. 29.

Analizi” başlığı altında yapılacak çalışmada ülkeler analiz birimi olarak kabul edilerek, ilgili ülkedeki silahlı çatışmaların tamamına değinilecektir.

Günümüzde devlet-dışı aktörler ile bir devlet arasında ve bu devletin ülkesi dışında cereyan eden ve devlet-dışı/devlet ötesi silahlı çatışma (Extra-State Armed Conflict) olarak isimlendirilen yeni bir silahlı çatışma kategorisi ortaya çıkmıştır. Yine bir devletin ülkesinde düzensiz birlikler arasında cereyan eden ve devlet-içi silahlı çatışma (Intra-State Conflicts) olarak isimlendirilen farklı bir silahlı çatışma türü daha yaygınlık kazanmıştır.⁶⁷ Çalışma kapsamında Afrika ülkelerindeki çatışmalarda, bir hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma (Intrastate), bir hükümet ile hükümet dışı taraf arasında yabancı dahli olan çatışma (Conflict, intrastate with foreign involvement), devlet dışı çatışma (Non-state conflict), devletlerarası çatışma (Interstate) devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma (Extra-systemic conflict) kavramları kullanılacaktır.⁶⁸

1.2.1 Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri

Sömürgeci güçler, XX. yüzyılın başında Afrika’nın bölüşülmesini⁶⁹ büyük ölçekte tamamlamışlardı. Kabilelerin kıta genelinde yabancı yönetimine karşı ayrı ayrı başkaldırmaları biçiminde yürüttükleri mücadeleler genellikle başarılı olamıyordu. Bu bağlamda Afrikalıları ve genel olarak siyah diasporayı etkileyen en önemli gelişme, sömürgeci güçlerden İtalya’nın, 1896’da Adowa’da yapılan savaşta Etiyopya tarafından yenilmesidir. Adowa savaşı Etiyopya ve sömürgeleştirilen dünyada özellikle Afrikalılar için önemli bir zafer oldu. Adowa savaşındaki yenilgi, İtalyanları 1935’te Etiyopya’yı işgal için tahrik etti. İtalya’nın intikam savaşı tam bir zaferle sonuçlanmadı. Etiyopyalı vatanseverlerin çabaları ve İmparatorun İngilizlerin desteğini sağlaması, 1941 yılında Etiyopya’nın bağımsızlığını getirdi.⁷⁰ 1950’de Afrika’da bağımsız dört devlet vardı: Mısır, Etiyopya, Liberya ve Güney Afrika Birliği. 1963’de ise bağımsız devletlerin sayısı 30’dan fazla idi.⁷¹

⁶⁷ Ercüment Tezcan, Fatma Taşdemir, *Silahlı Çatışmalar Hukuku...*, s. 22.

⁶⁸ Kavramların açıklamaları için bakınız: EK 2: Silahlı Çatışmalara Yönelik Tanımlar (Arslan’ın notu).

⁶⁹ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 383, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1975, s. 675-676.

⁷⁰ Kinfe Abraham, *The African Quest*, EHPD (The Ethiopian International Institute for Peace and Development), HADAD (The Horn of Africa Democracy and Development International Lobby), Addis Ababa 2003, s. 36; Kinfe Abraham, *The Missing Millions*, Africa World Press, Inc. New Jersey 1995, s.57-59.

⁷¹ David P. Currie (ed.) *Federalism and the New Nations of Africa*, The University of Chicago Press USA 1964, s. Introductory Note.

Etiyopya'nın zaferi, tüm siyahlar için gurur ve prestij kaynağı oldu. Marcus Carvey, Etiyopya örneğinde olduğu gibi, tüm siyahların özgürlüğünün savunuculuğunu yaptı. Bu Etiyopya'nın acılarıyla dolu beş yıl süren mücadelesi sonrasında özgürlüğünü kazanmasına kadar sürdü. Benzer özgürlük dalgaları Afrika'nın her yerinde görülmeye başlandı. Mısır'da Kral Faruk'un kukla rejimi ve onun Wafd yanlısı yönetimi 23 Temmuz 1952'de Albay Cemal Abdul Nasır yönetimindeki bir grup subay tarafından iktidardan uzaklaştırıldı. Bu zafer, üst sınıf tarafından sömürülen ve yoksullaştırılan Mısır köylüsünün bulunduğu durumdan kurtulmasının işareti olduğu kadar Afrika'da her yerde mücadele eden Afrikalı milliyetçiler için iyi haberlerin müjdecisi oldu.⁷²

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce, Mağrip'te, Fransız yönetimine karşı kararlı bir milliyetçi hareket başladı. Bu hareket, Fransa'nın 1940'daki çöküşüyle daha da kuvvetlendi. Habib Bourguiba, "Neo-Destour" olarak isimlendirilen radikal Tunus Özgürlük Hareketini 1934'te örgütledi. Tutuklamalar ve tehditlere rağmen Bourguiba'nın, ülkenin özgürleştirilmesi için gösterdiği yirmi yıllık mücadele sonucunda Tunus, II. Dünya Savaşı'ndan on yıl sonra bağımsızlığını kazandı.⁷³

Doğu Afrika'da beyaz yerleşimciler, Afrikalı çiftçilere daha sonra muhalefet ve başkaldırıya neden olan zorluklar çıkardılar. Mahkeme kararlarıyla topraklarından koparılmaları, beyazlar tarafından büyük oranda toprakların elde edilmesi sonucunda topraksız bırakılarak yabancılaştırılmaları ve çalışmalarının karşılığı olan ücretlerinin ödenmemesi, Kenyalı çiftçileri öfkeli yaptı. Kenya Afrika Derneği (The Kenya Africa Association) 1946'da Kenya Afrika Birliği'ne (The Kenya Africa Union-KAU) dönüştü. KAU, 1951'de sayısız grevler ve "Mau Mau" gibi gizli oluşumlarla yürüttüğü kararlı eylemleri sonucunda beyaz yerleşimcilerin sakin bir ortamda çalışmalarını olanaksız hale getirdi. Mau Mau 1951'de yasaklanmasına rağmen 1952'de yeniden varlığını duyurdu, Kenyalıların mücadelesi önlenemez hale geldi. Yaygınlaşan şiddet sonrasında İngilizler, Nairobi'deki 26.000'den fazla insanın etrafını çevirdiler ve 100.000'den fazla insanı, zaten kalabalık olan yerlerde yaşamaya zorladılar. Mau Mau ve diğer gruplar, 1963'de bağımsızlıklarını kazanana kadar gerilla savaşını sürdürdüler.⁷⁴

Tanganika Afrika Ulusal Birliği (Tanganika African National Union-TANU) 1954'de Julius Nyerere'nin liderliğinde kuruldu ve Britanya'dan bağımsızlık talebinde

⁷² Kinfé Abraham, *The African Quest...*, s. 36.

⁷³ Ibid, s. 37.

⁷⁴ Ibid, s. 38-39.

bulundu. Tanganikalıların BM'ye resmi başvuruları sonrasında, 1955'de Vesayet altındaki bölge (Trust Territory) olan Tanganika, 1961'de bağımsızlığını elde etti.⁷⁵

Uganda'nın bağımsızlık mücadelesi, kabileler arasındaki çatışmalardan dolayı karmaşıklaştı ve bağımsızlık savaşından sonra da mücadeleler devam etti. Asıl sorun Britanya ile 1953'de gizlice anlaşılan Kabaka yönetimindeki Baganda Krallığı ile Britanya arasındaki ilişkilerdi. Bu, Kabaka'nın Londra'ya sürgüne gönderilmesine neden oldu. Kabaka iki yıl sonra Uganda'ya döndü. Sonunda Baganda ile ülkenin geri kalan kısmı arasında bir anlaşma imzalandı ve Uganda 1962'de bağımsız oldu.

Doğu Afrika'da milliyetçilik ateşi zirveye ulaştığında, kıtanın sömürge yönetimi altındaki geri kalanında da benzer bağlar sarsılmaya başladı. 1947'de Altın Sahili'nden (şimdiki Gana) bir grup entelektüel Birleşik Altın Sahili Konvansiyonu'nu oluşturdu. Kwame Nkrumah, Konvansiyon'un lideri oldu. Konvansiyon'un amacı, anayasal reformları geliştirmek için mücadele etmektir. Bu daha sonra, kendi kendini yönetme amacına dönüştü ve Konvansiyon'a 1948 yılında kitleler halinde üye katılımı gerçekleşti. Bunun devamında Konvansiyon'un liderleri tutuklandı. İngilizler daha önce reddettikleri anayasal reform talepleri konusundaki tutumlarını 1949'da yumuşattılar. Yeni Anayasa ile yapılan seçimler sonucunda Nkrumah ve partisi ülke genelinde zafer kazandı. Milliyetçilik ateşinin söndürülemeyeceğini farkederek İngiliz yönetimi, 1951'de Nkrumah'ı serbest bıraktı, ona ve arkadaşlarına sömürge yönetiminde üst düzey görevler önerdi. Nkrumah ve arkadaşlarının çabaları sonucunda Altın Sahili, 1957 yılında Gana adıyla bağımsız birleşik bir ulus oldu. Nijerya ve Sierra Leone, Gana'yı takip ederek 1960'ta bağımsızlıklarını elde ettiler.⁷⁶

İngiliz İmparatorluğu'nun sömürgeci yönetimine karşı Afrika'nın birçok yerinde ortaya çıkan bağımsızlık hareketleri Frankofon Afrika'ya da yayılmaya başladı. Fransa'nın emperyal tutumu, 1940 yılında Hitler'e karşı kaybettiğinde sarsıldı. Bu durum, Fransızların Vichy ve General de Gaulle arasında bölünmeleriyle şiddetlendi. Fransız sömürgeleri de benzer şekilde bölündüler. Özgür Fransız politikacılarının 1944'de Brazzaville'de düzenledikleri konferansta sömürgeler, Fransa'nın küçük ortakları olarak kabul edildi. Kolonilerin Afrikalı vatandaşlarına Fransa Parlamentosu'na girmeye ilişkin olarak bazı

⁷⁵ Ibid, s. 39.

⁷⁶ Ibid, s. 39-40

haklar verildi. Bu durum, sömürgelerdeki gerçek durumu ve bağımsızlık için zamanlamayı değiştirmedir.⁷⁷

Fransa Parlamentosu'na Afrikalıların katılımının önemli bir sonucu, Fildişi Sahilleri milletvekili Houphouet-Boigny liderliğinde, 1946'da, Demokratik Afrika Topluluğu'nun (Ressemblement Democratique Africain-RDA) kuruluşu oldu. RDA, Fransa Komünist Partisi'nin desteğiyle militanlaştı. Boykotlar, gösteriler ve grevlerle yaygınlaşan direnişlerde 1951 yılında elli Afrikalı öldürüldü. Bundan sonra Fransız Komünist Partisi, Fransız nüfuzu için çok sert mücadele veren Fransız iş dünyası lehine taraf değiştirdi. Bu arada Boigny, 1956'da sosyalist Guy Mollet hükümetinde bakan olana kadar Fransız sol partilerle işbirliğini sürdürdü. Boigny, parlamenter etkisini de kullanarak, Fransız kolonilerinde geniş imtiyazlarla kendi kendini yönetimi destekleyen Çerçeve Yasa'nın (Loi cadre) geçmesi için çaba sarfetti. Ancak Çerçeve Yasa, Fransızlara, Afrika kıtasında imparatorluk etkilerini daha uzun süre devam ettirme anlamında çok fazla yardımcı olmadı. Yasa, 1957 Loi cadre seçimlerinde büyük bir başarı kazanan Sekou Toure'nin ülkesi Gine'de itirazları artırdı. Toure, bölgenin başkan yardımcısı ve radikal RDA'nın lideri olarak Gine'ye yıllardır nefret ve düşmanca davranan Fransız hükümetinin şiddetine maruz kaldı.⁷⁸ Britanya'nın kolonilerinden çekilmesinden sonra de Gaulle, Fransa'nın daha yumuşak çizgisinin göstergesi olarak kolonilere yaptığı ziyaretlerde, Fransız toplumunun otonom bir üyesi olmak ile Fransa'nın yardım ve ekonomik ilişkisinin kesilmesini içeren tam bağımsızlık arasında bir öneri yaptı. Sekou Toure'nin radikal liderliği altındaki Gine dışında tüm koloniler Fransa ile birliği tercih ettiler. Gine, tercihinin bedelini ödedi. Fransızların idari görevlileri, doktorları, öğretmenleri sistemi fiilen işlemez halde bırakarak ülkeyi terk ettiler. Fakat Gana ve diğer dost ülkeler, Gine'nin krizin üstesinden gelmesine yardımcı oldular. Bu gelişmelerin devamında yaklaşık olarak tüm Fransız bölgeleri bağımsızlığı tercih ettiler. Senegal 1959'da bağımsızlığını kazandı. Dahomey, Fildişi Sahilleri, Nijer, Yukarı Volta dahil Fransız topluluğunun diğer üyeleri, Fransız topluluğu dışında tam bağımsızlığı savundular.

1960'ın sonunda Fransız Batı Afrika ve Ekvator Afrika'nın tamamı fiilen bağımsızlıklarını kazandı. Fakat, Fransız sömürgeciliğinin gerçek yüzünün görüldüğü

⁷⁷ Ibid, s. 40

⁷⁸ Ibid, s. 41.

Cezayir çatışması hala çözülememişti. Cezayir en eski Fransız sömürgelerinden biridir.⁷⁹ Osmanlılardan Fransızlara 1830'da geçmiştir. Cezayirliilerin Fransızlara karşı verdiği mücadelede Fransız resmi kaynaklarına göre, 70.000 Fransız askeri ve 140.000 Cezayir milliyetçisi hayatını kaybetti.⁸⁰ Bu, Fransız yerleşimcilerinin yoğun direnişine rağmen Cezayir halkının kendi kendini yönetim hakkını kabul eden de Gaulle için önemli bir engeldi. En sonunda Ulusal Özgürlük Cephesi'nin (National Liberation Front-FLN) kararlı mücadelesi ve de Gaulle'ün gerçekçiliği yerleşimcilerin büyük çoğunluğunun ülkeyi terk etmelerini ve Cezayir'in 1962'de Kuzey Afrika'da bağımsız bir devlet statüsü elde etmesini sağladı. Cezayir, Afrika'da en kanlı ve acı veren mücadeleyle bağımsızlığını kazandı. Bu mücadele, dekolonizasyon mücadeleleri ve bağımsızlıktan sonra siyah ve Arap Afrikalılar arasında duygusal bir köprü oluşturarak birbirlerine daha da yakınlaşmalarına katkı sağladı.⁸¹

“KKK'lara karşı dikkatli ol!” anlamındaki ırkçılık, Güney Afrika'da siyahlara, yerlilere ve inançsızlara karşı dikkatli olunması anlamında politik bir slogan haline dönüştü. Bu slogan, 1948'de Milliyetçi Parti'yi iktidara getirdi. Milliyetçi Parti 1950'den 1990'a kadar birçok kararname ile apartheid sistemini tutucu muhafazakar bir kurum haline dönüştürdü. Buna rağmen Namibya'nın bağımsızlığı ve Walter Sisulu, Jovan Mbeki, Nelson Mandela gibi siyasi tutukluların serbest kalmalarıyla yeni bir iyimserlik yayıldı. 1990'da başlayan görüşmeler, Afrika'nın tam politik ve ekonomik olmasa da

⁷⁹Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal...*, s. 143. Fransız işgali başladığı zaman General de Bourmont'nun “Müslümanlar dinlerinde serbest bırakılacaklardır; yerliler hangi sınıftan olurlarsa olsunlar özgür olacaklar; dinlerine, mallarına, işlerine ve endüstrilerine saygı gösterilecektir” demesine rağmen (Charles-André Julien, *Historie de l'Algérie Contemporaine, C.1: La Conguète et les Débuts de la Colonisation, 1827-1871*, Paris, Presses Universitaires de France, 1964, s.55) Hıristiyan Haçı ve Fransız Bayrağı, Orleans Dükünün emriyle, camiye dikilmiş ve kıyı topçularıyla gemicilerin bu iki alâmeti selamlamaları emredilmişti. Ayrıca, Orleans Dükü resmi balolara bir Cezayirlinin sırtında geliyordu.(Ibid., s.91; Arslan Humbaracı, *Algeria: A Revolution that failed : A Political History Since 1954*, London, Pall Mall Press, 1966, s. 24). Hitler'den çok önce, General Bugeaud Cezayirliilerin kollarına “muti Arap” anlamına gelen bir işaret taşımaları zorunluluğunu koymuştu. Montagnac adlı bir Fransız subayı da mektubunda şöyle diyordu: “...Yakaladığımız Cezayirli kadınlara ne yaptığımızı soruyorsun. Bir kısmını rehine olarak elimizde tutuyor, geri kalanını arttırma usulüyle hayvanlar misali askerlerimize veriyoruz... Son dört aylık harekâtımız sırasında tanık olduğum şeyler en katı yürekleri bile yumuşatır... Onbeş yaşın üstünde bütün erkekleri öldürüyor, kadın ve çocukları alıp Marguesas Adaları ya da başka bir yöne giden bir gemiye bindiriyoruz. Bir kelimeyle: ayaklarımızın dibine köpekler gibi kapanmayanlara ölüm.” (Humbaracı, op.cit., s. 24-25) (Aktaran: Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal...*, s. 143.)

⁸⁰ Kinfe Abraham, *The African Quest...*, s. 42. (1830-1962 yılları arasında Fransa'nın sömürgesi olan Cezayir'de II. Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlık için yapılan gösterilere Fransa çok sert müdahale etti. Olaylarda en az 45.000 sivil öldürülürken Fransa 103 kayıp verdi. Cezayir, bu olayları soykırım olarak tanımlayarak Paris hükümetini soykırımı tanımaya çağırdı. Fransa, soykırım konusunda üzgün olduğuna dair mesajlar verse de soykırımı resmen kabul etmedi. Kaynak: Yasin Aktay, “Arap Baharı ve Fransa'nın Depreşen Tarih Merakı” *Stratejik Düşünce*, Yıl: 3, Sayı: 26, Ocak 2012, s. 9.)

⁸¹ Kinfe Abraham, *The African Quest...*, s. 42.

özgürlüğü için bitmeyen çabalarını hızlandırdı. Afrika Ulusal Kongresi (African National Congress-ANC) ve Güney Afrika'nın apartheida karşı diğer politik hareketlerin kararlı mücadelelerine Afrika Birliği Örgütü ve çeşitli Afrika ülkelerinin katkısı çok önemlidir.

1970'lerde Angola ve Mozambik gibi ülkeler, Portekiz sömürge yönetimine karşı başarılar kazandılar. Daha sonra Zimbabwelilerin politik eylemleri, Rodezya'da Ian Smith tarafından açıklanan ve Zimbabwe'nin bağımsız bir devlet olmasını öngören tek taraflı bağımsızlık deklarasyonunu yürürlükten kaldırdı. Bu dönemde Afrika Birliği Örgütü Angola, Mozambik ve Zimbabwe (Gine-Bissau) ile diğer ülkelerin bağımsızlık mücadelelerinde önemli rol oynadı.⁸²

1.2.2 Ülke Tabanlı Silahlı Çatışmalar Analizi

Afrika'da 1946'dan bu yana (Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında) meydana gelen silahlı çatışmaların analiz edilebilmesi, çatışmaların bir program dâhilinde analitik hale getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Uppsala Üniversitesi Çatışma Veri Programı'nın uygun olduğu değerlendirilmiştir.⁸³ Çatışmanın tarafları devlet veya devlet dışı olabilir. Bir çatışmada, çatışmanın taraflarından herhangi birinin bir takvim yılında çatışmadan kaynaklanan en az 25 kaybı (ölü) varsa, çatışma aktif olarak değerlendirilmektedir. Program kapsamında kullanılan kavramlar EK 2'dedir.

1.2.2.1 Angola

Yüzyıllardır Portekiz'in bir sömürgesi olan Angola'da bağımsızlık öncesi hareketler, XX. yüzyılın ortalarında başladı. Komşu ülke Belçika Kongosu'nun 1960'da bağımsızlığına kavuşması, Angola'yı bağımsızlık yönünde etkiledi. İki rakip hareket, Angola'nın Özgürlüğü için Ulusal Cephe (Frente Nacional de Libertação de Angola; National Front for the Liberation of Angola-FNLA) ve Angola'nın Bağımsızlığı için Halk

⁸² Ibid, s. 44.

⁸³ Bu bölüm, Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırma Bölümü (Department of Peace and Conflict Research) tarafından oluşturulan Uppsala Çatışma Veri Programı'ndan (The Uppsala Conflict Data Program-UCDP) yararlanılarak oluşturulmuştur. 1946'dan bu yana silahlı şiddetin farklı alanlarında bilgi toplayan Program, 1970'ten bu yana çatışmaları kayıt altına almaktadır. Silahlı çatışmalarla ilgili olarak küresel ölçekte, en doğru ve çok kullanılan kaynaklardan biri olan UCDP, çatışmaların sistematik olarak tanımlanması ve incelenmesi için standart sağlamaktadır. Silahlı çatışmalarla ilgili veriler, 1987'den bu yana raporlar halinde, 1988'den bu yana SIPRI yıllıklarında (SIPRI Yearbook), 1993'den bu yana Barış Araştırmaları Dergisi'nde (The Journal of Peace Research) ve 2005'den bu yana İnsan Güvenliği Raporlarında (The Human Security Reports) yayımlanmaktadır. UCDP, 2004'den bu yana UCDP Çatışma Ansiklopedisi olarak isimlendirilen bilgi tabanını sürekli güncellemektedir. (Programla ilgili özetten çevrilmiştir. Arslan'ın notu)

Hareketi (Movimento Popular de Libertação de Angola, Popular Movement for the Liberation of Angola-MPLA) 1961'de Portekiz otoriteleri ile çatışmaya girdi. Angola'nın tam bağımsızlığı için Ulusal Birlik (União Nacional para a Independência Total de Angola; National Union for the Total Independence of Angola-UNITA) hareketi de 1966'da bu gruplara katıldı. Ancak gruplar arasındaki uzlaşmazlık, üç grubu da önemli ölçüde zayıflattı⁸⁴ ve 1970'lerde Portekiz mücadelesinde üstünlüğü sağladı. Bu durum, Portekiz'de 'Karanfil Devrimi' olarak bilinen kansız bir askeri darbe ile iktidara gelen yeni hükümetin Angola'ya bağımsızlık vermeye istekli olması ile 1974'de birden değişti ve Portekiz, 1975'de ülkeyi terk etti.

Portekiz, ülke yönetimini herhangi bir gruba devretmediğinden yeni bağımsız Angola'nın yönetimi için ülke içinde gruplar arasında çatışma başladı. MPLA, uluslararası kabul gören Marksist etkide bir yönetim oluşturmayı başarmasına rağmen FNLA ve UNITA bu durumu kabullenmedi. İktidardaki MPLA ve isyancı UNITA arasındaki⁸⁵ çatışmalar Angola'nın Portekiz'den bağımsızlığını kazandığı 1975'den 2002'ye kadar devam etti. MPLA, Küba'nın desteğiyle 1970'lerin sonlarında FNLA'yı yenmeyi başarmasına rağmen UNITA çatışmayı sürdürdü. MPLA'nın tek parti sistemini terk etmesi üzerine 1992'de seçimler yapıldı. UNITA seçimleri kaybedince silahlı çatışmayı tekrar başlattı. 2002'de UNITA'nın kurucusu ve lideri Jonas Savimbi'nin öldürülmesi, çatışmanın durdurulması için görüşmelerin başlamasını sağladı. UNITA, ülke içi çatışma sürecinde sıklıkla tek taraflı şiddet uyguladı. Çatışmalarda MPLA Sovyetler Birliği ve Küba tarafından desteklenirken, UNITA Batı, Güney Afrika ve 1980'lerin ortalarına kadar Çin'den destek aldı.⁸⁶

Angola hükümeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin şerit halindeki dar bir bölgesi ile ülkenin geri kalanından ayrılan petrol zengini Cabinda bölgesinde bir başka isyanla karşı karşıya kaldı. Cabinda, Angola'nın yıllık petrol gelirinin yaklaşık % 60'ını üretmektedir. Bundan dolayı bölgenin Angola için büyük ekonomik önemi vardır. Cabinda Bölgesi Özgürlük Cephesi (Frente para a Libertação do Enclave de Cabinda, Front of

⁸⁴ MPLA, UNITA ve FNLA, aralarındaki farklılıkların üstesinden gelemediler ve ortak düşman Portekiz'e karşı sürdürülen mücadelede birleşik bir cephe oluşturamadılar. MPLA ve UNITA arasındaki etnik, köylü/şehirli ayrışması ve ideolojik bölünmeler günümüzde de devam etmektedir. Kaynak: Jakkie Cilliers, "Resource wars-a new type of insurgency", Jakkie Cilliers, Christian Dietrich (ed), *Angola's War Economy, The Role of Oil and Diamonds*, (içinde), ISS, November 2000, s. 1.

⁸⁵ Fatih Yaşlı, "Angola: Elmas ve Petrol Savaşı", Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (ed), *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, (içinde) 2. Cilt, Nobel, Ankara Ekim 2010, s. 315.

⁸⁶ Alex Vines, Markus Weimer, *A Report of the CSIS Africa Program, Angola Assessing Risks to Stability*, CSIS (Center for Strategic & International Studies), Washington, DC, June 2011, s. 4.

Liberation of the State of Cabinda-FLEC), 1963’de bağımsızlık öncesi bir hareket olarak kurulmasına rağmen, önce Portekiz, daha sonra da yeni bağımsız Angola’nın MPLA hükümeti tarafından bastırıldı. 1980’lerde FLEC içindeki gerilim bu örgütün gruplara ayrılmasına neden oldu. Bunların arasında Yenilenen FLEC (FLEC-Renovada, FLEC-Renewed-FLEC-R) ve FLEC Cabinda Silahlı Gücü (FLEC-Forces Amardas de Cabinda, FLEC-Armed Forces of Cabinda-FLEC-FAC) Angola hükümetine karşı silahlı çatışmaya devam etti. Cabinda ile ilgili devam eden ülke içi çatışma 1990’lar ve 2000’lerde aktifti.

Angola, Kongo ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti’ndeki (DRC) ülke içi çatışmalarda ikincil savaşan taraf oldu. Angola hükümeti, 1997’de Kongo hükümetine karşı Kobraları destekledi; 1998, 1999 ve 2002’de Cocoyelere, Ninjalara ve Ntsilouloulara karşı Kongo hükümetine destek sağladı; 1997’de komşu ülke Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nin başkanı Mobutu’yu devirmek için Kongo-Kinşasa’nın Özgürlüğü için Demokratik Güçler İttifakı’nı (Alliance des forces démocratiques pour la libération du Congo-Kinshasa; Alliance of Democratic Forces for the Liberation of Congo-Kinshasa-ADLF) destekledi. Angola, önceki ADLF üyelerinden oluşan Kongo Demokratik Cumhuriyeti hükümetini 2002’ye kadar destekledi.

Angola, 1946’dan bu yana, UCDP’nin organize şiddet kategorilerine göre, devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.⁸⁷

1.2.2.2 Burundi

XIX. yüzyılda önce Almanya’nın daha sonra Belçika’nın sömürge kontrolü altına giren bölge, daha sonra Ruanda ve Burundi olarak iki ayrı devlete dönüştü. Bu bölgedeki insanlar dil ve kültürel olarak homojen olmalarına rağmen üç gruba ayrıldılar: Hutu, Tutsi ve Twa. Hutu ve Tutsiler fiziki görünüş olarak farklı olmalarına rağmen, toplumsal yaşamda ırktan çok sosyal sınıf önemliydi. Hutulara sosyal gelişmelerle Tutsi olma olanağı sağlanmaktaydı. Almanlar ve özellikle Belçikalı sömürgeciler, sömürge yönetimlerinde Tutsileri destekleyerek var olan sosyal bölünmeyi derinleştirdiler. Sömürgeciler tarafından oluşturulan sosyo-ekonomik yapı, politik dışlama ve katı etnik kimlik anlayışı, çatışmaların

⁸⁷ “Angola”, *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=4®ionSelect=2-Southern_Africa>(13.5.2013)

günümüzde de devam etmesine neden olmaktadır.⁸⁸ Ruanda'da olduğu gibi Burundi'deki Hutu grubu da % 85-90 ile nüfusun çoğunluğunu oluştururken Tutsiler yaklaşık % 10-14 ile azınlıktaydı. Ruanda'da Hutular, bağımsızlık esnasında yönetim gücünü elde bulunduruyorlardı; Burundi'deki yönetim ise Tutsi azınlığın egemenliğindeydi.

Burundi 1962'de bağımsızlığına kavuşarak Tutsi Kralı Mwami Mwambutsa IV liderliğinde bir monarşi oldu. Ülkedeki yönetim, Tutsi monarşisi ile bağlantılı Ulusal Gelişim İçin Birlik (Union pour le Progrès National, Union for National Progress-Uprana) Partisi ile ilişkiliydi. Tutsi yönetimi, 1965'de rejim tarafından bastırılan bir Hutu askeri isyanı ile karşılaştı.⁸⁹Ordu Hutulara karşı sert misillemede bulunarak etnik temizlik uyguladı. Monarşi, 1966'da gerçekleştirilen bir darbe ile sona erdi ve Tutsilerin egemen olduğu ordu, askeri yönetim uygulamaya başladı. Askeri yönetimler, 1966-1993 yılları arasında muhalefete baskı uyguladılar; 1970'lerde ve 1980'lerde Hutuları katlederek gücü ellerinde tuttular. Tutsi rejimleri, etnik tabanlı muhalefeti bastırmak için Burundi'deki diğer etnik grupların varlığını yok saydılar.

1990'da Burundi'de demokratik bir süreç başladı. Politik özgürlükle birlikte Hutu Halkının Özgürlüğü Partisi (Parti pour la libération du peuple Hutu, Party for the Liberation of the Hutu People-Palipehutu) hükümete karşı mücadele başlattı ve 1991-1992'de ülke içinde çatışmalar çıktı. Demokratikleşme kapsamında 1993'de yapılan seçimlerde Burundi Demokratik Cephesi'nden (Front démocratique de Burundi, Burundian Democratic Front-Frodebu) bir Hutu olan Melchior Ndadaye başkan oldu. Ndadaye, zaferinden birkaç ay sonra Tutsilerin kontrolündeki ordu tarafından öldürüldü ve şiddet ülke geneline yayıldı. Frodebu eylemcileri, binlerce Tutsiyi öldürdü; ordu aynı şekilde Hutulara karşı misilleme yaptı. Uprona ve Frodebu'nun yönetim gücünü paylaştığı hükümet krizi çözemedi. Çatışma, Tutsi egemenliğindeki hükümetin, Hutu tabanlı muhalif gruplara, özellikle Demokrasinin Savunulması İçin Ulusal Konsey'e (Conseil national pour la défense de la démocratie, National Council for the Defence of Democracy-CNDD) ve Palipehutu-FNL'ye (Parti pour la libération du peuple Hutu-Forces nationales de libération, Party for the Liberation of the Hutu People-Forces for National Liberation) karşı

⁸⁸ Jeremy Linda, Kathryn Sturman (ed), *Scarcity and Surfeit, The ecology of Africa's conflicts*, African Centre for Technology Studies and Institute for Security Studies, published by Institute for Security Studies, South Africa 2002, s. 91.

⁸⁹ Tom Bundervoet, Philip Verwimp, Richard Akresh, "Health and Civil War in Rural Burundi", Discussion Paper Series, IZA DP No. 2951, IZA, Germany July 2007, s. 3.

uygulamaları ile 1994’de yeniden şiddetlendi. Bu silahlı çatışma kapsamında hükümet dahil birçok grup, tek taraflı şiddet uyguladı. Bazı isyancı gruplar da bu süreçte birbirlerine karşı savaştılar.

İsyancı gruplar, 2000’lerin başında hükümetle görüşmelere başladılar. Taraflar, ordu ve toplumda geniş reformların yapılmasını ve seçimler yoluyla demokrasiye geçişi öngören Arusha sürecini imzaladılar. 2005’deki seçimler sonucunda CNDD-FDD’den Nkúrúnziza, etnik güç dağılımı esasına dayalı hükümetin başkanı oldu.

Burundi, 1946’dan bu yana, UCDP’nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.⁹⁰

1.2.2.3 Ruanda

Ruanda ve Burundi XIX. yüzyılda önce Almanya’nın sonrasında Belçika’nın sömürge kontrolü altındaydı. Ruanda nüfusu % 84 Hutu, % 15 Tutsi ve % 1 Twa etnik grubundan oluşmaktadır. Genel olarak Hutular tarım işçileri, Tutsiler ise toprak sahipleridir. Ruanda’daki çatışmaların ana nedeni, ülkede 1916-1962 yılları arasında sömürge yönetimine sahip Belçika’nın uygulamalarında aranmalıdır. Sömürge idaresi, ülkedeki iki büyük etnik grup Hutu ve Tutsilere karşı farklı uygulamaları olan yönetim anlayışı⁹¹ ile karakterize edilebilir.

Ruanda, 1962 yılında bağımsız bir devlet oldu. Belçika yönetimi tarafından oluşturulan toplumdaki Tutsilerin baskın konumu ve üstünlüğü; Hutuların daha aşağı olduğuna dair ırksal ve ideolojik söylemlerin yaratılması, iki grup arasında çatışmaların çıkmasına neden oldu. 1959’da Hutu ve Tutsi siyasi partileri, ülkenin yeni oluşturulan demokratik kurumlarında yer elde etmek için çatıştılar. Belçika yönetiminin, çoğunluğun yönetimine geçiş olarak Tutsi elitlerinin yerine Hutuları tercih etmeye başlaması çatışmaları şiddetlendirdi. Bağımsız Ruanda, etnik bölünmeleri kışkırtan, Tutsileri baskı altına alan, Hutular tarafından domine edilen bir ülke oldu.

Sürgündeki küçük Tutsi gruplar, 1960’lardan itibaren yönetim gücünü tekrar elde etmek için Hutular tarafından domine edilen hükümete saldırmaya başladılar. Bu saldırılar

⁹⁰ “Burundi”, *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=26®ionSelect=2-Southern_Africa>(13.5.2013)

⁹¹ Billy Batware, *Rwandan Ethnic Conflicts, A Historical Look at Root Causes*, European Peace University, Austria 15.01.2012, s. 1.

<https://www.academia.edu/3402426/Rwandan_Ethnic_Conflicts_A_Historical_look_at_root_causes> (16.2.2014)

1990'da Ruanda Vatansever Cephesi'ne (Rwandan Patriotic Front-RPF) dönüşen hareketin Uganda'dan ülkeye saldırmasına⁹² kadar Ruanda hükümeti için çok büyük bir tehdit oluşturmadı. Bu, Hutuların domine ettiği hükümetin RPF tarafından 1994'de yıkılmasıyla ilk safhası sona eren devletlerarası çatışmanın ilk habercisiydi. Çatışma orada sona ermedi. Silahlı gruplar Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin doğu bölgelerinden Ruanda sınırını geçerek, Ruanda içinde silahlı çatışma çıkardıklarından; RPF, Hutu yönetiminden arta kalanlar ve Ruanda Silahlı Kuvvetlerine saldırdı. Bu faaliyetlerin öncülüğünü Ruanda'nın Özgürlüğü için Demokratik Güçler (Forces Democratiques de Liberation du Rwanda-FDLR) yürüttü. Bir organizasyon içinde 1997 yılında başlatılan faaliyetler Ruanda'nın Özgürlüğü İçin Silahlanmış Halk (Peuple en Armes Pour la Liberation du Rwanda-PALIR) adıyla 2000'e kadar sürdürüldü.

Ruanda'daki çatışmalar önemli ölçüde tek taraflı şiddet olarak görüldü. 1994'deki Ruanda soykırımı, RPF'nin hükümete karşı yürüttüğü mücadeleyle bağlantılıdır. 1994'te birkaç ay içinde Ruanda hükümeti, Ruanda Silahlı Kuvvetleri ve Interahamwe milisleri Ruanda genelinde 500.000'den fazla insanı öldürerek Tutsilere etnik temizlik uyguladı. Ruanda hükümeti, soykırımdan önceki yıllarda da birçok Tutsi kökenli insanı öldürdü (RPF hükümetinin 1994'de yönetimi ele geçirdikten sonra Hutuları hedef alarak yaptığı gibi). RPF, FDLR ve PALIR, isyancı gruplar olarak varlıklarını sürdürdükleri dönemlerde tek taraflı şiddete karıştılar.

Ruanda hükümeti, 1990'ların sonundan 2000'lerin başına kadar DRC'deki birçok çatışmada ikincil savaşan taraf oldu. Bu çatışmalarda Ruanda hükümeti, DRC hükümetine karşı mücadele eden isyancı grupları destekledi.

Ruanda, 1946'dan bu yana, UCDP organize şiddet kategorisine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.⁹³

1.2.2.4 Cezayir

Cezayir, XIX. yüzyılda Fransa'ya dahil edildi. Bu gelişmeden sonra Cezayir'de sayıları sürekli artan Avrupalı yerleşimciler, yerli Cezayir halkı üzerinde politik; ekonomik ve sosyal baskı kurdu. Bu baskılar soucunda milliyetçi görüşler güçlendi ve daha sonra

⁹² David Yanagizawa-Drott, Propaganda and Conflict: Theory and Evidence from the Rwandan Genocide, Harvard University, August 2012, s. 7.

<<http://www.hks.harvard.edu/fs/dyanagi/Research/RwandaDYD.pdf>> (16.2.2014)

⁹³ "Rwanda", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=133®ionSelect=2-Southern_Africa>(26.3.2013)

Cezayir Ulusal Hareketi (Mouvement National Algérien; Algerian National Movement-MNA) ile birleşen Ulusal Özgürlük Cephesi (Front de Libération Nationale; National Liberation Front-FLN), 1954'de Fransa'ya karşı mücadeleye başladı. Bu iki rakip grup bağımsızlık öncesi liderliği ele geçirmek için birbiriyle çatışıyordu. Fransa, 1961'de barış görüşmelerini başlattığında Fransız Ordusu üyeleri tarafından barış sürecini engellemek için Gizli Ordu Örgütü (Organisation de l'Armée; Secret Army Organization) kuruldu. Fransa'daki bu hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışmaya rağmen Cezayir, 1962 yılında bağımsızlığa kavuştu.

Bir yıl sonra, 1963'te, komşu ülke Fas, Cezayir'in maden bakımından zengin olan Tindouf bölgesini işgal etmesine rağmen, çok kısa süren bir çatışma sonrasında Cezayir birlikleri bölgeyi tekrar ele geçirdiler. Daha sonra Fas, Tindouf bölgesindeki madenlerin ortak işletilmesi karşılığında Cezayir sınırını tanıdı. Fas ve Batı Sahra milliyetçileri POLISARIO arasında 1975'de silahlı çatışmalar başladığında Cezayir bölgedeki önemli aktörlerden biri olarak öne çıktı. Cezayir Batı Sahra topraklarında hak iddia etmemesine rağmen, POLISARIO'nun self-determinasyon girişimlerine askeri, ekonomik ve moral desteğini sürdürmektedir.⁹⁴

FLN, yeni bağımsız Cezayir'de sosyalist tek parti yönetimini esas alan bir sistem kurdu ve 27 yıl süre ile iktidarda kaldı. FLN 1962-1991 yılları arasında muhalefete karşı hoşgörüsüzlüğü sürekli artan ve ordu tarafından desteklenen başkanlar tarafından yönetildi.⁹⁵ 1980'lerde Cezayir hükümeti, siyasi elitlerin imtiyazlarının aksine, ekonomik sıkıntıları sürekli artan halkın hoşnutsuzluğu ile karşılaştı. Bu dönemde ülkedeki İslami gruplar, diğer ülkelerdeki İslami hareketlerin başarısından da cesaret aldılar. Cezayir Devlet Başkanı Chadli Bendjedid, ülkede çok partili sistemi yürürlüğe koydu. İslami siyasi parti İslami Kurtuluş Cephesi (Front islamique du salut, Islamic Salvation Front-FIS) 1991'de yapılan Parlamento seçimlerinde çoğunluğu kazandığında Cezayir ordusu askeri darbe ile yönetimi ele geçirdi ve seçimlerin ikinci turunu iptal etti. Ülke bundan sonra XXI. yüzyılda da sürecek bir iç çatışmaya girdi. Cezayir'de 1992'de başlayan çatışmalar, demokratikleşme sürecinin durması ve sivillerin acımasızca katledilmesi ile uluslararası

⁹⁴ Jacob Mundy, "Algeria and the Western Sahara Dispute", *The Maghreb Center Journal*, Issue 1, Spring/Summer 2010, s. 1.

⁹⁵ "Algeria (1991-2004)" *Modern Conflicts: Conflict Profile*, Political Economy Research Institute (PERI) University of Massachusetts Amherst, s. 1.
<<http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/Algeria.pdf>> (16.2.2014)

toplumun gündemine geldi.⁹⁶ Cezayir’de bir İslam devleti kurulması hedefini paylaşan çeşitli gruplar, hükümete karşı mücadeleyi sürdürdüler. Bu gruplardan ikisi, 2007’de, İslam Mağribi’nde El Kaide Organizasyonu (Qaida al-Jihad fi Bilad al-Maghrib al-Islami, al-Qaeda Organisation in the Islamic Maghreb-AQIM) olarak adını değiştiren Telkin ve Savaş için Selef Grubu (Groupe Salafite pour la prédication et la combat; Salafist Group for Preaching and Combat-GSPC) ile Silahlı İslami Grup (Groupe Islamique Armé; Armed Islamic Group-GIA) tarafından çatışmalar süresince şiddet kullanıldı.

Cezayir, 1946 yılından bu yana, UCDP’nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı ve tek taraflı şiddet yaşadı.⁹⁷

1.2.2.5 Cibuti

Cibuti Cumhuriyeti, 27 Haziran 1977’de, Fransa’dan bağımsızlığını kazandı. Cibuti, Fransa tarafından XIX. yüzyılın ilk yarısında oluşturulan Fransız Somalisi’nin (daha sonra Affars ve Issa Fransız toprağı olarak isimlendirildi) devamıdır. İsim değişikliğinin anlamı bölgede -sadece Somali İssa grubu değil- iki büyük etnik grubun yaşadığını kabul etmektir.⁹⁸

Bağımsızlık üzerine Başkan Hassan Gouled Aptidon, Cibuti’yi, ülkenin üçlü etnik yapısını (Afar, Issa ve Gadaboursi soyundan gelenler) yansıtan ulusal koalisyon hükümeti ile yönetti. Ancak, ulusal koalisyon 1980’lerde Aptidon’un kendi akrabaları olan Issa’lar lehine oluşturduğu tek parti yönetiminden dolayı bozuldu. 1991’de Afar’ların etkin olduğu Demokrasi ve Birliğin Restorasyonu için Cephe (Front pour la restauration de l'unité et de la démocratie, Front for the Restoration of Unity and Democracy-FRUD) hükümete karşı çok partili sistem ve ulusal birlik hedefleri için silahlı çatışma başlattı. FRUD 1994’de barış anlaşması imzaladığında grupta bölünmeler oldu ve Ahmet Dini liderliğindeki hizip, FRUD (Dini hizbi) adıyla silahlı mücadeleye devam etti. FRUD, hükümet ile 2000 ve 2001’de barış anlaşmaları imzaladı ve bundan sonra çatışmalar durdu.

⁹⁶ Jonah Schulhofer-Wohl, “Algeria (1992-Present)”, Karl Derouen JR, Uk Heo (ed), *Civil Wars of the World, Major Conflicts Since World War II*, (içinde) Volume I, ABC Clio, USA 2007, s. 103.

⁹⁷ “Algeria”, *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=3®ionSelect=1-Northern_Africa>(13.5.2013)

⁹⁸ Jennifer N. Brass, “Djibouti’s unusual resource curse”, *J. of Modern African Studies*, 46, 4 (2008) Cambridge University Press, United Kingdom 2008, s. 524.

Cibuti ve Eritre, sınır sorunu yüzünden 1996 ve 1999'da iki kez çatıştı. Cibuti, 1996'da Ras Doumeira bölgesini bombaladığı gerekçesiyle Eritre'yi suçladı. 1999'da ise Eritre, Etiyopya-Eritre rekabetinde Etiyopya tarafında olduğu gerekçesiyle Cibuti'yi suçlarken Cibuti de komşusunun Cibutili isyancıları desteklediğini ileri sürdü.⁹⁹ Cibuti, 2008 yazında, komşusu Eritre ile sömürge dönemindeki harita çiziminden kalan çözülmemiş sınır sorunu nedeniyle bir kez daha çatışmaya girdi. Cibuti, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre devletlerarası çatışma ve hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma yaşadı.¹⁰⁰

1.2.2.6 Çad

Çad Cumhuriyeti, 1960'da barışçıl bir ayrışma süreci sonrasında Fransa'dan bağımsızlığını elde etti. Bugünkü Çad toprakları, Fransa tarafından XIX. yüzyıl sonundan 1920 yılına kadar gerçekleştirilen askeri faaliyetler sonucunda işgal edilen Fransız Ekvator Ginesi ile birleştirildi.

Sudan'dakine benzer şekilde Çad'daki sorunlarla ilgili olarak politik merkezin yaklaşımından, genel olarak Müslüman-Hıristiyan, Arap-Afrikalı olarak belirtilen Kuzey-Güney bölünmesinden bahsedilebilir. Çad'daki Fransız sömürge yönetimi, sadece ülkenin güneyini yöneten ve kalkındıran özelliği ile karakterize edilebilir. Bağımsızlık döneminde ülkeye hakim olacak politik güç, yoğunlukla güneydeki siyasi partiler etrafında oluştu. Bağımsızlıktan hemen sonra güneydeki liderler tek parti yönetimi tesis ettiler ve kuzey bölgesinin marjinalleşmesine yönelik politikalar geliştirdiler. Kuzeydeki müslümanlar, Çad'ın uzun süren ülke içi çatışmasının ilk aşamasını 1965'de başlatarak bu politikalara cevap verdiler. Bu hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, yoğunluk ve alan olarak büyüyerek yıllarca sürdü. Kuzeyin Silahlı Gücü (Forces armées du nord, Armed Forces of the North-FAN) lideri Hissén Habré'nin iktidarı ele geçirdiği 1965-1981 yılları arasında çatışmalara birçok silahlı isyancı grup dahil oldu. Komşu ülke Libya da çatışmalara katıldı.

Habré'nin iktidarı ele geçirmesi, birçok isyancı grubun onun yönetimine karşı çıkması nedeniyle, çatışmaları sona erdirmeyi. Habré, Çad toplumunda reform yapmadı;

⁹⁹ Medhane Tadesse, "The Djibouti-Eritrea Conflict", *Inter Africa Group (IAG), Briefing Center for Dialogue on Humanitarian, Peace and Development Issues in the Horn of Africa*, Addis Ababa October 2008, s. 1.

¹⁰⁰ "Djibouti", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=47®ionSelect=1-Northern_Africa>(13.5.2013)

bunun yerine iktidarın kendisinin ve kuzeydeki akrabalarının elinde bulundurulmasına odaklandı. Habré, bir başka kuzeyli Idriss Déby'nin gerçekleştirdiği darbe ile yönetimden uzaklaştırılmasına rağmen, silahlı çatışmalar 1982-1990 yılları arasında da sürdü. Déby, daha istikrarlı bir Çad yaratmak ve devlet yapısını oluşturmak için gayret etti. Déby, kendisinin kazanması ile sonuçlanan çok partili seçimlerin yapılmasını sağlamasına rağmen, genellikle, seçimlerde sahtekarlık yaptığı iddiası ile suçlandı.

İsyancı gruplar, Déby'e karşı 1991-1994 yılları arasında da mücadelelerini sürdürdüler; 1995-1996 yılları daha sakin geçti. 1997-2002 yılları arasında birçok grup, Déby yönetimine karşı mücadeleye devam etti ve nihayet grupların isyanını sona erdiren barış anlaşmaları imzalandı. 2003, 2004 yıllarının daha sakin geçtiği söylenebilir. Çatışmalar, komşu ülke Sudan'ın Darfur bölgesindeki silahlı çatışmalarla bağlantılı olarak 2005'de tekrar başladı. Çad'daki hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki çatışmalar kapsamında hükümet tek taraflı şiddet uyguladı. 27 Kasım 2007'de Çad silahlı kuvvetleri ile Demokrasi ve Kalkınma İçin Güçler Birliği (the Union of the Forces for Democracy and Development-UFDD) arasında üç gün süren ve 1000'den fazla insan kaybı olan bir çatışma yaşandı. Bu çatışma BM-AB'nin Doğu Çad Barışı Koruma misyonunun hazırlığı esnasında gerçekleşti. Bu güç BM Güvenlik Konseyi'nin 1778 sayılı kararı ile 25 Eylül 2007'de oluşturulmuştu. Barışı koruma gücü, Çad-Sudan sınırındaki isyancı grupların ve bölgedeki ulusal ordunun saldırısına uğrayan yerinden edilmiş insanları korumakla görevlendirilmişti.¹⁰¹ Ana isyancı gruplar Mahamat Nouri'nin liderliğindeki UFDD, Timane Erdimi'nin liderliğindeki Değişim İçin Güçler İttifakı (the Assembly of the Forces for Change-RFC) ve Adouma Hassaballah Jedareb'in liderliğindeki Demokrasi ve Değişim İçin Güçler Birliği'nde (the Union of the Forces for Change and Democracy-UFDC) toplandılar.¹⁰² Çad hükümetine karşı Şubat 2008'de yapılan saldırı sonrasında Başkan Idriss Déby acil durum ilan etti. Çad'da yaklaşık 15.000 isyancı olduğu tahmin ediliyordu. İsyancıların çoğu Sudan'da üstlenmişlerdi ve Çad ordusundan kaçanlar tarafından yönetiliyorlardı.¹⁰³

¹⁰¹ Paul-Simon Handy, "Chad: Wading through a domestic political crisis in a turbulent region", *Situation Report*, ISS, 5 December 2007, s. 1.

¹⁰² *Chad: A new Conflict Resolution Framework*, International Crisis Group Africa Report No: 144, 24 September 2008, s. 11-12.

¹⁰³ Sarah Bessell, Kelly Campbell, "Towards Resolving Chad's Interlocking Conflicts", *USIPEACE BRIEFING*, United States Institute of Peace, Washington, DC December 2008, s. 2.

Çad bazı komşu ülkelerle de savaştı. Libya, Çad'ın uzun süren iç çatışmasının kaotik sürecini oluşturan 1970'lerde Çad'a girdi ve 1975'de Aozou şeridini ilhak etti. Her iki ülke, ülkenin bu bölümünde kısa süreli bir çatışma yaşadı. Birçok isyancı grup, Libyalıları ülkeden çıkarmak için Habré'nin yanında savaştı ve çatışma, Çad'ın zaferiyle sonuçlandı. Çad, 1983'te, Nijerya ile sınırını oluşturan Çad gölündeki bazı adaların statüsü ile ilgili olarak Nijerya ile de çatışmaya girdi. Bu çatışma taraflar arasında sağlanan bir uzlaşma ile sona erdi.

Çad, bölgedeki birçok ülkedeki hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki çatışmaya, ikincil taraf olarak destek sağlayarak dahil oldu. Çad, 1998 ve 1999'da Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki isyancı gruplara karşı bu ülkenin yürüttüğü mücadelede hükümete destek sağladı. Çad, daha sonra 2003'te Sudan hükümetine 2004'te Cezayir hükümetine, bu hükümetleri devirmeye çalışan isyancı gruplara karşı ikincil taraf olarak destek sağladı.

Çad, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁰⁴

1.2.2.7 Etiyopya

Etiyopya, tarihi M.Ö. 1000 yılına kadar izlenilebilen dünyanın en eski ülkelerinden biridir. Hiç sömürgeleştirilmemiş olan ülke, son imparator Haile Sellasie'nin devrildiği 1974'e kadar başarılı imparatorlar tarafından yönetilmiştir. Onun yönetiminin son onbeş yılı, toprağın eşit olmayan dağılımı ve yetersiz kalkınma nedeniyle yapılan protestolarla gölgelendi. Bu durum, tekrarlanan ürün yetersizliği ve açlıklar ile daha da belirginleşti. Etiyopya nüfusu, yaklaşık 70 farklı etnik gruptan oluşmaktadır. Bu gruplar arasındaki ayrılıkçı görüşler oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Sellasie, ayrıca Eritre bölgesinde silahlı bir isyanla da karşılaştı. İmparator, 1974'te askeri bir darbe ile devrildi ve yerini, Mengistu Haile Mariam liderliğindeki "Derg" olarak isimlendirilen Sovyet Marksist-Leninist askeri cuntasına bıraktı.

Derg, tek partili komünist bir devlet yaratarak tüm farklılıkları ortadan kaldırmak için Kızıl Terör uyguladı. Ancak, ülke genelinde direnişler arttı ve Derg, 1976-1991 yılları arasında hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki çatışma ile karşı karşıya kaldı. Farklı

¹⁰⁴ "Chad", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=32®ionSelect=1-Northern_Africa> (27.3.2013)

gruplardan bir kısmı hükümeti devirmek amacı ile diğerleri ise öncelikle bağımsızlık için birleştiler. Derg, 1991'in ortasında ülkeyi terk etti ve Etiyopya Halkının Devrimci Demokratik Cephesi (Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front-EPRDF) yönetimi ele geçirmeyi başardı. EPRDF, hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki çatışmada Eritreli ayrılıkçılarla işbirliği yaptı. Eritre'nin Etiyopya'ya karşı bağımsızlık mücadelesi, diğer Etiyopyalı silahlı grupların hükümete karşı yürüttükleri silahlı mücadelelerle eş zamanlıdır.¹⁰⁵ Ortak amaca ulaşıldığında Eritre bağımsızlık için hazırlıklara başladı ve 1993'deki referandumdan sonra Etiyopya'dan bağımsızlığını kazandı.

Yeni EPRDF hükümeti döneminde, Tigray bölgesine, bu bölgede üslenmiş olan Tigray Halkının Özgürlük Cephesi (Tigray People's Liberation Front-TPLF) egemendi. Tigraylılar, yüksek oranda politize olan bir etnisite olarak ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık % 10'unu oluşturmaktaydılar. EPRDF, ülkenin diğer bölgelerinde de hakimiyeti sağlamakta zorlandı. Yeni ve daha az merkezi olan anayasa yazıldığında diğer bölgelerin halkları yeni anayasanın, gerçek gücün Tigray'da kalmasını sağlamaya çalıştığından şikayetçi oldular. Bu durum karşısında Afar, Oromya ve Ogaden bölgelerinde yeniden çatışmalar çıktı.

Etiyopya, komşu ülkelerle de çatışmaya girdi. 1960, 1970 ve 1980'lerde farklı bölgelerde ülke, Somali'yle Etiyopya'nın Ogaden bölgesi için savaştı. 1998'de komşu Eritre ile Badme bölgesinde çatışma¹⁰⁶ çıktı. Eritre'nin bağımsızlığını kazanmasından sonra Etiyopya ile Eritre'nin ilişkileri kötüleşti. Eritre birlikleri ile sınır çatışması yaşandığında bir bölge Etiyopya'nın kontrolü altına girdi; iki ülke, bu anlaşmazlığı çözemedi ve çatışma konvansiyonel bir savaşa dönüştü. Devletlerarası çatışma 2000'de sona erdi, fakat sınırın belirlenmesi uzun süre bir sorun olarak kaldı.

Etiyopya, Somali hükümetine, Somali Yüksek İslam Konseyi (Supreme Islamic Council of Somalia-SICS) ile mücadelesine yardımcı olmak için 2006'dan itibaren askeri birlik gönderdi.

¹⁰⁵ "Ethiopia-Eritrea Civil War (1974-1991)" *Modern Conflicts: Conflict Profile*, Political Economy Research Institute (PERI) University of Massachusetts Amherst, s. 1.
<<http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/Ethiopia1.pdf>>(16.2.2014)

¹⁰⁶ Kinfe Abraham, *The Horn of Africa, Conflicts and Conflict Mediation in the Greater Horn of Africa*, jointly published by EHPD and HADAD, 2006, s. 441.

Hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki çatışmalarda ve politik süreçte ülkede, tek taraflı şiddet uygulandı. Etiyopya, ayrıca, farklı etnik gruplar arasında sayısız devlet dışı çatışmaya sahne oldu. Bunlardan bazıları hayvancılıkla uğraşan gruplar, bazıları ise hayvancılıkla uğraşanlar ile tarımla uğraşan gruplar arasında meydana geldi. Bu çatışmalar, bölgede devam eden kuraklığın sonuçlarını daha da kötüleştirdi.

Etiyopya, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet tecrübesi yaşadı.¹⁰⁷

1.2.2.8 Fas

Fas, XX. yüzyıl başında, Afrika'da bağımsızlığını koruyabilen birkaç devlet arasındadır. 1904'de Fransa ve İspanya, Fas'ı İspanya bölgesi ve Fransız bölgesi olarak ikiye ayıran bir anlaşma yaptılar; daha sonra kendi bölgelerinde himaye rejimi (protectorate) tesis ettiler.

Fas'ta bağımsızlık öncesi hareketler 1930'larda başladı ve II. Dünya Savaşı sonrasında hız kazandı. Bağımsızlık (İstiqlal-Independence), bağımsız bir Fas için Fransa'ya karşı 1953'te silahlı mücadeleye girişti. Fransa, üç yıl süren mücadele sonrasında 1956'da himayesine bağımsızlık verdi, sonrasında Kral Muhammet V Fas'ta yönetime geldi. İspanya, aynı yıl içinde bağımsızlığını yeni kazanan Fas'a, Ceuta ve Melilla şehirleri hariç kuzey bölgesini devretti.

Bağımsız Fas'ta Sahra, Moritanya, Güneybatı Cezayir ve Mali'yi kapsayan tarihteki büyük Fas'ı oluşturma ve bir imparatorluk yaratma düşüncesi yeniden canlandı. Hükümet tarafından örtülü olarak desteklenen silahlı Ulusal Özgürlük Ordusu (National Liberation Army-NLA) İspanya'ya karşı 1957'de Büyük Fas'ın güneyindeki İspanyol bölgesinde (günümüzde Batı Sahra olarak isimlendirilen İspanyol Sahrası, Tarfaya şeridi ve küçük enklav (yabancı topraklarla çevrilmiş bölge) Ifni'de mücadeleye girdi. İspanya'ya karşı yapılan mücadelede kazanılan başarılarından sonra NLA, Fransız sömürgesi komşusu Moritanya'ya doğru ilerledi. İki sömürgeci güç, birbirini destekleyerek NLA'yı İspanyol Sahrası'nda ve Moritanya'da yendiler. Buna rağmen İspanya, 1958'de Tarfaya şeridini, 1969'da da Ifni'yi Fas'a devretti.

¹⁰⁷ "Ethiopia", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=55®ionSelect=1-Northern_Africa>(27.3.2013)

Fas, Cezayir içlerine doğru bölgesini genişletmeye çalıştı ve maden bakımından zengin olan Cezayir'e bağlı Tindouf'u 1963'de işgal etti. Fas güçleri, Cezayir tarafından püskürtüldü. Daha sonra her iki taraf, askerden arındırılmış bir bölge oluşturulması konusunda anlaşmaya vardılar. Fas, Tindouf'taki madenlerin birlikte çıkarılması karşılığında Cezayir sınırını tanıdı.

Fas, önemli fosfat rezervi tespit edilen İspanyol Sahrası ile ilgili iddialarını 1974'te yineledi. Bundan kısa süre sonra İspanya, Sahra'daki sömürge unsurlarını geri çekti; Sahra, Moritanya ve Fas arasında paylaşıldı. Bağımsızlık öncesinde Sahra'da Saguia el-Hamra ve Río de Oro'nun Özgürlüğü için Halk Cephesi (Frente Popular para la Liberación de Saguia el-Hamra y de Río de Oro, Popular Front for the Liberation of Saguia el-Hamra and Río de Oro-POLISARIO) hareketi oluşturularak her iki ülkeye karşı mücadele başlatıldı. Moritanya 1979'da çekildiğinde Fas, tüm bölgenin kontrolünü ele geçirdi. BM Uluslararası Adalet Divanı, her iki tarafın Sahra halkının self-determinasyon hakkını tanımalarına rağmen Fas, XXI. yüzyıla kadar bu bölgenin kontrolünü elinde tuttu. Buna rağmen 40'tan fazla devlet Batı Sahra'yı bağımsız bir devlet olarak tanımaktadır. Cezayir Batı Sahra'da self-determinasyonu desteklediğinden Batı Sahra sorunu Fas ile Cezayir arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemektedir.¹⁰⁸ Her iki devlet, bölgede sınırlarını ve etkisini genişletmeye çalışmaktadır.¹⁰⁹

Fas'ın ilk kralı Muhammed V, 1961'de iktidara gelen Kral Hassan II ve 1999'da iktidara gelen Kral Muhammed VI, 1962'den itibaren anayasal monarşi olmasına rağmen ülkeyi otoriter yöntemlerle yönettiler. Kral Hassan'ın yönetiminde 1971'de bir grup subay, Monarşiyi devirmek için başarısız bir girişimde bulundu, Monarşi, kısa süreli bir hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma yaşadı.

Birçok intihar bombacı 16 Mayıs 2003'te Fas'ın Casablanka şehrinde eylem yaptı. Bu tek taraflı öldürmeler, daha sonra, Fas İslamcı hareketi Salafia Jihadia'ya atfedildi. Fas birlikleri, 1991'de Irak'a karşı Kuveyt'i desteklemek için girişilen harekatta BM'nin yetkilendirdiği koalisyon güçlerine katıldı.

¹⁰⁸ Yahia H. Zoubir, The Western Sahara Conflict: regional and international repercussions, *Association of Concerned Africa Scholars Bulletin* No: 85-Spring 2010, s. 72.

¹⁰⁹ Michael D. Jacobs, Hegemonic Rivalry in the Maghreb: Algeria and Morocco in the Western Sahara Conflict, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters of Arts Department of Government and International Affairs College of Arts and Sciences, University of South Florida Scholar Commons, 2012, s. 57.

Fas, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹¹⁰

1.2.2.9 Fildişi Sahilleri

1960'a kadar bir Fransız kolonisi olan Fildişi Sahilleri, bağımsızlıktan 40 yıl sonra Afrika'nın bir zenginlik ve çok çeşitlilik modeli oldu. Batı Afrika'nın en zengin devleti olan Fildişi Sahilleri'nin ekonomisi, kıtanın en büyük ekonomileri arasına girdi. Fildişi Sahilleri, 1990'ların sonuna kadar gerçekleştirdiği ekonomik başarıyı -Fildişi Sahilleri mucizesi olarak ifade edilmektedir- yoğunlukla göçmen işçilerin aktif olduğu tarımsal alandaki büyümeye borçludur.¹¹¹ Komşu ülkelerden gelen göçmen işçiler 1990 itibarıyla nüfusun yaklaşık 1/3'ünü oluşturdular. Politik yaşama, 1960'dan 1993'e kadar Başkan Félix Houphouët-Boigny liderliğindeki ülkenin tek yasal partisi Fildişi Sahilleri Demokrat Partisi-Afrika Demokrat Topluluğu (Parti démocratique de la Côte d'Ivoire - Rassemblement démocratie africain (PDCI-RDA)) egemen oldu.

Fildişi Sahilleri halkı yaklaşık 60 etnik gruptan oluşmaktadır. Genel olarak Güney Fildişi Sahilleri'nde yaşayanlar Hıristiyan veya Animisttir, ülkenin kuzeyinde yaşayanlar ise büyük çoğunlukla Müslümandır. Houphouët-Boigny'nin, önemli bakanlıklara atamalarda etnik; dini veya bölgesel gerilimden kaçınan yönetimi sayesinde gruplar ülkede barış içinde birlikte yaşadı.

Ülkede ekonomi 1980'lerde gerilemeye başladı. 1990'da tasarruf tedbirlerinin uygulanmaya başlaması, şiddetli politik gerginliklere ve gösterilere yol açtı. Hükümet, hoşnutsuz halkın sakinleştirilmesine yönelik olarak çoğulcu politik sistemi kabul etmek zorunda kaldı. Houphouët-Boigny, 1990'da, ülkede yapılan ilk çok partili başkanlık seçimini kazandı. Houphouët-Boigny'nin üç yıl sonra ölümü üzerine Henri Konan Bédié onun görevini devraldı. Houphouët-Boigny'nin ölümüyle ülkedeki çok partili siyaset, ekonomi, politik dinamikler köklü olarak değişti. Politikacılar iktidarı elde etmek için etnik; bölgesel ve dini farklılıkları kullanmaya başladılar. Göçmen toplumu, ekonominin durgunlaşmasının nedeni olarak görüldü ve "Fildişi Sahilli olmak "Ivorité" (Ivorianess)"

¹¹⁰ "Morocco", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=110®ionSelect=1-Northern_Africa> (1.4.2013)

¹¹¹ *The Conflict in Cote d'Ivoire and its Effect on West African Countries: A Perspective from the Ground*, UNDP, Issue Brief, s. 1.

düşüncesi öne çıkarıldı. Ülkede onlarca yıldır çalışan göçmen işçiler ve yakınları vatandaş olarak kabul edilmedi, vatandaşlık hakkına sahip olmalarına olanak tanınmadı.¹¹² Yöneticiler tarafından halkı, kesin bir şekilde asıl kökeni Fildişi Sahilleri olanlar, karışık ve yabancı olarak ayıran ve Müslüman kuzey ile göçmen toplumunu marjinalleştiren politikalar uygulandı.

Devlet otoritesi ve politik istikrarın kaybolduğunun göstergesi olarak ülke tarihindeki ilk darbe 1999'da gerçekleştirilmesine rağmen, darbeci General Robert Guei, seçimlerin 2000 sonlarında yapılmasını kabul etti. General Robert Guei, daha sonra seçimleri kaybetti. İsyancı kuzeyli askerlerin oluşturduğu MPCİ, 19 Eylül 2002'de bir isyan başlattı. Bu gruba daha sonra iki grup daha katıldı ve Batı Fildişi Sahili'nde isyan hareketleri başladı. Bunlar 2004'de Yeni Güçler (Forces Nouvelles, New Forces-FN) bünyesinde birleştiler. Barış anlaşmaları imzalanmasına rağmen uygulamaya konulamadı; ülke hala isyancıların kontrol ettiği kuzey ile ikiye bölünmüş durumdadır.

Hükümet ile isyancı gruplar arasındaki silahlı çatışma kapsamında var olan etnik tansiyon arttı. Durum özellikle Vahşi Batı olarak isimlendirilen, yerli halk tarafından isyan sempatisini olarak görülen göçmen işçiler veya "Dioulas" ların yaşadığı kakao ve kahve kuşağı bölgesinde daha da kötüleşti. Bölgedeki dinamikler her iki tarafı, tek taraflı şiddet ve devlet dışı çatışmaya yöneltti.

Fildişi Sahilleri, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹¹³

1.2.2.10 Gine-Bissau

Bir Portekiz sömürgesi, Portekiz Ginesi ile birleşti ve 1974'de bağımsız Gine Bissau oluşturuldu. Afrika'daki diğer sömürgeci güçler, 1960'larda sömürgelerine bağımsızlıklarını verirken, Portekiz aynı politikayı izlemedi. Bundan dolayı, Gine ve Cape Verde'nin Bağımsızlığı için Afrika Partisi (Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde, African Party for the Independence of Guinea and Cape Verde-PAIGC), Amilcar Cabral ve Raphael Barbosa tarafından 1956 yılında kuruldu. PAIGC, 1961'de

¹¹² Thierno, Mouchtar Bah, "Addressing Cote d'Ivoire's Deeper Crisis", *Africa Security Brief*, No. 19, March 2012, s. 1-2.

¹¹³ "Ivory Coast", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=40®ionSelect=2-Southern_Africa>(15.5.2013)

Portekiz sömürge yönetimine karşı silahlı bağımsızlık mücadelesi başlattı. Mücadele 1963'de devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma seviyesine ulaştı ve kesintisiz olarak 1973 yılına kadar devam etti. Kansız bir askeri darbe ile Portekiz'deki diktatörlüğün devrilmesi ve kurulan yeni hükümetin, Gine Bissau dahil sömürgelerden çekilme kararını almasıyla Portekiz'in sömürgelerine karşı tutumu 1974 ortasında değişti.

Ülkedeki yönetim, bağımsızlıktan sonraki ilk 20 yılda, 1990'larda demokratik bir süreç başlatılana kadar, otokratik ve tek parti sistemi esasına dayanıyordu. İlk çok partili seçimler 1994'de gerçekleştirildi ve seçimler sonucunda, bağımsızlık sonrası politikada egemen olan Başkan Joao Bernardo Vieira iktidarda kaldı. Ülkede seçimlerden sonra ilk üç yılda politik gerilim, halkın hoşnutsuzluğu ve askeri huzursuzluk arttı. Bundan dolayı 1998'de General Ansumane Mané, halk ve asker tarafından desteklenen Demokrasi, Barış ve Adaletin Güçlendirilmesi için Askeri Cunta'yı (Military Junta for the Consolidation of Democracy, Peace and Justice-MJCDPJ) oluşturarak Vieira hükümetini devirmek için silahlı mücadele başlattı. Ülke içi çatışma, 1998-1999'da şiddetlendi ve Mayıs 1999'da Başkan Vieira'nın devrilmesiyle sona erdi. Kısa süreli askeri yönetimden sonra, Mané liderliğindeki Cunta, iktidarı seçilmiş bir hükümete devretmekten vazgeçti.

Gine-Bissau dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer almaktadır. XXI. yüzyıla girerken çatışmalardan dolayı ekonomisi tahrip olan ülkede kamu hizmeti sağlanamamaktadır. Halk güvensiz, yetersiz beslenme ve salgın hastalıkların sıkça görüldüğü bir ortamda yaşamaktadır.¹¹⁴ Gine-Bissau, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma yaşadı.¹¹⁵

1.2.2.11 Güney Afrika

Hollandalılar, 1652'den itibaren Güney Afrika'daki ilk Avrupalı yerleşimciler oldular. Hollandalılar gelmeden önce, günümüzdeki Güney Afrika'ya ait bölgelerde San, Xhosa ve Zulu halkları yaşıyordu. Sömürge rekabeti ile geçen yüzyıllardan sonra, Cape sömürgesi 1806'da İngilizler tarafından ilhak edildi. İngilizler yerli halkla çatışarak doğuya doğru genişlemeyi sürdürdüler. Hollandalı yerleşimciler de İngiliz sömürge yönetiminden kaçınmak için doğuya doğru yer değiştirdiler; Kuzey ve Doğu bölgelerinde Boer

¹¹⁴ Roy Van der Drift, "Democracy: Legitimate Warfare in Guinea-Bissau", *Lusotopie* 1999, s. 225.

¹¹⁵ "Guinea-Bissau", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=68®ionSelect=2-Southern_Africa>(3.5.2013)

Cumhuriyeti'ni kurdular. Bu bölgeler 1800'lerin sonu, 1900'lerin başında İngilizler tarafından işgal edildi. 1910'da Güney Afrika Birliği oluşturuldu. Birlik, 1961'de ismini Güney Afrika Cumhuriyeti olarak değiştirdi ve Birleşik Krallık'tan tamamen ayrıldı.

Güney Afrika, I. Dünya Savaşı esnasında işgal ettiği Güney Batı Afrika (Günümüzdeki Namibya)'yı II. Dünya Savaşı'ndan sonra tek taraflı ilhak etti ve bu bölgede ırk ayırımı (apartheid) uyguladı. İlhak, Güney Batı Afrika Halkları Organizasyonu (South-West Africa People's Organisation-SWAPO) tarafından kabul edilmedi ve 1966'da bölgenin statüsü ile ilgili başlatılan silahlı mücadele, 1988'de savaş yoğunluğuna ulaştı. Namibya, 1990'da bağımsızlığını kazandı, Güney Afrika hükümeti bölgeye yönelik olarak BM'nin barış planını kabul etti.

Güney Afrika, 1910'dan itibaren ırk ayırımını politik sistem olarak uyguladı. Sistem 1948'de Ulusal Parti (National Party-NP) hükümeti tarafından beyaz olmayan halkın haklarını sınırlayan birçok yasanın kabul edilmesiyle daha sıkılaştırıldı. Irk ayırımına dayalı bu politika ile beyazlar ve beyaz olmayanlar, sosyo ekonomik olarak birçok alanda bölündüler; hükümetin bu politikası, uluslararası alanda kınandı. Güney Afrika hükümetleri, ülkenin azınlık yönetimine tehdit olan komünist/sosyalist ya da siyahların çoğunlukta olduğu hükümetlere sahip komşu ülkeleri istikrarsızlaştıran silahlı çatışmaları desteklediler.

Politik haklardan mahrum edilmeye yanıt olarak, ülkede çoğunlukla siyah nüfus içinde karşıt gruplar oluşmaya başladı. Hükümetteki değişim için yürütülen mücadelelerde Afrika Ulusal Kongresi (African National Congress-ANC), Pan Afrika Kongresi (Pan African Congress-PAC) ve Güney Afrika Komünist Partisi (South African Communist Party-SACP) liderliğindeki sivil itaatsizlik ve gösteriler, 1970 ve 1980'lerin ayırt edici özelliği oldu. Hükümetin baskı uygulamaya başlamasına karşılık artan silahlı çatışmalar, 1981'den 1988'e kadar sürdü. Silahlı çatışmalarda hükümet, ANC ve PAC'ın silahlı kanadı ve Azani Halkı Organizasyonu (Azanian People's Organisation-Azapo) ile karşı karşıya geldi.

NP hükümeti, 1990'ların başında özellikle güçlü ANC ile demokratik çoğunluğun yönetimine geçiş için görüşmelere başladı. 1990-1994 arasındaki geçiş döneminde ANC ve Inkata Özgürlük Partisi (Inkatha Freedom Party-IFP) gibi partiler yönetim için çatışırken, beyaz sağ kanat gruplar da sürecin istikrarsızlaştırılmasına yöneldiklerinden ülkede büyük ölçekte politik şiddet görüldü; polis baskısı sertleşerek devam etti. Bu çatışmalar tek taraflı

şiddet eylemlerini artırdı. Geçiş süreci 1994’de, seçimlerden sonra, ANC’nin iktidara gelmesiyle sona erdi; bu aynı zamanda azınlık yönetimini de sona erdirdi. Güney Afrika, Lesotho’daki hükümet mücadelesinde, askeri darbeyle savaşmak için bu ülkeye müdahale ederek ikincil savaşan taraf oldu.

Güney Afrika, 1946’dan bu yana, UCDP’nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹¹⁶

1.2.2.12 Kenya

Kenya, 1963’de bağımsızlığını kazanmadan önce, Britanya İmparatorluğu tarafından Doğu Afrika’da kontrol edilen geniş bölgenin bir parçası olarak bir İngiliz sömürgesiydi. Kenya’da bağımsızlık için mücadele Moskova’da eğitilen, Londra’da eğitim gören ve Kenya Afrika Birliği’ne (Kenya African Union-KAU) komuta eden bir devrimci olan Jomo Kenyatta liderliğinde yürütüldü. Ulusalçı mücadele, II. Dünya Savaşı’ndan sonra büyük çiftlik arazilerinin beyaz yerleşimcilere verilmesine karşı yerli halk arasında yaygınlaşan muhalefet ile başladı. KAU’nun şiddet içermeyen stratejisinin bağımsızlığa ulaşması, daha sonra sömürge otoritesine karşı artan saldırganlıkla yer değiştirdi. İngiliz sömürge otoriteleri tarafından muhalefeti bastırmaya yönelik olarak şiddet uygulanması, ülkede 1952-1956 arasında İngilizlerle mücadele eden Mau Mau hareketiyle devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışmaya dönüştü. İsyancılar, İngilizler tarafından mağlup edilirken, bu hareket Kenya toplumunda bazı reformların yapılmasını da sağladı.

Daha kanlı olaylardan endişe duyan İngiliz otoriteleri, Kenya’daki gelişmeleri bağımsızlığa doğru hızlandırdı. Mau Mau hareketiyle işbirliği iddiasıyla hapsedilen Kenyatta, 1961’de serbest bırakıldı; Kenyatta 1964’de Kenya’nın ilk Başkanı oldu. Birçok Afrika ülkesinin aksine Kenyatta, ekonomide kapitalist politikaları tercih etti, bu durum Kenya’nın daha zengin bir ekonomiye sahip olmasını sağladı. Kenyatta, demokrasi lideri olarak görünmesine rağmen, tüm yönetim gücünü elde bulundurmak için gerekli tedbirleri aldı.

Kenyatta’nın 1978’de ölümünden sonra yerine geçen Daniel Arap Moi, Kenya’yı otoriter, yozlaşmış tek parti sistemine dönüştürdü ve muhalefeti sert bir şekilde bastırdı.

¹¹⁶ “South Africa”, *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=142®ionSelect=2-Southern_Africa>(2.5.2013)

Moi yönetimine karşı 1982’de başarısız bir askeri darbe girişiminde bulunuldu ve devlet kısa süreli hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışmaya sürüklendi. Moi, 1990’ların ortalarında ve sonlarında çok partili seçimler yapıldığında da gücü elinde bulundurmasına rağmen 2002’de başkanlık koltuğu Mwaki Kibaki’ye geçti.

Kenya, 1982’deki başarısız darbe girişiminden bu yana defalarca devlet dışı çatışmalarla anıldı. Bu çatışmalar genellikle büyükbaş hayvan hırsızlığı veya otlatma hakkı ve su için kabileler arasında yaşandı. Kenya hükümet, Mungiki olarak adlandırılan dini hizip ve Saboat Kara Savunma Gücü (Sabaot Land Defence Force-SLDF) tarafından uygulanan tek taraflı şiddeti yaşadı.

Kenya, 1946’dan bu yana, UCDP’nin organize şiddet kategorilerine göre, devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma, devlet dışı çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹¹⁷

1.2.2.13 Kongo Demokratik Cumhuriyeti (Zaire)

Kongo Demokratik Cumhuriyeti (Democratic Republic of Congo- DRC), çöken bir devletin bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde iç içe geçmiş ve çatışmalarla parçalanmış bir örneği olarak görülmektedir. İsyancı hizipler hükümetle, birbiriyle savaştılar ve sivillere saldırdılar. Bu büyük ülkenin doğal kaynaklar açısından zengin olması, çatışmaların uzun sürmesinin bir nedeni oldu.

DRC, 30 Haziran 1960’da Belçika’dan bağımsızlığını kazandı. Ülke, bağımsızlıktan sonra da Kral II. Leopold’ün yüksek oranda şiddet ve devam eden insan hakları ihlallerinden oluşan mirasının yükünü taşımaya devam etti. Ülke bağımsızlıktan itibaren çatışmalarla parçalandı. Bağımsızlıktan hemen sonra Kongo’nun Katanga ve Güney Kasai bölgeleri bağımsızlıklarını ilan ettiler ve hükümet ile hükümet dışı taraflar arasındaki çatışmalar, BM Barış koruma gücünün sözkonusu bölgeleri tekrar kontrol altına aldığı 1962’de sona erdi.

Kongo Parlamentosu 1963’de dağıldığında, bu yeni bir isyanın da başlangıcı oldu. 1964-1965’de Simbalar olarak bilinen Ulusal Özgürlük Konseyi (Conseil national de libération, National Liberation Council-CNL), hükümeti tekrar kurmak için ülkenin doğu bölgesinde silahlı mücadeleye girdi. İsyancılar, Eylül 1964’de ülkenin yaklaşık yarısını

¹¹⁷ “Kenya”, *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.
<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=85®ionSelect=2-Southern_Africa>(3.5.2013)

kontrol altına aldılar ve Stanleyville’de bir devrim hükümeti ilan edildi. İsyancılar Ocak-Haziran 1965’de, daha önce elde bulundurdukları bölgelerin tamamını kaybettiler. Militanlar, 1967’de Ruanda’da üslenerek hükümeti devirmeye çalıştılar.

Kongo Ulusal Özgürlük Cephesi (Front de libération nationale congolais, Congolese National Liberation Front-FLNC), Başkan Mobutu rejimini devirmek için Mart 1977’de Angola’da askeri faaliyet başlattı. İsyancı grup Shaba’da (Katanga) bazı bölgeleri kontrol altına almaya çalıştı; dış destek istendikten sonra FLNC Angola’ya geri sürüldü. İsyan 1978’de tekrar başladı. Bu noktada ABD, Fransız ve Belçika birliklerini sözde beyaz nüfusu korumak misyonuyla Zaire içlerine havadan taşıdı. Bu birlikler FLNC’yi ülke dışına çıkardılar.

1996-1997’de Kongo’nun Özgürlüğü için Demokratik Güçler İttifakı (Alliance des forces démocratiques pour la libération du Congo, Alliance of Democratic Forces for the Liberation of Congo-AFDL) liderliğinde bir silahlı isyan başladı. Başkan Mobutu, Ruanda ve Uganda’nın desteğiyle Mayıs 1997’de devrildi.¹¹⁸ Yeni rejim bu kez Kongo Özgürlük Hareketi (Mouvement de libération congolais, Congolese Liberation Movement-MLC) ve Demokrasi için Kongo Topluluğu’na (Rassemblement congolais pour la démocratie, Congolese Rally for Democracy-RCD)¹¹⁹ karşı savaşa girdi. Bu savaş Afrika’nın I. Dünya Savaşı olarak bilinmektedir; savaşa yediden fazla Afrika devleti katıldı. Görüşmelerle geçen yıllardan sonra taraflar 2003’de bir barış anlaşması imzaladılar ve 2006’da ilk demokratik seçimler yapıldı. 2006 seçimlerinden sonra tekrar çatışmalar başladı. Ruanda tarafından desteklendiğine inanılan Halkın Savunması için Ulusal Kongre (Congrès National pour la Défense du Peuple, National Congress for the Defence of the People-CNDP) hükümetle çatışmaya girdi. Bu çatışma 23 Mart 2009’daki anlaşmayla sona erdi. Çatışmalar 2012’de tekrar başladı ve yeni bir hareket olan M 23, barış anlaşmasının yavaş uygulanışından şikayetçi oldu.

Devlet dışı çatışmalar ve tek taraflı şiddet özellikle Kivu, Ituri ve Katanga bölgelerinde sıklıkla görüldü. Kivu’da yabancılarla yerli kabileler arasında yerel bir çatışma yaşandı. Ituri’de etnik gruplar Hema ve Lendu arasındaki çatışma 2000’lerin

¹¹⁸ Ted Dagne, “The Democratic Republic of Congo: Background and Current Developments”, *Congressional Research Service (CRS) Report for Congress*, September 1, 2011, s. 2.

¹¹⁹ Ruanda hükümeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti Başkanı Laurent Kabila ile fikir ayrılığına düştüğünde Kabila’ya karşı Ağustos 1998’de Kivu bölgesinde RCD’yi kurdu. Kaynak: Jason Stearns, *North Kivu, The Background to Conflict in North Kivu Province of Eastern Congo*, The Rift Valley Institute, London 2012, s. 32.

başında büyük katliamlara neden oldu. Katanga’da yerlilerle yerli olmayanlar arasında gerilim yaşandı. Çatışmalardaki tüm aktörler, sivillere karşı şiddet uyguladı.

DRC, komşusu Ruanda’daki çatışmalarda ikincil savaşan taraf oldu. DRC, 1946’dan bu yana, UCDP’nin organize şiddet kategorilerine göre hükümet ile hükümet dışı taraf arasında, devlet dışı ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹²⁰

1.2.2.14 Liberya

Yabancı sömürgeci güçlerin egemen olmadığı çok az Afrika ülkesinden biri olan Liberya, Amerika’dan serbest bırakılan siyah köleler tarafından 1847’de kuruldu. Afrika’nın ilk Cumhuriyeti olarak ABD hükümetinin yardımıyla kurulan ülkede ABD’nin anayasal modeli uygulandı.

Bağımsız Liberya’nın politik yaşamına, ana dilleri İngilizce olan Amerikalı Liberyalılar (ABD’de özgürleşen veya ABD’de özgür doğan siyahlar) egemendi; ülkede yerli halk marjinalleştirildi ve devlet yönetiminden uzaklaştırıldı. Yerli Liberyalıların hakları daha sonra tanınmış olmasına rağmen devlet, Amerikalı Liberyalı elitlerin hakimiyetindedir. Amerikalı Liberyalı azınlık, 1980’de kanlı bir darbe ile devrilene kadar Liberya’yı Gerçek Liberal Parti (True Whig party) ile yönetti. Darbe ile yönetimi ele geçiren ve Krahn etnik grubuna mensup Samuel Doe¹²¹ gücü kendi elinde merkezileştirdi. Doe, Liberya’da etnik gruplar arasındaki gerilimi artırarak Liberya siyasetini etnik tabana yaydı. Gio ve Mano güdümündeki Liberya Ulusal Vatansever Cephesi (National Patriotic Front of Liberia-NPFL) otokratik yönetim isteyen Krahn hakimiyetindeki hükümete saldırdı ve 1989’da silahlı çatışma çıktı.

1980 darbesinin yarattığı şiddete ilave olarak, ülkede iki ayrı hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma dönemi ortaya çıktı: 1989-1996 ve 2000-2003. Bu iki silahlı çatışma döneminde NPFL, Demokrasi için Birleşik Liberya Hareketi’nin iki hizbi (United Liberian Movement for Democracy (ULIMO-J ve ULIMO-K), Liberya Barış Konseyi (Liberian Peace Council-LPC) ve Liberya Silahlı Kuvvetleri tarafından tek taraflı şiddet uygulandı.

¹²⁰ “DR Congo (Zaire)”, *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=38®ionSelect=2-Southern_Africa>(10.5.2013)

¹²¹ Jairo Munive Rincon, “Ex-combatants, Returnees, Land and Conflict in Liberia”, *DIIS Working Paper*, 2010: 05, Denmark 2010, s. 9.

Liberya, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹²²

1.2.2.15 Libya

Önceleri bir İtalyan sömürgesi olan Libya, 1952'de BM vesayetinden (UN trusteeship) bağımsızlığını kazandı. 1950'lerin sonlarında büyük petrol rezervlerinin bulunmasından sonra Afrika'nın en zengin ülkelerinden biri olan Libya'da, Albay Muammer Kaddafi, bağımsızlıktan itibaren ülkeyi yöneten Kral İdris'i 1969'da gerçekleştirilen bir darbe ile devirdi. Kaddafi, otoriter bir yönetim kurdu ve XXI. yüzyıla kadar gücü elde tuttu.

Libya, 1970'lerin ortalarında güney sınırına bitişik olan Kuzey Çad'daki uranyum bakımından zengin olan Aouzou şeridini işgal ve ilhak etti. Kaddafi, bu bölge üzerinde, önceki sömürgeci güçler İtalya ve Fransa arasında -hiç onaylanmamış olmasına rağmen- 1935 yılında varılan anlaşmaya dayanarak hak iddiasında bulundu. Libya, Çad ile kısa süreli bir devletlerarası çatışma sonrasında Çad'dan 1987'de çıkmak zorunda kaldı.

Bu devletlerarası çatışmanın öncesinde Libya, Çad'daki hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki çatışmaya ikincil savaşıyor taraf olarak dâhil oldu. Libya, değişimli olarak, Çad'ın çeşitli devlet dışı gruplarını ve Çad hükümetini destekledi. Libya birlikleri 1978-1979'da Uganda hükümetini, 2001'de Orta Afrika hükümetini destekledi. 2003'de Darfur'da çatışma çıktığında Kaddafi Darfurlu isyancılara finansal desteğin yanısıra silah sağlayarak etkinliklerini korumalarına yardımcı oldu.¹²³ Libya, 2011'de Arap Baharı olarak isimlendirilen bölgesel hareketin bir bölümü olarak, muhalif grupların birleşerek Kaddafi'yi yönetimden uzaklaştırmak için savaştıkları hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma yaşadı.

Libya, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹²⁴

¹²² "Liberia", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=94®ionSelect=2-Southern_Africa> (10.5.2013)

¹²³ Alex De Waal, "African roles in the Libyan conflict of 2011", *International Affairs*, 89:2 (2013), Blackwell Publishing, USA 2013, s. 366.

¹²⁴ "Libya", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=95®ionSelect=1-Northern_Africa> (10.5.2013)

1.2.2.16 Mali

Günümüzdeki Mali toprakları XIX. yüzyıl ortalarında Fransızların kontrolüne girdi. Sömürge, zamanla komşu ülkelerin de dahil edilmesi sonucunda Fransız Sudanı veya Sudan Cumhuriyeti olarak isimlendirildi. 1959'da Fransız Sudanı'na bir başka Fransız sömürgesi olan Senegal'in katılmasıyla sömürge'nin adı Mali Federasyonu oldu. Mali Federasyonu, Fransa'dan bağımsızlığını 1960'da kazandı. Daha sonra Senegal, yeni bağımsız devletten ayrıldı ve Fransız Sudanı, tekrar Mali olarak isimlendirildi.

Mali'nin 1960'da Modibo Keita liderliğinde bağımsızlığını kazanmasından sonra Keita, 1960'den itibaren çoğunluğu göçebe bedevilerden oluşan kuzeydeki halkın temel özelliklerini göz ardı eden yönetim sistemini Azavad sakinleri üzerinde de uyguladı. Yönetim bu insanları şehir merkezlerine yakın yerlere toplayarak mülklerine el koydu. Bu politika 1962-1963'de Tuaregler liderliğinde silahlı ayaklanmaya neden oldu.¹²⁵ Keita'nın otoriter yönetiminden sonra Moussa Traoré yönetime geçti. Mali 1990'larda demokratikleşme sürecine girdi ve Afrika kıtasının en istikrarlı demokrasilerinden biri oldu. Amadou Touré liderliğinde 1991'de gerçekleştirilen bir askeri darbe ile Traoré yönetimden uzaklaştırıldı. Alpha Konaré, 1992'deki ilk başkanlık seçimlerinin galibi oldu. Konaré, anayasada öngörüldüğü gibi 2002'de yönetimi bıraktı ve yerine Touré geçti. Touré oldukça serbest ve adil yapılan 2007 seçimlerini de kazandı.

Mali, Burkina Faso ile maden zengini Agacher sınır şeridi konusunda uzun süren bir anlaşmazlık yaşadı. Bu sorun, Aralık 1985'de devletlerarası çatışmaya neden oldu. Mali, bu bölgede, Malili olduğunu belirttiği Touareg ve Bellah etnik gruplarının yaşadığı düşüncesiyle hak iddia etmektedir. Burkina Faso'nun iddiası ise, sömürge döneminde çizilen sınırların belli olduğu yönündedir. Burkina Faso bu bölgeye nüfus sayımı maksadıyla asker gönderdiğinde Mali, Burkina Faso birliklerine saldırdı. Birkaç gün süren çatışmalardan sonra her iki taraf, ateşkes ile birlikte sorunu Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeyi kabul etti. Mahkeme, çatışan iki tarafı da memnun edecek şekilde Agacher şeridinin eşit olarak paylaşılabilmesine karar verdi.

1990'ların başında, Mali'nin kuzeyinde nüfusun az olduğu bölgedeki Touareg ve Arap göçebeler, kendi bölgeleri Azawad'ın otonomisini sağlamak için Azawad Halk Hareketi'ni (Mouvement Populaire de l'Azaouad, Azawad People's Movement-MPA)

¹²⁵ Fuad Ferhavi, "Afrika'da Küresel Rekabet Mali Krizi", *USAK RAPOR* NO: 13-03, Ankara Nisan 2013, s. 14.

oluşturdular. 1991'deki Barış Anlaşmasından sonra MPA hükümetle çatışmayı durdurdu, bu arada Azawad İslami Arap Cephesi (Front Islamique Arabe de l'Azaouad: Islamic Arab Front of Azawad-FIAA) olarak bilinen bir hizip uzlaşmayı desteklemeyerek 1994'e kadar çatışmaya devam etti. Ancak 1995'de FIAA, barış sürecine entegre olmayı kabul ederek sürekli ateşkes ilan etti. Bu gelişme, bölgedeki düşmanlıkları sona erdirdi.

1990'ların sonlarında ve 2000'lerin başlarında, önceki Touareg savaşçılarından orduya katılanlar arasında büyük bir hoşnutsuzluk başladı. Daha sonra 2007'de yeni bir Touareg isyancı grubu ortaya çıktı ve kısa süreli olarak hükümetle savaştı. 1990'ların başındaki politik belirsizlik esnasında ve FIAA'ya karşı yürütülen çatışmalarda Mali hükümeti tek taraflı şiddet uyguladı. Benzer şekilde FIAA da 1994'de tek taraflı şiddetin aktörüydü.

Mali, 2004'de, Cezayir hükümetine, Telkin ve Mücadele için Salaf Grubu'na (Groupe Salafite pour la prédication et le combat, Salafist Group for Preaching and Combat-GSPC) karşı yürüttüğü mücadelede ikincil savaşa desteği sağladı.

Mali, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹²⁶

1.2.2.17 Mısır

Mısır devleti, 1882'den beri Mısır'ı işgal eden İngiliz yönetimine karşı girişilen birçok isyandan sonra, tek taraflı olarak 1922'de bağımsızlığını ilan etti. Ülkede 1956'ya kadar cumhuriyet ilan edilmedi. 1953'de monarşinin yıkılmasından sonra ordu yönetime ele koydu. Mısır'ın ilk başkanı Muhammad Naguib'tir, onu Cemal Abdul Nasır takip etti.

Mısır'da Cumhuriyetin ilan edilmesinden itibaren parlamento olmasına rağmen, serbest ve adil seçimler ile demokratik haklar konusunda yetersizlikler vardı. Mısır genellikle otoriter askerler tarafından yönetildi. Mısır yönetimleri, bağımsızlıktan itibaren demokratik değişimi baskı altına almak için olduğu kadar İslami aşırılığa karşı da mücadele etti; laik Arap milliyetçiliği ile zaman zaman Pan-Arap ideoloji benimsendi

Mısır, 1946'dan bu yana, çoğunlukla doğu komşusu İsrail'in dahil olduğu birçok devletlerarası çatışma içinde yer aldı. Mısır, 1948-1949'da, bağımsızlığını yeni ilan eden

¹²⁶ "Mali", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=103®ionSelect=1-Northern_Africa>(10.5.2013)

İsrail'in oluşumunun engellenmesi için diğer Arap ülkelerine katılarak İsrail'e saldırıda bulundu. Ancak devletlerarası çatışmanın kazananı İsrail oldu.

Mısır, 1951-1952'de, İngilizlere Kanal bölgesinde birlik bulundurma hakkını veren 1936 Anglo-Mısır Anlaşması'nı tanımaması üzerine, Süveyş Kanalı'nın statüsü ile ilgili olarak İngiltere ile devletlerarası çatışmaya girdi. Süveyş Kanalı tartışması 1956'da tekrar büyüdü ve Mısır İngiltere, Fransa ve İsrail'e karşı kısa süreli bir devletlerarası çatışma yaşadı. Başkan Nasser Süveyş Kanalı'nı millileştirdi. Çatışmada İsrail, İngiltere ve Fransa askeri başarı kazanmasına rağmen Sovyetler Birliği ve ABD bu saldırıya karşı cephe aldı. Sovyetlerin, Mısır'dan çekilmemeleri durumunda nükleer saldırı yapma tehdidi sonrasında İngiltere ve Fransa ateşkes ilan edip bölgeden geri çekilmek zorunda kaldı.¹²⁷

Mısır ve İsrail 1967, 1969-1970 ve 1973'de Süveyş Kanalı ve Sina yarımadası ile ilgili devletlerarası çatışmaya girdiler. Mısır, 1967'de (Altı Gün Savaşı olarak ta bilinmektedir), İsrail'e karşı Sina yarımadasının kontrolünü kaybetti. Mısır'ın, bölgenin ele geçirilmesine yönelik girişimleri 1973'de askeri yenilgiyle sona erdi. Nasır'dan sonra iktidara gelen Enver Sedat, İsrail'le barış anlaşması imzalayarak Sina'yı geri aldı.

Mısır hükümeti, ülke içinde Al-Gama'a al-Islamiyya (İslami Grup) adlı grupla 1993-1998 yılları arasında hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışmaya girdi. Birlik ve Cihad (Tawhid wal Jihad, Unity and Holy War) ile Al-Gama'a al-Islamiyya, Mısır'da tek taraflı şiddet uyguladı; Mısır hükümeti de tek taraflı şiddete dahil oldu. Mısır, 1991'de, Irak'a karşı Kuveyt'i desteklemek için oluşturulan uluslararası koalisyonda ikincil savaşan taraf olarak yer aldı.

Mısır, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹²⁸

2011 Mısır için kargaşalı bir yıl oldu ve Arap baharı ülkede derin yankı uyandırdı. UCDP'ye göre, Tunus Başkanı Bin Ali'nin yönetimden uzaklaştırılarak sürgüne gönderilmesi, Mısır halkının Başkan Mubarek'e karşı hoşnutsuzluğunu göstermek için sokaklara dökülmesine neden oldu. Mubarek yönetimindeki Mısır fiili olarak 1981'den

¹²⁷ Mehmet Dalar, "Mısır: İç ve Dış Çatışma Dinamikleri", Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, (içinde) 1. Cilt, Nobel, Ankara Ekim 2010, s. 327.

¹²⁸ "Egypt", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=50®ionSelect=10-Middle_East>(5.5.2013)

2011'e kadar tek parti devleti oldu. 2011 Ocak ayı sonu itibariyle Tahrir Meydanı protestocuların buluşma yeri oldu, yaklaşık 250.000 gösterici "öfke günü"nde bir araya geldi. Gelişmelerin devamında Mısır Silahlı Kuvvetleri protestoculara katıldı. Silahlı kuvvetler desteğini kaybeden Mubarek, 11 Şubat 2011'de Kahire'yi terk etti. Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi (Supreme Council of the Armed Forces) Mareşal Mohammed Hussein Tantawi liderliğinde yönetime el koydu. Mubarek'ten sonra Mısır'da istikrar sağlanamadı.¹²⁹

Mısır'daki politik kargaşa UCDP verilerine dâhil edilmemiştir. Bunun nedenleri; i) Protestocuların organizasyon olarak eksiklikleri, ii) Protestocuların neden oldukları şiddetin seviyesi. Çatışmaların UCDP verilerine dâhil edilebilmesi için muhalif tarafın resmen organize olması, ismini açıklaması ve hedef olarak hükümetin devrilmesi veya bir bölgenin ayrılık/otonominin genişletilmesi gibi hedeflerin açıklanması gerekmektedir. Ayrıca bir takvim yılında çatışmalardan kaynaklanan en az 25 ölüm olmalıdır. Mısır'daki durumda göstericiler resmen organize olmadıklarından bu kriterleri karşılamamaktalar, geçici toplantılarla bir araya gelmekte ve kamuoyuna hedeflerini açıklamaksızın uyum içinde faaliyet göstermektedirler.¹³⁰

1.2.2.18 Moritanya

Fransız sömürgesi olan Moritanya, 1960'da bağımsızlığını kazandı. Moritanya'nın siyasi sınırları 1899'da Fransa ve İspanya arasındaki anlaşma ile çizildi. Siyasi sınırlar, değişik etnik kökenden gelen insanların bulunduğu coğrafi alanlar dikkate alınmadan sömürgeci güçlerin çıkarlarına uygun olarak belirlendiğinden bağımsızlık sonrasında ülkede bir "siyasi kimlik" krizi yaşandı; bir yandan Arap-Afrika sahasına, öte yandan siyahi-Afrika sahasına aidiyet¹³¹ tercihleri arasında kalındı. Bağımsız Moritanya'nın ilk başkanı Moktar Ould Daddah bu sorunu aşmak için çeşitli etnik kökenlerden oluşan çok ırklı bir Moritanya ulusu oluşturulmasına yönelik çağrıda bulundu. Daddah 1964'de tek parti yönetimi kurarak, askeri bir darbe ile görevden uzaklaştırıldığı 1978'e kadar ülkeyi yönetti. Askeri hükümetten birkaç yıl sonra Moritanya, Albay Taya'nın idaresine girdi ve önce başbakan olarak, daha sonra 1984'de gerçekleştirilen bir darbeye tüm yetkileri

¹²⁹ "Egypt and the Arab Spring", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*, s. 1.

<<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/info/Egypt%20and%20the%20Arab%20Spring.pdf>>(15.5.2013)

¹³⁰ Ibid, s. 2.

¹³¹ Fuad Ferhavi, "Moritanya Türkiye ve Çin, Afrika'daki Yükselen Güçlerin Az Gelişmiş Bölge Devleti ile İlişki Biçimi", *USAK RAPOR*, NO: 13-02, Ankara Nisan 2013, s. 15.

üstlendi. İlk çok partili seçimler, Taya'nın kontrolünde ve adil olmayan bir ortamda 1990'da gerçekleştirildi. Başarısız darbe girişimlerinden sonra bir askeri cunta, Taya'yı devirerek 2005'te yönetimi ele geçirdi. Sivil demokratik yönetime geçiş sağlanarak ilk serbest ve adil başkanlık seçimleri 2007'de yapıldı. Seçimi Sidi Ould Cheikh Abdallahi kazandı.

Moritanya, 1957'de sömürge yönetiminin sonlarına doğru Fransız otoritesine karşı Faslı, Batı Sahralı ve Moritanyalılarından oluşan Ulusal Özgürlük Ordusu'nun (National Liberation Army-NLA) isyanıyla karşılaştı. Özgürlük Ordusu, bölgede Fransa ve İspanya'nın sömürgesinde kalan son toprakların bağımsızlığa kavuşmasına çaba gösterdi; bunun için İspanyol bölgeleri olan Batı İspanyol Sahrası ve Fas'ta da faaliyet gösterdi. Fransa, 1958 başında ayaklanmayı önledi ve Fransa ile İspanya müşterek operasyonu ile NLA'nın güçlü olduğu Batı Sahra'da NLA isyanı bastırıldı.

Bağımsız Moritanya, -komşusu Fas gibi- daha sonra Batı Sahra olarak isimlendirilecek ve önemli fosfat rezervlerinin bulunduğu İspanyol Sahrası ile ilgili olarak bölgesel iddialar ileri sürdü. Moritanya'nın iddiası, sömürge döneminden önceki dönemlerde bölgedeki egemenliğin kendisine ait olduğu yönündedir. Bu iddia 1975'te Uluslararası Adalet Divanı (The International Court of Justice) tarafından reddedildi ve BM, bağımsızlık için Sahra halkının referandum yapması çağrısında bulundu. Moritanya, Fas ve İspanya önce 1975'de üç taraflı bir geçiş yönetimini kabul etmelerine rağmen İspanya'nın 1976'da ayrılmasından sonra Moritanya ve Fas, Batı Sahra'nın paylaşılmasını kabul etti. Moritanya, Batı Sahra'nın güney bölgesi Rio de Oro'yu ilhak etti.

Moritanya ordusu, Batı Sahra'nın bağımsızlığı için mücadele eden Saguia el-Hamra ve Río de Oro'nun Özgürlüğü için Halk Cephesi (Frente Popular para la Liberación de Saguia el-Hamra y de Río de Oro, Popular Front for the Liberation of Saguia el-Hamra and Río de Oro-POLISARIO) isyanı ile karşı karşıya kaldı. Moritanya çatışmalarda önemli askeri kayıplar verdi ve askeri cunta, 1978'de Başkan Daddah'a karşı gerçekleştirilen bir darbe ile Moritanya'da yönetimi ele geçirdi. Moritanya, askeri darbeden sonra bölgeyi terketme eğilimi gösterdi ve 1979'da Batı Sahra ile ilgili iddialarından vazgeçtiğini ve bölgedeki yönetimi Sahra'daki direnişçilere devredeceğini içeren bir anlaşmayı imzaladı. Moritanya Batı Sahra'dan çekildiğinde, Rio de Oro ile ilgili iddialar derhal Fas tarafından üstlenildi. Fas, POLISARIO'ya karşı bütün Batı Sahra'ya yönelik mücadelesini sürdürmektedir.

Moritanya, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma, hükümet ile hükümetdışı taraf arasında çatışma ve devlet dışı şiddet yaşadı.¹³²

1.2.2.19 Mozambik

Mozambik sahilleri fiili olarak XV. yüzyıldan itibaren Portekiz tarafından kontrol ediliyor olmasına rağmen Mozambik, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Portekiz'in sömürgesi haline geldi. Bağımsızlık için silahlı mücadele Eylül 1964'de başladı. Diğer sömürgeci güçler 1960'larda kendi sömürgelerine bağımsızlık verdiklerinde Portekiz aynı politikayı izlemediğinden bu durum devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışmanın başlamasına neden oldu.

Bağımsızlık için silahlı mücadeleyi öngören özgürlük hareketi, 1962'de Dr. Eduardo Mondlane'nin liderliğinde Marksist-Leninist Mozambik Kurtuluş Cephesi (Frente de Libertação de Moçambique, Front for the Liberation of Mozambique-Frelimo) adıyla kuruldu. Mondlane 1969'da sürgündeyken öldürüldü ve Samora Machel'in liderliğindeki Frelimo çatışmaları sürdürdü. Durum 1974 ortalarında kansız bir askeri darbe ile Portekiz'deki diktatörlük devrilince değişti ve Portekiz'in yeni yönetimi Mozambiklilere bağımsızlık için söz verdi. Mozambik 25 Haziran 1975'de bağımsızlığını ilan etti.

Ülkede, yönetimi ele geçirmeye yönelik olarak 1977'de Frelimo ve Mozambik Ulusal Direniş Hareketi (Resistência Nacional Moçambicana, National Resistance Movement of Mozambique-Renamo) arasında hükümet ile hükümet dışı taraf arasında silahlı çatışma başladı. Renamo, Rodezya (daha sonra Zimbabwe) ve Güney Afrika'nın koruması altında 1976'da ortaya çıkan Mozambikli bir isyancı gruptu. İki bölgesel güç, Güney Afrika ve Rodezya'daki ırk ayırımına karşı hareketleri destekleyen Felimo rejimine misilleme olarak Renamo'yu kışkırttı, eğitti ve parasal olarak destekledi. Zimbabwe birlikleri 1985-1990 arasında Frelimo hükümetini destekledi.

Frelimo-Renamo çatışması onbeş yıl (1977-1992) sürdü ve halkın geneli için sonuçları çok kötü olan 1992 Roma Anlaşması ile sona erdi.¹³³ Milyonlarca insan ülke

¹³² "Mauritania", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=105®ionSelect=1-Northern_Africa>(1.4.2013)

¹³³ Severine Rugumamu, Osman Gbla, *Studies in Reconstruction and Capacity Building in Post-Conflict Countries in Africa, Mozambique*, The African Capacity Building Foundation, December 2003, s. 17.

içinde ve dışında buldukları yerleri terk etmek zorunda kaldı. Renamo'nun uyguladığı taktikle tek taraflı şiddet sonucunda çok sayıda sivil öldürüldü.

Mozambik, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorisine göre hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹³⁴

1.2.2.20 Namibya

Daha sonra Namibya adını alan Güney Batı Afrika, Milletler Ligi tarafından 1920'de manda yönetimine verilmesine kadar, 1884 yılından itibaren Almanya tarafından sömürgeleştirildi. Manda, Britanya'ya Güney Afrika yoluyla verildi. Namibya 1990'da bağımsızlığını kazanana kadar Britanya, Namibya'dan sorumluydu.

BM, II. Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde, üyelerini, mandalarını BM Vesayet Konseyi sistemine bırakmaya davet etti. Güney Afrika dışında tüm üyeler bu öneriyi uydular, Güney Afrika bunun yerine Güney Batı Afrika önderleri arasında bir referandum düzenledi, referandum sonuçlarına göre bölge Birliğe dahil olmayı talep etti. Güney Afrika, 1949'da, Güney Batı Afrika'yı Birlik bünyesine dahil etti; bölgenin zenginliklerini Güney Afrika'ya yönlendirdi ve ülkeye dahil edilen bölgeye apartheid sistemi uygulandı.

1966 yılında Güney Afrika hükümetine karşı silahlı mücadele başladı ve Güney Batı Afrika Halk Örgütü (The South West African People's Organisation-SWAPO) özgürlük hareketine öncülük yaptı. Bu hareket, Sam Nujoma ve Andimba Toivo tarafından, değişimi barışçıl uygulamalarla aramak için, daha sonra terk edilen bir başka ad altında 1960'da oluşturulmuştu. Güney Afrika askeri olarak üstün olmasına rağmen SWAPO, askeri kanadı Namibya Halk Kurtuluş Ordusu (People's Liberation Army of Namibia-PLAN) ile 1988 yılına kadar gerilla savaşında ısrar etti. PLAN savaşçıları Namibya içindeki Güney Afrikalılara ve tesislerine, özellikle Ovambo bölgesinde Güney Afrika ile iş birliği yapan geleneksel liderlere karşı vur-kaç gerilla taktiği uyguluyordu.¹³⁵ Angola'nın 1975'de Portekiz'den bağımsızlığını elde etmesinden sonra SWAPO Güney Angola'da üsler oluşturdu. Bu durum kaçınılmaz olarak Namibya mücadelesinin Angola'daki iç savaş ile

¹³⁴ "Mozambique", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=111®ionSelect=2-Southern_Africa>(2.5.2013)

¹³⁵ Christoph Hartmann, *External Democracy Promotion in Post-Conflict Zones: Evidence from Case Studies, Namibia*, Freie Universitat Berlin, s. 14.

<http://aix1.uottawa.ca/~czurcher/czurcher/Transitions_files/Final%20Report%20Namibia.pdf>
(16.2.2014)

bağlantılı olmasına yol açtı. Angola'nın MPLA hükümeti SWAPO'yu, Güney Afrika da misilleme olarak Angola'daki isyancı grup UNITA'yı destekledi. Küba da Angola'da askeri eğitim vererek SWAPO'ya destek sağladı.

Soğuk Savaşın sonlarına gelindiğinde SWAPO-Güney Afrika çatışması çözüme yaklaşmıştı. 1988 ortalarında Reagan-Gorbachev zirvesinde, Küba birliklerinin Angola'dan çekilmesi; Sovyet askeri yardımının sona erdirilmesi ve Güney Afrika'nın Namibya'dan çekilmesi kararlaştırıldı. Küba ve Angola arasında Aralık 1988'de New York Anlaşmaları (The New York Accords) adıyla bir anlaşma imzalandı. Angola, Küba ve Güney Afrika arasında üçlü bir anlaşma ile de Güney Afrika, BM'ye Namibya'nın kontrolü konusunda yardım etmeyi kabul etti.

BM Güvenlik Konseyi tarafından, Ocak 1989'da bağımsızlığa giden bir geçiş süreci başlatıldı. Güney Afrika Başkanı de Klerk, Ağustos 1989'da Namibya'da apartheidın sona erdiğini, Angolalı SWAPO gerillalarına af ilan edildiğini açıkladı. Aynı yıl yapılan seçimde Namibya halkının % 90'dan fazlasının tercih ettiği SWAPO çoğunluğu elde etti. Namibya 21 Mart 1990'da bağımsızlığını kazandı.

UCDP verilerinde bağımsız bir devlet olarak Namibya'ya ait kayıtlı herhangi bir çatışma bulunmamaktadır. Güney Afrika (Namibya) çatışması, Güney Afrika içinde hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma olarak görülmektedir.¹³⁶

1.2.2.21 Nijerya

Nijerya 1960'ta İngiliz yönetiminden bağımsızlığını kazanmasına rağmen İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) üyeliği devam etti. Bir yıl sonra İngiliz Kamerunu'nun kuzeyinin yeni bağımsız devlete katılması ile Nijerya Federal Cumhuriyeti oluşturuldu. Bağımsız Nijerya, Müslüman Kuzey ile Hıristiyan ve Animist Güney ve etnik gerilimler ile dikkat çekmektedir. 400'ün üzerinde çeşitli dinlere mensup etnik grubun bulunduğu ülkede, Nijerya hükümetleri bir yandan etnik diğer yandan etnik-dini çatışmalar sorununun üstesinden gelmeye çalışmaktadır.¹³⁷

¹³⁶ "Namibya", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=113®ionSelect=2-Southern_Africa>(27.3.2013)

¹³⁷ B. Salawu, "Ethno-Religious Conflicts in Nigeria: Casual Analysis and Proposals for New Management Strategies", *European Journal of Social Sciences*, Volume 13, Number 3 (2010), s. 345.

Ocak 1966'da, Igbo'ların öne çıktığı askeri darbe sonrasında Igbo hakimiyetinden çekinen askerler bir karşı darbe gerçekleştirdi. Devlet içindeki silahlı çatışma sonucunda General Yakubu Gowon başkan olarak yönetime geldi ve sivil yönetime son verildi. 1970'lerin sonunda Başkan General Olusegun Obasanjo sivil yönetime dönüşe niyetlendi, 1979 seçimlerini kazanan Alhaji Shehu Shagari bu düşünceyi gerçekleştirdi. İkinci Cumhuriyet 1979-1983 yılları arasında yürürlükte kaldı. Askeri yönetimle geçen 15 yıldan sonra, 1999 Başkanlık seçimleriyle sivil yönetim tekrar geri geldi. Önceki Başkan Olusegun Obasanjo ülkeyi iki dönem yönetti. Umaru Yar'Adua, hilelerin görüldüğü 2007 seçimlerinin kazananı oldu.

1967'de doğu bölgesinde üç eyaletin katılımıyla oluşturulan Biafra Cumhuriyeti ayrılık kararını açıklayarak kendi kendini yöneteceğini ilan ettiğinde devlet içinde çatışma çıktı. Hükümetin yoğun saldırılarından sonra isyancılar, 1970'in başında hükümete teslim oldular.

Petrol bakımından zengin olan Bakassi bölgesi, komşu ülke Kamerun'la uzun zamandır devam eden sınır çatışması, 1996'da bir başka çatışmaya neden oldu. Her iki ülkenin bölgeyle sömürge döneminden kalma güçlü kültürel bağları vardı. Uluslararası Adalet Divanı, bölgenin Kamerun'a ait olduğuna karar verdi. Buna rağmen Nijerya birlikleri 2006'ya kadar bölgeden çekilmedi ve sınır çatışmaları nadir de olsa devletlerarası çatışmanın sona ermesinden sonra devam etti.

Nijerya hükümeti, 2004'de, iki ülke içi çatışmaya sahne oldu: Peygamber'in İzinden Gidenler (Ahlul Sunna Jamaa) Kuzey Nijerya'da bağımsız İslami bir devlet kurmaya gayret ederken, petrol zengini Nijer Deltası yerleşimcileri Ijaws tarafından oluşturulan Nijer Deltası Halkı Gönüllü Gücü (Niger Delta People's Volunteer Force-NDPVF) self-determinasyon ve bölgelerindeki petrol kaynakları üzerindeki haklarını kontrol etmek -en azından haklarından yararlanmak- için mücadele ettiler. Nijerya'da sivil yönetim 1999'da tekrar işbaşına geldikten sonra, 2000'lerdeki politik özgürlük içinde etnik tansiyon ve sayısız devlet dışı silahlı çatışma yaşandı.

Nijerya, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorisine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹³⁸

¹³⁸ Nigeria", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=119®ionSelect=2-Southern_Africa>(26.3.2013)

1.2.2.22 Orta Afrika Cumhuriyeti

Orta Afrika Cumhuriyeti, barışçıl bir ayrılma sonucunda, 1960'da Fransa'dan bağımsızlığını kazandı. Bağımsızlıktan önceki bölge, Ubangi-Shari adıyla Fransız Ekvatorial Afrikası'nın günümüzdeki Orta Afrika Cumhuriyeti bölümünden oluşuyordu.

Fransız yönetimi, başlangıçta, Orta Afrika Cumhuriyeti'nin doğal kaynaklarını çıkartan ve bunlardan yararlanan imtiyazlı şirketlerle bölgeyi sömürdü. Alt yapıdaki gelişmeler ve tarımdaki modern uygulamalarla sömürge yönetiminin son yirmi yılında ülkede kalkınma ve iyileşmeler görüldü. Orta Afrika Cumhuriyeti Baya, Banda, Mandjia ve en büyük Sara grubu ile homojen olmayan bir nüfus yapısına sahiptir. Bu çok etnikli yapı, bağımsızlığı takip eden yıllarda politik istikrar için oldukça değişken bir ortam yarattı.

Fransızların Orta Afrika Cumhuriyeti'ni istikrarlı bir devlet haline getirme çabaları, bağımsızlıktan sonra 1962'de, David Dacko'nun otoriter kontrolünün altında tek partili devlet haline dönüşüme uğradı. Ülkede 1960'lardan 1980'lerin sonlarına kadar askeri darbeler ve baskıcı yönetimler görüldü. 1990'ların başında, demokratik açılımla birlikte seçilmiş hükümetin yönetime gelmesine rağmen, bu hükümet Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki etnik grupların çıkarlarını dengeleyemedi. Bu durum, ülkede askeri darbe girişimine ve 2001'de hükümet ile hükümet dışı taraf arasında silahlı çatışmaya neden oldu. Libya'nın ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden isyancıların yardım ettiği hükümet askeri darbeye direndi ve Ordunun yönetim kademesindeki sadık olmayan unsurlar tasfiye edildi.

Üst düzey görevlerin yağmalanması Francois Bozizé ve yandaşlarını, 2002'de iktidarı ele geçirmeye yöneltti ve Bozizé, 2003'de Orta Afrika Cumhuriyeti hükümetini etkisiz hale getirerek yönetimi ele geçirdi. Bozizé, toplumun farklı katmanlarını Orta Afrika Cumhuriyeti için yeni bir anayasa hazırlamaya davet ederek ulusal uzlaşma sürecini başlattı. Bozizé, 2005 yılında gerçekleştirilen, uluslararası ortamda serbest ve adil olduğu kabul edilen bir seçimde başarılı oldu.

Bozizé yönetimine karşı, Demokratik Güçler Birliği (Union des forces démocratiques pour le rassemblement; Union of Democratic Forces for Unity-UFDR) tarafından yeni isyanlar başlatıldı. UFDR isyancılarının büyük çoğunluğu, özellikle ihmal

edildiklerini düşünen Gula etnik grubu üyesidirler.¹³⁹Bu grup, Bozizé'nin, kendinden önceki diğer liderler gibi, mensup olduğu etnik grup yararına diğerlerinin zararına davranmaya devam ettiğini iddia etmektedir. Ülke içi çatışma 2006'da tekrar başladı.

Yeni bir isyancı grup, Barış ve Adalet için Vatanseverler İttifakı (The Convention of Patriots for Justice and Peace-CPJP), 2009'da Bozizé ve yönetimine karşı meydan okudu. Bu grubun amacı, halkı aldattığı ve kötü yönetim gösterdiği için Bozizé'yi görevini bırakmaya zorlamaktı. CPJP ve hükümet arasındaki çatışma 2010'da hala devam ediyordu.

Orta Afrika Cumhuriyeti, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁴⁰

1.2.2.23 Senegal

Günümüzdeki Senegal, bugünkü Mali'yi de içeren ve daha sonra Fransız Sudanı olarak bilinen Mali Federasyonu'nun bir bölümü olarak, 1960'da Fransa'dan bağımsızlığını kazandı. İç politik problemlerden dolayı Federasyon kısa ömürlü -iki ay- oldu. Senegal ve Mali, Eylül 1960'da bağımsızlıklarını ilan ettiler. Senegal, komşu ülke Gambiya'ya katıldı. 1982'de her iki ülke Konfederasyon Anlaşması imzaladı. Senegambia Konfederasyonu, iki ulusun silahlı kuvvetlerini, ekonomilerini ve para birimlerini birleştirmeyi hedeflemesine rağmen Gambiya 1989'da Konfederasyon'dan çekildi.

Senegal'in ilk başkanı, Senegal Sosyalist Partisi (Parti Socialiste du Sénégal, the Socialist Party of Senegal-PS) lideri Léopold Senghor'du. Senghor'un yönetimindeki PS tek yasal partiydi. Ancak Abdou Diouf, hem parti lideri hem de ülkenin başkanı olarak onun yerine geçtiğinde, Senegal çok partili rejimi başlattı. 2000'deki başkanlık seçiminde, muhalif lider Abdoulaye Wade, Diouf'u mağlup etti. Wade ve partisi Senegal Demokrat Parti (Parti Démocratique Sénégalais, Senegalese Democratic Party-PDS), takip eden yedi yıl iktidarda kaldı ve 2007'de tekrar seçildi.

Senegal nüfusu, en büyüğü Wolof olan çok çeşitli etnik gruplardan oluşmaktadır. Senegallilerin çoğunluğu müslümandır. Ancak, ülkenin güneyinde Hıristiyan azınlık Diola'lar vardır. Diola'lar, ayrılıkçı Casamance Demokrat Güçler Hareketi (Mouvement

¹³⁹ Patrick Berg, *Country Conflict-Analysis Studies, The Dynamics of Conflict in the Tri-border of the Sudan, Chad and the Central African Republic*, Friedrich Ebert Stiftung, Berlin March 2008, s. 24.

¹⁴⁰ "Central African Republic", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=31®ionSelect=2-Southern_Africa>(22.3.2013)

des forces démocratiques de Casamance, Movement of the Democratic Forces of the Casamance-MFDC)¹⁴¹ ile 1990'lar ve 2000'lerde, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında silahlı çatışmaların yaşandığı Casamance¹⁴² bölgesi sakinleridir. Bu çatışmalarda isyancılar tek taraflı şiddet uygulamaktadır. İsyan hareketinin kendi içinde bölünmesi, ülkede bir devlet dışı çatışmanın görülmesine neden oldu.

Senegal, 1981'de Gambiya ve 1998-1999'da Gine Bissau'daki çatışmalarda ikincil savaşı taraftı. Senegal birlikleri, her iki durumda da çatışmalarda ilgili hükümetlere destek sağlamak için bölgeye gönderildiler.

Senegal, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁴³

1.2.2.24 Sierra Leone

Sierra Leone Cumhuriyeti 1961'de İngiltere'den bağımsızlığını kazandı. Başkent Freetown, Amerika'dan gelen özgür kölelerin barınacakları yer olarak 1787'de kuruldu. Bağımsızlığı takip eden yıllarda halk arasında yaygın şikayetler yaratan tek parti yönetimi; kendi yakınlarını kayırma ve ekonomik daralma dönemin en bilinen özellikleri oldu.

Sierra Leone, Devrimci Birleşik Cephe'nin (Revolutionary United Front-RUF) iktidarı ele geçirmek için hükümete saldırmasıyla, 1991'de ülke içi silahlı çatışma yaşadı. 1997'de oluşturulan Silahlı Kuvvetler Devrim Konseyi (Armed Forces Revolutionary Council-AFRC) RUF'a katıldı ve bu ittifak 1997'de hükümeti ele geçirdi. Silahlı çatışma 2000'e kadar sürdü. Bu süre içinde Kamajor militanları, 1997-1998'de RUF/AFRC ittifak hükümetine karşı savaştı. Bu hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma süresince Sierra Leone hükümeti ve RUF sivillere karşı tek taraflı şiddet uyguladı.

Sierra Leone, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine, göre hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁴⁴

¹⁴¹ Daha sonra MFDC'nin Lideri olan Fr. Augustin Diamacoune Senghor bir konuşmasında, Casamance'nin Senegal'le tarihi ekonomik ve etnik olarak hiçbir bağının olmadığını, bölgenin Fransızlar tarafından bürokratik kolaylıktan dolayı Senegal'le birlikte yönetildiğini ifade etti. Kaynak: Macartan Humphreys, Habaye ag Mohamed, Senegal and Mali, January 2003, s. 8-9.

<http://www.columbia.edu/~mh2245/papers1/sen_mali.pdf>(16.2.2014)

¹⁴² Casamance, ülkenin kuzeyinden Gambiya ile ayrılan Senegal'in güney bölgesidir. Bölge halkı etnik ve kültürel farklılıklarından dolayı kuzeyin baskısından şikayet etmektedir. Kaynak: Leonardo A. Villalon, "Senegal, Assessing Risks to Stability", *A Report of the CSIS Africa Program*, Washington June 2011, s. 10.

¹⁴³ "Senegal", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=135®ionSelect=2-Southern_Africa>(25.3.2013)

1.2.2.25 Somali

Fransa, Büyük Britanya ve Etiyopya, XIX. yüzyıl ortasında Afrika boynuzundaki yarışta öne çıktılar ve Somali halkının yerleşik olduğu bölge, bu ülkeler arasında bölündü. Fransa, 1860'larda, günümüzde Cibuti olarak bilinen bölgeyi işgal etti ve bölgeye Fransız Somalisi adını verdi. İngilizler, 1880'lerde Somali'nin kuzeyindeki İngiliz Somalisi'nde himaye rejimi oluşturdular. İtalyanlar, 1889'da Zanzibar Sultanı'ndan güney Somali'yi satın aldılar. Etiyopyalılar da Ogaden bölgesini ele geçirdiler. İtalyan Somalisi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, BM vesayetine (trusteeship) girdi ve kendi kendine yönetime hazırlanması için İtalya tarafından yönetildi. İtalyan Somalisi ve İngiliz Somalisi, 1 Temmuz 1960'da bağımsızlıklarını elde ettiler ve tek bir devlet olarak Birleşik Somali Cumhuriyeti'ni kurdular. Afrika boynuzunun Somali dilini konuşan halkları tarihsel olarak kendilerini tek bir halk olarak kabul ettiler ve sömürgeci güçlerin Somali ulusunu ayrı siyasi oluşumlarda yaşamak zorunda bırakan uygulamalarını asla benimsemediler. Bu durum, İtalyan ve İngiliz Somalisi'nin birleştirilmesi sonrasında 1960'da oluşturulan yeni Somali Cumhuriyeti ile ülkelerinde önemli oranda Somali kökenli halk bulunan Kenya ve Etiyopya arasında gerilime neden oldu.¹⁴⁵

Bağımsızlığın ilanından itibaren Etiyopya ve Kenya'daki etnik Somalililer, yeni kurulan Somali devletine katılmak istediler. Somali hükümeti, büyük bir Somali devleti içinde birleşme hakkı da dahil olmak üzere Etiyopya, Kenya ve Fransız Somalisi'ndeki Somalili yerleşimcilerin bulunduğu bölgedeki grupların self-determinasyon isteklerini destekledi. Bu durum özellikle Ogaden bölgesi ile ilgili gerilim yarattı ve Somali ile Etiyopya arasında 1960, 1964, 1973, 1983 ve 1987'de devletlerarası çatışma yaşandı.

Ülke içinde, bağımsızlıkla birlikte kurulan çok partili demokratik yönetim, 1969'da kansız bir askeri darbe ile sona erdi. Yüksek Devrim Konseyi, General Siad Barre liderliğinde, askeri yönetim altında bir sosyalist politik sistem kurdu. Barre yönetimi, Somali toplumunu karakterize eden kabile sistemini yasadışı kabul etti ve Sovyetler Birliği ile yakın işbirliği kurarak ülkede Somali'ye özgü "Bilimsel sosyalizm" uygulandı. Ogaden savaş cephesinde 1978'deki gerilemeden sonra Darod kabilesine (Marjeeten alt grubu)

¹⁴⁴ "Sierra Leone", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=136®ionSelect=2-Southern_Africa>(1.4.2013)

¹⁴⁵ Walter O. Oyugi, *Politicised Ethnic Conflict in Kenya, A Periodic Phenomenon*, Addis Ababa 2000, s. 4. <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/CAFRAD/UNPAN010963.pdf>> (16.2.2014)

mensup subaylardan oluşan askeri hizip, başarısız bir askeri darbe girişiminde bulundu. Askeri yönetim, Barre'nin kontrolünde 1979'da tek partili başkanlık sistemine dönüştü.

Barre rejimi, 1980'lerde, ideolojisinin aksine, zaman içinde artan oranda Marehan kabilesi liderleri tarafından domine edilir oldu ve diğer kabilelere şiddeti gittikçe artan baskı uygulandı. Otoriter yönetim, halkın hoşnutsuzluğunu kışkırttı ve XXI. yüzyılda da devam edecek hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışmanın başlangıç işaretlerini veren, büyük oranda kabile merkezli silahlı direniş başladı. Bu gruplar, rejimi devirmek amacıyla ülkenin farklı bölgelerinde paralı gerilla savaşı yürüttüler. Ana isyancı gruplar, askeri olarak birleşerek 26 Ocak 1991'de Barre rejimini devirdiler.

Merkezi yönetim, General Muhamet Siyad Barre'nin devrilmesinden bu yana fonksiyonel değildir.¹⁴⁶ 1991'den itibaren ülkedeki çatışmaların çoğu, liderlerin kendi amaçları doğrultusunda yönlendirdikleri kabilelerden ve kabilecilik anlayışından kaynaklanmaktadır.¹⁴⁷ Güç boşluğunda çeşitli kabile tabanlı silahlı militanlar, yönetim gücünü ele geçirmek için mücadeleye başladılar; ülke içi çatışma, devleti çöküş noktasına getirdi. Somali devleti merkezi otoriteyi kaybettiğinde kuzeybatı bölgesi, 1991'de fiili olarak Bağımsız Somali Cumhuriyeti'ni ilan etti. Hükümet ile ilgili Somali iç çatışması, XXI. yüzyıl başında bazı yeni direniş oluşumları (İslami akımlar) ve merkezi yönetimde daha güçlü girişimler (2000 Ulusal Geçici Hükümeti ve 2004 Geçici Federal Hükümeti gibi) ile devam etti.

Somali devletinin 1991'de çöküşünden sonra, sadece silahlı gruplar ve çeşitli bölgesel hükümetler arasında değil, kabile merkezli karşıt gruplar arasında da birçok devlet dışı çatışma çıktı. İktidar mücadelesi kapsamında silahlı gruplar tarafından tek taraflı şiddet uygulandı.

Somali, 1975-1983 yılları arasında Etiyopya'daki Ogaden bölgesi ile ilgili iç çatışmada Batı Somali Özgürlük Cephesi'ne (Western Somali Liberation Front-WSLF) ikincil savaşı destekledi.

¹⁴⁶ Afyare Abdi Elmi, Abdullahi Barise, "The Somali Conflict: Root causes, obstacles and peace-building strategies", *African Security Review*, 15. 1, Institute for Security Studies, s. 32.

¹⁴⁷ *Conflict in Somalia: Drivers and Dynamics*, The World Bank, January 2005, s. 9.

Somali, 1946'dan bu yana, UCDP şiddet kategorisine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁴⁸

1.2.2.26 Sudan

Sudan 1956'da İngiltere'den bağımsızlığını kazandı. Sudan, çatışmaların yoğun olarak görüldüğü ve komşu ülkelerin birçoğunun silahlı çatışmalara dahil olduğu bir bölgededir. Etnik yapı, dil ve din olarak Sudan heterojen bir ülkedir. Kuzey Sudan çoğunlukla Arap ve Müslüman; güney, Afrikalı ve Hıristiyan/Animisttir. Bu farklı gruplara bölünme çok basit görünmesine rağmen, gerçekte kuzey ve güneydeki etnik gruplar arasındaki farklılık çok karmaşıktır.

Sudan, marjinalleştirilmiş çevre üzerinde merkezin kalıcı egemenliği ile kategorize edilebilir. Merkez, başkent Hartum'dur ve Sudan'ın kuzey bölgesindeki farklı elitlerden oluşmaktadır. Kuzey bölgesi Sudan'ın politik yaşamına tamamen egemendir. Kuzeydeki yapı sıkı bir şekilde birleşmiş değildir; güç için kendi aralarında yarışan farklı elitlerden oluşmaktadır. Bu rekabet, Sudan'ın istikrarlı olmayan hükümetler ve askeri rejimler tarafından yönetilmesine neden olmuştur. Hükümet tipine bakmaksızın Kuzeydeki elitler, ülkenin yönetimine hakimdirler. Bu egemenlik ekonomik alanda da görülmektedir. Merkezdeki elitler, özel mülkiyetin büyük kısmına sahip olmalarına rağmen, marjinalleştirilmiş çevrelerde yaşayanlar aşırı yoksuldur.

Sudan'daki ilk hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, 1963-1972 yılları arasında, güneyin bağımsızlığı için savaşan güney merkezli Anyanya olarak isimlendirilen isyancı grupla görülmüştür. Ülkede hükümet gücü ile ilgili olarak, 1971'de bir komünist grubun, 1976'da da bir İslami grubun dâhil olduğu küçük ölçekli çatışmalar yaşandı. Sudan Halkı'nın Özgürlük Hareketi/Ordusu (Sudan People's Liberation Movement/Army-SPLM/A) 1983'de hükümet gücü ile ilgili bir isyan başlattı. Bu grup güney merkezliydi ve liderleri John Garang, "SPLA, Sosyalist bir Sudan yaratmak için savaşıyor" sözleriyle amaçlarını açıkladı. SPLM/A Uganda hükümeti tarafından desteklenirken, Sudan hükümeti de Ugandalı isyancıları destekledi. Uganda ile Sudan arasındaki ilişkiler 2000'lerin başında gelişti ve Sudan hükümeti, 2002 ve 2005'deki çatışmalarda Uganda hükümetinin yanında ikincil savaşan taraf oldu. SPLM/A ve hükümet arasındaki 1983-2004 arasında yaşanan

¹⁴⁸ "Somalia", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=141®ionSelect=1-Northern_Africa>(1.5.2013)

çatışmalar sonucunda taraflar 2005’de Kapsamlı Barış Anlaşması’nı imzaladılar. Ülkenin batısındaki Darfur’da ise Sudan’ın marjinalleştirme ve Araplaştırma politikalarına karşı tepkiler arttı ve 2003 yılında isyana dönüştü. Bunun üzerine hükümetin bölgeye yaptığı müdahale şiddetli ve yıkıcı oldu.¹⁴⁹

2011, Sudan için tarihi bir yıl oldu. Ocak 2011’de Güney Sudan halkının büyük çoğunluğu bağımsızlık için oy kullandı. Ancak, Abyei bölgesi bu referandumu reddetti ve Abyei bölgesi ile ilgili olarak Sudan hükümeti ile Güney Sudan’ın otonom bölgesi arasında Mayıs 2011’de bölgesel bir çatışma çıktı. 9 Temmuz 2011’de yeni Güney Sudan ilan edildi. 2012’de Sudan ve Güney Sudan arasında tartışmalı sınır bölgesi ile ilgili olarak devletlerarası çatışma çıktı.

Sudan, devlet merkezli çatışmalara ilave olarak, birçok devlet dışı ve hükümet tarafından uygulanan büyük ölçekli tek taraflı şiddet yaşadı. Sudan hükümetinin, silahlı isyanlara cevap olarak silahlı militanlar kullanma uygulaması vardır. İnsan hakları ihlalleri yapan bu militanların en kötü bilineni Darfur Cancavid militanlarıdır.

Sudan, 1946’dan bu yana, UCDP’nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁵⁰

1.2.2.27 Güney Sudan

Sudan’ın 1956’da kazandığı bağımsızlığın devamında Güney Sudan’ın otonomi isteğinin kabul edilmemesi Afrika’nın en uzun süreli iç savaşını başlattı.¹⁵¹ Güney merkezli isyancılar ile Sudan hükümeti arasında 1963-1972¹⁵² yılları arasında (Any-Nya) ve 1983-

¹⁴⁹ Mehmet Dalar, “Darfur Sorunu: Sorunun Kökenleri, Çatışma ve Uluslararası Hukuk”, Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, (içinde) 2. Cilt, Nobel, Ankara Ekim 2010, s. 269.

¹⁵⁰ “Sudan”, *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=145®ionSelect=1-Northern_Africa>(15.4.2013)

¹⁵¹ Larry Attree, *China and conflict-affected states: Between Principle and Pragmatism, Sudan and South Sudan*, Saferworld, London January 2012, s. 1-2.

¹⁵² Sudan 1 Ocak 1956’dan itibaren İngiltere/Mısır ortak yönetiminden (Kondominium) kurtularak tam bağımsız bir statüye kavuşmuştur. Bağımsızlığın ardından Hartum hükümeti, güneyi yeniden kuzeye entegre etme politikası çerçevesinde, bir yandan Arapça’yı ülkenin resmi dili ilan ederken diğer yandan tüm güney bölgesine yayılmış olan Hıristiyan misyonerlerin faaliyetlerini yasaklamıştır. İngiltere tarafından oluşturulan ve kuzeyden bağımsız olan Güney Sudan silahlı birliklerinin kuzeyin denetimi altına sokulmak istenmesi isyana neden olmuş, isyan bastırılmasına rağmen güneyli askerlerin merkezi hükümet güçlerine karşı saldırıları devam etmiştir. 1963’de Joseph Lagu liderliğindeki ayrılıkçı Anya-Nya örgütü Uganda’nın kuzeyinden Sudan hükümet güçlerine karşı saldırılara başlayarak Hartum ile Kampala arasında gerginliğe yol açmıştır. 1967 Arap-İsrail savaşı sırasında Sudan’ın Mısır’ı desteklemesine karşı İsrail’in de Güney Sudan’daki ayrılıkçılara destek vermesi Sudan sorununa uluslararası boyut kazandıran bir başka gelişme

2005 yılları arasında (SPLM/A) yaşanan çatışmalardan sonra güneydeki isyancılar ve Hartum rejimi arasındaki mücadele, 9 Ocak 2005 tarihinde imzalanan Kapsamlı Barış Anlaşması'yla (Comprehensive Peace Agreement-CPA) durdu. CPA, imzalanmasından altı yıl sonra yapılacak referandumda, katılımcıların bağımsızlıktan yana tercih belirtmesi halinde, Güney Sudan'ın referandumdan altı ay sonra egemen bir devlet olmasını bir seçenek olarak öngörüyordu. Referanduma katılanlar, 9 Ocak'ta büyük bir çoğunlukla bağımsızlıktan yana oy kullandılar ve bağımsız Güney Sudan Cumhuriyeti 9 Temmuz 2011'de kuruldu.

Güney Sudan, bağımsızlığın ilanı ile birlikte Juba hükümeti karşısında iki isyancı grup; SSDM/A ve SSLM/A'nın taraf olduğu ülke içi çatışmayla karşılaştı. Bu gruplar Sudan hükümeti tarafından desteklendi. Aralık 2013'de Güney Sudan'ın önemli liderleri arasında politik gerilim arttı ve Sudan'dan bağımsızlığın kazanılmasından sonraki üç yıl içinde şiddete dönüştü. Mücadele başkan Salva Kiir'e bağlı güçler ile önceki başkan yardımcısı Riek Machar taraftarları arasında yaşanmaktadır. Ülkede yaşanan şiddetten dolayı 200.000'den fazla insan yerinden edildi, 60.000'den fazla Güney Sudanlı Birleşmiş Milletler Barışı Koruma gücü üslerine sığındı.¹⁵³

2012'de Güney Sudan, sınır sorunundan dolayı Sudan ile devletlerarası bir çatışma yaşadı. Devlet merkezli çatışmalara ilave olarak, bağımsızlığın ilanından bu yana Güney Sudan'da devlet dışı çatışmalar da görüldü. Jonglei bölgesinde Lou Nuer'e karşı Murle, 2011'de 1400'den fazla insanın ölümüne neden olduğundan bilinen en ağır sonuçlu devletdışı çatışmadır.

Güney Sudan, UCDP organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devletdışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁵⁴

olmuştur. 1969'da yönetimi bir darbe ile ele geçiren Albay Cafer el-Numeyri, önceleri iyi ilişkilere sahip olduğu Sovyetler Birliği'nin 1971 yılında kendisine karşı darbe girişiminde bulunan Sudan Komünist Partisi yanlısı subayları desteklemesi üzerine Moskova ile ilişkilerini koparmış, Sovyetler de Sudan'a askeri yardımı sona erdirmişlerdir. Bu durumda zaten ekonomik sorunlarla karşı karşıya olan Numeyri, güneydeki ayrılıkçılarla görüşme masasına oturmuş ve 27 Şubat 1972 tarihinde imzalanan Addis Ababa anlaşması ile Sudan iç savaşı sona erdirilmiştir. Kaynak: Kemal İnat, "Sudan: Neo-kolonializmin Kısacasında Bölünme Sancısı", Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (ed.), *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Kavramlar*, (içinde) 2. Cilt, nobel, İstanbul Ekim 2010, s. 6-7.

¹⁵³ Laurent Ploc Blanchard, "The Crisis in South Sudan", *Congressional Research Service (CRS) Report for Congress*, January 9, 2014, s. 1.

¹⁵⁴ "South Sudan" *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=199®ionSelect=1-Northern_Africa>(3.5.2013)

1.2.2.28 Tanzanya

Günümüzdeki Tanzanya, Zanzibar adaları ile Tanganika'nın birleşmesi sonucunda 1964'de oluşturuldu. Tanganika, bağımsızlığını Britanya'dan 1961'de elde ederken, Zanzibar aynı statüye 1963'de ulaştı.

Tanganika'nın Britanya'dan bağımsızlık mücadelesi, daha sonra bağımsız Tanganika'nın ilk başkanı olan Julius Nyerere liderliğindeki Tanganika Afrika Ulusal Birliği (Tanganyika African National Union-TANU) hareketi tarafından yürütüldü. Zanzibar'a bağımsızlık, Arap Sultanı ve seçilmiş hükümet ile yönetilen anayasal monarşi tarafından verildi. Buna rağmen bu anayasal düzen, Abeid Karume'nin Afro-Shirazi Partisi (ASP) tarafından devrildi. Arap nüfusun çoğu, yönetimin ele geçirilmesinden hemen sonra Zanzibar'dan sınırdışı edildi. Nisan 1964'de Zanzibar, Tanganika ile birliğe girdi ve Tanzanya devleti oluşturuldu.

Nyerere, yeni Tanzanya devletinde, aynı dönemde Afrika'daki diğer otokratik yönetimlerle karşılaştırıldığında daha iyi olduğu söylenebilecek tek parti sosyalizmi kurdu. Onun sosyalist projesi, tarımda ve endüstride kalkınma; sağlıkta ve eğitimde ilerleme sağlarken ülke, 1970'lerde ve 1980'lerde artan oranda dış yardıma bağımlı hale geldi. Nyerere ülkenin kontrolünü 1985'de Ali Hassa Mwinyi'ye devretti ve Tanzanya, 1990'ların ortalarında tek partili yönetimi terkederek çok partili seçimlere girdi.

Tanzanya, bağımsız bir devlet olarak hükümet ile hükümet dışı taraf arasında silahlı çatışmalardan kaçınmak için gayret göstermesine rağmen, komşu ülkelerdeki çatışmalardan dolayı karıştı. Tanzanya, 1978-1979'da, Uganda başkanı Idi Amin rejimine karşı Ugandalı isyancı gruplara hükümet ile hükümet dışı taraf arasındaki silahlı çatışmalarında ikincil savaşan desteği sağladı. Amin kontrolündeki Uganda, 1978'de Tanzanya'nın bazı bölgelerini ilhak etmeye teşebbüs etmesine rağmen Tanzanya daha sonra Uganda birliklerini geri püskürttü.¹⁵⁵ Amin'in, rakibi Miton Obote'yi Tanzanya'nın tekrar yönetime getirmek istediği iddiası ile Tanzanya'yı suçlamasından dolayı iki ülke arasındaki ilişkiler genellikle iyi değildi.

¹⁵⁵ Daniel G. Acheson-Brown, "The Tanzanian Invasion of Uganda: A Just War?", *International Third World Studies Journal and Review*, Volume XII, 2001, s. 1.

Ülkedeki etnik grupların sayısı 120'den fazla olmasına rağmen Tanzanya kuruluşundan beri etnik sorunla karşılaşmadı.¹⁵⁶Tanzanya, silahlı iç çatışmalardan etkilenmemesine rağmen, hükümet, halkına karşı zaman zaman tek taraflı şiddet uyguladı. Tanzanya, 1946'dan bu yana, UCDP'nin şiddet kategorilerine göre devletlerarası çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁵⁷

1.2.2.29 Togo

Bugünkü Togo, büyük Togo ülkesinin bir bölümü olarak 1894'de Almanya'nın himayesindeydi. Togo, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Ligi mandasına girdi, daha sonra Birleşik Krallık'ın kontrolündeki batısı ve Fransa tarafından yönetilen doğu bölümü ile bir BM vesayeti oldu. İngiliz Togosu Gana ile birleşirken, Fransız Togosu 1956'da yapılan halk oylaması sonucunda Fransız topluluğu içinde bağımsız bir cumhuriyet oldu. Fransa, 1960'da Togo Cumhuriyeti'ne bağımsızlık tanıdı.

Togo, XXI. yüzyıla otoriter yönetim biçimi ve başkanlar ile girdi. General Gnassingbé Eyadéma 1967'den 2005'de ölümüne kadar ülkeyi yönetti. Togo ordusu, başkanlığa gelişinden itibaren Eyadéma'nın sahip olduğu gücün merkezinde yer aldı.¹⁵⁸Onu, Togo ordusu tarafından başkan olarak belirlenen oğlu Faure Gnassingbé takip etti. Gnassingbé, uluslararası baskı sonucunda, aynı yıl düzenlediği başkanlık seçimini kazandı. Sonuçlar, hile yapıldığı iddiası ile gölgelendi. Togo, daha serbest ve adil denilebilecek ilk seçimi Ekim 2007'de gerçekleştirdi.

Togo, Eylül 1986'da Başkan Eyadéma'ya karşı düzenlenen bir darbe girişimi esnasında kısa süreli bir ülke içi çatışma yaşadı. Saldırganların hedefleri, ulusal radyo istasyonu, askeri kışla ve Eyadéma'nın iktidardaki Togo Halk Birliği (Rassemblement du peuple togolais, Rally of the Togolese People-RPT) partisi karargahından oluşan Eyadéma'nın konutuydu. Togo hükümetine göre darbe girişimi, sürgündeki muhalefet partisi Togo Demokrasi Hareketi (Mouvement togolais pour la démocratie, Togolese Movement for Democracy-MTD) tarafından Eyadéma'yı devirmek ve MTD lideri ile

¹⁵⁶ Asena Boztaş, "Tanzanya: Sömürge Geçmişinden Ekonomik Eşitsizliklere", Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, (içinde) 2. Cilt, Nobel, Ankara Ekim 2010, s. 354.

¹⁵⁷ "Tanzania", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=153®ionSelect=2-Southern_Africa>(16.4.2013)

¹⁵⁸ Andrew Manley, "Togo: After Eyadama?", *WRITENET Paper* No./ 14, UNHCR Emergency & Security Service, February 2003, s. 5.

önceki Togo başkanının oğlu Gilchrist Olympio'yu başkan olarak yönetime getirmek için yapılmış, ancak darbe girişimi Togo ordusu tarafından engellenmişti.

1986 çatışmasının devamında Eyadéma, demokratikleşmeyi hedefleyen reformları başlatırken kişisel güvenliğini artırmak için de önlemleri artırdı. Eyadéma, 1991'in yazında muhalif partileri yasallaştırdı; devlet organlarının, yeni yasallaşan muhalefet partilerinin, işçilerin ve öğrencilerin katılımıyla ulusal bir konferans düzenledi. Ulusal konferans, Ağustos'ta başkan Eyadéma'nın tüm yönetim görevlerini elinden aldı ve muhalefet parti liderlerinden Joseph Kokou Koffigoh'un başkanlığında bir geçiş hükümeti kuruldu. Bu gelişmeler üzerine bir askeri hizip, Koffigoh'u devirmek ve Eyadéma'nın yönetimini yeniden tesis etmek için birkaç kez darbe girişiminde bulundu. Aralık 1991'de Koffigoh, konutuna yapılan bir saldırıda ele geçirildi. Başkanlık muhafızlarının komutanı ve Eyadéma'nın üvey kardeşi Donou Toi Gnassingbé'nin, Koffigoh'a yapılan saldırıda yer aldığı bildirildi. Eyadéma ve Koffigoh arasında yapılan görüşmelerin sonunda Eyadéma ile yakın ilişkisi olan önceki geçiş hükümetinin birçok üyesi ile bir ulusal birlik hükümeti kuruldu. Başkan Eyadéma, 2005'de ölene kadar hükümete hakim olmaya devam etti.

Togo, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁵⁹

1.2.2.30 Uganda

Uganda, 1962'de İngiltere'den bağımsızlığını kazandı. Devlet, bağımsızlıktan sonra etnik ve dini farklılıkların liderlik mücadelesi tuzağına düştü. Bu, ülke halkını bölüp yönetmek için sömürge döneminin uygulamalarının bir sonucuydu. Ülke bağımsızlığını kazandığında sosyal bölünmeler derindi ve ulusal birlik yoktu.

Kuzeydeki Langi etnik grubundan Milton Obote 1962-1971 yılları arasında Uganda'yı yönetti. Onun döneminde Silahlı Kuvvetlerin askerleri yoğunlukla Langi ve kuzeydeki Acholi mensuplarıydı. Obote, 1971'de bir Astsubay olan İdi Amin tarafından gerçekleştirilen bir askeri darbe ile yönetimden uzaklaştırıldı.¹⁶⁰ İdi Amin gücünü sağlamlaştırmak için ordunun etnik yapısını değiştirdi ve askerleri kendi bölgesi olan Batı

¹⁵⁹ "Togo", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/gpcountry.php?id=155®ionSelect=2-Southern_Africa>(13.4.2013)

¹⁶⁰ Okello Sunday Angoma, *From Politics of War to Politics of Peace-Northern Uganda: Whose War, Whose Peace & Whose Justice?*, University of Birmingham, s. 4.

<<http://acuns.org/wp-content/uploads/2012/06/FromPoliticsofWartoPoliticsofPeaceAngoma.pdf>>
(16.2.2014)

Nil bölgesinden seçti. Üst rütbeli Nubian'lardan, özellikle Amin'in kendi kabilesi Kakwa'dan oluşturuldu. Acholi ve Langi mensubu askerlerden büyük çoğunluğu, görevden alınan Obote'nin destekçileri oldukları iddiasıyla öldürüldü.

Amin'in yönetimine karşı artan bir direniş başladı ve onu devirmek için 1974'de bir askeri darbeye teşebbüs edilmesine rağmen Amin, ancak 1979'da yönetimden uzaklaştırılabildi. 1978'de silahlı kuvvetler başkaldırığında Amin, Tanzanya hükümetini Uganda'da iç çatışma çıkarmaya çalışan karşıt grupları desteklemekle suçlayarak, isyancı birlikleri Tanzanya sınırına sürdü. Amin karşıtı Uganda güçleri 1979'da birleştiler ve Uganda Özgürlük Ordusu'nu (Uganda National Liberation Army-UNLA) kurdular. Bir ay sonra UNLA Tanzanyalı destekçileri ile birlikte Kampala'da iktidarı ele geçirdi. 1980'de yapılan seçimlerde Obote tekrar iktidara geldi. Ancak, UNLA'ya katılan bazı gruplar seçim sonuçlarını kabul etmediler. Özellikle Güney Uganda'dan Yuwari Museveni, siyaset sahnesinden çekilerek Ulusal Direniş Hareketi (National Resistance Movement-NRM) ile gerilla savaşını tercih etti ve diğer gruplar da ona katıldı.

Obote'nin iktidardaki ikinci dönemi çok sayıda isyancı grupla mücadele etmekle karakterize edilebilir. Bu dönemde silahlı kuvvetlerdeki etnik denge tekrar değişti ve UNLA'nın Acholi ve Langi'li üyeleri çok az eğitim ile çok ivedi askere alındılar. Amin'in önceki yıllardaki Acholi karşıtı katliamının benzeri yeniden yaşandı. Acholi askerleri, kayıplarından dolayı suçladıkları Amin'in yakınlarının yaşadığı bölge sakinlerinden intikam aldılar. Kampala'nın kuzeyindeki Luwero bölgesinde sayısız insan hakları ihlalleri yapıldı ve Museveni'nin NRM'si binlerce insanı öldürdü.

Silahlı kuvvetlerin bir grubu, 1985'de General Tito Okello'nun liderliğinde, Obote'yi bir kez daha görevden uzaklaştırdı. Okello, NRM tarafından görevden uzaklaştırılana kadar altı ay yönetimde kaldı. Museveni başkan oldu ve 2000'lere kadar iktidarda kaldı. Obote'nin eski ordusundan kalanlar, Luwero ve diğer bölgelerdeki öldürülmelerin misillemelerinden korkarak Uganda Demokratik Halk Ordusu (Uganda People's Democratic Army-UPDA) önderliğinde bir iç savaş çıkardılar. Kuzeyde ortaya çıkan isyancı gruplardan Tanrı'nın Direniş Ordusu (Lord's Resistance Army-LRA) 1986'dan itibaren Mesih olduğunu iddia eden dini lider Josep Kony önderliğinde faaliyet

göstermektedir¹⁶¹LRA ayrıca 1994'den itibaren Sudan hükümetine SPLM/A ile mücadelesinde yardımcı olmaktadır.¹⁶²

Uganda, iç çatışmaların dışında, bölgesindeki bir çok çatışmaya, özellikle silah temini ile ilgili olarak, dahil oldu. Komşu ülke Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki çatışmada Museveni, Mobutu Seso yönetimini deviren isyancı gruplara yardım için birlik göndermesine rağmen, daha sonra yeni kurulan Lorent Kabila yönetimine karşı savaşan isyancılara da destek sağladı.

Uganda, 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, devletlerarası çatışma, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma, devlet dışı çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁶³

1.2.2.31 Zimbabwe

Günümüzdeki Zimbabwe, İngiliz sömürge sistemi içinde Güney Rodezya olarak ifade edilmekteydi. Zimbabwe, 1953'de Kuzey Rodezya, Güney Rodezya ve Nyasaland'dan oluşan Orta Afrika Federasyonu'nun bir parçası oldu. İngiliz yönetimindeki bu Federasyon, Kuzey Rodezya (1964'de Zambiya oldu), Nyasaland (1964'de Malawi oldu) ve yasal olarak İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) içinde kalan Güney Rodezya olarak üçe ayrılarak 1963'de sona erdi.

Dekolonizasyon döneminde Britanya, "Çoğunluk Afrikalı Yönetiminden Önce Bağımsızlığa Hayır" (No Independence Before Majority African Rule-NIBMAR) olarak isimlendirilen, demokratik reformlarla yönetimi siyah çoğunluğa bırakmayı öngören bir dış politika benimsedi. Rodezya'nın Ian Smith önderliğindeki beyaz azınlık yönetimi bu politikaya ve uygulamalara karşıydı. Smith rejimi, 1965'de İngiliz Milletler Topluluğu'ndan tek taraflı olarak bağımsızlığını (Unilateral Declaration of Independence-UDI) ilan ederek beyazların üstünlüğü ideolojisini muhafaza etti. Uluslararası toplum UDI'yi kınadı ve BM, ekonomik yaptırımlarını ilk kez yasadışı Rodezya hükümetine karşı uyguladı.

¹⁶¹ Josep Maria Royo, *War and peace scenarios in northern Uganda*, Escola de Cultura de Pau (School for a Culture of Peace), Bellaterra (Spain), July 2008, s. 5.

¹⁶² *Abducted and Abused: Renewed Conflict in Northern Uganda*, Human Rights Watch Vol. 15, No. 12 (A), July 2003, New York, s. 37- 38.

¹⁶³ "Uganda", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=160®ionSelect=2-Southern_Africa> (26.3.2013)

Rodezya'da siyah özgürlük hareketi, UDI'ye cevap olarak silahlanmaya başladı. Zimbabwe Afrika Halkı Birliği (Zimbabwe African People's Union-ZAPU) Joseph Nkomo tarafından 1961'de kuruldu. Ancak Nkomo liderliğindeki ZAPU, radikal üyelerini memnun edecek kadar militan olmadığından, 1963'de Rev. Ndabaningi Sithole'nin, daha sonra 1976'da Robert Mugabe'nin yönetimine girecek Zimbabwe Afrika Ulusal Birliği'ni (Zimbabwe African National Union-ZANU) kurmak için ZAPU'yu terketmesiyle bölündü. Her iki grup Smith rejimi tarafından yasaklandı, liderleri hapsedildi ya da mücadelelerine sürgünde devam etmek zorunda bırakıldı. Taraflar arasındaki çatışma ilk kez 1967-1968'de aktifti; daha sonraları düşük seviyeli eylem dönemine girildi. 1972'den itibaren çatışma tekrar aktifleşti. ZANU ve ZAPU, aynı hedef; siyah çoğunluğun yönetimi için, 1976'da ortak siyasi ve askeri konsey Vatansever Cephe'yi (Patriotic Front-PF) oluşturana kadar birbirlerinden ayrı mücadele ettiler.

Siyah milliyetçiler ile Smith rejimi arasındaki çatışma arttıkça bir alt bölgesel çatışma tehditi belirginleşti. PF'den önce ZAPU, Güney Afrika'nın ANC'si ile ittifak halindeydi. Rodezya'daki ANC üyelerinin varlığı, Güney Afrika hükümetini, Rodezya hükümetine yardım etmek için paramiliter birliklerle paralı askerleri göndermek için teşvik ediyordu. Zambiya, Mozambik ve Tanzanya özgürlük hareketlerine emniyetli bölgeler ve mali destek sağlıyorlardı.

Dünyadaki önemli güçler tarafından, çoğunluğun yönetimini kabul etmesi için Rodezya hükümetine baskı artırılınca Smith yönetimi zayıflamaya başladı. Nisan 1979'da çoğunluğun yönetimi prensibini kabul eden beyaz referandumundan sonra ülkede seçimler yapıldı. Bölgenin ismi Zimbabwe-Rhodesia olarak değiştirildi. Aralık 1979'da PF ile yapılan bir anlaşma ile birlikte yeniden seçimler yapıldı, BM'nin ekonomik yaptırımları kaldırıldı. 1980'de ZANU-PF ve Mugabe mücadeleyi kazananlardı. Gücün ele geçirilmesinden sonra Mugabe, yeni Zimbabwe'de beyaz azınlığa yer ve ihtiyaç olduğu güvencesini verdi.

Mozambik iç savaşı esnasında, Zimbabwe, Mozambik hükümetine 1985-1990 yılları arasında ikincil savaşan desteği sağladı. Zimbabwe, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin önceki başkanı Kabila'ya da 1998-2001 yılları arasında askeri birlik desteği sağladı.

Zimbabve (Rodezya), 1946'dan bu yana, UCDP'nin organize şiddet kategorilerine göre, hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma ve tek taraflı şiddet yaşadı.¹⁶⁴

Yukarıda analiz edilen ülkeler bağlamında Afrika'daki çatışmaların bir kısmının günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Ek 3, Soğuk Savaşın hemen sonrasında 1991-2008 yılları arasında 33 Afrika ülkesinde silahlı çatışma yaşandığını; Etiyopya örneğinde olduğu gibi dönem içinde bir ülkede iç, devlet dışı ve devletlerarası çatışmalar görüldüğünü; Kongo Demokratik Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi 1916'dan bu yana süregelen devletdışı çatışmaların Soğuk Savaş sonrasında da devam ettini ortaya koymaktadır.

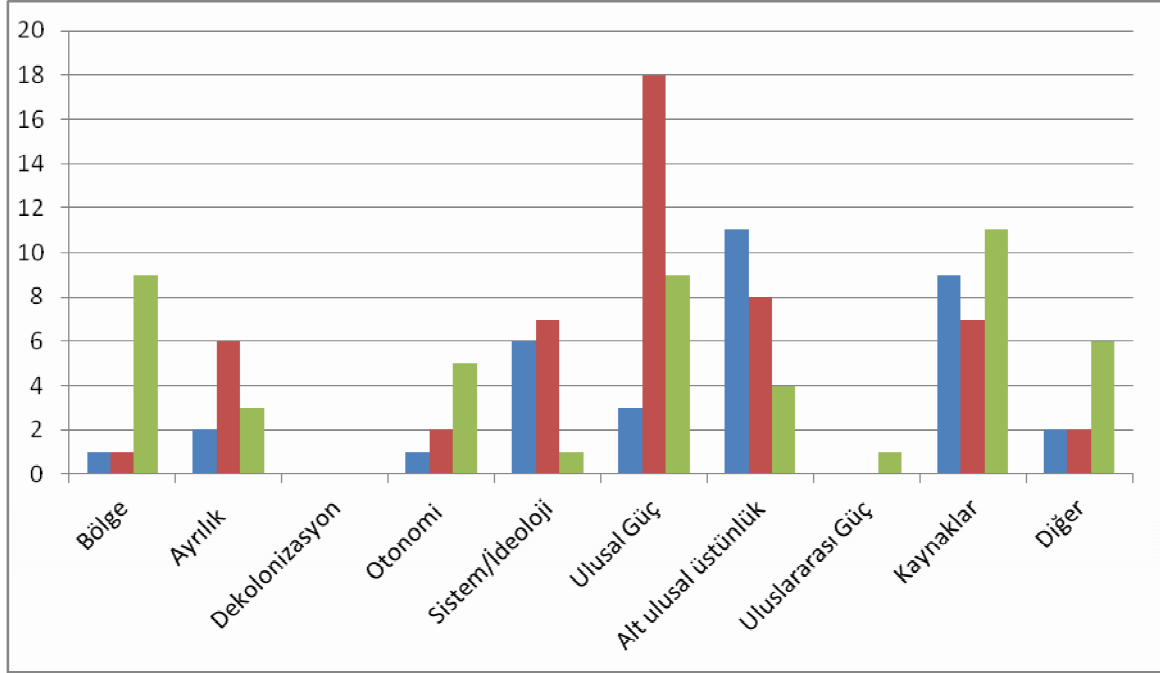
Ek 4, 2012'de Afrika'da yaşanan orta ve yüksek yoğunluktaki şiddetli çatışmaları göstermekte; düşük yoğunluktaki çatışmaları kapsamamaktadır. Heidelberg Üniversitesi Çatışma Araştırmaları Enstitüsü çatışmaları, tarafların kullandıkları silahlar (hafif silahlar, ağır silahlar); analizde görevlendirilen personel sayısı; çatışmalarda verilen kayıplar; tahrip sayısı (sivil halk, alt yapı, ekonomik ve kültürel olarak); göç etmek zorunda kalan insanları dikkate alarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda 2012'de 30 Afrika ülkesinde, uyumsuzluk nedenleri ulusal güç, ideoloji, otonomi, ayrılık, toprak/bölge, doğal kaynaklar ve diğer nedenler olarak kategorize edilebilecek 64 şiddetli çatışma yaşanmıştır.

Araştırmacılar genel olarak Afrika'yı Sahra altı Afrika ve Mağrip olarak ikiye ayırarak analiz etmektedirler. Bu yaklaşıma uygun olarak incelendiğinde günümüzde Afrika'da yaşanan çatışmaların sıklıkla karşılaşılan nedenlerinin bölgelere göre farklılık gösterdiği tespit edilmektedir. Örnek olarak Sahra altı Afrika'da 2012'de meydana gelen çatışmalarda nedeni "ulusal güç", "altulusal üstünlük" ve "kaynaklar" olarak belirlenen çatışmalar ilk üç sırada yer alırken (Grafik 1.1) Mağrip'te "sistem/ideoloji", "ulusal güç" ve "bölge" nedenli çatışmalara daha sık rastlanılmaktadır (Grafik 1.2).

¹⁶⁴ "Zimbabve", *Uppsala Universitet UCDP Conflict Encyclopedia*.

<http://www.ucdp.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=173®ionSelect=2-Southern_Africa>(1.5.2013)

“Grafik 1.1 Sahra Altı Afrika’da Meydana Gelen Çatışmaların Nedenleri ve Sıklıkları”
(2012)

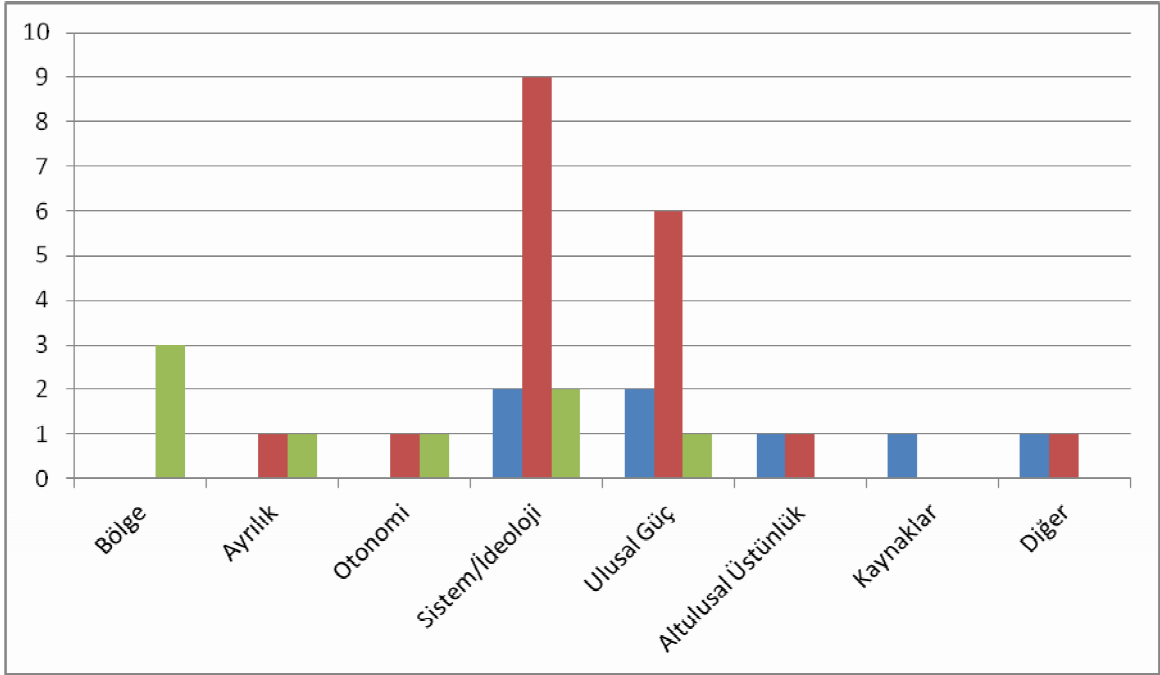

Renklerin açıklaması:

- Düşük yoğunluk
- Orta yoğunluk
- Yüksek Yoğunluk

Kaynak: Simon Ellerbrock (ed), *Conflict Barometer 2012*, No:21, Heidelberg Institute for International Conflict Research a. V. at the Department of Political Science, University of Heidelberg, Heidelberg 2013, s. 29.

“Grafik 1.2 Mağrip’te Meydana Gelen Çatışmaların Nedenleri ve Sıklıkları”
(2012)

Renklerin açıklaması:

- Düşük yoğunluk
- Orta yoğunluk
- Yüksek Yoğunluk

Kaynak: Simon Ellerbrock (ed), *Conflict Barometer 2012*, No:21, Heidelberg Institute for International Conflict Research a. V. at the Department of Political Science, University of Heidelberg, Heidelberg 2013, s. 101-102. (101 ve 102. sayfalarda yer alan verilerden yararlanarak oluşturulmuştur. Arslan'ın notu)

BÖLÜM II

AFRİKA'DA ENTEGRASYON ÇABALARI VE AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ/AFRİKA BİRLİĞİ

Afrika XX. yüzyılın ortalarından itibaren özgürleşmeye başlamasına rağmen, kıtanın entegrasyon süreci, Pan-Afrika Kongreleri ile XIX. yüzyılın sonlarında ve kıta dışında başladı. Entegrasyon sürecinde Afrikalı liderler tarafından kurulan Afrika Birliği Örgütü ile Afrika Birliği Örgütü'nün dönüşümü sonrasında oluşturulan Afrika Birliği'nin kurumsal yapısı ve motivasyon unsurları farklılık göstermektedir. Uluslararası ortamın yanısıra kıtanın içinde bulunduğu sosyo-politik ve ekonomik durum, entegrasyona yönelik motivasyon unsurlarının değişmesinin esas nedenleri olarak görülmektedir.

Entegrasyon ve işbirliği teorileri genelde Avrupa Birliği ekseninde açıklanmasına rağmen Avrupa Birliği'nin entegrasyonu, Afrika Birliği'nin entegrasyon sürecini açıklamak için yeterli olmamaktadır. Afrika kıtasının entegrasyonu birden fazla entegrasyon teorisinin bir arada değerlendirilmesini gerektirmekte; entegrasyona yönelik kurumsal yapının oluşturulması, gelinen noktada ulaşılan sonuçların yeterliliği konusunda fonksiyonelliğin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir.

2.1 Afrika'da Entegrasyon Sürecinin Teoriği ve Pratiği

Afrika'nın entegrasyon sürecinin ilk kurumsallaşması Pan-Afrika Kongreleri, ikincisi Afrika Birliği Örgütü, üçüncüsü ise Afrika Birliği'dir. Afrika Birliği aşağıda belirtilen uluslararası örgütlerin özelliklerine¹ sahip bir kıtasal uluslararası örgüttür. Uluslararası örgütler;

- Anlaşmayla kurulmaktadırlar. Diğer bir deyişle uluslararası örgütler akdi oluşumlardır, varlıklarının temeli bir hukuki işlemdir.
- Kurumsal yapıya sahiptirler. Kurumsal yapı, uluslararası örgütler tanımında vurgulanan süreklilik unsurunun ifadesidir, örgüt organları ve karar mekanizmaları ile ortaya çıkar.

¹ Mehmet Emin Çağırın, *Uluslararası Örgütler*, Turhan kitabevi, Ankara 2013, s. 8-10.

- Hukuki şahsiyetlerdir. Uluslararası örgütler kendileri için belirlenen amaçları gerçekleştirmek, işlevlerini yerine getirmek için ihtiyaç duydukları hukuki ehliyete bu şekilde sahip olurlar.
- İşlevsel kuruluşlardır. Devletler tek başlarına yapamadıkları veya birlikte yapmanın daha uygun olduğunu düşündükleri işleri gerçekleştirmek için uluslararası örgüt kurarlar.
- İşbirliği ile hareket ederler. Uluslararası örgütler, devletlerarası işbirliğinin kurumsallaşmış hali olarak tanımlanabilir.

Afrika Birliği, Afrika Birliği Örgütü'nün halefidir. Uluslararası örgütlerde sık rastlanmamakla birlikte, bazı örgütler kurulurken veya daha sonra kendisinden evvel mevcut olan ve aynı alanda faaliyet gösteren bir başka örgütün yerini alabilmektedir. Afrika Birliği Örgütü ile Afrika Birliği, halefiyet ilişkisine örnek uluslararası örgütlerdir.² Afrika Birliği, Afrika'nın entegrasyon çabalarının bir sonucudur. Bu bağlamda entegrasyon kavramının ve Afrika'nın entegrasyon sürecinin, işbirliğini öngören uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında açıklanması gerekmektedir. Entegrasyon (bütünleşme hareketleri); ekonomik ve/veya siyasal birimlerin bir araya gelerek kendilerinden daha büyük ve kapsamlı yeni bir ekonomik ve/veya siyasal birlik oluşturmaları sürecidir. Devletlerin uluslararası bütünleşme hareketlerine yönelmelerinin temel nedeni, iktisadi ve siyasi anlamda kendi başlarına güç oluşturabilmenin getireceği zorluklar karşısında birlikte yeni bir güç olma beklentisidir.³ Entegrasyon biçimleri belirlenen hedeflere, işbirliğinin yoğunluğuna, bağımlılığın derecesine, yarar bölüşümü derecesine ve işbirliği yapan birimlerin sosyal ve siyasal homojenlik derecesine göre farklılık göstermektedir.⁴

Entegrasyon teorileri, genellikle Avrupa Birliği örneği üzerinden incelenmektedir. Avrupa'nın entegrasyonu tarihi, kültürel, ekonomik ve siyasi farklılıklarından dolayı Afrika'nın entegrasyon sürecinden farklılık göstermekle birlikte ilgili teorilerin değerlendirildiği bir örnek olarak önemlidir. Çalışmada Afrika'nın entegrasyon süreci Federalizm, Neofonksiyonalizm, Liberal Hükümetlerarasıcılık, Sosyal İnşacılık ve Yeni Kurumsalcılık teorileri ile analiz edilecektir.

² Ibid, s. 142-143.

³ Faruk Sönmezoğlu (der.), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, 4. Basım, DER Yayınları:184, İstanbul 2010, s. 166-167.

⁴ Merve İrem Yapıcı, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 3, 2007, s. 133.

“Federalizm, üye devletlerin egemenlik haklarının sınırlı olduğu federal düzenlemeye ulus devletlerin eklenilerek, bazı yetki düzeylerindeki politika belirleme hakları kendilerinde kalmak üzere, merkezdeki yönetim aygıtının otoritesine bağlanmalarını öngören bir bütünleşme yaklaşımıdır.”⁵ “Federasyon”, “federal”, “konfederal” gibi kavramların kökeni Latince “foedus” sözcüğünün sözlük anlamı “bir bağ sonucu oluşan birliktelik, bağlaşıklık olma durumu, lig, sözleşme” gibi kavramlarla karşılanmaktadır. Federal bir ilişkinin temelinde, “foedus” ile akraba olan “fides” yani “inanç” ve güven ile bu kavramlar çerçevesinde yapılan bir “sözleşme” yer almaktadır. Karşılıklı tanınma, söz verme, sözünde durma, yemin etme, başkalarına karşı taahhütte bulunma, işbirliği ve ortaklık kavramları ile ilişkinin sınırları belirlenmektedir.⁶

Federalizm, bütünleşme teorileri arasında en sıkı entegrasyonu öngören modeli oluşturmaktadır. Buna göre, devletlerarasındaki sorunların çözümü, egemenliğin ulus-üstü bir yapılmaya doğru gittiği ve anayasal bir düzen tarafından federal devlete devredildiği oluşumu öngörür. Buna ulaşmanın iki yolu bulunmaktadır: Birincisi, ABD örneğinde olduğu gibi kurucu bir antlaşma; diğeri ise, hükümetlerin yaptığı pazarlık sonucunda ortaya çıkan hükümetlerarası antlaşmadır.⁷ Federalizm açısından genişlemenin getirdiği en önemli mücadele alanı ortak politikaların ve kurumların korunmasıyla Birliğin sürdürülmesinin sağlanmasıdır.⁸

Neofonksiyonalizm teorisi üzerinde yapılan çalışmalarda ortak nokta, Avrupa Birliği'nin oluşumunu ve evrimini kullanmalarıdır. Örnek olarak, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan hareket eden Haas'a göre, entegrasyon oluşturulmasında esas rolü üye ülkelerin seçkinlerinin kar ve zarar beklentileri oynadığından, entegrasyonu belirleyen pragmatik nedenlerdir. Teoride “bir alanda oluşturulan supranasyonal kurumların avantajlarından yararlananların diğer alanlarda da benzer oluşumları destekleyecekleri” ileri sürülmektedir.⁹ Neofonksiyonalizme göre entegrasyon önce ekonomi gibi düşük politik alanlarda gerçekleşecek, derinleşmeyi ve genişlemeyi sağlayacak süreç sonunda

⁵ Hüseyin Kutay Aytuğ, “Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı”, *Yönetim ve Ekonomi*, Yıl: 2008, Cilt:15 Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Manisa, s. 151.

⁶ Alper Arısoy, “Avrupa’da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 10, Sayı: 4 Yıl: 2010, s. 1195-1196.

⁷ F. Orçun Keçeci, “Entegrasyon Teorileri ve Avrupa Birliği’ndeki Krizin Bütünleşmeye Etkileri”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu 2012, s. 5.

⁸ Hüseyin Kutay Aytuğ, *Bütünleşme Kuramlarının...*, s. 152.

⁹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya İşbirliği*, 6.Baskı, Marmara Kitap Merkezi, Bursa 2010, s. 443-444.

yüksek politik alanda entegrasyona dönüşecektir.¹⁰ Bu teoriye göre, bir sektörde gerçekleşen entegrasyon, diğer sektörlerde de entegrasyonu teşvik edecek ve devletler ulusal çıkarlarını daha üst, bütünleşmiş bir yapı içinde değerlendireceklerdir. Bu görüşlere ilave olarak Nye, Neofonksiyonalist teori kapsamında süreç mekanizmasının bir parçası olarak yabancı aktörlere ve onların sürece aktif olarak karışmasının önemine¹¹ işaret etmektedir.

Liberal Hükümetlerarasıcılık teorisi ise, genişleme hareketinin, rasyonel tercihlerle eylemde bulunan hükümetlerarasındaki müzakerelerde oybirliği ile alınan kararların sonucunda gerçekleştiği tespitinde bulunmaktadır.¹² Bu teoriye göre ulusal liderler, uluslararası işbirliğinde hükümetlerarası kuruluşların oluşumuna öncülük yapan asıl aktörlerdir. Liberal Hükümetlerarasıcılık teorisini geliştiren Andrew Moravcsik, İngiltere'nin AB'ye üyeliğini incelediği çalışmasında İngiltere'nin üyelik isteği ile Fransa'nın buna karşı çıkmasının arkasındaki temel nedenin ekonomik çıkar olduğunu belirtmektedir. O tarihlerde İngiltere'nin ekonomik çıkarları Birliğin dışında kalmaktan zarar görürken, Fransa düşük fiyatlı ticari rekabetten ve İngiltere'nin ortak tarım politikasına karşı çıkmasından endişe ediyordu. Fransa'nın muhalefeti ortak tarım politikasının oluşturulmasından sonra ortadan kalkmıştır.¹³

Liberal çoğulcu dinamiklerin dışında liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımın, devletlerin merkezi rolüne yaptığı referans ve pazarlık sürecinde güç unsuru üzerinden yaptığı karşılaştırma, teorisin yarı-realist yönünü ortaya koymaktadır. Moravcsik, Avrupa'nın bütünleşmesi ile ilgili olarak realist terminolojiyi içeren sonuçlarından birinde “entegrasyonun birincil kaynağı ülkelerin kendi çıkarlarında ve onları Brüksel'e getiren görece güçlerinde yatmaktadır”¹⁴ demektedir. Neorealistler gibi Liberal Hükümetlerarasıcı yaklaşım da uluslararası anarşik yapıda devletlerin işbirliği fikrinin mümkün olduğunu, uluslararası yapının doğası nedeniyle farklı sistemlere ve ideolojilere sahip olsalar da

¹⁰ Stefan Michel, *European Integration Theories and African Realities, Federalism, Neofunctionalism and Liberal Intergovernmentalism in African Integration*, MSc-Thesis, Faculty of Social Sciences Political Science-International Relations, Leiden University, Gravenhage June 2012, s. 48.

¹¹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler...*, s. 445-447.

¹² S. Sezgin Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 10, No: 1 (Yıl:2011), s. 72.

¹³ Hüseyin Kutay Aytuğ, *Bütünleşme Kuramlarının...*, s. 153.

¹⁴ Seçil Öraz, “Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem İle Avrupa Bütünleşmesi”, *Turkish Studies*, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1613.

devletlerin benzer davranış ve politika benimseyebileceklerini ve uluslararası işbirliğine gidebileceklerini kabul etmektedir.¹⁵

Sosyal İnşacılık teorisi ise genişleme politikalarının fikirselleştirilmesi ve kültürel faktörler ile şekilleneceğini ileri sürmektedir. Birlik içindeki ve dışındaki aktörlerin ortak kimlik, norm ve temel inançları paylaşma derecesi genişlemenin temel belirleyicisidir. Değer ve normlar ne kadar paylaşırsa, kurumlar o kadar güçlü olur. Örnek olarak Soğuk Savaştan sonra Avrupa bütünleşmesinin inşasında ulus devletlerin ötesinde bir üst kimliğin oluşturulması ve “Avrupalılık” önem kazanmaya başladı. AB, 1993’de gerçekleştirilen Kopenhag zirvesinin ardından kendisini özellikle hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan haklarına ve azınlıklara saygı temelinde bir “Değerler Birliği” olarak tanımladı.¹⁶ Sosyal İnşacılık, Avrupa bütünleşmesini açıklamak için Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik genişleme sürecini temel dayanak noktası olarak almıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB’ye üye olabilmeleri için başlatılan süreç, yukarıda belirtilen değer ve normların etkisiyle yürütülmüştür. Üye ülkelerin ya da aday ülkelerin genişlemeye olumlu yaklaşımları, taraflardaki topluluk algısının derecesine bağlıdır. Aday ülkeler kendilerini AB’nin değer ve normları ile tanımlayıp onları paylaştıkları takdirde üye ülkeler de bu ülkeleri genişlemeye dâhil edecek ve genişleme süreci hızlanacaktır.¹⁷

Yeni Kurumsalcılık temelinde ise AB genişlemesine yönelik tartışmalar ağırlıklı olarak rasyonel ve sosyolojik yaklaşımlar etrafında yürütülmüştür. AB’nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyelik başvurularını kabul edip müzakerelere başlama kararı birçok Sosyolojik Kurumsalcıyı Avrupa bütünleşmesinin rasyonel açıklamalarını sorgulamaya itmiştir.¹⁸ Yeni Kurumsalcılardan rasyonalistlere göre ülkelerin genişleme konusundaki tercihlerini fayda/maliyet hesapları belirlemektedir. Fayda/Maliyet analizi üye ülkeler ile topluluğa katılacak yeni ülkeler açısından farklı şekilde değerlendirilmektedir. Üye devletler açısından en önemli maliyet, örgüt içindeki kaynakların yeni ülkelerle paylaşılacak olması ve politika yapma iradesinin kısmen kaybedilmesidir. Buna karşın, örgüte katılacak yeni üyeler ise, politika yapma iradesini kaybetmenin yanı sıra, uyum maliyetlerine katlanacaklardır.¹⁹ Rasyonel tercihlili kurumsalcılık AB üyelerinin, büyük ekonomik maliyetleri olmasına rağmen, AB genişlemesini niçin ve nasıl kabul ettiklerini

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Hüseyin Kutay Aytuğ, *Bütünleşme Kuramlarının ...*, s. 157.

¹⁷ S. Sezgin Mercan, *Siyasal Bütünleşme...*, s. 77.

¹⁸ Ibid, s. 76.

¹⁹ Hüseyin Kutay Aytuğ, *Bütünleşme Kuramlarının...*, s. 159.

açıklayamamaktadır. Dolayısıyla bu durum ilkelere, ortak norm ve değerlere, AB'nin kolektif kimliğine, kültürel faktörlere atıf yapmadan açıklanamayacak konuma yerleşmektedir. Sosyolojik Kurumsalcılığa göre AB demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, çoğulculuk, piyasa ekonomisi gibi liberal ilkeler temelinde kurulmuştur. Genişleme hareketi de bu ilkeler temelinde yönlendirilmekte ve gerçekleştirilmektedir. Aday ülkelerle üye ülkeler arasında değer ve normların paylaşımı aday ülkelerin Birliğe kabul edilmesi için yeterlidir.²⁰

Afrika'nın entegrasyon sürecinde Afrika Birliği ile ulaşılan sonuçların, egemenliğin ulus-üstü bir yapılanmaya doğru gittiği, anayasal bir düzen tarafından federal devlete devredildiği oluşumu ve sıkı entegrasyonu öngören Federalizm ile açıklamanın uygun olamayacağı düşünülmektedir. Örnek olarak Afrika Birliği bünyesinde bölgesel örgüt olarak onaylanan Arap Mağrip Birliği, Kuzey Afrika Bölgesel Ekonomik Topluluğu olarak 2011'deki Libya krizinde etkisiz kaldığından, Arap Devletleri Ligi boşluğu doldurdu ve Mart 2011'de BM Güvenlik Konseyi kararları temelinde bir dış müdahaleyi desteklediğini açıkladı. Benzer şekilde Barış ve Güvenlik Konseyi, Tablo 3.7'de görüldüğü gibi, 2012'de Güney Afrika'daki olaylarla ilgili herhangi bir toplantı yapmadı, bölgedeki barış ve güvenlik ile ilgili sorunların çözümü Güney Afrika'daki bölgesel örgüte bırakıldı. Bu örnekler, Afrika Birliği'nin üye ülkeler üzerinde Federalizm teorisinin öngördüğü kontrolü sağlamada yeterli olmadığını göstermektedir.

Neofonksiyonalizm teorisinde ileri sürülen görüşler, Afrika'nın entegrasyon sürecinde meydana gelen gelişmelerde doğrulanamamaktadır. Afrika'nın entegrasyon sürecinde kurumsallaşmanın ikincisi kabul edilen Afrika Birliği Örgütü, ekonomik alana büyük bir önem atfetmeksizin Afrika kıtasındaki devletlerin bağımsızlığını teşvik etmiş ve desteklemiştir. Entegrasyon sürecinde ekonomik çıkarlar, Afrika Ekonomi Topluluğu bağlamında rol oynamış, entegrasyon sürecinin üçüncü kurumsallaşması olarak görülen Afrika Birliği ise politik ve ekonomik konuları birleştirmiştir. Haas'ın geliştirdiği neofonksiyonalizm teorisine göre, ekonominin bir sektöründe başlayan bütünleşme, dışsallık (spill-over) etkisi ile ekonominin diğer sektörlerine yayılacak ve tüm ekonomiyi kapsayacaktır.²¹ Afrika'daki entegrasyon sürecinde Afrika Birliği Örgütü'ne üyelik artışı

²⁰ S.Sezgin Mercan, *Siyasal Bütünleşme...*, s. 76.

²¹ Çınar Özen, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Neofonksiyonalist Teori Çerçevesinde Analizi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 1998, s. 40.

dışında herhangi bir sektörde fonksiyonel dışallık etkisi gözlenmemiş, ulus ötesi kuruluşlar entegrasyonu teşvik etmede önemli bir rol oynamamışlardır.²²

Afrika'nın entegrasyon sürecinde Pan-Afrikanizmin rolünün ihmal edilmesi mümkün olmasa da ulusal liderlerin, süreçte en güçlü aktörler olarak varlıklarını sürdürdükleri²³ bilinmektedir. Afrika'daki işbirliğinin arkasındaki asıl itici güç ulusal çıkarlardır. Önce politik, daha sonra ekonomik ve tekrar politik entegrasyon gerçeği, entegrasyon yoluyla kazanımlar arayan ulusal liderlerden kaynaklanmaktadır. Kıtada önce bağımsızlık, sonrasında ekonomik istikrar ve en sonunda barış ve güvenlik önemli rol oynamıştır.²⁴ Afrika'daki devletlerin, ulusal çıkarlarını gözeterek Afrika Birliği Örgütü'ne/Afrika Birliği'ne üyeliklerini düzenlediklerine dair örnekler bulunmaktadır. Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluş sürecinde birlik ve entegrasyon konusunda devletler arasında görüş ayrılıkları olmasına rağmen, Afrika Birliği Örgütü'nün kurulması ile devletler ulusal çıkarlarına uygun olarak örgüte üye olmuşlardır. Diğer bir örnek ise Fas'ın tutumudur. Afrika Birliği Örgütü'nün 1984'de POLISARIO Cephesi'nin Sahra Arap Cumhuriyet Cephesi'ni (POLISARIO Front's Saharan Arab Democratic Republic Front-SADR) tanıması üzerine Fas, bu durumu ulusal çıkarlarına aykırı görerek Afrika Birliği Örgütü'nden çekilmiştir. Dışişleri Bakanı Saad El Dine Otmani'nin açıklamasına göre Fas'ın bu konuda sürdürdüğü tutumunda bir değişiklik yoktur.²⁵ Bu örnekler kapsamında Liberal Hükümetlerarasıcılık teorisinin, Afrika'nın entegrasyon sürecini açıklamaya uygun bir teori olabileceği görülmektedir.

Pan-Afrikanizm hareketi, Afrika'nın entegrasyon sürecinde özellikle Pan-Afrika Kongreleri aşamasında ve Afrika Birliği Örgütü'nün oluşumu sürecinde "Afrikalılık" bilincinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Dekolonizasyon sürecinde de etkisini yitirmeyen bu hareket, Sosyal İnşacılık teorisinin ileri sürdüğü "genişleme politikalarının fikirsel ve kültürel faktörler ile şekilleneceği" yaklaşımı ve Sosyolojik Kurumsalcıların ileri sürdükleri "aday ülkelerle üye ülkeler arasında değer ve normların paylaşımının, aday ülkelerin Birliğe kabul edilmesi için yeterli olduğu" yaklaşımı ile örtüşmektedir. Ancak, Afrika Birliği'ni oluşturan aktörlerin ortak kimlik, dil ve temel inançları paylaşma

²² Stefan Michel, *European Integration...*, s. 48.

²³ Ibid, s. 49.

²⁴ Ibid, s. 48.

²⁵ "Motives of Morocco's withdrawal from OAU is still valid", *FM*, Rabat 28 November 2012. <<http://www.morocoworldnews.com/2012/11/67526/motives-of-moroccos-withdrawal-from-oau-still-valid-fm/?print=pdf>>(17.12.2013)

derecesi, kıtasal düzeye oranla kıta içindeki bölgeler düzeyinde daha güçlüdür. Afrikalılık bilincinin kıta genelinde güçlü bir şekilde yaygınlaştırılmamasının nedenlerinden biri de üye devletlerin Afrika’da bölgeselleşmeye daha çok önem vermeleri olabilir.

Sonuç olarak, Afrika’nın entegrasyonunun tek bir uluslararası ilişkiler teorisi ile açıklanmasının yeterli olamayacağı, Liberal Hükümetlerarasıcılık, Sosyolojik Kurumsalcılık ve Sosyal İnşacılık teorilerinin birlikte değerlendirilmesinin gerektiği görülmektedir.

2.2 Afrika Birliği Örgütü’nün Kuruluş Süreci

Afrika Birliği Örgütü’nün kuruluş süreci, Afrika kıtasında ulusal kurtuluş mücadelelerinin yoğunlaştığı bir dönemde, siyasi ve ekonomik yönden birleşmeyi amaçlayan ve 1900’lerden itibaren kıta dışında başlamasına rağmen daha sonraki yıllarda Afrikalılar arasında yayılan Pan-Afrikanizm hareketinin itici gücüyle ivme kazandı.

1950’lerin ortalarına doğru Afrika’da sömürgecilğe karşı başlatılan mücadelelerin ilk sonuçları gecikmeksizin alındı. Ataöv’e göre, “1955 ve onu izleyen on yıl Afrika çağdaş tarihinin bir dönüm noktasıdır.”²⁶ Ulusal kurtuluş mücadeleleri peşpeşe zaferlere ulaşmış, bu yolda ilk başarılı adımı Mısır atmıştı. 1952’de krallığı deviren güçler 1956’da Süveyş Kanalı’nı millileştirdi. Bir yıl sonra Sudan’daki İngiliz egemenliği sona erdi, Fransızlar Fas ve Tunus’tan çekildiler. 1957’de eski İngiliz sömürgesi olan Altın Kıyısı ve Togoland toprakları üstünde bağımsız “Gana” yükseldi. Gine, Fransız Batı Afrika’sında 1958’de bağımsızlığını kazanan ilk devlet oldu.²⁷ 1950’de Afrika’da dört bağımsız devlet vardı: Mısır, Etiyopya, Liberya ve Güney Afrika Birliği. 1963’de bu sayı otuzdan fazlaydı.²⁸ 1956’dan önce, Afrika genel nüfusunun 4/5’i Avrupalı idaresinde iken 1966’da aynı nüfusun 7/8’i bağımsızlığına kavuşmuş bulunmaktaydı.²⁹

Afrika halklarının ulusal kurtuluş mücadelelerinin yanısıra, sömürgeciliğin kaldırılması adına, Birleşmiş Milletler Örgütü de bu dönemde önemli çabalar sarfetti. Bu konuyla ilgili olarak Ataöv’ün değerlendirmesi dikkat çekicidir:

Afrika ülkelerinin çoğu bağımsızlıklarını yıllarca süren savaflara, kanlı mücadelelere meydan kalmadan kazanmışlardır. Bunun nedenini ise, yalnız her Afrika ülkesinin iç

²⁶ Türkkiye Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:383, Ajans-Türk, Ankara 1975, s. 660.

²⁷ Ibid

²⁸ David P.Currie, *Federalism and the New Nations of Africa*, The University of Chicago Press, Chicago and London, USA 1964, s.Introductory Note.

²⁹ Dahi Bilgiçataç, “Uyanan Afrika-Afrika Birliği Teşkilatı”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı:220, 1966, s. 42.

siyasal durumunda değil, dünyadaki genel güç dengesinde aramak gerekir. Emperyalizmin zayıflama ve genel bir yıkılma dönemine girmiş olmasının bu durumda büyük etkisi olduğu açıktır. Birleşmiş Milletler bağımsızlıktan yana konuşmalar ve mücadelelerin önemli bir merkezi olmuş, bu örgüt sömürgeciliğin kaldırılması yararına tarihi kararlar almıştır.³⁰

Ulusal kurtuluş mücadelelerinin beraberindeki belirsizlik ortamı içerisinde kıtadaki tüm devletler, Afrika'da siyasi birlik konusunda aynı görüşleri paylaşmadılar. Bazıları, yeni elde ettikleri bağımsızlığı koruma adına, yetkilerinin bir kısmını ulus-üstü bir kuruluşa devretmekte istekli davranmadılar. Bu durum kıtadaki devletlerin gruplaşmalarına yol açtı ve 1958-1963 yılları arasındaki dönem, üç farklı grup devletin birliğe yönelik düşüncelerini uyumlaştırma çabalarıyla geçti.

2.2.1 Pan-Afrikanizm (Özgürlük ve Entegrasyon)

Afrika'nın siyasi ve ekonomik yönden birleşmesini amaçlayan Pan-Afrikanizm, bir hareket olarak Afrika kıtası dışında doğdu.³¹ Afrika kökenli Amerikalı düşünür W.E.B. Dubois (1868-1963) tarafından Amerika'da başlatılan hareket daha sonra Afrika'ya yayıldı. Savunucuları, Pan-Afrikanizmin, sömürge yönetimlerine ve Afrika'nın sömürgeci güçlerce rastgele bölünmesine son vermek için bir yol olduğuna inanmaktaydı.³²

Pan-Afrika Kongreleri, 1900'de birincisinin düzenlendiği Şikago Konferansı ile 1945'de dördüncüsünün düzenlendiği Manchester Kongresi arasında gerçekleştirildi.³³ Dubois, 1900'deki birinci konferansta "bütün dünya uluslarına çağrı"da bulunarak, Afrika'nın isteklerinin "Manifesto"sunu yazmış oldu. 1919'da Versailles Barış Konferansı'nda sömürge olan Afrika topraklarının durumunu anlattı.³⁴ Pan-Afrika Kongreleri sömürgecilik, sömürge yönetimlerden kurtulma süreci; I. ve II. Dünya Savaşlarına siyahların katılımı; siyahların hakları ve Afrika merkezli diğer konuları tartışmak üzere Afrika'dan ve siyah dünyadan birçok entelektüeli bir araya getirdi.³⁵ Manchester Kongresi Nkrumah, Kenyatta, Nyerere gibi daha sonra önemli Pan-Afrikanist ve devlet başkanı olacak potansiyel özgürlük hareketi liderlerini³⁶ aynı platformda

³⁰ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal...*, s. 662.

³¹ Dahi Bilgiçataç, *Uyanan Afrika...*, s. 42.

³² Diedre L. Badejo, Peggy Kahn (ed), *Global Organizations The African Union*, Chelsea House, New York 2008, s. 27.

³³ Kinfe Abraham, *The African Quest*, Jointly published by Ethiopia International Institute for Peace and Development (EIIPD) & The Horn of Africa Democracy and Development (HADAD) International Lobby, Addis Ababa, 2003, s. 47.

³⁴ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal...*, s. 639.

³⁵ Kinfe Abraham, *The African Quest...*, s. 47.

³⁶ Kinfe Abraham, *The Missing Millions*, Africa World Press Inc. New Jersey 1995, s. 82.

buluşturdu. Afrika kıtasını güçlendirmek için dış etkiye karşı kırılğanlığının azaltılması gerekiyordu. Bunun sağlanmasının kıtanın birleştirilmesi ile mümkün olabileceğine inanan Nkrumah, diğer çabalarının yanısıra Londra'da bulunduğu süre içinde Afrika Birleşik Devletleri düşüncesi ile ilgilenen Afrikalı öğrencileri de organize etti.³⁷

Afrika'daki ilk Pan-Afrikanist konferans, Gana'nın 1957'deki bağımsızlığından sonra, 8-13 Aralık 1958 tarihlerinde, Nkrumah'ın önderliğinde Tüm Afrika Halkları Konferansı (All African Peoples Conference-AAPC) adı altında Accra'da düzenlendi.³⁸ Konferansta 20 bağımsız, 8 de bağımlı devletten delegeler bir araya geldi. İlk somut adım olarak, özgürlük mücadelelerine moral desteğinin yanısıra malzeme akışı sağlandı. Afrika'da şiddetsiz bir devrimin yöntemlerinin de tartışıldığı³⁹ konferansta Pan-Afrikanizm ve Afrika kimliğini öne çıkaran Kwame Nkrumah, Pan-Afrikanizmin ulusal bağımsızlık; ulusal güçlenme; uluslararası birleşme; ekonomik ve sosyal yeniden inşa⁴⁰ olarak belirlediği dört aşamada gerçekleştirilebileceğini ifade etmekteydi.

Nkrumah, 1961'de *Özgürlüğü Anlatıyorum (I Speak of Freedom)* adlı kitapta Pan-Afrikanizm kapsamında Afrika'nın birliği ile ilgili olarak şunları ifade ediyordu:

Yüzyıllardır Avrupalılar Afrika kıtasına hükmettiler. Beyaz adam, yönetme hakkının kendisinde olduğuna ve beyaz olmayanların kendisine itaat etmesi gerektiğine inandı... Avrupalılar kıtanın zengin kaynaklarını çaldılar ve Afrika insanına hayal edilemez acılar verdiler... Bunların tamamı üzüntü verici bir hikayedir. Ancak, biz şimdi geçmişi ve hoş olmayan anıları gömmeye hazır olmalı ve geleceğe bakmalıyız... Şurası açıktır ki, biz kendi problemlerimize Afrika çözümü bulmak zorundayız ve bu sadece Afrika birliği içinde bulunabilir. Biz bölünmüş olarak zayıfız, birleşmiş Afrika, iyilik için dünyadaki en büyük güçlerden biri olabilir. Daha önce hiçbir halk, kendisine verilen bunca zenginliği, kendi anlayışı içinde bir kıtanın kalkınması için kullanabileceği böylesine muhteşem bir fırsata sahip olamadı. Afrika'nın bağımsız devletlerinin bir kısmı potansiyel olarak zengin, diğerleri fakir olabilir ve onlar halkları için çok küçük şeyler yapabilirler. Birlikte, karşılıklı yardımla bu devletler daha fazlasını elde edebilirler. Ancak, kıtanın ekonomik kalkınması bir bütün olarak planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir... Sadece güçlü politik birlik, doğal kaynaklarımızın halkın yararı için tam ve etkili geliştirilmesini sağlayabilir.⁴¹

Nkrumah, kıtadaki ırk, kültür ve etnik çeşitliliğin Afrika'nın birliğine engel olamayacağına ilişkin olarak, Afrikalıları ayıran değil ortak yönlerinin öne çıkarılması gerektiğine inancını vurguluyordu:

Birlik için gerekli üç öğeye, ortak ırk, kültür ve dile sahip olmadığımızdan, Afrika'nın birleşmeyeceğini söyleyenler var. Yüzyıllardır bölünmüş olduğumuz doğrudur. Bizi bölen sınırları, sömürgeciler yıllarca önce suni olarak çizdiler. Kimimiz Müslüman, kimimiz Hıristiyanız; kimimiz de geleneksel kabile tanrılarına inanırız. Birbirinden

³⁷ Diedre L.Badejo, Peggy Kahn (ed), *Global Organizations...*, s. 27.

³⁸ Kinfe Abraham, *The African Quest...*, s. 48.

³⁹ Ibid

⁴⁰ Samuel M.Makinda, F.Wafula Okumu, *The African Union*, Routledge, New York 2008, s. 11.

⁴¹ Diedre L.Badejo, Peggy Kahn (ed), *Global Organizations...*, s. 28.

farklı yüzlerce Afrika dilinden birini konuşan milyonlar bir yana, kimimiz Fransızca, kimimiz İngilizce, kimimiz Portekizce konuşur. Tavrımızı etkileyen kültür farkları ve siyasal gelişmemize yön veren değişik özelliklerimiz var.

Tarihsel geçmişimizden ötürü bütün bunlar kaçınılmaz. Fakat buna rağmen, birlik yönündeki güçlerin bizi ayıranlara oranla çok ağır bastığı inancındayım. Kıtanın dörtbir köşesinden gelen Afrikalı kardeşlerimle karşılaşınca, ne kadar ortak yanlarımız olduğunu görüyorum. Sözkonusu olan sadece sömürge geçmişimiz ya da ortak hedeflerimiz değil, ondan daha da derindir. Onu Afrikalı oluşumuzdan ötürü, birlik duygusu diye tanımlayabilirim.⁴²

2.2.2 Afrika'da Siyasi Birlik İle İlgili Düşünceler

En geniş anlamı ile Afrika birliği, Afrika kıtasını siyasi, askeri, iktisadi ve kültürel bakımlardan bir bütün haline getirmektir.⁴³ Birlik ile ilgili faaliyetler iki ayrı istikamette gelişmiştir: Federal Devlet Sistemi halinde Afrika Birliği ile Afrikalılararası bir teşkilat olarak Afrika Birliği.

Federal Devlet Sistemi halinde Afrika Birliği: Gana, Gine ve Mısır'ın da dahil bulunduğu 6 Afrika memleketi sıkı bir Afrika Birliği'ne taraftardılar. Bunlara Kazablanka Grubu da denilmektedir. Gana Başkanı Dr. Nkrumah'ın hararetle savunduğu bu fikre göre, Afrika'nın tam birliğe gitmesi istenmektedir. Bu sistem Amerika Birleşik Devletleri'ne benzer şekilde federal bir teşkilat kurulmasına taraftardır. Bu maksatla Afrika Birliği için üye devletlerin nüfusları ile orantılı olarak bir Afrika Meclisi ve her üye devletin göndereceği 2 senatörden kurulacak bir Afrika Senatosu kurulması teklif edilmektedir. Afrika tam bir birliğe gittiği takdirde yeni federal bir devlet haline gelecek, siyasi, askeri ve iktisadi bakımdan bir bütün olacaktır.

Afrikalılararası bir teşkilat olarak Afrika Birliği: Habeşistan İmparatoru Haile Selasiye'nin savunduğu bu teze göre, önce Afrikalılararası bir teşkilat kurulmalı ve bu teşkilat çerçevesi dahilinde siyasi, askeri, iktisadi ve kültürel sahada koordinasyon sağlanmalıdır. Bu şekilde ileride tam ve mükemmel bir birliğe yavaş ve fakat sağlam bir adım atılmalıdır. Bu hali ile Afrika Birliği Latin Amerika Devletleri arasındaki müşterek organizasyona benzeyecektir.⁴⁴

Siyasi birliğe yönelik girişimlerden öne çıkanlar: 28 Ekim 1958'de Gana-Gine Birliği, 30 Mayıs 1959'da Fildişi Sahilleri, Yukarı Volta, Nijer ve Dahomey'in dahil olduğu Mali Federasyonu, 24 Aralık 1961'de Coakry'de bir toplantıda oluşturulan ve daha sonra Mali Birliği'nin çekildiği Gana-Gine-Mali Birliği'dir.⁴⁵ Aynı tarihlerde (1958-1960), bağımsızlıklarını kazanmamış, İngiliz Doğu, Orta ve Güney Afrika sömürgelerinin müstakbel iktidar parti liderleri "Doğu, Orta ve Güney Afrika Pan Afrika Hürriyet Hareketi" (The Pan-African Freedom Movement of the Eastern, and Central and Southern Africa) PAFMESCA'yı başlattılar. Bunların amacı da evvela bölgesel birleşmenin tahakkuku ve bunu takiben müstakbel bir birleşik Afrika devleti kurmaktır.⁴⁶ Entegrasyonla

⁴² Kwame Nkrumah, *Africa Must Unite*, Heinemann, London 1964, s. 132.

⁴³ Selahattin Tuncer, "Afrika Birliği", *Türkiye İktisat Gazetesi*, 27.6.1963, s. 7.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Kinfé Abraham, *The African Quest...*, s. 48.

⁴⁶ Dahi Bilgiçataç, *Uyanan Afrika...*, s. 44.

ilgili bu çabaların birçoğu farklı ideolojilere bağlılık ve devletlerin ulusalcılığa ve egemenliğe güçlü bağlılıklarından dolayı sonuç vermedi.⁴⁷

Afrika birliğini savunan radikal devletlerin en önde geleni Gana idi; buna karşın Nijerya ılımlıları temsil ediyordu. Gana, Gine ve Mali uluslararası etki olmaksızın Afrika Ticaret Birliği için mücadele ediyorlar; Tunus ve Nijerya'nın yanısıra doğu Afrika devletlerinden oluşan ılımlılar ise Batı ile eski ilişkilerin sürdürülmesini istiyorlardı. Radikal devletlerin endişesi emperyalizmi engellemektir. İlimli devletler ise, politik entegrasyon idealinin temsilcisi olan radikal devletlerden gelebilecek bir tehlikeye karşı özellikle Batı'nın dış müdahalesini kurtarıcı güç olarak görüyorlardı. Ayrıca bu devletlerde, radikal devletlerin üzerinde sol düşüncenin etkili olduğu şüphesi de vardı.⁴⁸

Yabancı aktörlerin Afrika politikasında birlik ve bölme konusundaki rolleri, 1960'da, Afrika Özgürlük Yılı'nda, Kongo krizinin çıkmasıyla daha da belirginleşti. Kongo'nun 1960'da bağımsızlığını kazanmasından iki hafta sonra büyük bir uluslararası kriz çıktı. Kongo ordusu, yeni hükümetin önemli oranda sorumsuz olduğu bir konuda, ücretlerinin yetersizliğinden ve görev şartlarının ağırlığından dolayı isyan etti. Kriz, Belçika hükümetine müdahale için gerekçe sağlayacak düzeye ulaştı. Bu esnada Katanga, Mouris Tshombe liderliğinde ayrılığını deklare etti. Başbakan Lumumba'nın BM'den askeri destek talebi, -Belçika hükümetinin Batılı müttefiklerinin yardımıyla ayrılığı organize ettiği ve Lumumba'nın diplomatik çabalarına karşın etkin lobi yaptığı için- yanıtız kaldı. Lumumba'nın ulusalcı ve Doğu yanlısı eğilimine muhalif olarak Kasavubu gibi ılımlı veya muhafazakar liderler, ülkeyi gittikçe derinleşen bir kargaşaya sürüklediler. Ağustos ayının ortalarında Kasavubu, Lumumba'nın başbakanlığını geri aldı. Lumumba da Kasavubu'nun başkanlığını reddetti. Bu gelişmeler ülkeyi anarşiye sürüklediği gibi Afrika ülkelerini de Lumumba, Kasavubu veya Tshombe'yi destekleyenler olarak rakip kamplara böldü. İlimli devletler Kasavubu'yu desteklerken, radikaller Lumumba yanında yer aldılar.⁴⁹ İlimliler ve radikaller arasındaki bölünme, kaçınılmaz olarak Afrika'nın entegrasyonu düşüncesini zora soktu. Kongo'daki gelişmelerle ilgili olarak BM'de kazanan ılımlılar oldu. Kasavubu'nun liderliğindeki delegasyon, BM'de Kongo'yu temsil etti. Kısa bir süre sonra Lumumba sukaste uğradı. Bu gelişme, Afrikalılar arasında radikal devletlerin sınırlı başarı sağladığı dayanışma ve birlik ruhuna önemli bir darbe oldu.

⁴⁷ Kinfé Abraham, *The Missing Millions...*, s. 82.

⁴⁸ Ibid, s. 83.

⁴⁹ Ibid

Fildişi Sahilleri Başkanı Houphouet-Boigny, Liberya Başkanı Tubman ve Senegal Başkanı Senghor'un oluşturduğu Monrovia grubunun, savaşı taraflar arasında ilişkileri geliştirmeye yönelik çabaları sonuçsuz kaldı.⁵⁰ Gine, Mali, Nijerya ve Togo'nun desteklediği Monrovia grubunun başarısızlığı, Afrika'nın politik ve ekonomik hayatında etkin olan yabancılar tarafından desteklenen radikal ve ılımlı devletler arasındaki derin bölünmeyi daha da artırdı. Taraflar arasındaki çatışmalarda dil veya ırk, bölünmeye yönelik ayrımcı bir rol oynamadı. Esas belirleyici olan, liderlerin ideolojik ittifakı ve ulusalcı yaklaşım tarafından bir amaç kimliği oluşturmaya yönelik çabaları.⁵¹

Yukarıdaki gelişmelerle birlikte Afrika Birliği Örgütü'nün oluşumundan önce Afrika üç politik gruba ayrıldı: Brazzaville, Kazablanka ve Monrovia.⁵² Fransızca konuşan 12 devletten oluşan Brazzaville grubu, ilk kez Ekim 1960'da Abidjan-Fildişi Sahilleri'nde toplandı. Brazzaville grubu ülkeleri Benin (önceki Dahomey), Burkina Faso (önceki Yukarı Volta), Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo (Brazzaville), Fildişi Sahilleri, Gabon, Madagaskar (önceki Malagasi Cumhuriyeti), Moritanya, Nijer ve Senegal'den oluşmaktaydı. Abidjan'daki toplantı, Fildişi Sahilleri Başkanı Felix Houphouet-Boigny himayesinde gerçekleşti. Boigny, Fransa'yı yabancılaştırmaksızın Fransızca konuşan devletlerin Cezayir'in bağımsızlık savaşında arabuluculuk yapmasını istiyordu. Aynı grup, Aralık 1960'da Brazzaville'de tekrar biraraya geldi. Brazzaville grubu, Cezayir çatışmasında Fransa tarafında oldu ve Afrika'ya komünizmin girmesine karşı çıkararak Fransa'nın tarafında kalacağına söz verdi. Grup ayrıca, BM'nin Kongo-Kinshasa (şimdi Kongo Demokratik Cumhuriyeti) politikasını da destekledi. Bu grup, Afrika'nın politik entegrasyona değil ekonomik işbirliği yaklaşımına ihtiyacı olduğuna inanmaktaydı.⁵³ Fransız Afrikası ülkeleri Ekim 1960 ile Mart 1961 tarihleri arasında Abidjan, Brazzaville ve Yaoundé'de üç toplantı yaptılar. Bu toplantılar sonunda Tananarive'de Afrika ve Malaga Birliği (Union Africaine et malgache) kuruldu. 1965'de bunun yerini Afrika ve Malaga Ortaklık Kuruluşu (Organization commune africaine et malgache) aldı.⁵⁴ Bu kuruluş daha sonra 1985 yılında faaliyetlerini sona erdirdi.⁵⁵

⁵⁰ Kinfe Abraham, *The African Quest...*, s. 51.

⁵¹ Ibid

⁵² Samuel M.Makinda, F.Wafula Okumu, *The African Union...*, s. 21.

⁵³ Ibid

⁵⁴ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal...*, s. 643.

⁵⁵ "Organisation commune africaine et mauricienne (O.C.A.M.)", *Larousse*.

<http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Organisation_commune_africaine_et_mauricienne/136278>
(13.6.2013)

Kazablanka grubu, ilk kez Ocak 1961'de Fas'ın başkenti Kazablanka'da toplandı. Bu grupta Cezayir Geçici Hükümeti, Mısır, Gana, Gine, Libya, Mali ve Fas yer alıyordu. Davet edilmelerine rağmen yedi ülke toplantıya katılmadı. Bu ülkeler: Etiyopya, Gambiya, Liberya, Nijerya, Togo, Tunus ve Sudan'dı. Brazzaville grubundan hiçbir devlet bu toplantıya davet edilmedi. Bu grup, Kazablanka Afrika Sözleşmesi'ni (African Charter of Casablanca) kabul etti. Afrika Sözleşmesi, Afrika'da özgürlüğün zaferini ve Afrika'da birliğin sağlanmasına yönelik Kazablanka grubunun çabalarının destekleneceğine olan kararlılığı teyit ediyordu.⁵⁶ Konferansta bir Afrika Askeri Komutanlığı ve Afrika Ortak Pazarı kurulması da kararlaştırıldı.⁵⁷

Kazablanka grubu BM'nin Kongo politikasını onaylamadı. Grup Cezayir'in bağımsızlık mücadelesini destekledi ve ekonomik işbirliği için öncelikle Afrika'nın birliği politikasını savundu. Bu grup Fas'ın Moritanya ile ilgili toprak talebini de destekledi. Kazablanka grubu, kaynakların sosyalist çizgide mobilizasyonuna dayalı federal bir hükümet öngörüyordu. Nkrumah "ekonomik birliğin etkin olabilmesi için politik birliğin sağlanması" konusunda ısrar ediyordu. Nkrumah, Afrika'nın kalkınması için sosyalist yaklaşımı öne çıkardı:

Afrika'da tam ekonomik ve sosyal kalkınma Afrika Birliği hükümetinin yönetiminde bilimsel sosyalizm politikaları takip edilerek kalkınmanın optimum bölgesi içinde sağlanabilir, bu da tüm Afrika kıtasıdır. O zamana kadar karşıt güçler, imtiyazlı pozisyonlarını tehdit eden gelişmeleri engellemeye devam edeceklerdir.⁵⁸

Nkrumah, devletlerin egemenliğinin tamamen ihmal edilemeyeceğini, ancak, dış politika gibi bazı fonksiyonların kıtasal hükümete devredilebileceğini iddia ediyordu. Bazı Afrikalı liderler bunu, ülkelerinin bağımsızlığına ve bölgesel entegrasyona tehdit olarak görüyorlardı.⁵⁹

Monrovia grubu ise 20 devletten oluşuyordu: Benin, Burkina Faso, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo (Brazzaville), Fildişi Sahilleri, Etiyopya, Gabon, Liberya, Libya, Madagaskar, Moritanya, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone, Somali, Togo ve Tunus.⁶⁰ Grup Mayıs 1961'de Liberya'nın başkenti Monrovia'da bir konferans düzenledi. Kazablanka grubunun bir üyesi olan Libya da toplantıya katıldı. Sudan, daveti kabul etmesine rağmen Moritanya'nın katılacağını öğrenince tutumunu değiştirdi. Monrovia ve

⁵⁶ Samuel M.Makinda, F.Wafula Okumu, *The African Union...*, s. 21.

⁵⁷ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal...*, s. 642.

⁵⁸ Nkrumah, *Revolutionary Path*, s. 222. (Aktaran: Samuel M.Makinda, F.Wafula Okumu, *The African Union...*, s. 22)

⁵⁹ Samuel M.Makinda, F.Wafula Okumu, *The African Union...*, s. 22.

⁶⁰ Ibid

Brazzaville grupları Moritanya'nın bağımsız bir devlet olmaya hakkı olduğu konusunda benzer görüşlere sahiptiler. Ayrıca BM'nin Kongo politikasını da desteklediler. Monrovia grubu, daha sonra Kongo-Kinshasa da dahil aynı ülkelerin katılımıyla yapılan bir toplantıdan sonra Ocak 1962'de, Lagos-Nijerya'da Afrika ve Malaga Devletleri Örgütü Lagos Sözleşmesi'ne (Lagos Charter of the Organization of African and Malagasy States) dönüşecek birçok prensipi kabul etti. Onaylanan beş prensip daha sonra Afrika Birliği Örgütü (The Organization of African Unity-OAU) Sözleşmesi'nin esasını oluşturdu: ⁶¹

- Afrika devletlerinin egemenliği ve mutlak eşitliği;
- Her Afrika devletinin varolma hakkı ve başka bir devlet tarafından ilhak edilmemesi;
- Bir devletin bir başka devlet ile gönüllü birliği;
- Afrika devletlerinin iç işlerine karışmama;
- Hiçbir devletin, bir başka devletin muhalif gruplarına barınma sağlamaması.

Afrika Birliği Örgütü'nün oluşumu esnasında politik ortamın şekillenmesine yardım eden bir başka gelişme de Togo'daki askeri darbe ve ülkenin ilk başkanı Sylvanus Olympio'nun Ocak 1963'de ölümüydü. Bazı Afrikalı liderler ve Batı basını Olympio'nun ölümünden Nkrumah'ı suçladılar. Olympio'nun ölümü sadece Nkrumah'ın kampanyasını yavaşlatmadı aynı zamanda politik suikastler korkusuna da dikkatleri yoğunlaştırdı. Böylece OAU'nun kuruluşunda kurucuların zihinlerinde iki konu yer etti: güç çatışmaları ve politik suikastler. ⁶²

Bölgesel ve siyasal farklılıklara rağmen, Afrika ülkelerini bir araya getiren 1963 Addis Ababa Konferansı'dır. Konferansın hazırlık toplantısına otuz devletin Dışişleri Bakanları katıldı. Bu toplantıda Afrika Birliği Örgütü'nün kurulması; Afrika ülkeleri arasında ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel, eğitim ve savunma konularında işbirliği; sömürgeleikten kurtuluş; ırk ayrımı; ekonomik gruplaşmaların Afrika'nın ekonomik gelişmesine etkisi; silahsızlanma; uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü ve Birleşmiş Milletler ile ilişkiler konuları ele alındı. ⁶³

1963 başında Gine ve Mali dışında bütün eski Fransız sömürgeleri savunma anlaşmalarıyla Paris'e bağlanmış, topraklarına Fransız askeri kabul etmiş, Avrupa Ortak

⁶¹ Ibid

⁶² Ibid, s. 11.

⁶³ Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal...*, s. 643.

Pazarı ile ilişkiler kurmuştu. Bu koşullar altında, Nkrumah, Addis Ababa Konferansı'nda "Afrika birleşmeli, yoksa batacak" anlamına gelen konuşmasını yaptı. Diyordu ki:

... Sermayemiz, endüstride maharetimiz, ulaştırmamız ve iç pazarımız... olmadığı söyleniyor... Dünya borsaları Afrika altını, elması, uranyumu, platinyumu, bakırı ve demir cevheri ile dolu. Bizim sermayemiz bütün Batı sistemini çalıştırmak için dışa akıp gidiyor.⁶⁴

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi ve kuruluşun daha sonra yapacağı faaliyetler gibi konularda uzlaşma sağlandığından, diğer farklılıklar bir kenara bırakılarak, Afrika Birliği Örgütü 31 Afrika ülkesinin politik liderleri tarafından, 25 Mayıs 1963'de Addis Ababa'da kuruldu.⁶⁵ Addis Ababa toplantısında önceki grupların, ittifakların amaçları birleştirildi⁶⁶ ve böylece Afrika Birliği Örgütü savaş kargaşası ve konsensüs arasında, ırk; dil; din kimliğinden ziyade büyük oranda bölünme ve çatışmanın bir yan ürünü olarak doğdu.⁶⁷ Kimlik, özgürlük ve entegrasyon konuları OAU'nun öncelikli hedefleri oldu. Örgütün esas ilgi alanı özellikle Güney Afrika gibi beyazların yönettiği Afrika'nın özgürleştirilmesiydi. Örgütün kurulması kimlik anlamında önemli bir kazanımdı.⁶⁸ Bu dönemde devletlerin egemenliği; liderleri halkına katliam uygulasa da, bir devletin iç işlerine ve ülkedeki isyancıların yanısıra yasal muhalif gruplar tarafından tehdit edildiğini hisseden devlet başkanlarına diğer devletlerin karışmaması anlamına geliyordu.⁶⁹

2.3 Afrika Birliği Örgütü'nün Yapısı

Afrika Birliği Örgütü, Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin 7. maddesi kapsamında 4 temel organdan (dörtlü mekanizmadan) oluşmaktaydı:⁷⁰

- Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu (The Assembly of Heads of State and Government)
- Bakanlar Konseyi (The Council of Ministers)
- Genel Sekreterlik (The General Secretariat)
- Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim/Hakemlik Komisyonu (The Commission of Mediation, Conciliation and Arbitration)

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Samuel M.Makinda,F.Wafula Okumu, *The African Union...*, s. 11.

⁶⁶ I. William Zartman, *International Relations in the New Africa*, New Jersey 1966, s. 35.

⁶⁷ Kinfe Abraham, *The African Quest...*, s. 51.

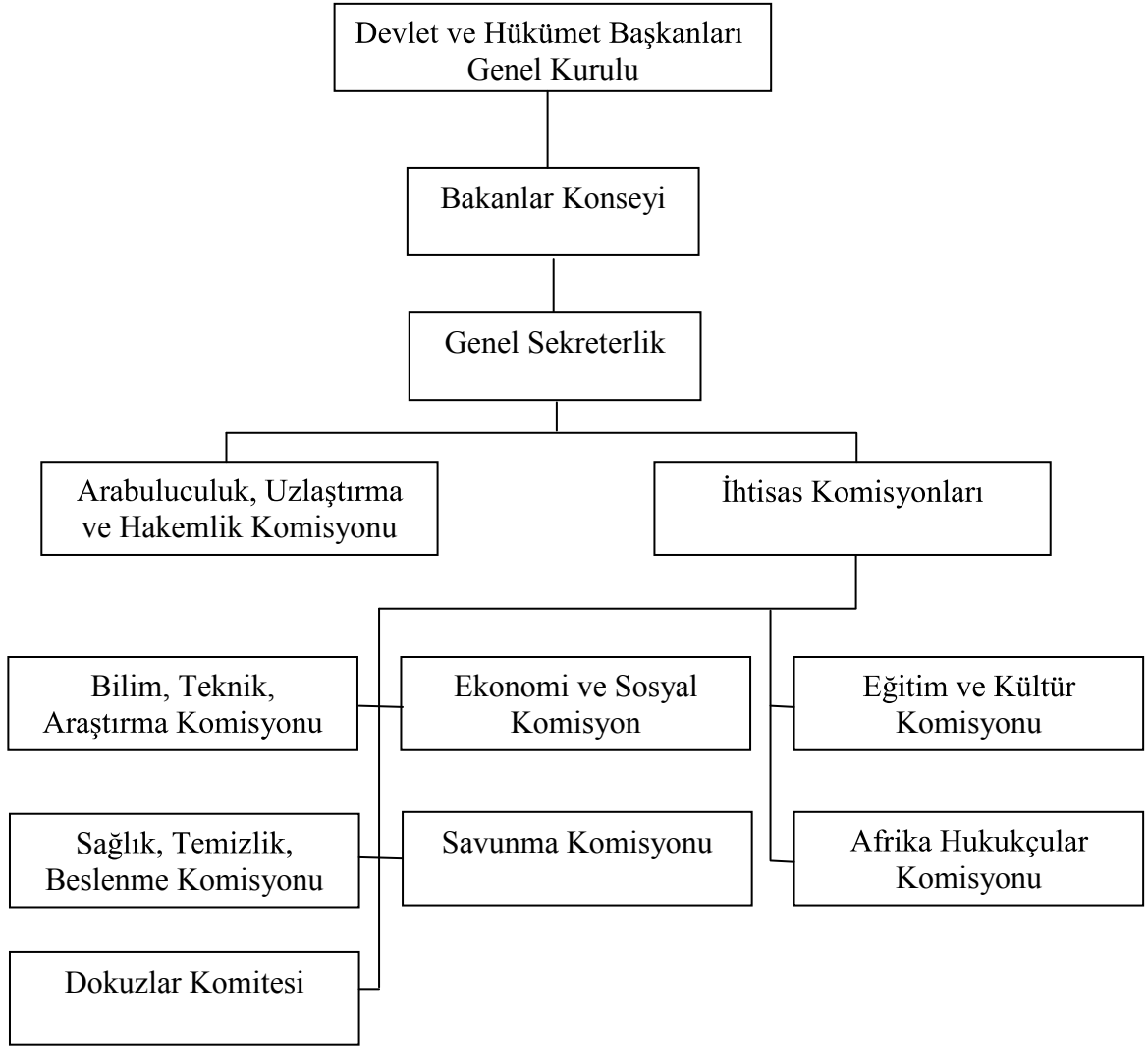
⁶⁸ Samuel M.Makinda,F.Wafula Okumu, *The African Union...*, s. 11.

⁶⁹ Ibid, s. 12.

⁷⁰ *OAU Charter*, The Organization of African Unity, Article VII, May 1963.

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin XX. maddesine göre, Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu, gerek gördüğünde Ekonomik ve Sosyal Komisyon; Eğitim, Bilim, Kültür ve Sağlık Komisyonu; Savunma Komisyonu da dahil benzer ihtisas komisyonları oluşturabilecekti.⁷¹

“Tablo 2.1 Afrika Birliği Örgütü Teşkilatı”

Kaynak: Dahi Bilgiçataç, “Uyanan Afrika-Afrika Birliği Teşkilatı”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı: 220, 1966, s. 46.

⁷¹ Ibid, Article XX.

Afrika Birliği Örgütü'nün hedefleri, Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin II. maddesinde belirtilmektedir.⁷²

- Afrika devletlerinin birliğini ve dayanışmasını desteklemek;
- Afrika halklarının daha iyi bir yaşama ulaşmaları için Afrikalı devletlerin çabalarını ve işbirliğini koordine etmek ve yoğunlaştırmak;
- Afrika devletlerinin egemenliklerini, bölgesel entegrasyonlarını ve bağımsızlıklarını savunmak;
- Afrika'da her türlü sömürgeciliğin kökünü kazımak;
- Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi esasları kapsamında uluslararası işbirliğini desteklemek.

2.3.1 Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu

Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu, OAU'nun en üst organıdır. Genel Kurul, Afrika'nın geneline yönelik sorunları Sözleşme'de belirtilen esaslarda OAU'nun genel politikaları ile uyumlaştırarak karar veriyordu. Afrika Birliği Örgütü'nün organlarını, fonksiyonlarını ve Sözleşme ile uyumlu olarak kurulabilecek diğer özel kuruluşları gözden geçirmek, Genel Kurul'un görevlerindendi.

Genel Kurul yılda en az bir kez toplanır, herhangi bir üye ülkenin isteği ve üye devletlerin 2/3'ünün onayıyla olağanüstü de toplanılabilirdi. Genel Kurul'da her devletin 1 oy hakkı vardı. Kararlar, OAU'ya üye devletlerin 2/3 çoğunluğuyla alınır, usüle yönelik sorunlarda basit çoğunlukla karar alınır, bir sorunun usüle ilişkin olup olmadığına üye devletlerin basit çoğunluğu ile karar verilirdi. Genel Kurul, kendi usülü ile ilgili kuralları kendisi belirlerdi.⁷³

2.3.2 Bakanlar Konseyi

Afrika Birliği Örgütü'nün ikinci önemli organı olarak Sözleşme'nin 13. maddesi gereği Genel Kurul'a karşı sorumluydu. Dışişleri Bakanlarından veya üye devletlerce görevlendirilen diğer Bakanlardan oluşmaktaydı. Konsey yılda enaz iki kez toplanır, üyelere birinin isteği veya diğerlerinin 2/3'ünün kabulü ile olağanüstü de toplanılabilirdi. Bakanlar Konseyi'nde her üyenin 1 oy hakkı vardı. Bütün kararlar, Konsey

⁷² Ibid, Article II.

⁷³ Ibid, Article IX, X, XI.

üyelerinin basit çoğunluğu ile alınır; usul ve esasa ilişkin konularda ayırım yapılmazdı. Toplantı nisabı her toplantı için, Konsey üyelerinin 2/3'ü idi.⁷⁴

Konsey'in görev ve yetkileri, Genel Kurul'un konferanslarını hazırlamak, Genel Kurul'un kendisine verdiği görevleri yerine getirmek, alınan kararları uygulamak, Afrika devletleri arasında işbirliğini koordine etmek, ihtisas komisyonlarının çalışma usüllerini tespit etmek ve Genel Sekreter tarafından hazırlanan bütçeyi onaylamak olarak belirlenmişti.

2.3.3 Genel Sekreterlik

Addis Ababa'da olan Genel Sekreterlik, Afrika Birliği Örgütü'nün idari organıydı. Genel Sekreter'in fonksiyonları yalnız idari yönden olup, diplomatik faaliyette bulunamazdı. Görevleri:⁷⁵

- Afrika Birliği Örgütü'ne üye olmak için müracaatları kabul ve bundan diğer devletleri haberdar etmek;
- Üyelikten ayrılmak isteyen devletlerin bildirimlerini kabul etmek;
- Antlaşmanın onay ve gözden geçirilmesi hakkındaki yazılı talepleri kabul ve bunu bütün ülkelere bildirmek;
- Afrika Birliği Örgütü'ne yapılan hibe ve yardımları Bakanlar Konseyi'nin onayından sonra Örgüt adına almak;
- Konsey'in usule ait kurallarına göre, Bakanlar Konseyi ile Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu'nu normal veya olağanüstü toplantılara davet etmek;
- Geçici gündemi hazırlayıp üyelere sunmak;
- Örgütün yıllık bütçesini hazırlamak ve Bakanlar Konseyi'nin onayına sunmaktır.

2.3.4 Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin XIX. maddesine göre, üye devletler arasındaki herhangi bir uyuşmazlığı barışçıl yollardan çözmeyi üstlenen bir organdı. Komisyonun oluşumu ve çalışma koşulları, Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu tarafından onaylanan Afrika Birliği Sözleşmesi'ne uyumlu protokollerle belirlenmekteydi.⁷⁶

⁷⁴ Dahi Bilgiçataç, *Uyanan Afrika...*, s. 48.

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ *OAU Charter...*, Article XIX.

2.3.5 Özel Komisyonlar

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi XX. maddesi gereği Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu, gerekli gördüğünde Ekonomik ve Sosyal Komisyon; Eğitim, Bilim, Kültür ve Sağlık Komisyonu; Savunma Komisyonu kurabilecekti. Her Komisyon, Sözleşmenin XXI. maddesi gereği üye devletlerin ilgili bakanlarından, diğer bakanlarından ya da yetkilendirdikleri temsilcilerden oluşmaktaydı. Komisyonlar, Sözleşme'nin koşulları ve Bakanlar Konseyi'nin onaylayacağı kurallara uygun olarak görev yapmaktaydı.⁷⁷

Ekonomik ve Sosyal; Eğitim ve Kültür; Sağlık, Temizlik ve Beslenme; Savunma; Bilim, Teknik Araştırma komisyonlarından ayrı olarak, Afrika Hukukçular Komisyonu ve Dokuzlar Komitesi adlı iki komisyon daha mevcut olup çalışmalara katılıyorlardı.⁷⁸ Bunlardan Hukukçular Komisyonu, Örgütün hukuki meseleleri ile ilgilenmekte; Dokuzlar Komitesi ise Afrika kurtuluş hareketlerine yapılacak yardımların koordinasyonunu sağlamaktaydı. Bu heyet Habeşistan, Cezayir, Uganda, Mısır, Tanganika, Kongo (Leopoldvil), Senegal, Nijerya ve Gine devletleri temsilcilerinden oluşmaktaydı. Bu Komite, Afrika'da henüz bağımsızlığını kazanamamış memleketlerde kurtuluş hareketlerini teşvik etmekte ve tavsiyelerde bulunmaktaydı. Bakanlar Konseyi'nin 1963 yılındaki Dakar Toplantısı'nda Komite faaliyetlerinin yürütülebilmesi için Afrika Birliği Örgütü'nden senede 1,5 milyon dolar istenmiş, 1964 yılında yapılan Kahire Konferansı'nda her üye devletin bu maksatla belirli bir miktarda katkıda bulunması kararı alınmıştı.⁷⁹

2.4 Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği'ne Dönüşümü

Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği'ne dönüşümü, 1970-2001 yılları arasında uluslararası ortamda meydana gelen gelişmelerin Afrika Birliği Örgütü'nün daha etkin hale getirilmesini zorunlu kılmasıyla 2002'de gerçekleşti.

1970'lerde yaşanan ekonomik ve sosyal krizler, dünya genelinde yaşananlara paralel olarak kıta ekonomilerinde durgunluğa yol açtı. Ekonomik sorunların üstesinden gelmeye yönelik çabalar sonucunda Devlet ve Hükümet Başkanları, Temmuz 1979'da Monrovia-Liberya'da yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulmasına dair Monrovia

⁷⁷ Ibid, Article XXII.

⁷⁸ Dahi Bilgiçataç, *Uyanan Afrika...*, s. 49.

⁷⁹ Ibid

Deklarasyonu'nu kabul ettiler. Bu gelişmenin devamında 27 Haziran 1981'de Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesi kabul edildi. Sözleşme ile Afrikalı liderler, sömürgecilik; apartheid; siyonizm; ırk, etnik grup, renk, cinsiyet, dil, din ve politik düşünceler temelli ayrımcılığın her türüsüne karşı olduklarını kabul ettiler.

Afrika, Soğuk Savaşın sonlarında uluslararası ortamdaki gelişmeleri yakından izlediğinin göstergesi olarak kabul edilebilecek ortak bir tutum sonucunda, Devlet ve Hükümet Başkanları ile 11 Temmuz 1990'da, Afrika'daki Politik, Sosyo-Ekonomik Durum ve Dünyadaki Köklü Değişiklikler Hakkındaki Deklarasyonu kabul ederek Afrika Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasını kararlaştırdı.

Kıtada yaşanan çatışmaların, barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik olumsuz etkilerinin yanı sıra ülkelerin ekonomik kalkınma ve gelişmelerine de engel olması, Afrika ülkeleri Devlet ve Hükümet Başkanlarını, 1992'de bir kıtasal "Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması"nın kurulmasına yönlendirdi.

Libya Lideri Muammer Kaddafi'nin daveti üzerine, 8-9 Eylül 1999 tarihlerinde Sirte-Libya'da gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanlarının 4. Olağanüstü toplantısı, dönüşüm sürecinin ivmesini artırdı. Toplantı sonundaki deklarasyonda liderler, Afrika Birliği Örgütü'nün kurucularından, Pan-Afrikanist jenerasyondan ve Afrika devletleri ile halkları arasındaki işbirliğinden ilham aldıklarını; XXI. yüzyıla girerken kıtanın ve halklarının karşılaşacakları sorunları dikkate alarak; halklarının kültürel, ideolojik, etnik ve ulusal farklılıkları bir yana bırakarak, daha büyük bir toplulukta daha güçlü birlik, dayanışma ve bağlılık için harekete geçmelerinin gereğini vurguladılar. Sirte Zirvesi'nden sonra 2000'de gerçekleştirilen Lome' Zirvesi ve 2001'de gerçekleştirilen Lusaka Zirvesi ile dönüşümün altyapısı oluşturuldu. Afrika Birliği Kurucu Andlaşması 26 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girmesine rağmen, Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne geçişin sorunsuz olması amacıyla Afrika Birliği Kurucu Andlaşması yaklaşık 1 yıl daha yürürlükte kaldı.⁸⁰ Dönüşüm süreci, Afrika Birliği Genel Kurulu 1. Olağan oturumunun 9-10 Temmuz 2002 tarihlerinde Durban-Güney Afrika'da gerçekleştirilmesiyle sona erdi.

⁸⁰ Cemil Doğaç İpek, "Afrika Birliği Örgütü ve Kıtada İşbirliği Arayışları", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt: 1 Sayı: 3, Kış 2012, s. 113.

2.4.1 Lagos Nihai Senedi

Kıtanın ekonomik sorunlarının Afrikalı devletlerin bakanları ve uzmanları tarafından tartışıldığı bir seri görüşme sonrasında, Temmuz 1979'da Monrovia-Liberya'da "Yeni uluslararası ekonomik düzenin kurulması için ekonomik ve sosyal kalkınmada ulusal ve kolektif kendine güven için tedbirlere ve prensiplere dair Devlet ve Hükümet Başkanlarının Monrovia Taahhüdü Deklarasyonu" (Monrovia Declaration of Commitment of the Heads of State and Government of the OAU on the Guidelines and Measures for National and Collective Self-Reliance in Economic and Social Development for the Establishment of a New International Economic Order)⁸¹ kabul edildi. Bu deklarasyonla Afrika Ortak Pazarı ve Afrika Ekonomi Topluluğu'na giden yolun inşası başladı. Deklarasyonda, kendine güven, kendi kendine sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyüme hedeflerine ulaşılabilmesi ve öngörülen önlemlerin başarılı olması için gerekli politik desteğin sağlanması ve acil eylem gerekliliği üzerinde uzlaşıldı. Zirve sonrasında Devlet ve Hükümet Başkanları aşağıdaki konuların da yer aldığı taahhütlerde bulundular ve bir eylem planı kabul ettiler:

- Kendi kendine yeterliliği ve sürdürülebilirliği artıran bir yaklaşımla ekonominin, sosyal kalkınmanın ve kıta ekonomilerinin entegrasyonunun desteklenmesi;
- Afrika bölgesinin ekonomik entegrasyonunun desteklenmesi için sosyal ve ekonomik ilişkilerin tesis edilmesi ve güçlendirilmesi;
- Kendine güven ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için ulusal, alt bölgesel ve bölgesel kuruluşların tesis edilmesi.

Afrika Devlet ve Hükümet Başkanları, Monrovia Deklarasyonu'ndan yaklaşık 8 ay sonra, Nisan 1980'de, Lagos-Nijerya'da bir Eylem Planı ve Eylem Planı'nın uygulamasını içeren Lagos Nihai Senedi'ni kabul ettiler. Eylem Planı'nda Afrika Ekonomi Topluluğu'na yönelik ilk adım olarak Afrika Ortak Pazarı'nın kurulması ve bölgesel yapıların oluşturulması ve güçlendirilmesine yönelik adımların atılması kabul edildi. Kıtanın ekonomik, sosyal, kültürel entegrasyonu için bir antlaşma ile 2000 yılı itibarıyla Afrika Ekonomi Topluluğu'nun kurulması konusunda uzlaşma sağlandı. Bunun için Afrika Birliği Örgütü Genel Sekreteri bakanlar düzeyinde bir komite oluşturmak, Afrika Ekonomi

⁸¹ *Lagos Plan of Action for The Economic Development of Africa 1980-2000*, The Organization of African Unity, s. 4.

Topluluğu'nun kuruluşuna yönelik antlaşma taslağı hazırlamak ve taslak antlaşmayı 1981'de Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu'na sunmakla görevlendirildi.

2.4.2 Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesi'nin Kabul Edilmesi

Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesi, 27 Haziran 1981 tarihinde kabul edilmesine rağmen 21 Ekim 1986'da yürürlüğe girdi. Sözleşme, Giriş ve 2 Bölümden oluşmaktadır, toplam 63 maddedir.⁸² I. Bölüm, Haklar ve Görevleri; II. Bölüm ise Koruma Tedbirlerini içermektedir. I. Bölüm 2 Kısımdan oluşmaktadır: I. Kısım: İnsan ve Halklar Hakkı, II. Kısım: Görevler başlığını taşımaktadır. II. Bölümde 4 Kısım bulunmaktadır: I. Kısım: Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Komisyonu'nun Kuruluşu ve Teşkilatı, II. Kısım: Komisyonun Görev Yetkisi, III. Kısım: Komisyonun Prosedürü, IV. Kısım: Uygulama Prensiplerine ayrılmıştır.

Sözleşme, Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin Afrika halklarının meşru isteklerine ulaşmak için temel hedefler olarak kabul ettiği özgürlük, eşitlik, adalet ve onur esas alınarak hazırlanmıştır. Sözleşme, Afrika'nın tam bağımsızlığının sağlanması için sömürgecilik, yeni sömürgecilik; apartheid; siyonizm; ırk, etnik grup, renk, cinsiyet, dil, din ve politik düşünceler temelli ayrımcılığın her türlü ve saldırı amaçlı yabancı askeri üslerin kapatılması için mücadele edilmesini öngörmektedir.⁸³

Sözleşme'nin 18. maddesi; birey, aile, yaşlı ve engellilerin fiziksel ve moral ihtiyaçlarının karşılanmasını koruma altına almakta, kadın ve çocuklara karşı her türlü ayrımcılığa karşı çıkmaktadır. 20. madde yabancıların politik, ekonomik veya kültürel baskısına karşı devletlerin yürüttüğü mücadeleye insanların yardımcı olma hakkı olduğunu kabul etmektedir. 21. maddede taraf devletler, sahip oldukları ulusal kaynakların kendi halklarının yararına kullanılmasını engelleyen uluslararası monopollerin gerçekleştirdikleri ekonomik sömürünün her türlüünü ortadan kaldırmak sorumluluğunu üstlenmişlerdir. 23. maddede, tüm insanların ulusal ve uluslararası barış ve güvenlik hakkı olduğu belirtilmekte, Sözleşme'ye taraf devletlerin kendi topraklarını, bir başka ülkenin halkına karşı terorist faaliyetler için kullanıramayacakları ifade edilmektedir.

Sözleşme'nin II. Bölümünde Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Komisyonu'nun kurulacağı belirtilmektedir. 31. maddeye göre Komisyon 11 üyeden oluşacaktır. 47.

⁸² *African Charter on Human and Peoples Rights*, The Organization of African Unity.

⁸³ *Ibid*, s. Preamble.

maddede herhangi bir devletin, bir başka devletin sözleşmeyi ihlal ettiğine dair gerekçesi olması halinde bu durumu yazılı olarak ilgili ülkeye ve Genel Sekreter'e bildireceği belirtilmekte, 49. maddede ise 3 ay içinde ilgili devletin gerekli tedbirleri almaması halinde durumun doğrudan Komisyona iletilebileceği hükmü yer almaktadır.

2.4.3 Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika'daki Politik, Sosyo-Ekonomik Durum ve Dünyadaki Köklü Değişiklikler Hakkındaki Deklarasyonu

Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları, 9-11 Temmuz 1990 tarihlerinde, Addis Ababa'da, 26. Olağan toplantılarını gerçekleştirdiler. Toplantıda Genel Sekreter tarafından sunulan “Dünyada meydana gelen köklü değişiklikler ve bunların Afrika için anlamı: Afrika'nın bu gelişmelere cevabı için öneriler” başlıklı rapor değerlendirildi. Toplantı sonrasında 11 Temmuz 1990'da “Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika'daki Politik, Sosyo-Ekonomik Durum ve Dünyadaki Köklü Değişiklikler Hakkındaki Deklarasyonu” (Declaration of the Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity on the Political and Socio-Economic Situation in Africa and the Fundamental Changes Taking Place in the World) kabul edildi. 15 maddeden oluşan Deklarasyonda öne çıkan hususlar: ⁸⁴

- Doğu-Batı ilişkileri, cepheleşmeden işbirliğine doğru değişim göstermektedir. Doğu Avrupa'daki Sosyo-ekonomik ve politik değişimler ile Batı Avrupa'nın politik ve para birliğine yönelik bir hareket içinde olduğu, bölgesel entegrasyona doğru artan küresel bir eğilim izlenmektedir. Bu gelişmelerin beraberinde getireceği tehlikeler, Afrika kıtasını 1990'lar ve ötesinde marjinalleştirebilir. Afrika'da kişi başına düşen milli gelir ile ihracat ve ithalat azaldı; yaşam kalitesi düştü; toplum sağlığı; ev sahibi olma; eğitim ve diğer hizmetlerde ciddi oranda yetersizlikler yaşanmaktadır. Yiyecek üretimi artan nüfusa göre yeterli değildir. Tüm bu gelişmelere karşın, 1980'de 60 milyar dolar olan Afrika'daki dış borç stoku, 1989'da 257 milyar dolara ulaştı. Kalıcı ekonomik sorunlar yüzünden Afrika'da gelişmekte olan ülkelerin sayısı 21'den 28'e çıktı. ⁸⁵

⁸⁴ *Declaration of the Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity on The Political and Socio-Economic Situation in Africa and the Fundamental Changes Taking Place in The World AHG/Dec.1 (XXVI)*, The Organization of African Unity.

⁸⁵ Ibid, Madde 6.

- Sosyo-ekonomik transformasyon ve entegrasyon sürecinin gerçekleştirilebilmesi için halkın yönetim ve kalkınma sürecine katılması teşvik edilmelidir. Afrika toplumlarında daha fazla demokratikleşmenin sağlanması, ülkelerdeki mevcut demokratik kurumların pekiştirilmesi konusunda devlet ve hükümet başkanları taahhütlerini yinelemektedirler.⁸⁶
- Deklarasyonun 11. maddesinde kıtadaki krizlerin barışçıl yöntemlerle süratle çözümlenmesi için birlikte çalışılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Deklarasyonda Güney Afrika'daki ırkçılığa karşı mücadelenin desteklendiği de vurgulanmaktadır. 14. maddede ise Güney-Güney işbirliğinin güçlendirilmesi ile Kuzey-Güney diyalog ve işbirliğine hazır olunduğu ifade edilmekte, 15. maddede Genel Sekreter'den bu Deklarasyonun uygulamalarını izlemesi ve bu kapsamda BM'nin Afrika Ekonomik Komisyonu, Afrika Kalkınma Bankası ve diğer Afrikalı ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği için gerekli girişimlerde bulunması talep edilmektedir.

2.4.4 Afrika Ekonomi Topluluğu'nun Kurulması

Devlet ve Hükümet Başkanları, 9-11 Temmuz 1990 tarihlerinde, Addis Ababa'daki 26. Olağan oturumda Afrika Ekonomi Topluluğu'nun kurulmasını kararlaştırdılar. Karar 8 maddeden oluşmaktaydı. Kararda:⁸⁷Afrika Birliği Örgütü ve Afrika Ekonomi Topluluğu'nun tek bir organizasyon içinde birleşmesi fikri kabul edildi (Madde 1). Mevcut Başkan (Chairman), Devlet ve Hükümet Başkanlarının 27. Olağan oturumundan önce veya esnasında Antlaşmanın imzalanmasına yönelik gerekli koşulları belirlemek ve en uygun zamanı kararlaştırmak için girişimlerde bulunmakla yetkilendirildi (Madde 4). Üye ülkelerin, ulusal basınlarında Afrika Ekonomi Topluluğu'nun kuruluşunun önemi konusunda halklarını bilgilendirmeleri için gerekli tedbirleri almaları istendi (Madde 5).

Afrika Ekonomi Topluluğu'nu Kuran Antlaşma, Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından 3 Haziran 1991'de Abuja-Nijerya'da imzalandı.⁸⁸Giriş ve 22 kısımdan oluşan Antlaşma, toplam 106 maddedir. Antlaşmaya taraf olan devletler 3. maddede aşağıdaki prensiplere bağlılıklarını deklare etmektedirler:

⁸⁶ Ibid, Madde 10.

⁸⁷ *Resolution on the Establishment of the African Economic Community AHG/Res.190 (XXVI)*, The Organization of African Unity.

⁸⁸ *Treaty Establishing The African Economic Community*, The Organization of African Unity, s. 65.

- Üye ülkelerin eşitliği ve bağımsızlığı;
- Dayanışma ve kolektif kendine güven;
- Ülkelerarası işbirliği, politikaların uyumu ve programların entegrasyonu;
- Üye ülkeler arasında ekonomik faaliyetlerde uyumlu kalkınmanın teşvik edilmesi;
- Topluluğun yasal sistemine uyum;
- Üye ülkeler arasında uyuşmazlıkların barışçıl çözümü, komşu ülkeler arasında aktif işbirliği ve ekonomik kalkınma için barışçıl ortamın ön koşul olarak teşvik edilmesi;
- Afrika İnsan ve Halklar Hakkı koşulları ile uyumlu olarak insan ve halklar hakkının tanınması, korunması ve desteklenmesi;
- Hesap verirlik, ekonomi, adalet ve kalkınmaya halkın katılımı.

Topluluğun hedefleri 4. maddede yer almaktadır:

- Ekonomik kendine güveni artırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma ile Afrika ekonomilerinin entegrasyonunu teşvik etmek;
- Kendine güvenli bir kalkınmaya ulaşmak için Afrika'daki insan ve diğer kaynaklardan yararlanılabilmesi, yer değiştirilmesi ve geliştirilmesi için kıta ölçeğinde bir çerçeve oluşturmak;
- Afrika insanının yaşam standartını yükseltmek, üye ülkeler arasında yakın ve barışçıl ilişkileri geliştirmek, ekonomik istikrarı sağlamak ve sürdürmek, kıtanın ekonomik entegrasyonuna, kalkınmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak için her alanda işbirliğini teşvik etmek;
- Topluluğun kademeli olarak kuruluşunu teşvik etmek için mevcut ve gelecekteki ekonomik topluluklar arasındaki politikaları uyumlaştırmak ve koordine etmek.

Topluluğun organları 7. maddede açıklanmaktadır:

- Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu;
- Bakanlar Konseyi;
- Pan-Afrika Parlamentosu;
- Ekonomik ve Sosyal Komisyon;
- Mahkeme;
- Genel Sekreterlik; ve
- Özel Teknik Komiteler.

Afrika Birliği Örgütü Devlet ve Hükümet Başkanları, Antlaşma'nın 6. maddesinde Topluluğun 34 yılı geçmeyecek bir geçiş süreci içinde kurulacağını kararlaştırmışlardır.

2.4.5 Afrika Birliği Örgütü Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının Kurulması

Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları, 1992'de Dakar-Senegal'da gerçekleştirilen 28. Toplantıda Afrika Birliği Örgütü içinde bir "Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması"nın kurulmasını prensip olarak kabul ettiler. Liderler, bu prensip karara bağlı kalarak, 28-30 Haziran 1993 tarihlerinde Kahire-Mısır'da gerçekleştirdikleri 29. Olağan toplantıda Afrika Birliği Örgütü içinde Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının kurulmasını bir deklarasyonla kabul ettiler.⁸⁹ Sudan ve Eritre'nin çekince koyduğu Deklarasyon 25 maddeden oluşmaktadır.

Mekanizmanın gerekçesi, oluşumu, çalışması ve işbirliğine yönelik maddeleri:

- Afrika'daki çatışmalar, milyonlarca insanı göçmen ve yerinden edilmiş insanlar olarak yaşam için gerekli kaynaklardan; insanlık onuru ve umudundan mahrum etmiştir (9. madde).
- Devlet ve Hükümet Başkanları, Afrika'daki bütün çatışmalara süratli ve barışçıl çözümler bulunması konusundaki kararlılıklarını yinelemektedirler (10. madde).
- Mekanizma, Afrika Birliği Örgütü hedefleri ve prensipleri olan; üye devletlerin egemen eşitliği, devletlerin içişlerine karışılmaması, üye devletlerin bölgesel entegrasyonu ve egemenliğine saygı, uzlaşmazlıkların barışçıl çözümü, sömürge döneminden kalan sınırların değişmezliği ile uyumlu olarak işletilecektir. Mekanizma, çatışmaya taraf olanların rızası ve işbirliği ile çalıştırılacaktır (14. madde).
- Mekanizmanın öncelikli hedefi, çatışmaların tahmini ve önlenmesidir (15. madde).
- Çatışmalarda BM'den, BM sözleşmesi kapsamında yardım, destek aranacak, Afrika ülkeleri Afrika'daki barışı koruma operasyonlarına katkıda bulunabileceklerdir (16. madde).
- Mekanizma, Genel Sekreter ve Merkezi Organ (Central Organ) etrafında oluşturulacak, Sekreterlik bu organın operasyonel kolu olacaktır (17. madde).

⁸⁹ *Declaration of the Assembly of Heads of State and Government on the Establishment within The OAU of a Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution. AHG/Decl.3 (XXIX), The Organization of African Unity.*

- Mekanizmanın Merkezi Organı, Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu Bürosu'nun üye devletlerinden eşit bölgesel temsil ve rotasyon prensibi gözetilerek oluşacaktır. Devamlılığın sağlanması için Başkan (Chairman) olan devlet ve bir sonra Başkan olacak devlet de Merkezi Organ'ın üyeleri olacaktır. Merkezi Organ, Devlet ve Hükümet Başkanları, Bakanlar ve Afrika Birliği Örgütü'ne akredite olan Büyükelçiler veya yetkilendirilmiş temsilciler düzeyinde faaliyet gösterecektir (18. madde).
- Merkezi Organ; Başkan, Genel Sekreter veya herhangi bir üye devletin isteği ile toplanacaktır. Merkezi Organ, yılda en az 1 kez Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde; yılda 2 kez Bakanlar düzeyinde ve ayda 1 kez Büyükelçiler veya yetkilendirilmiş temsilciler düzeyinde toplanacaktır. Merkezi Organ'ın toplantı nisabı üyelerinin 2/3'üdür. Merkezi Organ'ın önerileri hakkında Devlet ve Hükümet Başkanlarının karar alması genellikle konsensüs ile sağlanacaktır. Merkezi Organ, faaliyetlerini Devlet ve Hükümet Başkanlarına rapor edecektir (20. madde).
- Genel Sekreter, Merkezi Organ'ın otoritesi altında, çatışmanın tarafları ile görüşerek çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü için gerekli tedbirleri alacaktır (22. madde).
- Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması kapsamında Afrika Birliği Örgütü, Afrika bölgesel ve alt bölgesel kuruluşlar ile çatışmanın çıktığı bölgedeki komşu ülkelerle faaliyetlerini koordine edecektir (24. madde).
- Afrika Birliği Örgütü, BM ile sadece barış yapma değil barışı koruma ile ilgili hususlarda da işbirliği yapacaktır. BM. Sözleşmesi VIII. Bölümü kapsamında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak gerektiğinde BM'ye, Afrika Birliği Örgütü'nün çatışmaları önleme, yönetme ve çözümü faaliyetlerinde mali, lojistik ve askeri yardımda bulunması konusunda başvuruda bulunulacaktır (25. madde).

2.4.6 Sirte Zirvesi - 1999

Afrika Birliği Örgütü Devlet ve Hükümet Başkanları, Libya Lideri Muammer Kaddafi'nin, 12-14 Temmuz 1999 tarihlerinde Cezayir'de düzenlenen 35. Olağan

toplantıdaki daveti üzerine 8-9 Eylül 1999 tarihlerinde Sirte-Libya’da 4. Olağanüstü toplantılarını gerçekleştirdiler.⁹⁰

Devlet ve Hükümet Başkanları, Sirte zirvesinde, kıta içinde ve dışında meydana gelen politik, ekonomik ve sosyal gelişmeleri gözönünde bulundurarak, Afrika Birliği Örgütü’nü daha etkili hale getirme ve güçlendirme yöntemlerini tartıştılar. Toplantı sonundaki deklarasyonda Liderler, bu çabalarında Afrika Birliği Örgütü’nün kurucularından, Pan-Afrikanist jenerasyondan ve Afrika devletleri ile halkları arasındaki işbirliğinden ilham aldıklarını ifade ettiler. Devlet ve Hükümet Başkanları, XXI. yüzyıla girerken kıtanın ve halklarının karşılaşacakları sorunları dikkate alarak halklarının kültürel, ideolojik, etnik ve ulusal farklılıkları bir yana bırakarak; daha büyük bir toplulukta daha güçlü birlik, dayanışma ve bağlılık için halklarının duygularını harekete geçirmelerinin acil gereğini vurguladılar. Karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelebilmek, Afrika ve dünyadaki yeni sosyal, politik ve ekonomik gerçeklere etkili cevaplar bulabilmek için kıtasal organizasyonun yeniden gözden geçirilmesi gereği üzerinde duran Afrika Devlet ve Hükümet Başkanları diğerlerinin yanısıra aşağıdaki konularda karar verdiler (Madde 8):⁹¹

- Afrika Ekonomi Topluluğu’nu kuran Anlaşma koşulları ve Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi’nde belirtilen hedeflerle uyumlu bir “Afrika Birliği” kurmak (Madde 8.(i)).
- Afrika Ekonomi Topluluğu’nu kuran Anlaşma’nın uygulama sürecini hızlandırmak (Madde 8.(ii)).⁹² Özellikle:
 - Abuja Anlaşması’nın uygulama periyotlarını kısaltmak;
 - Abuja Anlaşması’nda kurulması öngörülen Afrika Merkez Bankası, Afrika Para Birliği, Afrika Mahkemesi ve Pan-Afrika Parlamentosu’nun süratle kurulmasını temin etmek (Parlamento’nun 2000 yılı itibarıyla kurulması hedeflenmiştir);
 - Afrika Ekonomi Topluluğu ve öngörülen Birliğin hedeflerine ulaşmak için Bölgesel Ekonomik Toplulukları, sütunlar olarak güçlendirmek;

⁹⁰ *EAHG/Draft/Decl.(IV) Rev.1 Sirte Declaration, The Organization of African Unity, s. 1.*

⁹¹ *Ibid, s. 2.*

⁹² Afrika Ekonomi Topluluğu’nu Kuran Antlaşma’nın 6. maddesinde (Topluluğun kuruluşu ile ilgili yöntemler belirlenmiştir) Topluluğun 6 aşamada ve 34 yılı aşmayacak bir geçiş sürecinde kurulacağı, her aşamada belirlenmiş faaliyetlerin yerine getirileceği belirtilmektedir. 1’inci aşamanın Antlaşmanın yürürlüğe girişini takiben en fazla 5 yıl, 2’nci aşamanın en fazla 8 yıl, 3’üncü aşamanın en fazla 10 yıl, 4’üncü aşamanın en fazla 2 yıl, 5’inci aşamanın en fazla 4 yıl, 6’ncı aşamanın en fazla 5 yıl sürmesi öngörülmektedir. Madde 6.5’te kümülatif (eklenerek artan) geçiş sürecinin ise Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra 40 yıllık süreyi aşmayacağı ifade edilmektedir (Arslan’ın notu).

- Bakanlar Konseyi'ni, yukarıdaki kararların uygulanması için gerekli tedbirleri almak ve Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi ile Afrika Ekonomi Topluluğu'nu kuran Anlaşma'yı göz önünde bulundurarak Birliğin kurucu yasal metnini oluşturmak için yetkilendirmek.

2.4.7 Lome' Zirvesi - 2000

Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları, 10-12 Temmuz 2000 tarihlerinde Lomé-Togo'da bir araya geldiler. Zirve sonrasında Afrika Birliği ve Pan-Afrika Parlamentosu'nun kurulmasına dair karar alındı.⁹³

Zirvede Afrika Birliği'nin kurulmasına dair Kurucu Yasa (Constitutive Act) taslak olarak kabul edildi (3. madde). Üye devletler, Kurucu Yasa'nın olabildiğince erken bir tarihte imzalanması ve onaylanması için gerekli tedbirleri almaya teşvik edildi (Madde 4). Genel Sekreter, Afrika Ekonomi Topluluğu'nun kurulmasına dair Antlaşma'ya ilişik Pan-Afrika Parlamentosu taslak protokolünün incelenmesi için parlamenterlerle bir toplantı yapmak, bu toplantı sonucunu, gelecek toplantıda onaylanması için Bakanlar Konseyi'ne, kabul edilmesi için de Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu'na sunmakla görevlendirildi (5. madde).

2.4.8 Lusaka Zirvesi - 2001

Afrika Birliği Örgütü Devlet ve Hükümet Başkanları 9-11 Temmuz 2001 tarihlerinde Lusaka-Zambiya'da 37. Olağan toplantılarını gerçekleştirdiler.

Lusaka zirvesi sonunda alınan AHG/Dec.1 (XXXVII) sayılı karar, Afrika Birliği ile ilgili Sirte Zirvesi'nin uygulanmasına dairdir.⁹⁴ Söz konusu Karar 15 maddeden oluşmaktaydı. Kararda üye devletler, Afrika Birliği'nin açılış töreninden önce Kurucu Yasa'yı onaylamaya teşvik ediliyor (2. madde); Afrika Birliği'nin anahtar organlarının Genel Kurul, Yürütme Konseyi, Komisyon ve Daimi Temsilciler olduğu ve Afrika Birliği'nin kuruluşunda bu organlara öncelik verilmesi gereği üzerinde duruluyordu (4. madde). Kararda ayrıca Afrika Birliği'nin bir organı olarak Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasından söz ediliyor, bu bağlamda Genel Sekreter'den, Afrika Birliği

⁹³ AHG/Dec.144 Decision on the Establishment of the African Union And The Pan-African Parliament, The Organization of African Unity.

⁹⁴ Decisions And Declarations, AHG/Dec.1 (XXXVII) Decision on the Implementation of the Sirte Summit Decision on The African Union, The Organization of African Unity, s. 8.

Kurucu Yasası'nın 5 (2) maddesi ile uyumlu olarak Merkezi Organ'ın isminin değiştirilmesi dahil yapısı, prosedürü ve çalışma yöntemlerinin gözden geçirilmesi talep ediliyordu (Madde 8. (a) c).

2.4.9 Durban Zirvesi - 2002

Afrika Birliği Genel Kurulu 1. Olağan oturumunu 9-10 Temmuz 2002 tarihlerinde Durban-Güney Afrika'da gerçekleştirdi. Durban Zirvesi'nde alınan kararlardan ASS/AU/Decl.2.(I) ile Afrika Birliği'nin kuruluşu ile ilgili Durban Deklarasyonu kabul edildi.⁹⁵ Deklarasyon 20 maddeden oluşmaktadır.

Deklarasyonda;

- Devlet ve Hükümet Başkanları, Afrika Birliği Örgütü prensiplerine, hedeflerine, özgürlük, birlik ve kalkınma ideallerine kendilerini daha kararlı bir bağlılıkla tekrar adadıklarını ifade etmektedirler (14. madde).
- Liderler kıtada barış, güvenlik, istikrar, sürdürülebilir kalkınma, demokrasi ve insan haklarının yüceltilmesini hedefleyen Birlik faaliyetlerine üye devletlerin politik ve mali yükümlülüklerini yerine getirerek destek sağlamaları için çağrıda bulunmakta, Afrika Birliği gündemini geliştirmeyi ve kurumlarını ivedilikle oluşturmayı taahhüt etmektedirler (16. madde).
- Afrika Birliği programıyla gençliğin, kadınların, iş dünyasının, parlamento temsilcilerinin ve sivil toplumun Afrika kıtasının yenilenmesinde önemli katkıları olduğu bilinciyle, bu gruplara birlikte çalışma çağrısında bulunmaktadır (18. madde).
- Afrika Birliği hedeflerinin geliştirilmesinde bölgesel ve kıtasal kuruluşlar Afrika'nın partnerleri olarak görülmekte ve bu kuruluşlarla işbirliğinin sürdürülmenin önemi belirtilmektedir (19. madde).
- Kıtanın tarihinde yeni bir döneme girerken, insanların barış ve refah içinde yaşamalarını temin etmek için Birliğin Kurucu Yasası'nda belirtilen hedeflere ve prensiplere bağlı kalınacağı taahhüt edilmektedir (20. madde).

⁹⁵ ASS/AU/Decl.2 (I) *The Durban Declaration in Tribute to the Organization of African Unity and on the Launching of the African Union*, African Union.

2.5 Afrika Birliği'nin Yapısı

Afrika Birliği Kurucu Yasası, 11 Temmuz 2000'de Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu'nun 36. Olağan oturumunda Lome-Togo'da kabul edildi. Kurucu Yasa 33 maddeden oluşmakta;⁹⁶ Afrika Birliği'nin hedeflerini, prensiplerini ve Afrika Birliği'nin kurulacak organları hakkında genel esasları belirlemektedir. Afrika Birliği'ne halen 54 devlet üyedir (EK 5).⁹⁷

Afrika Birliği'nin Hedefleri: ⁹⁸

- Afrika ülkeleri ve Afrika halkları arasında daha büyük birlik ve dayanışmayı sağlamak;
- Üye devletlerin egemenliklerini, bölgesel entegrasyonlarını ve bağımsızlıklarını savunmak;
- Kıtanın politik ve sosyo-ekonomik entegrasyonunu hızlandırmak;
- Afrika kıtasının ve halkların çıkarlarına yönelik konularda Afrika'nın ortak pozisyonunu savunmak;
- Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni dikkate alarak uluslararası işbirliğini teşvik etmek;
- Kıtada barış, güvenlik ve istikrarı desteklemek;
- Demokratik prensipler ve kuruluşları, halkın katılımını ve iyi yönetimi desteklemek;
- Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesi ve diğer ilgili insan hakları belgeleri ile uyumlu olarak insan ve halkların haklarını korumak ve teşvik etmek;
- Kıtanın küresel ekonomi ve uluslararası görüşmelerde hakkı olan rolü oynayabilmesini sağlayacak gerekli koşulları oluşturmak;
- Afrika ekonomilerinin entegrasyonu kadar ekonomik, sosyal ve kültürel seviyelerde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek;
- Afrikalıların yaşam standartlarını yükseltecek insani faaliyetlerin tüm alanlarında işbirliğini desteklemek;
- Birliğin hedeflerine zamanla ulaşmak için mevcut ve gelecekteki Bölgesel ekonomik toplulukların arasındaki politikaları koordine etmek ve uyumlaştırmak;

⁹⁶ *Constitutive Act of the African Union*, African Union.

⁹⁷ "Member States", <http://au.int/en/member_states/countryprofiles> (13.6.2013).

⁹⁸ *Constitutive Act...*, Article 3.

- Özellikle bilim ve teknoloji alanında olmak üzere araştırmaları teşvik ederek kıtanın kalkınmasını geliştirmek;
- Önlenebilecek felaketlerin ortadan kaldırılması ve kıta genelinde sağlığın iyileştirilmesi için ilgili uluslararası partnerlerle birlikte çalışmak.

Afrika Birliği'nin Prensipleri:⁹⁹

- Birliğe üye devletler arasında egemen eşitlik ve dayanışma;
- Bağımsızlıkta belirlenen mevcut sınırlara saygı;
- Birliğin faaliyetlerine Afrika halklarının katılımı;
- Afrika kıtası için Ortak Savunma Politikası oluşturulması;
- Genel Kurul'un kararlaştırabileceği uygun tedbirlerle Birliğe üye devletler arasında çatışmaların barışçıl çözümleri;
- Birliğe üye devletler arasında güç kullanılmasının veya güç kullanılacağına dair tehdidin yasaklanması;
- Herhangi bir üye devlet tarafından diğerinin işişlerine karışılmaması;
- Savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlar gibi önemli durumlarda Genel Kurul'un kararını takiben bir üye devlete Birliğin müdahale hakkı;
- Üye devletlerin barışçıl mevcudiyetleri, barış ve güvenlik ortamında yaşama hakkı;
- Barış ve güvenliğin tesis edilebilmesi için üye devletlerin Birlikten müdahale edilmesini isteme hakkı;
- Birlik çerçevesinde kendine güvenin teşviki;
- Cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi;
- Demokratik prensiplere, insan haklarına, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetime saygı;
- Dengeli ekonomik kalkınmanın temin edilmesi için sosyal adaletin teşviki;
- İnsan yaşamının kutsallığına saygı, politik suikast ve cezalandırma, terorist faaliyetler ile yıkıcı faaliyetlerin reddedilmesi.

Kurucu Yasa'da belirtilen Afrika Birliği organları; Birlik Genel Kurulu; Yürütme Konseyi; Pan-Afrika Parlamentosu; Mahkeme; Komisyon; Daimi Temsilciler Komitesi; Özel Teknik Komiteler; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey ile Mali kuruluşlardır.¹⁰⁰

⁹⁹ Ibid, Article 4.

¹⁰⁰ Ibid, Article 5.

2.5.1 Birlik Genel Kurulu

Genel Kurul, Birliğin en üst organıdır. Devlet ve Hükümet Başkanları veya akredite edilmiş temsilcilerinden oluşan Genel Kurul yılda en az 1 kez olağan, herhangi bir üye devletin talebi ve üye devletlerin 2/3'ünün onayıyla da olağanüstü toplanmaktadır. Genel Kurul Başkanı'nın ofis hizmeti, üye devletler arasında yapılacak görüşmelerden sonra seçilecek Devlet veya Hükümet Başkanı'nın bulunduğu merkezde 1 yılına sürdürülmektedir.¹⁰¹

Genel Kurul kararlarını konsensüs ile, konsensüsün sağlanamaması halinde Birliğe üye devletlerin 2/3 çoğunluğuyla almaktadır. Prosedürle ilgili konularda basit çoğunlukla karar alınmaktadır. Genel Kurul'un herhangi bir toplantısında toplantı nisabı Birliğin toplam üyelerinin 2/3'üdür.

Genel Kurul'un fonksiyonları:¹⁰²

- Birliğin ortak politikalarını belirlemek;
- Birliğin diğer organları tarafından oluşturulan önerileri, raporları almak, değerlendirmek ve bunlar hakkında karar almak;
- Birliğe üyelik taleplerini değerlendirmek;
- Birliğin herhangi bir organını oluşturmak;
- Birliğin kararlarının ve politikalarının uygulanışını izlemek, tüm üye devletlerin bunlara uymasını sağlamak;
- Birlik bütçesini kabul etmek;
- Çatışma, savaş ve diğer acil durumların yönetilmesi ve barışın restorasyonu için Yürütme Konseyi'ne talimat vermek;
- Mahkemenin yargıçlarını atamak ve görev sürelerini sona erdirmek;
- Komisyon Başkanı'nı ve yardımcılarını ve Komisyon Komiserlerini atamak; fonksiyonlarını ve görev sürelerini belirlemektir.

2.5.2 Yürütme Konseyi

Yürütme Konseyi, Bakanlardan veya üye devletlerin hükümetlerinin yetkilendirdiği temsilcilerden oluşur. Genel Kurul'a karşı sorumlu olan Yürütme Konseyi, Genel Kurul tarafından formüle edilen politikaların uygulanması ile ilgilidir.¹⁰³

¹⁰¹ Ibid, Article 6.

¹⁰² Ibid, Article 9.

Yürütme Konseyi kararlarını konsensüs ile, konsensüs sağlanamazsa üye devletlerin 2/3 çoğunluğuyla almaktadır. Prosedürle ilgili konularda ve bir konunun prosedürle ilgili olup olmadığına basit çoğunlukla karar verilmektedir. Yürütme Konseyi'nin herhangi bir toplantısında toplantı nisabı Birliğin toplam üyelerinin 2/3'üdür.¹⁰⁴ Yürütme Konseyi, aşağıdaki alanlarda üye devletlerin ortak çıkarları ile ilgili politikaları koordine etmekte ve kararlar almaktadır:¹⁰⁵

- Dış ticaret;
- Enerji, endüstri ve doğal kaynaklar;
- Yiyecek, tarım ve hayvancılıkla ilgili kaynaklar, çiftlik hayvanları üretimi ve ormancılık;
- Su kaynakları ve sulama;
- Çevrenin korunması, insani yardım faaliyetleri ve afetlere yanıt ve yardım;
- Ulaşım ve iletişim;
- Sigortacılık;
- Eğitim, kültür, sağlık ve insan kaynağının geliştirilmesi;
- Bilim ve teknoloji;
- Uyruk, yerleşme ve göç ile ilgili konular;
- Anne ve çocuk sağlığı dahil sosyal güvenlik, yaşlı ve engellilerle ilgili politikalar;
- Afrika ödülleri ve madalyalarını oluşturmak.

2.5.3 Pan-Afrika Parlamentosu

Pan-Afrika Parlamentosu Afrika halklarının, Afrika kıtasının kalkınma ve ekonomik entegrasyonuna tam katılımını sağlamak için tesis edildi.¹⁰⁶ Afrika Birliği'nin yasama organı olan Pan-Afrika Parlamentosu, 18 Mart 2004'de ilk toplantısını yaptı. Pan-Afrika Parlamentosu başlangıçta Addis-Ababa'da olmasına rağmen halen Midrand-Güney Afrika'da çalışmalarını sürdürmektedir.

Pan-Afrika Parlamento Başkanı'nın dört yardımcısı bulunmaktadır. Başkan ve yardımcıları ülkelerinin bulunduğu bölgeleri; Kuzey, Doğu, Güney, Batı ve Orta Afrika'yı

¹⁰³ "Executive Council", <<http://au.int/en/organs/council>> (15.6.2013)

¹⁰⁴ *Constitutive Act...*, Article 11.

¹⁰⁵ *Ibid*, Article 13.

¹⁰⁶ *Ibid*, Article 17.

temsil etmektedirler.¹⁰⁷ Afrika Parlamentosu'na 47 Afrika devleti üyedir, Parlamento'da her devlet 5 üye ile temsil edilmektedir.¹⁰⁸ Her üye devletin bir oyu vardır. Kararlar konsensüs ile, konsensüs sağlanamazsa mevcut üyelerin 2/3'ünün çoğunluğu ile alınmaktadır. Bir konunun prosedürle ilgili olup olmadığı dahil prosedür ile ilgili konularda mevcut üyelerin basit çoğunluğu ile karar alınmaktadır. Oyların eşit olması halinde Başkanlığı yürüten üyenin oyu sonucu belirlemektedir.¹⁰⁹

2.5.4 Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Mahkemesi

Mahkeme, Afrika Birliği Örgütü'ne üye devletler tarafından 1998'de kabul edilen Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesi'ne Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Mahkemesi'nin Kurulmasına Dair Protokol'ün (Protocol to the African Charter on Human And Peoples' Rights on the Establishment of an African Court on Human And Peoples' Rights) 1. maddesi ile kurulmuştur. Protokol, 15 üye devletin onayından sonra 25 Ocak 2004'de yürürlüğe girmiştir. Halen 26 devlet protokolü onaylamıştır. Bunlar: Burkina Faso, Burundi, Cezayir, Fildişi Sahilleri, Gabon, Gambiya, Gana, Güney Afrika, Kenya, Komor Adaları, Kongo, Lesotho, Libya, Malawi, Mali, Mauritius, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Ruanda, Senegal, Tanzania, Togo, Tunus ve Uganda'dır.¹¹⁰

Mahkeme 11 yargıçtan oluşmaktadır. Yargıçlar, ülkeleri tarafından aday gösterildikten sonra 6 veya 4 yıllık süreler için seçilmektedirler. Mahkeme üyesi yargıçların ikinci kez seçilmeleri mümkündür. Yargıçlar, 2 yıl süre için kendi aralarından bir başkan ve başkan yardımcısı seçmektedirler. Başkan sürekli, diğer 10 yargıç kısmi zamanlı olarak çalışmaktadır.¹¹¹

Mahkeme, Protokolün 5 ve 33. maddelerine göre Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Komisyonu ya da Afrika Hükümetlerarası Kuruluşlar Protokolü'ne taraf devletlerce bildirilen şikayetleri veya müracaatları almaktadır. Ekim 2012 tarihi itibarıyla Mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiklerine dair deklarasyonda bulunan devletler:

¹⁰⁷ "Overview of the Pan-African Parliament".

<http://www.pan-africanparliament.org/AboutPAP_GeneralOverview.aspx> (12.6.2013)

¹⁰⁸ "FAQ", Pan-African Parliament".

<http://www.pan-africanparliament.org/FAQ_DisplayFAQ.aspx> (12.6.2013)

¹⁰⁹ Ibid

¹¹⁰ "The African Court on Human and Peoples' Rights", <<http://au.int/en/organs/cj>> (12.06.2013)

¹¹¹ Ibid

Burkina Faso, Gana, Malawi, Mali ve Tanzanya'dır.¹¹² Mahkemenin kararları bağlayıcıdır. Afrika Mahkemesi halen Arusha-Tanzanya'da çalışmalarını sürdürmektedir.

2.5.5 Komisyon

Birlik Sekreteryası'nı oluşturacak bir Birlik Komisyonu'nun kurulması öngörülmüştür. Komisyon Başkan (Chairman), yardımcısı/yardımcıları ve Komiserlerden oluşmakta, Komisyonun çalışmasına yeterli sayıda memur yardımcı olmaktadır. Komisyonun kuralları, fonksiyonları ve yapısı Genel Kurul tarafından kararlaştırılmaktadır.¹¹³

Komisyonunda halen Başkan, Başkan Yardımcısı ve 8 Komiser ve yeterli sayıda memur görev yapmaktadır. Komisyon, Barış ve Güvenlik; Politik İşler; Ticaret ve Endüstri; Altyapı ve Enerji; Sosyal İşler; Kırsal Ekonomi ve Tarım; İnsan Kaynakları; Bilim, Teknoloji ve Ekonomik İşler alanında faaliyet göstermektedir. Komisyonun misyonu; "Afrika vatandaşları, Bölgesel ekonomik topluluklar ve Afrika Birliği üye devletleri arasında yakın işbirliği ile Afrika'nın entegrasyonu ve kalkınma sürecini yürüten etkili ve değer katan bir kurum olmak"¹¹⁴ ifadesiyle belirlenmiştir.

2.5.6 Daimi Temsilciler Komitesi

Üye devletlerin daimi temsilcilerinden ya da diğer tam yetkili görevlilerinden oluşacak bir Daimi Temsilciler Komitesi kurulmuştur. Daimi Temsilciler Komitesi, Yürütme Konseyi'nin işlerini hazırlamakta ve Yürütme Konseyi'nin talimatlarına göre faaliyet göstermektedir. Gerekli olduğunda alt komiteler ya da çalışma grupları kurulabilecektir.¹¹⁵

2.5.7 Özel Teknik Komiteler

Afrika Birliği bünyesinde halen Yürütme Konseyi'ne karşı sorumlu olarak yedi komite faaliyetlerini sürdürmektedir.¹¹⁶

¹¹² "African Court in Brief".

<<http://www.african-court.org/en/index.php/about-the-court/brief-history>> (12.06.2013)

¹¹³ *Constitutive Act...*, Article 20.

¹¹⁴ "Commission" <<http://au.int/en/commission>> (12.6.2013)

¹¹⁵ *Constitutive Act...*, Article 21.

¹¹⁶ *Ibid*, Article 14.

- Kırsal Ekonomi ve Tarımsal Konulara İlişkin Komite;
- Para ve Finansal İşlemler Komitesi;
- Ticaret, Gümrük ve Göç Komitesi;
- Endüstri, Bilim ve Teknoloji, Enerji, Doğal Kaynaklar ve Çevre Komitesi;
- Ulaşım, İletişim ve Turizm Komitesi;
- Sağlık ve Sosyal İşler Komitesi;
- Eğitim, Kültür ve İnsan Kaynakları Komitesi.

Gerekli görüldüğünde Genel Kurul mevcut komiteleri yeniden yapılandırabilir ya da diğer komiteleri kurabilir. Özel teknik komiteler Bakanlardan veya komitelerin ilgilendiği alanlardaki kıdemli memurlardan oluşmaktadır.

2.5.8 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey

Afrika Birliği Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konseyi (The Economic, Social and Cultural Council of the African Union-ECOSOCC), Birliğe üye devletlerin farklı sosyal ve profesyonel gruplarından oluşan bir tavsiye organıdır. Konsey'in fonksiyonları, gücü, oluşumu ve organizasyonu Genel Kurul tarafından belirlenmektedir.¹¹⁷

ECOSOCC'un belirgin karakteri, Birliğin prensiplerine, politikalarına ve programlarına katkıda bulunmak için Afrika hükümetleri ile ortaklık içinde Afrika sivil toplumuna kıtanın geleceği için aktif rol oynama fırsatı vermesidir.¹¹⁸ Sivil toplum kuruluşları aşağıdakilerden oluşmasına rağmen bunlarla sınırlı değildir:¹¹⁹

- Kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlılar, engellilerden oluşan sosyal gruplar;
- Sanatçılar, hukukçular, sosyal bilimciler, akademisyenler, mühendisler, sağlık çalışanları, medya, öğretmenler, spor birlikleri, iş kuruluşları, ticaret odaları, işçiler, işverenler, endüstri ve tarımsal alanda faaliyet gösterenler;
- Hükümet dışı kuruluşlar, topluluk tabanlı kuruluşlar ve gönüllüler;
- Kültürel kuruluşlar.

¹¹⁷ Ibid, Article 22.

¹¹⁸ "The Economic, Social and Cultural Council of the African Union-ECOSOCC".

<<http://pages.au.int/ECOSOCC/about?q=ECOSOCC/about>> (12.6.2013)

¹¹⁹ "Composition" <<http://pages.au.int/ECOSOCC/composition>> (12.6.2013)

2.5.9 Finansal Kuruluşlar

Birlik, kuralları ilgili prokollerde belirlenen üç finansal kuruluşa sahiptir: ¹²⁰

- Afrika Merkez Bankası;
- Afrika Para Fonu;
- Afrika Yatırım Bankası.

Merkezi Abuja-Nijerya Cumhuriyeti'nde bulunan Afrika Merkez Bankası, Afrika'daki ekonomik entegrasyonu hızlandırmak için Afrika para birimini oluşturmayı ve genel para politikasını belirlemeyi öngörmektedir. Afrika Merkez Bankası'nın hedefleri:¹²¹

- Sürekli bir kurum olarak uluslararası parasal işbirliğini teşvik etmek;
- Değişim oranlarında istikrarı teşvik etmek ve rekabetçi değişim oranlarından kaçınmak;
- Dünya ticaretindeki büyümeyi engelleyen dış ticaret sınırlamalarını ortadan kaldırmak ve üye ülkeler arasındaki işlemlerde çok taraflı ödemeler sistemini oluşturmaya yardım etmektir.

Daha geniş parasal entegrasyon ve ticari sınırlamaların ortadan kaldırılmasıyla Afrika ekonomilerinin bütünleşmesini öngören Afrika Para Fonu Yaoundé-Kamerun Cumhuriyeti'nde faaliyetlerini sürdürmektedir. Afrika Para Fonu'nun temel hedefleri: ¹²²

- Birliğe üye devletlere mali yardım sağlamak;
- Kıta içinde makro-ekonomik girişimlerde bulunmak;
- Ülkelerdeki para otoriteleri arasındaki işbirliğini teşvik etmek ve üye devletlerin para politikalarını koordine etmek ve
- Üye ülkeler arasında sermaye akışını teşvik etmektir.

Merkezi Tripoli-Libya'da bulunan Afrika Yatırım Bankası, Afrika Birliği hedeflerine uygun olarak Afrika'daki ekonomik entegrasyonu hızlandırmak ve ekonomik büyümeyi desteklemek hedefine yönelik olarak kurulmuştur. Bu hedefe ulaşmak için Afrika Yatırım Bankası aşağıdaki faaliyetleri yürütmektedir:¹²³

- Afrika Birliği üye devletlerinin bölgesel entegrasyonunu geliştirmeye yönelik kamu ve özel sektör yatırımlarını desteklemek;

¹²⁰ *Constitutive Act...*, Article 19.

¹²¹ "Financial Institutions". <<http://au.int/en/organs/fi>> (12.6.2013)

¹²² Ibid

¹²³ Ibid

- Altyapı ve kırsal kesimdeki faaliyetlerin modernleştirilmesi ile özel sektörün güçlendirilmesine katkıda bulunan yatırım projelerinin uygulanması için mevcut kaynakları kullanmak;
- Afrika ülkelerindeki yatırım projelerinin finansmanı için Afrika içinden ve dışından kaynakları harekete geçirmek;
- Yatırım projelerinin hazırlığı, finansmanı ve gerçekleştirilmesi için Afrika ülkelerinde gerekli olabilecek teknik desteği sağlamak.

2.5.10 Barış ve Güvenlik Konseyi

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi ile ilgili protokol, 26 Aralık 2003'de yürürlüğe girdi. Barış ve Güvenlik Konseyi, 15 üye devlet temsilcilerinden oluşmaktadır. Konsey soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlarda sorumluluğunu yerine getirmek, barışı koruma ve acil müdahale misyonlarını harekete geçirmek için 5 Afrikalı şahsiyetten oluşan Akil İnsanlar Heyeti (Panel of the Wise) ile fikir alışverişinde bulunabilmektedir.¹²⁴

Barış ve Güvenlik Konseyi'nin fonksiyonları:

- Afrika'da barış, güvenlik ve istikrarın teşvik edilmesi;
- Önleyici diplomasi ve barışın tesisi;
- Afetleri ve insani yardım faaliyetlerini yönetme;
- Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından 1993'de Tunus Zirvesi'nde çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve düzenlenmesi için oluşturulan mekanizmanın Merkezi Organı'nın yerine geçmesi öngörülmüştür.

2.5.11 Afrika Birliği Uluslararası Hukuk Komisyonu

Afrika Birliği Uluslararası Hukuk Komisyonu Statüsü (Statute of the African Union Commission on International Law (AUCIL)) 2009 yılında yürürlüğe girdi.¹²⁵ AUCIL, Birliğin bir tavsiye organı olarak Kurucu Yasa'nın madde 5 (2)'sine uygun olarak oluşturulmuştur. AUCIL, üye devletlerin uyruklarında olan ve uluslararası hukuk alanında yeterlilikleri bilinen 11 üyeden oluşmaktadır. Üyeler, kendilerini temsilen görev

¹²⁴ "Peace and Security Council-PSC". <<http://au.int/en/organs/psc>> (12.6.2013)

¹²⁵ *Statute of the African Union Commission on International Law (AUCIL)*, EX.CL/478 (XIV) a, African Union Executive Council s. 10.

yapmaktadırlar. Komisyonunda aynı ülkeden 2 üye olamaz. Komisyonun oluşumu; eşit coğrafi temsil, kıtanın yasal sistemleri ve eşit cinsiyet temsilini yansıtmak zorundadır.

Komisyonun yapısı:¹²⁶

- Kurul(Pleanary)
- Büro,
- Özel Rapörtör(ler),
- Çalışma Grubu(Grupları)
- Hazırlık Komite(leri)
- Sekreterlik

Komisyonun amaçları:¹²⁷

- Afrika kıtasında uluslararası hukuk ile ilgili gelişme ve kodifikasyon konusunda sorumluluk üstlenmek;
- Uluslararası hukukun gelişmesi ve kodifikasyonun yerleşmesi ile ilgili olarak Devletlerde ortaya çıkan uygulamaların analizi ve formülasyonu, örnek kuralları ve taslak çerçeve anlaşmalarını önermek;
- Mevcut anlaşmaların yeniden gözden geçirilmesine yardımcı olmak, yeni anlaşma gereken alanları belirlemek ve bunlar için taslak hazırlamak;
- Birlik ve üye devletlerle ilgili yasal konularda çalışmak;
- Gerekli olduğunda, Birlik ve organlarına saygı, çatışmaların barışçıl çözümü, uluslararası hukukun prensiplerine saygıyı teşvik eden anlayışla uluslararası hukukla ilgili literatürün öğretilmesi, basımı ve dağıtımını desteklemektir.

Komisyon, yılda 2 kez olağan toplanacak, her toplantının süresi 21 günü geçmeyecektir. Komisyon, Komisyon Başkanı'nın veya üyelerinin 2/3'ünün talebi ile 14 günü geçmemek üzere olağanüstü toplanabilir.¹²⁸ Komisyon, konsensüs ile, konsensüs sağlanamaması halinde mevcut üyelerin 2/3'ünün çoğunluğuyla karar alır. Prosedürle ilgili konularda Komisyonun mevcut üyelerinin basit çoğunluğu ile karar alınmaktadır. Bir konunun prosedürle ilgili olup olmadığına Komisyonun mevcut üyelerinin basit çoğunluğu ile karar verilir.¹²⁹

¹²⁶ *Rules of Procedure of the African Union Commission on International Law, AUCIL/Legal/ Doc.4(III), African Union, Rule 5, s. 2, 23 March-1 April 2011.*

¹²⁷ *Statute of the African...*, Article 4.

¹²⁸ *Rules of Procedure...*, Rule 2, s. 1.

¹²⁹ *Ibid*, Rule 14, s. 7.

2.5.12 Yozlaşmaya Karşı Tavsiye Kurulu

Afrika Birliği Yozlaşmayı Önleme ve Yozlaşmaya Karşı Mücadele Konvansiyonu (African Union Convention on Preventing and Combating Corruption) 11 Temmuz 2003'de Afrika Birliği Genel Kurulu tarafından Maputo'da kabul edildi.¹³⁰

Konvansiyon'un 22. maddesinde Birlik bünyesinde yozlaşmaya karşı bir tavsiye kurulu oluşturulacağı belirtilmektedir. Kurul Yürütme Konseyi tarafından, üye devletlerce önerilecek isimler arasından seçilen 11 kişiden oluşmaktadır. Yürütme Konseyi, seçimlerde eşit coğrafi temsil ve yeterli cinsiyet temsilini sağlayacaktır. Tavsiye Kurulu'na seçilenler kendilerini temsilen görev yapmaktadırlar. Tavsiye Kurulu'nun görevleri:¹³¹

- Kıtada yozlaşmaya karşı uygulanacak tedbirlerin kabul ve uygulanmasını teşvik etmek;
- Yozlaşma kapsamına girecek suçlarla ilgili bilgileri toplamak ve dokümantasyonunu sağlamak;
- Afrika'da bozulmanın nedenlerinin analizi için metotlar geliştirmek, bozulmanın olumsuz etkileri hakkında halkı bilinçlendirmek ve bilgiler yaymak;
- Devletlerin iç hukuklarında bozulma ile ilgili suçların nasıl üstesinden gelineceğine dair hükümlere tavsiyelerde bulunmak;
- Afrika'da faaliyette bulunan çok uluslu şirketlerin davranışlarını analiz etmek, bilgi toplamak ve ulusal otoriteleri bilgilendirmek;
- Uyumlaştırılmış kamusal davranış ilkelerini geliştirmek ve teşvik etmek;
- Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Komisyonu, Afrika sivil toplumu, hükümetler, hükümetlerarası ve hükümet dışı kuruluşlarla bozulma ve ilgili suçlarla mücadelede işbirliği yapmak;
- Yürütme Konseyi'ne, Konvansiyon'un uygulanması ile ilgili olarak her devletin sağladığı gelişme hakkında rapor sunmak;
- Afrika Birliği'nin politik organları tarafından bozulma ve ilgili diğer suçlara ilişkin verilebilecek diğer görevleri yerine getirmektir.

¹³⁰ *African Union Convention on Preventing and Combating Corruption*, African Union, s. 28.

¹³¹ *Ibid*, Article 22. 5, s. 23.

BÖLÜM III

AFRİKA'DA BARIŞ VE GÜVENLİĞİN İNŞASI

Güvenlik, “tehditlerin yokluğu” anlamına gelmektedir. Bu tanım, öznenin varlığı (biri ya da bir şey tehdit altındadır), yaklaşan ya da fiili bir tehlike ve zararlı olasılıklardan kaçınmak için istek olarak bileşenlerine ayrılmaktadır.¹ Afrika, güvenlik bağlamında bu çalışmanın öznesini oluştururken, silahlı çatışmalar süregelen bir tehlike, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi ise, çatışmaların zararlı olasılıklarından kaçınmak için kıtadaki devletlerin bir araya gelerek oluşturdukları Afrika Birliği Örgütü'nün/Afrika Birliği'nin isteğini ifade etmektedir.

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisine, Afrika'nın entegrasyon sürecinde kıtada güvenliğin sağlanmasına yönelik gelişmelerin sonucunda ulaşılmıştır. Bu süreçte oluşturulan Afrika Birliği Örgütü ve ardılı Afrika Birliği'nin güvenlik algılamaları ve yapılanmalarında farklılık görülmektedir. İlave olarak, Afrika Birliği Örgütü'nün hukuki olarak varlığını sürdürdüğü 39 yıl içinde güvenliğin sağlanmasına yönelik yapılanma değişikliği, örgütün güvenlik boyutunun iki ayrı dönemde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Afrika Birliği ise 2002'den bu yana Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol ve Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası Deklarasyonu ile barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisini geliştirmiştir.

Bu bölümde, sırasıyla Afrika Birliği Örgütü ve Afrika Birliği'nin güvenliğin sağlanmasına yönelik yapılanmaları ve yaklaşımları incelenecek, ulaşılan bulgulardan yararlanılarak her iki örgüt ayrı değerlendirilecektir.

3.1 Afrika Birliği Örgütü'nün Güvenlik Boyutu

Afrika'nın kaderi sömürgeci güçler tarafından 1885'de Berlin'de gerçekleştirilen kongrede belirlendi. Bu kongrede sömürgeci güçler Afrika kıtasını bölgesel birlikler halinde bölmeye karar verdiler. Birçok devlet ve topluluk rastgele bölünürken bazı birbiriyle ilgisiz bölgeler ve topluluklar da rastgele birleştirildi (Örnek olarak; Somali halkı Kenya, Somali ve Etiyopya arasında, Ewe'ler Dahomey (şimdiki Benin), Togo ve Gana

¹ Ken Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı, Küre yayımları*, (çev. Çağdaş Güngör), İstanbul Ağustos 2012, s. 127.

arasında bölündüler²). Bu durum, sömürge dönemi sonrasında Afrika'da karşılaşılan çatışmaların en önemli nedeni oldu. 1963'de kurulan Afrika Birliği Örgütü, bu kaotik ortamda mevcut sınırları olduğu gibi kabul ederek, üye devletlerin sınırları güç kullanarak değiştirmeye çalışmamaları gerektiğini deklare etti. Bu yaklaşım, devletlerarasında çıkabilecek çatışmalardan kaçınılmasına yardımcı olurken Afrika'da ulus devlet inşa sürecini oldukça yavaşlattı.³

Afrika Birliği Örgütü'nün güvenlik boyutu, farklı anlayış ve yapılanmadan dolayı iki ayrı dönem halinde incelemeyi gerektirmektedir: i)1963-1992 Dönemi (Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluşundan Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının oluşturulmasına kadar geçen yaklaşık 30 yıllık dönem) ii)1993-2000 Dönemi (Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının oluşturulmasından Afrika Birliği'nin kurulmasına dair Kurucu Yasa'nın (Constitutive Act) taslak olarak kabul edildiği 2000'de gerçekleştirilen Lome' Zirvesi'ne kadar geçen 7 yıllık dönem)

Afrika Birliği Örgütü'nün güvenliğe yönelik yapılanması bağlamında ilk dönemde sahip olduğu iki komisyon öne çıkmaktadır: Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu (Commission of Mediation, Conciliation and Arbitration) ve Savunma Komisyonu (Defense Commission).

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Soğuk Savaşın sona ermesi Afrika'da daha çok marjinalleşme ve parçalanmanın görüldüğü bir uluslararası ortam yarattı. Değişen uluslararası düzen ve ortamın koşullarına yönelik bir çaba olarak 1993 Kahire Deklarasyonu ile Afrika Birliği Örgütü Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının oluşturulması,⁴ ikinci dönemde Afrika Birliği Örgütü güvenlik boyutunda kolektif savunmaya yönelik olarak yetersiz olsa da bir değişim sağladı.

² P.Mweti Munya, "The Organization of African Unity and Its Role in Regional Conflict Resolution and Dispute Settlement: A Critical Evaluation", *Boston College Third World Law Journal*, Volume: 19, Issue 2, 1999, s. 554.

³ Hassan Nafaa, *The OAU Mechanism for Conflict Resolution: Opportunities and Constraints In a New World Order*, Bureau of International Cooperation, Hongkong Maco and Taiwan Academic Affairs Office Chinese Academy of Social Sciences, 2003.

<http://bic.cass.cn/english/infoShow/Arcitle_Show_Conference_Show.asp?ID=352&Title&strNavigation=Home-%3EForum&BigClassID=4&SmallClassID=11> (01.06.2013)

⁴ Hassan Nafaa, *The OAU Mechanism...*

3.1.1 1963-1992 Dönemi

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi üye devletlerin görüşme, arabuluculuk, uzlaştırma ve tahkim yöntemlerini kullanarak, sorunlarını barışçıl yöntemlerle çözmelerini öngörüyordu.⁵ Bu dönemde Afrika Birliği Örgütü, barış ve güvenliğe yönelik sorunların çözümü için Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu'nun yanı sıra Savunma Komisyonu'nu oluşturdu.

Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin 19. maddesi kapsamında kuruldu. Bu madde daha sonra 33 devletin onaylaması ile Temmuz 1964'de Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Protokolü ile detaylandırıldı.⁶ Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu ile ilgili Protokol, Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin tamamlayıcı bir parçasıydı. Protokol, anlaşmazlıkların tiplerini tanımlayan ve barışçıl çözümlenmesi için detayları açıklayan altı bölümden oluşmaktaydı.⁷ Protokole göre tüm Afrika Birliği Örgütü üyesi devletler protokole taraf olmak zorundaydılar. Ülkelerin protokole rezerv koymalarına izin verilmedi. Komisyon, üye ülkelerin gösterdikleri adaylar arasından Genel Kurul tarafından seçilen 21 üyeden oluşmaktaydı, iki üyenin aynı ülkeden olması mümkün değildi. Komisyonun görev süresi beş yıldır ve üyelerin tekrar seçilmesi mümkündür.⁸ Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu, Genel Kurul tarafından Komisyonun diğer üyeleri arasından beş yıl süre ile seçilen bir başkan ve iki başkan yardımcısı tarafından yönetiliyordu. Bu üç görevli, Komisyon Bürosu'nu oluşturuyorlar ve diğer üyeler kısmi zamanlı (part-time) çalışırken bunlar tam zamanlı olarak görev yapıyorlardı.⁹ Komisyonun ilk üyeleri 1968'de Cezayir'de düzenlenen Afrika Birliği Örgütü Zirvesi'nde seçildi.¹⁰

⁵ *Charter of the Organisation of African Unity*, The Organization of African Unity, Article III, 25 May 1963,

⁶ John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role of the Organization of African Unity(OAU) in Conflict Resolution in Africa*, submitted in accordance with the requirements for the degree of Doctor of Literature and Philosophy in the subject International Politics at the University of South Africa, s. 172, February 2008.

⁷ P.Mweti Munya, *The Organization of...*, s. 548.

⁸ John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role...*, s. 172.

⁹ P.Mweti Munya, *The Organization of...*, s. 548.

¹⁰ Edmund Amarkwei Foley, *Taking a critical Look at Conflict and Human Rights from the Organization of African Unity to the African Union*, a Dissertation submitted to the Faculty of Law the University of Pretoria, in partial fulfilment of the requirements for the degree of master of laws (LLM) in human rights and democratisation in Africa, Department of Political Science, School of Humanities and Social Sciences, American University in Cairo, Egypt 31 October 2004, s. 15.

Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu'nun temel görevi¹¹ Devletlerarasındaki tartışmaları dinlemek ve barışçıl yöntemlerle çözmektir. Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi iç sorun olarak gördüğünden dolayı ülke içi çatışmalar, Komisyon'un yetki alanının dışında tutuldu. Komisyon, devletlerarası tartışmalarda yargı yetkisi olduğunda anlaşmazlığa taraf olanlarca yetkilendirilmesi, Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu ve Bakanlar Konseyi'nin rızası ile anlaşmazlığa müdahil olabilirdi. Diğer bir anlatımla, acil müdahaleyi gerektiren sınır çatışmaları gibi yoğun devletlerarası çatışmalarda dahi Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, çatışmaya taraf olanların onayı ve Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu'nun izni olmaksızın üye ülkelerin müdahalelerini yasaklıyordu.

Komisyonun olduğu dönemde (1964-1993) üye ülkeler, çatışma çözümünde özel temsilcilerin gönderilmesi, yaşlılar komitesi oluşturulması gibi resmi olmayan yöntemleri tercih ettiler; liderler birçok durumda, bireysel olarak ülkeler arasında arabuluculuk inisiyatifi üstlendiler. Afrika Birliği Örgütü'ne üye devletlerin isteksizliği, çatışmaların çözümünde Komisyonun etkisini oldukça zayıflattı. Ülkelerin isteksizliğinin çeşitli nedenleri vardı:¹²

- İlk olarak, Komisyonun görev talimatı, fonksiyonları ve görevleri üye devletler tarafından farklı yorumlandı. Bazı ülkeler, Komisyonun fonksiyonları ile ilgili olarak, kendi yorumları çıkarlarına uygun geldiği sürece kendilerini tek tip yorumlamaya zorunlu hissetmediler.
- İkincisi, Komisyonun yasal olan yapısı üye ülkeleri anlaşmazlıkları Komisyona sunmaktan kaçınmaya yöneltti. Üye ülkeler, çatışmaların çözümünde yasal ve/veya bağlayıcı kuralları olmayan özel amaçla geçici olarak oluşturulmuş yapıları tercih ettiler. Afrika Birliği Örgütü liderlerinin çoğunluğu tahkim gibi yasal mekanizmalardan daha çok, anlaşmazlığa taraf olanlarla resmi olmayan direk irtibat kurmak gibi politik mekanizmaların kullanılmasında kendilerini daha rahat hissediyorlardı.
- Üçüncü olarak, tahkim süreci ulusal egemenlik konusuna değindiğinde hassasiyet oluşuyordu. Devletlerarası tartışmaların yasal yöntemlerle çözülmesinin benimsenmesi, üye ülkeleri, Komisyonun yargı kararını kabul etmeye zorluyordu.

¹¹ John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role...*, s. 173.

¹² *Ibid*, s. 211.

- Dördüncüsü, Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, kuruluşun sekretaryasının üye ülkeler arasındaki arabuluculuk sürecine dâhil olmasını sınırlıyordu. Bu sınırlama, üye devletleri arabuluculuk sürecinden çekilmekten vazgeçirme konusunda Genel Sekreter'in girişimlerini zayıflatıyordu. Herhangi bir anlaşmazlıkta Afrika Birliği Örgütü arabulucusunun rolü, tartışma taraflarının iyi niyeti ve esnekliğiyle belirleniyordu.
- Beşincisi, kısıtlamalar Genel Sekreteri Komisyonun çalışmalarına karışmamaya yöneltti. Çatışma çözümü durumlarında sekretaryanın rolü minimize edildiğinden bu durum Genel Sekreter'in süreçte yapıcı rol oynamasını engelledi.
- Son olarak, Afrika Birliği Örgütü'ne üye devletlerarasındaki ilişkiler, Sözleşme'nin üye devletlerin iç işlerine karışmayı yasaklayan madde 3 (2)'si ile belirlenmişti. Bu madde, Afrika Birliği Örgütü'nü üye devletlerin iç anlaşmazlıklarına karışmasını yasaklıyordu. Bu durum, Afrika Birliği Örgütü'nün ülke içi çatışmalarla ilgilenmesini güçleştiriyordu. Zamanla bu madde, daha etkili çatışma çözümü mekanizması oluşturarak, üye devletlerarasındaki çatışmaların çözümü ve Afrika içi ilişkilerin düzenlenmesinde Afrika Birliği Örgütü'nün rolünü daha da güçlendirmeyi hedefleyen reformistlerin girişimleri önündeki en büyük engel oldu.

Savunma Komisyonu ise Afrika Birliği Sözleşmesi'nin 11(1) maddesinin c paragrafı gereği 5 (beş) özel komisyondan biri olarak Afrika Birliği Örgütü'nün temel amaçlarından biri olan üye devletlerin bağımsızlıkları, bölgesel entegrasyonu ve egemenliklerinin savunulmasına yönelik oluşturuldu.¹³ Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi XXI. madde, özel komisyonların ilgili bakanlardan, diğer bakanlardan veya üye devletlerin hükümetleri tarafından tam yetkili olarak görevlendirilen temsilcilerden oluşmasını öngörüyordu. Afrika Birliği Örgütü Savunma Komisyonu ilk toplantısını Kasım 1963'de Akra-Gana'da yaptı.¹⁴

Savunma Komisyonu, Afrika Birliği Örgütü içinde hiçbir zaman kurumsal olarak çalışan bir organ olarak görülmedi. Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluşundan itibaren farklı ülkeler tarafından, Komisyonun yerine bir başkasının kurulması ya da gerçekten çalışan ve askeri müdahale ve/veya zorlama yöntemlerinin operasyonel mekanizmasına da dönüşmesi öngörülen öneriler yapıldı. Bunlar: Gana tarafından 1963'te önerilen Afrika Yüksek

¹³ Hassan Nafaa, *The OAU Mechanism...*

¹⁴ Girmachew Alemu Aneme, "The African Standby Force: major issues under Mission Scenario Six", *Political Perspectives 2008*, Vol 2 (1), Faculty of Law, University of Oslo, s. 2.

Komutanlığı'nın (African High Command) kurulması, Sierra Leone tarafından 1965'de önerilen Afrika Savunma Kuruluşu (African Defense Organization), Nijerya tarafından 1972'de önerilen Afrika Görev Gücü'dür (African Task Force). Bu kapsamda Bakanlar Konseyi, Savunma Komisyonu'nu Pan-Afrika Askeri Gücü'nün (Pan-African Military Force) kurulması olasılığını ciddi olarak düşünmeye yönlendirdi. Bakanlar Konseyi, 1979'da böyle bir oluşumun kesinlikle bir ihtiyaç olduğunu kabul ederek, bir proje olarak Afrika Birliği Örgütü Savunma Gücü'nün (OAU Defence Force) kurulmasına yönelik kapsamlı tartışmalar yaptı. Bir başka önemli inisiyatif, 1980'lerin başında Sierra Leone tarafından gündeme getirilen ve 25 üyeden oluşan Afrika Güvenlik Konseyi'nin oluşturulmasıydı.¹⁵ Bu önerilerin ya da inisiyatiflerin hiçbiri, üye devletler tarafından kabul edilmedi. Afrika devletlerinin çoğunluğu, bu inisiyatiflerin arkasındaki motivasyon ve düşüncelerin kaynağından dolayı tereddüt göstererek önerileri gereğinden fazla tutkulu ya da gerçeklerden uzak gördü.

Afrika Birliği Örgütü, kuruluşundan itibaren ilk 30 yıllık süre içinde Afrika'da bağımsızlık mücadelesi, iç savaş, devletlerarası savaş dâhil birçok silahlı çatışma ile karşılaştı. Bu dönemde Nijerya, Çad, Liberya, Sierra Leone ve Somali'de önemli çatışmalar; Zimbabwe, Namibya ve Portekiz'in önceki kolonileri Angola ile Mozambik'de bağımsızlık mücadeleleri ve devamında iç savaşlar; Güney Afrika'da ırk ayrımı (apartheid) rejimini sona erdirmeye yönelik çatışmalar yaşandı.¹⁶

Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika'nın genç devletlerinin karşılaştığı en önemli sorunlar; sömürge döneminde rastgele çizilen sınırların tespiti ve ulus inşasında karşılaşılan güçlüklerdi. Bu tür anlaşmazlıklarda Afrika Birliği Örgütü önemli sayılabilecek bazı başarılar elde etti. Örgüt, 1960 ve 1970'lerde Cezayir ve Fas, Mali ve Yukarı Volta (günümüzde Burkina Faso), Somali ve Kenya ile Etiyopya ve Somali arasındaki sınır anlaşmazlıklarının çözümünde başarılı oldu.¹⁷ Afrika Birliği Örgütü, kıtadaki sömürgeciliğin sona ermesinde de önemli rol oynadı. Portekiz sömürge imparatorluğunun çöküşü ve Angola, Mozambik, Cape Verde, Gine Bissau, Sao Tome ve Principe'nin 1970'lerin sonlarındaki bağımsızlıklarının ardından Afrika Birliği Örgütü, dikkatini Afrika'nın güneyine, sömürgeciliğin kalıntılarının ortadan kaldırılmasına yöneltti. BM ile birlikte hareket eden Afrika Birliği Örgütü, bu bölgede harekete geçmesi

¹⁵ Hassan Nafaa, *The OAU Mechanism...*

¹⁶ Monde Muyangwa, Margaret A. Vogt, *An Assessment of the OAU Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution, 1993-2000*, International Peace Academy, New York November 2000, s. 5.

¹⁷ Ibid

için uluslararası toplum üzerinde baskı uyguladı. BM, Zimbabwe (1980’de bağımsızlığını kazandı), Namibya (1990’da Güney Afrika’dan self-determinasyon elde etti) ve Güney Afrika’nın (1994’de çoğunluk yönetimi ele geçirdi) bağımsızlık mücadelelerini destekledi. Afrika Birliği Örgütü, İspanya’nın çekilmesinden sonra Fas tarafından işgal edilen Batı Sahra’da 1976’da ortaya çıkan Fas ve POLISARIO Cephesi arasında süregelen mücadelede aktif pozisyonunu muhafaza etti. Afrika Birliği Örgütü’nün bu sorunun çözülmesine yönelik en önemli katkısı, çatışmaların araştırılması için 1978’de geçici olarak Akil İnsanlar Komitesi’ni (Wise Men’s Committee) oluşturmasıdır. Komite 1979’da Afrika Birliği Örgütü’ne sunduğu raporda Sahra halkının self-determinasyon hakkını kullanabilmesi için bir referandum yapılmasını önerdi. Afrika Birliği Örgütü sivil gözlemcileri Batı Sahra’da görevlerine devam etmelerine rağmen BM tarafından referandum defalarca ertelendi.¹⁸

Afrika Birliği Örgütü’nün yukarıda belirtilen başarılarına rağmen Afrika’daki barış ve güvenlik istenilen düzeye ulaşamadı. Bunun nedenleri: Afrika Birliği Örgütü’nün görevlendirme yetkisi ve çatışma yönetimi kurumlarındaki sınırlamalar; üye ülkeler arasındaki politik isteksizlik; kapasite, tecrübe ve mali kaynaklardaki yetersizlikten dolayı çatışmaların yönetimine ilişkin olarak Afrika Birliği Örgütü üzerindeki dış müdahalelerin etkisidir.¹⁹

- Afrika Birliği Örgütü’nün görevlendirme yetkisindeki sınırlamalar: Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi’nin III. Bölümü üye devletlerin işlerine müdahale edilmemesini garanti etmekte ve bölgesel bütünleşmeyi teşvik etmekteydi. Bu garanti, Afrika Birliği Örgütü’nün, ülkelerdeki iç çatışmaların çözümünde etkin olmasını engelledi. Bu durum, Afrika’daki diğer çatışmalarda da geçerliliğini korudu.
- Üye ülkeler arasındaki politik isteksizlik ve Afrika Birliği Örgütü çatışma yönetimi kurumlarının yetersizlikleri: Afrika Birliği Örgütü, çatışmalarda veya tansiyonun arttığı zamanlarda üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde, Afrika Birliği Sözleşmesi’ndeki zayıflıktan dolayı üye devletlerin başvurdukları bir kuruluş olamadı. Üye ülkeler, Afrika Birliği Örgütü’nün çatışma yönetimi için bir vasıta olmadığına inanıyorlar, Afrika Birliği Örgütü’ne bu kapsamda saygı

¹⁸Afrika Birliği Örgütü’nün 1984’de POLISARIO Cephesi’nin Sahra Arap Cumhuriyet Cephesi’ni (POLISARIO Front’s Saharan Arab Democratic Republic Front-SADR) tanıması üzerine Fas Afrika Birliği Örgütü’nden çekildi. (Monde Muyangwa, Margaret A. Vogt, An Assessment of the OAU Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution, 1993-2000, International Peace Academy, New York November 2000, s. 6)

¹⁹ Ibid

duymuyorlardı. Bu yaklaşımdan dolayı Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu ile Savunma Komisyonu beklenen sonuçları üretmedi ve yetersiz kaldı.²⁰

- Çatışma yönetiminin temel alanlarında kapasite ve tecrübe yetersizliği: Çatışma yönetimi, barış yapma ve barışı koruma dâhil birçok alanı içermesine rağmen Afrika Birliği Örgütü, kuruluşundan itibaren 30 yıllık süre içinde barışı koruma alanında gerekli kapasite ve tecrübeye sahip olamadı. Bu durum Çad'daki iç savaş esnasında daha da belirginleşti. Afrika Birliği Örgütü, Çad'daki iç savaşın yayılması üzerine 1980'de ilk kez barışı koruma gücünü tesis ederek tarafların başlangıçta uzlaştıkları ateşkes ve politik geçiş sürecine müdahil oldu. Müdahale, açık bir görevlendirme talimatı olmaksızın yetersiz planlama ve bütçe ile çok geç yapıldı. Misyon 1980'de onaylanmasına rağmen ateşkesin bozulduğu 1981'e kadar görev bölgesine ulaşılamadı. Teçhizatı yetersiz olan barış gücü kuvvetleri Çad'ı terk etmeye zorlandı ve iç savaş yoğunluğu azalmadan devam etti.²¹
- Mali kaynak yetersizliği: Afrika Birliği Örgütü, kuruluşundan itibaren mali kaynak sıkıntısı ile karşılaştı. Afrika Birliği Örgütü'nün mali durumu 1980'lerde Afrika ekonomilerinin daralmasıyla daha da kötüleşti. Afrika Birliği Örgütü, üye ülkelerin katkılarına bağımlı olduğundan üye ülkelerin mali sorumluluklarını yerine getirmekte zorluk çekmeleri, Afrika Birliği Örgütü'nün performansını etkiledi.
- Uluslararası politikanın Afrika Birliği Örgütü çatışma yönetimi üzerine etkisi: Özellikle Soğuk Savaş döneminde dış güçlerin kendi çıkarlarını takip eden politikaları Afrika Birliği Örgütü'nü çok olumsuz etkiledi. Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika, kıta üzerinde ideolojik ve stratejik baskı için yarışan iki süper güç olarak Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği'nin mücadele alanına dönüştü. Bu durum özellikle Afrika boynuzu ve Afrika'nın güneyinde daha da belirginleşti. Bu bölgelere aktarılan mali ve askeri kaynaklar, çatışmaların uzamasına ve özellikle Fransa gibi dış güçlerin müdahalesine zemin hazırladı.

²⁰ Ibid, s. 7.

²¹ Ibid

3.1.2 1993 - 2000 Dönemi (Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının Oluşturulması)

Çalışmanın İkinci Bölüm madde 2.4.5’de belirtildiği gibi Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları, 1992’de Afrika Birliği Örgütü içinde bir “Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması”nın (Mechanism for Conflict Prevention Management and Resolution-MCPMR) oluşturulmasını prensip olarak kabul ettiler. Afrika Birliği Örgütü Genel Sekreteri Dr. Salim Ahmed Salim, etkin olarak çalışmayan Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu’nu belki de değiştirmek niyetiyle onun yerine yeni bir mekanizma yaratmıştı.²² Liderler, prensip kararlarına bağlı kalarak, 28-30 Haziran 1993 tarihlerinde Kahire-Mısır’da gerçekleştirdikleri 29. Olağan toplantıda Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının kurulmasını bir deklarasyonla kabul ettiler.²³

Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının iki unsuru vardı: Merkezi Organ (Central Organ), Genel Sekreter ve Afrika Birliği Örgütü Sekretaryasının Çatışma Yönetim Bölümü (yeniden isimlendirilen haliyle Çatışma Yönetim Merkezi).²⁴

Merkezi Organ, bölgesel temsil ve rotasyon esas alınarak Devlet ve Hükümet Başkanları Bürosu’ndan seçilen ve bir yıl süre ile görev yapan 16 üyeden oluşmaktaydı. Devamlılığı sağlamak için Afrika Birliği Örgütü’nün görevdeki ve bir sonraki Başkanı Merkezi Organ’ın üyesiydiler. Merkezi Organ, Mekanizmanın faaliyetlerinde ve yönetiminde her türlü sorumluluğa sahipti.²⁵ Merkezi Organ’da bazı bölgesel Afrika güçlerine daimi üyelik ya da ağırlıklı oy verilmesi yaklaşımı kabul edilmedi.²⁶

Genel Sekreter ve Sekreterlik, Mekanizma içinde önemli rol üstlendi. Kahire Deklarasyonu’na göre Genel Sekreter, herhangi bir krizin sadece tartışılmasını sağlamayacak, aynı zamanda Merkezi Organ’ın yönlendirmesi altında ilgili taraflarla görüşmeler yoluyla “sorunların önlenmesi, yönetilmesi ve çözümü için her türlü tedbirleri alacak ve gerekli inisiyatifleri üstlenecekti.” Genel Sekreter’in bu önleyici rolünü etkin

²² P.Mweti Munya, *The Organization of...*, s. 552.

²³ *Declaration of the Assembly of Heads of State and Government on the Establishment within the OAU of a Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution. AHG/Decl.3 (XXIX)*, The Organization of African Unity.

²⁴ Edmund Amarkwei Foley, *Taking a critical Look...*, s. 21.

²⁵ Ibid

²⁶ Hassan Nafaa, *The OAU Mechanism...*

olarak yerine getirebilmesi için etkili bir erken uyarı sistemine ve diplomatik ve askeri olarak üst düzeyde nitelikli personele ihtiyacı vardı.²⁷

Afrika Birliği Örgütü, oluşturduğu Mekanizmanın yapısal ve fonksiyonel kapasitesini geliştirmeye yönelik çalışmaları da sürdürüyordu. Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu, Bakanlar Konseyi'ni "... Genel Sekreter ile görüşmelerde bulunarak Genel Sekreterlik içinde Mekanizmanın kapasitesinin, Afrika Birliği Örgütü'nden beklenen sorumlulukları yerine getirebilecek seviyeye ulaştırması"²⁸ konusunda yönlendirdi. Bu görevin yerine getirilmesi için Afrika Birliği Örgütü, Uluslararası Barış Akademisi (International Peace Academy-IPA) ile yıllık toplantılar gerçekleştirdi. OAU, IPA ve Mısır hükümetinin desteğiyle 1994 yılında gerçekleştirilen toplantıda 150'den fazla politikacı, diplomat, askeri yetkili ve akademisyen Mekanizmayı gözden geçirdi. Yapılan öneriler kapsamında Mekanizmanın tam operasyonel olabilmesi için OAU ve IPA, Örgütün Barışın oluşturulması (Peacemaking) ve Barışın korunması (Peacekeeping) konularında konsept düzeyinde bir çerçeve geliştirmesine yönelik olarak 1995'de bir Görev Gücü (Task Force) oluşturulması konusunda birlikte çalıştılar.²⁹ Bu tarihten sonra Görev Gücü birçok toplantı gerçekleştirerek Afrika Birliği Örgütü Mekanizmasını gözden geçirdi ve etkinliğini artırmaya yönelik önerilerde bulundu. Bu dönemde BM'nin uluslararası barışın sağlanmasını dört ana kavram çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Bunlar "çatışma önleyici diplomasi" (preventive diplomacy), "barışı oluşturma" (peacemaking), "barışı koruma" (peacekeeping) ve "çatışma sonrası barış inşa etme" (post-conflict peace-building) kavramlarıdır.³⁰ Çalışmalar sonucunda OAU, 1999'da bir çerçeve geliştirdi. Bu çerçeve kapsamında Mekanizmanın Çatışma Yönetim Merkezi

²⁷ Ibid

²⁸ Monde Muyangwa, Margaret A. Vogt, *An Assessment of...*, s. 24.

²⁹ Ibid

³⁰ Ülkü Demirtürk Demirdöğen, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (11), 2006, s. 242. (Önleyici diplomasi, barışın oluşturulması ve barışın korunması birbiriyle ilintilidir. Önleyici diplomasi; taraflar arasında uyuşmazlığın ortaya çıkmasını, var olan uyuşmazlığın çatışmaya dönüşmesini önlemeye, çatışma çıktığında ise çatışmanın yayılmasını sınırlamaya yönelik eylemlerdir. Barışın oluşturulması; düşman tarafları BM Sözleşmesi VI. Bölüm'de öngörülen barışçıl yöntemler yoluyla uzlaştırmaya yönelik eylemlerdir. Barışın korunması; BM askeri ve/veya polis gücü ile sivillerden oluşan BM varlığını, ilgili tüm tarafların rızasıyla sahaya göndermektir. Çatışma sonrası barışı inşa etme; barışı oluşturma ve barışı koruma operasyonları başarılı olduğunda, insanlar arasında güven ve esenlik duygusunun geliştirilmesi için barışı geliştirmeye yönelik yapıları tanımlayan ve destekleyen kapsamlı çabalarıdır. (Kaynak: A/47/277-S/24111 *Report of the Secretary - General, An Agenda for Peace, preventive diplomacy, peacemaking and peace keeping*, 17 June 1992, 20 ve 55 no.lu paragraflar); Sert önlemler içerdikleri için geleneksel barışı koruma ilkelerinden büyük ölçüde uzaklaşmış faaliyetler "üçüncü nesil BM operasyonları" olarak sınıflandırılmaktadır. Bunlar genel olarak barışı güç kullanarak sağlama (peace enforcement) faaliyetleri olarak ele alınmaktadır. Kaynak: Ülkü Demirtürk Demirdöğen, *Birleşmiş Milletler...*, s. 247.)

operasyonel çalışabilecekti. Bu çerçevede OAU'nun, çatışma yönetimi alanında karar almasının güçlendirilmesi hedeflendi; çatışma önleme, yönetim ve çözümünde OAU'nun daha etkin rol oynayabilmesi için araçlar ve kapasiteler ile kapasitenin geliştirilmesi için kaynaklar tanımlandı, uygulamaya yönelik olarak Mekanizmanın önemli unsurları belirlendi.

Afrika Birliği Örgütü Mekanizması, oluşturulduğu Haziran 1993'ten itibaren çatışmalarda önleyici ve çatışma yönetimi konularında yararlı olmaya gayret gösterdi:³¹

- OAU, arabulucu olarak çatışan taraflarca davet edilmese dahi doğrudan arabuluculuk yaklaşımını kullanarak taraflar arasında arabuluculuk rolü oynadı. Mekanizma, 1960 ve 1970'lerdeki Komisyonun aksine, ülke içi ve devletlerarasındaki çatışmalara müdahale edebilmesi için güçlendirildi. Çatışmalara müdahale edebilmek için yetkilendirilme önemli bir gelişmeydi.
- Mekanizma, çatışan taraflar üzerinde baskı uygulamak için uyarma, politik baskı, açıklama yayınlama ve yaptırım onaylama benzeri diğer metotlarla yetkilendirildi.
- OAU Genel Sekreteri çatışma bölgelerine özel temsilciler, gerçeği araştırma misyonları ve gözlemci gönderme ile yetkilendirildi.

OAU Merkezi Organı, Devlet ve Hükümet Başkanları ile Bakanlar ve Büyükelçiler düzeyinde toplanıyor, kararların alınması Büyükelçilerin yetkisinde yürütülüyordu.³² Genel Sekreter'in Komisyon faaliyetlerine doğrudan dâhil olmadığı önceki Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu'nun aksine, Genel Sekreter Mekanizma altında Merkezi Organ'da icradan sorumlu oldu. Genel Sekreter, Merkezi Organ'ın direktiflerine uygun olarak çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözülmesi için uygun inisiyatifler başlatmak üzere yetkilendirildi.

Merkezi Organ'ın toplantıya çağırılabilmesi inisiyatifi Genel Sekreter veya herhangi bir üye devletin talebi ile Başkan tarafından başlatılıyordu. Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde yılda en az bir kez, Bakanlar düzeyinde yılda en az iki kez, Büyükelçiler düzeyinde ise ayda bir kez toplantı yapılıyor, toplantılar, üye devletlerarasında görüşmeler sonrasında başka bir karar verilmediyse Afrika Birliği Örgütü karargâhında gerçekleştiriliyordu.³³

³¹ John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role...*, s. 225.

³² Ibid, s. 229.

³³ Hassan Nafaa, *The OAU Mechanism...*

Merkezi Organ teorik olarak çatışmaların önlenmesi, yönetilmesi ve çözümü için önleyici diplomasi, barışın oluşturulması (peace-making), barışın korunması (peacekeeping) ve barışın inşası (peace-building) ile ilgili görev talimatına (mandate) sahipti. Pratikte iki önemli faktör, Merkezi Organ'ın özellikle barışın korunmasında sorumluluğunu ve görev talimatını sınırlıyordu. İlki; Afrika Birliği Örgütü'nün sınırlı mali, insan ve teknik kaynaklara sahip olmasına rağmen yapılacak çok şeyinin olmasıydı. Sınırlı kaynaklar, örgütün büyük çaplı ve uzun süreli barışı koruma operasyonlarına katılma yeteneğinin en önemli kısıtlamasıydı. İkincisi; BM Güvenlik Konseyi'nden yetkilendirme açıklaması olmaksızın herhangi bir bölgesel kuruluş veya benzeri bir yapının, zorlayıcı tedbirler almasını engelleyen hukuki yasaklamanın olmasıydı. Bu nedenlerden dolayı Merkezi Organ önleyici diplomasiye öncelik verdi. Afrika Birliği Örgütü, Barışı koruma operasyonlarında ise neredeyse tamamen BM'nin iznine veya kaynak sağlamasına güvenmek zorunda kaldı.³⁴

Merkezi Organ, OAU Genel Sekreterliği yoluyla Erken Uyarı Sistem Birimi tarafından sağlanan bilgilere ulaşıyor, bu bilgileri Bakanlar Konseyi yoluyla Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesine aktarabiliyordu. Mekanizmanın bu yeni fonksiyonları devrim niteliğinde görülebilirdi. Bu fonksiyonlar, Afrika'daki devletlerin bağımsızlık ve iç işlerine karışmama (non-interference) prensiplerine bağlılıklarını sarsıcı nitelikteydi.

Merkezi Organ'ın karar alma sürecini daha etkin hale getirmek için OAU liderliği, iki önemli endişeyi gidermeye yönelik olarak bölgesel temsil dinamiği ve Merkezi Organ içinde karar alma sürecini güçlendirdi. Üyelik ile ilgili olarak bu formülün güçlüğü kıtadaki güç ve etki gerçeklerini dikkate almamasıydı:³⁵

- İlk olarak, kritik çatışma çözümü ve barış yapma süreçlerinde başarılı olunması için moral ve lojistik desteklerine ihtiyaç duyulan Mısır, Nijerya ve Güney Afrika gibi bölgesel güçlerin, bu süreçlere dâhil edilmelerinin gerekli olmasıydı. Merkezi Organ'ın temsildeki mevcut formülü bunu sadece 1 yıllık süre için mümkün kılıyordu.
- Merkezi Organ'ın en üst karar mekanizması, Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyindeydi. Bu durum, kararların etkinliğini güçlendirme açısından uygun olmasına rağmen, Merkezi Organ'ın oluşturulmasından kısa bir süre sonra

³⁴ Ibid

³⁵ Monde Muyangwa, Margaret A. Vogt, *An Assessment of...*, s. 28.

Mekanizmanın çalışmasının gerektiği zamanlarda liderlerin, zaman sınırlamalarından dolayı Addis Ababa'da bulunamadıkları görüldü. Bundan dolayı Mekanizmanın karar alma sürecini geliştirmek için karar alma yetkisi, OAU'daki Büyükelçi düzeyindeki temsilcilere verildi. Bu durum Merkezi Organ'ın etkinliğini artırdı.

OAU Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm rejiminin temeli, Soğuk Savaşın sona ermesi nedeniyle dünyada meydana gelen önemli değişikliklere ilişkin OAU Devlet ve Hükümet Başkanlarının açıkladıkları 1990 Deklarasyonu'dur. Bu deklarasyonla Afrikalı liderler, Afrika Birliği Örgütü'nün Mayıs 1963'de kurulmasından beri ilk kez kıtanın karşılaşılabileceği tehlikelere karşı kolektif cevabı benimsediler. Böylece liderler kıtada barış ve istikrarın teşvik edilmesine yönelik uygun hareket edeceklerini taahhüt ettiler.³⁶ Genel Sekreter, Afrika Birliği Örgütü'nün insan ve maddi kaynaklarından yararlanarak çatışan taraflar ile görüşmekten ve çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü için gerekli adımları atmaktan sorumluydu. Bundan dolayı Çatışma Yönetim Merkezi (Conflict Management Centre-CMC), Genel Sekreter'e çatışma önleme, yönetimi ve çözümünde strateji geliştirmek üzere Sekreteryanın Politik İşler Bölümü bünyesinde kuruldu.³⁷ Erken Uyarı Sistemi ve Arazi Operasyon Birimi ise Çatışma Yönetim Merkezi içinde teşkil edildi.

Mekanizmanın operasyonel sistemi olarak görev yapmak üzere 1992'de kurulan Afrika Birliği Örgütü Çatışma Yönetim Merkezi'nin esas fonksiyonları:³⁸

- Afrika'daki ülke içi ve devletlerarası çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümünü destekleyecek faaliyetleri koordine etmek ve politika seçeneklerini geliştirmek;
- Özellikle kıtada devam eden ve potansiyel çatışmalar hakkında günlük, haftalık ve aylık olarak bilgi toplamak ve yayımlamak;
- Merkezi Organ için politika seçeneklerini sunmak ve önerilen hareket tarzları için etkili karar alma sürecini başlatmak;
- Çatışma yönetimi faaliyetlerinde CMC kaynaklarının yönetimi ve etkili yönlendirilmesi ile OAU'nun rolünü desteklemek ve farkındalığı artırmak için kapasiteyi geliştirmek;

³⁶ John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role...*, s. 226.

³⁷ Edmund Amarkwei Foley, *Taking a critical...*, s. 22.

³⁸ John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role...*, s. 227.

- Belirli faaliyetlerde bilgi değişimi, zamanında bilgi elde edebilmek ve bunları karşılaştırabilme avantajından yararlanmak için uluslararası ve alt bölgesel kuruluşlarla kurumsal iletişim tesis etmek;
- Çatışmaların kökenlerinin uzun süreli araştırılabilmesi, çatışma önleme ve barışın inşası inisiyatifleri için gerekli olan hususları belirlemek;
- Bilgiyi analiz etmek ve oluşturulacak rapor ile politika seçeneklerini sunmak;
- Politik, sivil ve askeri gözlemcileri desteklemek, yönetmek, misyonları izlemek ve barışı koruma operasyonlarını desteklemek için bölgesel eğitim politikalarını koordine etmek.

CMC de, OAU Sekreterliğinin diğer aktif programları gibi mali kısıtlamalardan dolayı insan kaynakları konusunda kısıtlamalarla karşı karşıya kalıyordu. CMC’de, -Temmuz 2003’te Çatışma Yönetim Direktörlüğü olarak biliniyordu- gerekli olan 49 personel yerine 23 personel Ocak 2001’de OAU bütçesinden ödenek alıyordu, kalan 26 personel ise kısa süreli sözleşmelerle bütçe dışı katkılarla destekleniyordu.³⁹

OAU Genel Kurulu, Eylül 2000’de, kıtadaki potansiyel çatışmalar ve/veya devam eden kriz durumları hakkında bilgi sağlanması için Mekanizma içinde Erken Uyarı Sistem Birimi (OAU Early Warning System (EWS) Unit) kurulmasını kararlaştırdı.⁴⁰ Erken uyarı, “Kriz pratik, zamanında ve stratejik cevap seçeneklerinin geliştirilmesi ve bir kriz bölgesine dair iletişim bilgisinin analizidir.”⁴¹ Erken uyarı çatışma önlemeye yönelik ilk adımdır. EWS, bölgesel mekanizmaların gözlem ve izleme birimlerinden oluşmaktadır. Bölgesel mekanizmalar, çatışma önleme, yönetimi ve çözümü için OAU Karargâhı’ndaki Durum Odası’na uygun iletişim vasıtaları yoluyla doğrudan bağlı olacaklar, topladıkları ve işledikleri bilgileri, Addis Ababa-Etiyopya’daki Durum Odası’na aktaracaklardı.

Taslak Protokol madde 8 (4)’te EWS’nin açıkça tanımlanmış ve kabul edilmiş politik, ekonomik, sosyal, askeri ve insani göstergelere dayalı bir erken uyarı modülü geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁴² Protokol, Erken Uyarı Sistemi’nin etkili fonksiyonunu tesis etmek için OAU Sekreterliği/AU Komisyonu ile BM, BM’nin diğer

³⁹ Ibid, s. 228.

⁴⁰ Monde Muyangwa, Margaret A. Vogt, *An Assessment of ...*, s. 26-27.

⁴¹ Howard Adelman, “Difficulties in Early Warning: Networking and Conflict Management” *In Early Warning and Conflict Prevention: Limitations and Possibilities*. Edited by Klass Van Walraven, The Hague, London and Boston: K Difficulties in Early Warning: Networking and Conflict Management” *In Early Warning and Conflict Prevention: Limitations and Possibilities* luwer Law International, 1998, s. 52.

⁴² John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role...*, s. 235.

kuruluşları, ilgili kuruluşlar, araştırma merkezleri, akademik kuruluşlar ve Hükümet Dışı Kuruluşlarla (Non Governmental Organizations-NGO) işbirliğini düzenliyordu. Protokol ile Afrika Birliği Örgütü Genel Sekreteri (Afrika Birliği Komisyon Başkanı), EWS yoluyla toplanan bilgiyi kullanma, potansiyel çatışmalar ve Afrika’da barış ve güvenliğe yönelik tehditlere karşı Barış ve Güvenlik Konseyi’ne tavsiyede bulunmakla yetkilendirildi.⁴³

Afrika Birliği Örgütü Çatışma Yönetim Merkezi’nin operasyonel kolu Erken Uyarı Sistemidir. Erken Uyarı Sisteminin, Afrika’da her ülkede görülen çatışmalarla ilgili olarak tarihi, politik, ekonomik ve çatışmaların potansiyel kaynaklarına dair temel bilgilere sahip olması beklenmekteydi. Ancak, bu bilgilerin güncellenememesi veya tamam olmaması nedeniyle Erken Uyarı Sistemi süratli karar almak için faydalı olamadı. Merkez, bilgisayar; erken uyarı bilgilerini toplayarak analiz edecek eğitilmiş personel noksanlığı nedeniyle çalışamadı. BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü’ndeki (UN Department of Peacekeeping Operations-DPKO) benzer sistemlerle mukayese edildiğinde Afrika Birliği Örgütü Erken Uyarı Sistemleri yetersiz kaldı. Bilgilerin toplandığı Durum Odası (Situation Room) ise yoğunlukla CNN, Reuter ve BBC gibi Batı medyası kaynaklarına güveniyordu.⁴⁴

OAU liderleri, Arazi Operasyon Birimi’nin (Field Operation Unit-FOU) kurulması ile kıtadaki operasyonların izlenmesi ve barışı koruma alanında ilk kez kuruluşun askeri rolüne önem verdiler. Bu rol, o zamana kadar BM için rezerve edilmişti. Arazi Operasyon Birimi’nin asıl görevleri:

- Kıtadaki OAU/AU gözlem ve izleme misyonlarını koordine etmek.
- BM barışı koruma ve Afrika alt bölgesel kuruluşlarıyla iletişimi tesis etmek ve faaliyetleri koordine etmek.

Bu birim biri lojistikten, diğeri operasyonlardan sorumlu 2 subay tarafından yönetiliyordu. OAU Merkezi Organı, çatışma alanına bir gözlem/operasyon misyonu göndermeye karar verdiğinde Arazi Operasyon Birimi, OAU Genel Sekreteri’ne operasyona katılabilecek ülkelerin yer aldığı bir liste gönderiyordu. Örgüt karargâhının bulunduğu bölgede yer alan askeri depo, Arazi Operasyon Birimi’nin kontrolü altındaydı.

⁴³ Ibid, (Bakınız: Protocol Rrelating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union, 2002, Article 12.5)

⁴⁴ Monica Juma (Project Coordinator), *The Infrastructure of Peace in Africa*, International Peace Academy, New York September 2002, s. 23-24.

OAU askeri deposunda iletişim, devriye araçları ve ambulanslar bulunuyor, OAU'nun uçağı bulunmadığından OAU operasyonlarında charter uçakları kullanıyordu.⁴⁵

3.1.3 Afrika Birliği Örgütü Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının Değerlendirilmesi

Afrika Birliği Örgütü Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması, kurulduğu 1993'den itibaren, önceden tamamen iç (internal) sorun olarak görülen bazı sorunlara müdahil oldu. Çatışma Yönetim Merkezi politik baskı uygulanması, düzenli açıklamalar yapma, askeri rejimlere yaptırımlar uygulama ve taraflar arasında arabuluculuk üstlenme dâhil önleyici vasıtaları kullandı. Burundi ve Komor adalarına özel temsilciler gönderildi, Eritre/Etiyopya ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti (DRC) çatışmalarında arabuluculuk üstlenildi. Ruanda ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne gerçeği araştırma komisyonu (fact-finding mission); Ruanda, Burundi ve Komor adalarına ise gözlem misyonu gönderildi.⁴⁶ Afrika Birliği Örgütü ve BM 1993'deki Arusha Antlaşması'ndan sonra Ruanda'da birlikte hareket etti. Ayrıca BM'nin harekete geçmekte isteksiz olduğu DRC'nin ülke geneline gözlemciler gönderildi.⁴⁷

Afrika Birliği Örgütü'nün yukarıda açıklanan çabalarının tamamı başarılı olmadı. Mekanizmanın oluşturulmasının, çatışmaların hızlanması ve toplumun ayrışması için eski eğilimlerin devam etmesine yardımcı olduğu dahi iddia edildi. "Afrika'da sürdürülebilir kalkınma ve barışın desteklenmesi için çatışmaların sebepleri" başlıklı raporunda BM Genel Sekreteri, Afrika'daki durumu, "Sadece 1996'da, Afrika'daki 53 devletin 14'ü, dünya genelinde savaşla ilgili ölümlerin yarısından fazlası, 8 milyon göçmen, geri dönen ve yerinden edilmiş insanlar ile silahlı çatışmalardan etkilendi. Bu çatışmaların sonuçları, Afrika halkı için uzun süreli istikrar, refah ve barış sağlama gayretlerine zarar verdi"⁴⁸ cümleleriyle açıklıyordu.

Bu dönemde yeni Mekanizmanın konsept ve operasyonel düzeyde çalışmasına yönelik olarak aşağıdaki sonuçlar⁴⁹ öne çıktı:

⁴⁵ John Gay Nout Yoh, *The Institutional Role...*, s. 236.

⁴⁶ Monica Juma (Project Coordinator), *The Infrastructure of...*, s. 25-26.

⁴⁷ Ibid, s. 26.

⁴⁸ Hassan Nafaa, *The OAU Mechanism...*

⁴⁹ Ibid

- Mekanizma Afrika Birliği Örgütü ile üye devletlerarasındaki ilişkilere önemli, hatta küçük bir değişiklik dahi getirmedi. Bunun sonucu olarak yeni Mekanizmanın görevlendirme otoritesi yasal ve kurumsal olarak güçlenemedi.
- Yeni Mekanizma, daha öz ve seçilmiş bir organ olan Merkezi Organ ile süratli toplanma ve karar almaya olanak sağlamasına rağmen, seçim sisteminden dolayı Merkezi Organ'ın etkinliğini artırabilecek üyeleri Merkezi Organ dışında bıraktı. Bunun yanı sıra üyeliğin yükünü güçlkle yerine getirebilen ülkelerin Merkezi Organ'a dâhil edilmeleri mümkün oldu.
- Kaynaklar ile yerine getirilmesi gereken görevler arasında büyük bir uçurum ortaya çıktı. Bu durum Mekanizmayı önemli oranda yabancı kaynaklara bağımlı kalmaya zorladı.

3.2 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi

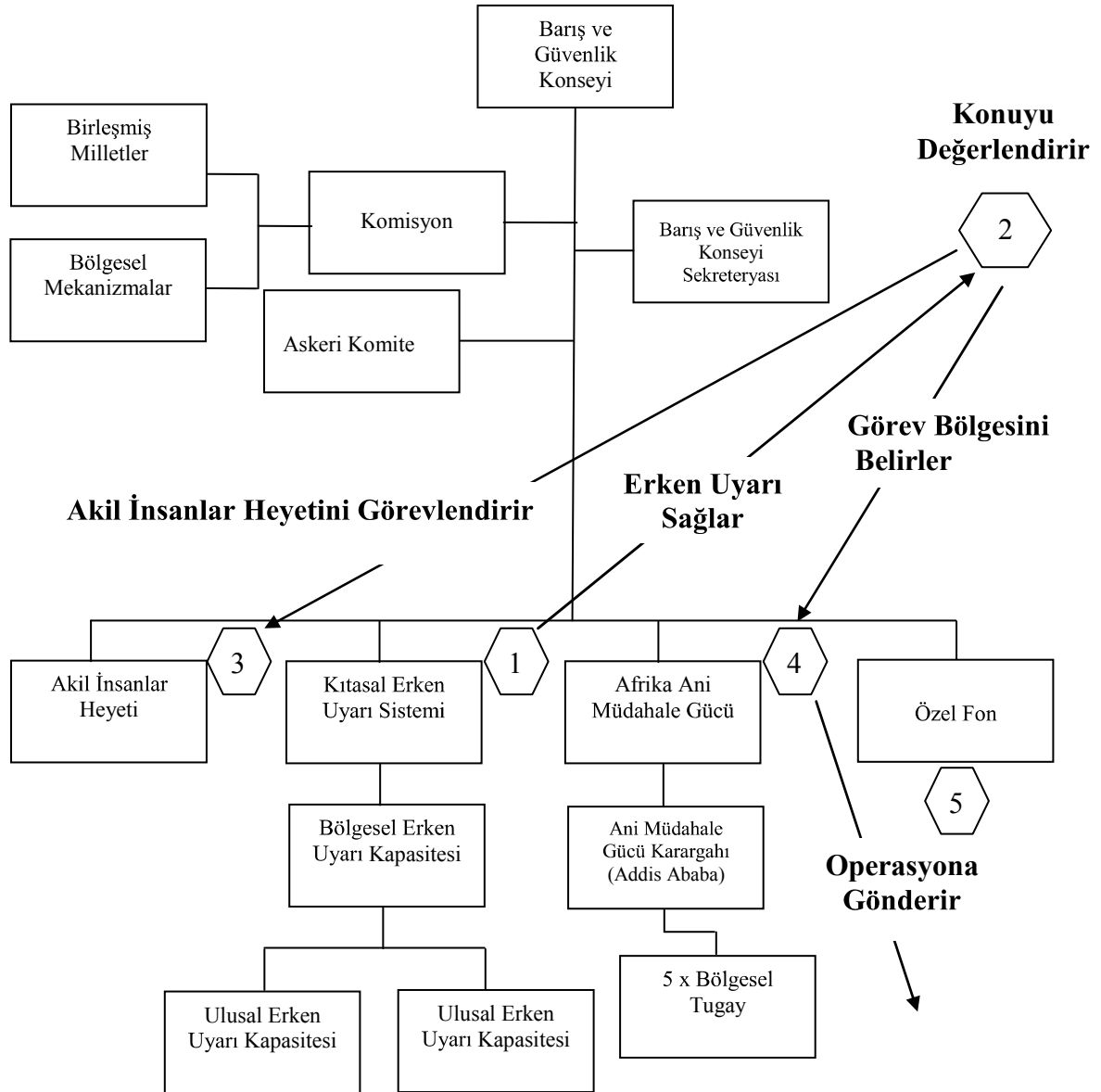
Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi (African Peace and Security Architecture-APSA), 9 Temmuz 2002'de kabul edilen Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol (Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council) ile oluşturuldu. Barış ve Güvenlik Konseyi, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi'nin en önemli organıdır. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, kıtasal, bölgesel ve ulusal düzeyde birbiriyle ilintili bir yapıdan oluşmaktadır (Tablo 3.1).⁵⁰

Ulusal olarak Afrika Birliği üyesi devletler, çatışma yönetimi ile ilgili yeteneklerin büyük çoğunluğuna sahiptir. Bölgesel olarak APSA, kıtanın Bölgesel Ekonomik Topluluklarına (Regional Economic Communities-REC)⁵¹ dayanmaktadır. Afrika Birliği sekiz REC'in yanı sıra, Afrika Ani Müdahale Gücü'nün koordinasyonu için iki mekanizma; Doğu Afrika Ani Müdahale Gücü Koordinasyon Mekanizması (The East Africa Standby Force Coordination Mechanism) ve Kuzey Afrika Bölgesel Kapasitesi (The North African Regional Capability) tanımaktadır. Afrika Birliği ile Bölgesel ekonomik topluluklar arasındaki ilişki, hiyerarşik bir yapıda olduğu sanılmasına rağmen, karşılıklı destekleyicidir: Afrika Birliği, REC'lerin Addis-Ababa'da görev yapan irtibat subayları vasıtasıyla barış ve güvenlik alanındaki faaliyetleri koordine etmekte ve uyumlaştırmaktadır.

⁵⁰ Paul D. Williams, *Working Paper: The African Union' Conflict Management Capabilities*, The Council on Foreign Relations, USA October 2011, s. 6.

⁵¹ (Bölgesel Ekonomik Topluluklar/Bölgesel Mekanizmalar, Tezin 3. Bölüm 3.3.3 maddesinde ayrıntılı olarak incelenecektir. Arslan'ın notu)

“Tablo 3.1 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi”

Kaynak: *Moving Africa forward, African Peace And Security Architecture (APSA) 2010 Assessment Study*, African Union, s. 13.

3.2.1 Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi

Afrika Birliği Genel Kurulu'nun 9 Temmuz 2002'de Durban'da gerçekleştirdiği 1. Toplantıda kabul edilen Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol'ün 3. maddesinde Barış ve Güvenlik Konseyi'nin hedefleri belirtilmektedir.⁵² Protokole göre Konsey, Afrika halklarının ve doğal çevresinin yaşamını korumayı garanti

⁵² *Protocol Relating to the Establishment of the Peace And Security Council of the African Union*, adopted by the 1st Ordinary Session of the Assembly of the African Union, Durban 9 July 2002.

altına almaktan; sürdürülebilir kalkınmanın koşullarını yaratmak için Afrika'da barış, güvenlik ve istikrarı desteklemekten; çatışmaları tahmin etmek ve önlemekten, çatışmanın olduğu bölgelerde, çatışmaların çözümlenmesi için barış yapma ve barışın inşası fonksiyonlarını yerine getirmekten sorumludur. İlave olarak, uluslararası terörizmi önlemek ve her türü ile savaşmak için kıtasal çabaları koordine etmek ve uyumlaştırmak; Kurucu Yasa'nın 4(d) maddesi ile uyumlu olarak Birliğin genel savunma politikasını geliştirmek; temel hak ve özgürlükleri korumak, hukukun üstünlüğünü, iyi yönetimi ve demokratik uygulamaları desteklemek, Konseyin sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol'ün 4. maddesinde Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kurucu Yasa, BM Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan ve aşağıda vurgulanan prensiplerle yönetileceği belirtilmiştir.⁵³

- Çatışmaların ve krizlerin barışçıl yollarla çözümü;
- Çatışmaların yayılmadan önlenmesi için kriz içeren durumlara erken yanıt;
- Uluslararası insani hukuk, insan yaşamının kutsallığı, temel insan hakları ve özgürlükleri ile hukukun üstünlüğüne saygı;
- Üye ülkelerin bölgesel entegrasyonu ve egemenliğine saygı;
- Üye devletlerin, diğer herhangi bir üye devletin iç işlerine karışmaması;
- Üye ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık ve eşitlik;
- Bağımsız var olma hakkının devredilemezliği;
- Bağımsızlık elde edildiğinde devralınan sınırlara saygı;
- Savaş suçları, soykırım, insanlığa karşı suçlar gibi durumlarda Kurucu Yasa'nın 4(h) maddesi ile uyumlu olarak Genel Kurul kararı uyarınca Birliğin herhangi bir üye devlete müdahale hakkı;
- Kurucu Yasa'nın 4(j) maddesi ile uyumlu olarak barış ve güvenliği tekrar inşa etmek için üye devletlerin Birlikten müdahale isteme hakkı.

3.2.1.1 Oluşumu

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol'ün 5. maddesi Barış ve Güvenlik Konseyi'nin oluşumuna ilişkin esaslara yer vermektedir. Bu bağlamda Barış ve Güvenlik Konseyi eşit haklar temelinde seçilmiş 15 üyeden oluşmakta,

⁵³ Ibid, Article 4.

devamlılığın sağlanması maksadıyla 10 üye 2 yıllık, 5 üye ise 3 yıllık süre için seçilmektedir.

Genel Kurul, Barış ve Güvenlik Konseyi üyelerinin seçiminde eşit bölgesel temsil ve rotasyon prensibi uygulamaktadır. Aday ülkelerin Birlik prensiplerine uymaları; üyeliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmeleri; bölgesel ve kıta düzeyinde barış yapma, barışın inşası ve çatışma çözümüne katılım; bölgesel ve kıtasal çatışma çözümü inisiyatiflerine isteklilik, sorumluluk alma yeteneği; Barış Fonu ve/veya belirli amaçlar için yaratılan Özel Fona katkı; Lomé Deklarasyonu ile uyumlu olarak anayasal yönetime, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı; Birlik Karargâhı ve BM'deki daimi misyonlarda yeterli ve donanımlı personel bulundurma; Birliğe mali katkıda bulunma üyelerde aranan kriterlerdendir.⁵⁴ Barış ve Güvenlik Konseyi'nde görev süresi dolan bir üye, tekrar seçilme hakkına sahiptir.

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Temmuz 2013'deki üyeleri Angola, Cezayir, Cibuti, Ekvator Ginesi, Fildişi Sahilleri, Gambiya, Gine, Kamerun, Kongo, Lesotho, Mısır, Mozambik, Nijerya, Tanzanya ve Uganda'dır.⁵⁵ 2004-2012 yılları arasında Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Üyeliği Tablo 3.2'dedir.

⁵⁴ Ibid, Article 5.

⁵⁵ *Peace and Security Council Report*, Issue 48, Institute for Security Studies(ISS), Addis Ababa July 2013, s. 1.

“Tablo 3.2 Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi yeliği, 2004-2012”

Bölge	2004 (Yıl olarak seçildiği süre)	2006 (Yıl olarak seçildiği süre)	2007 (Yıl olarak seçildiği süre)	2008 (Yıl olarak seçildiği süre)	2010 (Yıl olarak seçildiği süre)
Kuzey	Cezayir (3)		Cezayir (3)		Libya (3)
Kuzey	Libya (2)	Mısır (2)		Tunus (2)	Moritanya (2)
Batı	Nijerya (3)		Nijerya (3)		Nijerya (3)
Batı	Togo (2)	Burkina Faso (2)		Burkina Faso (2)	Fildişi Sahilleri (2)
Batı	Gana(2)	Gana (2)		Benin (2)	Benin (2)
Batı	Senegal (2)	Senegal (2)		Mali (2)	Mali (2)
Orta	Gabon (3)		Gabon (3)		Ekvator Ginesi (3)
Orta	Kongo (2)	Kongo (2)		ad (2)	ad (2)
Orta	Kamerun (2)	Kamerun (2)		Burundi (2)	Burundi (2)
Doğu	Etiyopya (3)		Etiyopya (3)		Kenya (3)
Doğu	Kenya (2)	Ruanda (2)		Ruanda (2)	Ruanda (2)
Doğu	Sudan (2)	Uganda (2)		Uganda (2)	Cibuti (2)
Güney	Güney Afrika (3)		Angola (3)		Zimbabwe (3)
Güney	Lesotho (2)	Botswana (2)		Swaziland (2)	Namibya (2)
Güney	Mozambik (2)	Malawi (2)		Zambiya (2)	Güney Afrika (2)

Kaynak: Paul D. Williams, *Working Paper: The African Union' Conflict Management Capabilities*, The Council on Foreign Relations, USA October 2011, s. 8.

3.2.1.2 Fonksiyonları ve Uygulama Gücü

Barış ve Güvenlik Konseyi Afrika'da barış ve güvenliğin desteklenmesinde; erken uyarı ve önleyici diplomasi alanında; arabuluculuk, uzlaştırma ve soruşturma dâhil barışın yapılmasında; Kurucu Yasa madde 4 (h) ve (j)'ye uygun olarak barışı destekleme

operasyonları ve müdahalelerde; barışın inşası ve çatışma sonrası yeniden yapılanmada; insani yardım ve kriz yönetiminde faaliyet göstermektedir.⁵⁶

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol'ün 7. maddesi, Komisyon Başkanı ile birlikte Barış ve Güvenlik Konseyi'nin gücü ile ilgili esasları açıklamaktadır.⁵⁷ Bu bağlamda; Komisyon Başkanı ile Barış ve Güvenlik Konseyi, çatışmalar ile soykırım ve insanlığa karşı suçlara dönüşebilecek politikaları önceden görecek ve önleyecek; çatışmaların çözümlenmesi için barış yapma ve barışın inşası fonksiyonlarına yönelik gerekli sorumlulukları alacak; barışa destek misyonlarını oluşturabilecek ve çatışma bölgesine göndermeye yetkili olacaktır. Ayrıca Kurucu Yasa'nın 4(h) maddesi gereği, ilgili uluslararası konvansiyonlarda tanımlandığı haliyle bir üye ülkedeki savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlarda Birlik adına Genel Kurul'a müdahale önerisinde bulunabilecek; bir üye ülkeye Birlik tarafından müdahale kararı alındığında bunun koşullarını onaylayacaktır. İlave olarak Komisyon Başkanı ile birlikte bir üye ülkede anayasal olmayan hükümet değişikliklerinde yaptırımlar belirleyebilecek; Birliğin ortak savunma politikasını uygulayacak; terörizme karşı bölgesel ve kıtasal düzeyde faaliyetleri koordine edecek; Birlik ile bölgesel mekanizmalar arasındaki işbirliğini uyumlaştıracak ve Birlik ile BM arasında barış ve güvenliğe yönelik güçlü ortaklık kuracaktır. Kıtada barış ve güvenliğe yönelik herhangi bir dış müdahale gerekli olduğunda, bunun Birlik hedefleri ve öncelikleri çerçevesinde olmasını sağlamakla görevli olan Komisyon Başkanı ile Barış ve Güvenlik Konseyi, silahlı çatışma ve doğal afetlerde insani çabaları destekleyecek; Genel Kurul'a Afrika'da barış ve güvenliğe yönelik faaliyetler ile ilgili rapor sunacaktır.

Üye ülkeler, protokol gereği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına faaliyette bulunduğunu; Kurucu Yasa ile uyumlu olarak aldığı kararları ve uygulamaları kabul etmekle yükümlü olacaklar; kriz ve çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümlenmesinde Barış ve Güvenlik Konseyi ile işbirliğinde bulunacaklardır.

⁵⁶ *Protocol Relating to...* Article 6.

⁵⁷ *Ibid*, Article 7.

3.2.1.3 Çalışma Yöntemi

Barış ve Güvenlik Konseyi, sürekli çalışabilecek bir yaklaşımla yapılandırılmıştır.⁵⁸ Bunun sağlanabilmesi için Konseyin her üyesinin, kesintisiz olarak Birlik Karargâhı'nda temsil edilmesi öngörülmüştür. Barış ve Güvenlik Konseyi daimi temsilciler, Bakanlar veya Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde toplanmaktadır. Daimi temsilciler düzeyinde gerektiği her zaman toplanabilen Konsey, ayda en az iki kez toplanmaktadır. Bakanlar ve Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde sırasıyla yılda en az bir kez toplantı yapılmaktadır. Toplantılar, Birlik Karargâhı'nda gerçekleştirilmektedir. Bir üye devletin daveti olduğunda Barış ve Güvenlik Konseyi'nin 2/3'ünün kabul etmesi halinde Karargâh dışında yapılan toplantının ilave masrafları, ilgili üye devlet tarafından karşılanmaktadır. Barış ve Güvenlik Konseyi, çalışmalarında gerekli olması halinde bir veya birden fazla devletten oluşan arabuluculuk, uzlaştırma veya soruşturma geçici komiteleri teşkil edebilmekte, gerektiğinde askeri, hukuki veya diğer alanlardaki uzmanlardan yararlanmaktadır.

Barış ve Güvenlik Konseyi Başkanlığı, üye devletlerarasında alfabetik sıraya göre bir aylık süreyle yürütülmektedir. Konseyin toplantı gündemi taslak olarak Konsey Başkanı tarafından üye devletler ve Komisyon Başkanı'nın önerilerine göre belirlenmektedir. Taslak toplantı gündemine bir konunun dâhil edilmesine herhangi bir üye karşı çıkamamaktadır. Barış ve Güvenlik Konseyi kapalı toplantılar yapmaktadır. Toplantı yeter sayısı Barış ve Güvenlik Konseyi'nin toplam üye sayısının 2/3'üdür. Barış ve Güvenlik Konseyi'nin çatışmaya taraf veya Konseyin ilgili çatışma konusunda endişe duyduğu bir üyesi, bu durum veya çatışmayla ilgili tartışmalara veya karar sürecine katılamaz.

Barış ve Güvenlik Konseyi açık toplantı yapmaya karar verebilir. Bu durumda;

- Herhangi bir çatışmada ya da Barış ve Güvenlik Konseyi'nin endişeli olduğu bir durumda çatışmaya veya bu duruma taraf olan ancak Barış ve Güvenlik Konseyi üyesi olmayan devlet davet edilmekte ve oy hakkı olmaksızın tartışmalara katılmaktadır.
- Barış ve Güvenlik Konseyi üyesi olmayan, ancak çıkarlarının etkilendiğini düşünen devlet, oy hakkı olmaksızın tartışmalara katılmaya davet edilebilmektedir.

⁵⁸ Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol'ün Procedure başlıklı 8. maddesi Konsey'in çalışma yöntemini ve izlenecek usul ile ilgili hususları açıklamaktadır (Arslan'ın notu).

- Herhangi bir çatışmaya veya Barış ve Güvenlik Konseyi'nin endişe duyduğu bir duruma dâhil olan veya bu durumla ilgilenen herhangi bir bölgesel mekanizma, uluslararası kuruluş veya sivil toplum kuruluşu, söz konusu çatışma veya durumla ilgili tartışmaya oy hakkı olmaksızın katılmak için davet edilebilmektedir.

Barış ve Güvenlik Konseyi, herhangi bir çatışma veya endişe ettiği bir durumla ilgili sorumluluklarını yerine getirmek için taraflarla, bölgesel mekanizmalarla, uluslararası kuruluşlarla ve sivil toplum kuruluşlarıyla resmi olmayan görüşmeler yapabilmektedir.

Barış ve Güvenlik Konseyi'nin her üyesinin bir oy hakkı vardır. Konsey kararları genellikle konsensüs ile alınmaktadır. Konsensüs sağlanamayan durumlarda Barış ve Güvenlik Konseyi, prosedürle ilgili konularda basit çoğunlukla, diğer tüm konularda ise 2/3 çoğunlukla karar almaktadır. Konsey, toplantıların yapılması, toplantılarda kayıtların tutulması ve yayımlanmasına yönelik prosedürle ilgili kurallarını Genel Kurul'un onayına sunmaktadır.

3.2.2 Akil İnsanlar Heyeti

Barış ve Güvenlik Konseyi ve Komisyon Başkanı'nın özellikle çatışma önleme alanında çabalarını desteklemek için Akil İnsanlar Heyeti (Panel of The Wise)⁵⁹ teşkil edilmiştir. Akil İnsanlar Heyeti, toplumun farklı katmanlarından kıtada barış, güvenlik ve kalkınmaya önemli katkıda bulunmuş 5 önemli şahsiyetten oluşmaktadır. Heyet üyeleri, üye ülkelerle görüşmelerden sonra Komisyon Başkanı tarafından bölgesel temsil esasına göre seçilmekte ve Genel Kurul tarafından 3 yıllık süre ile atanmaktadır.

Akil İnsanlar Heyeti, Barış ve Güvenlik Konseyi veya Komisyon Başkanı'nın talebi veya kendi inisiyatifleriyle çatışmaların önlenmesi için Barış ve Güvenlik Konseyi ve Komisyon Başkanı'nın faaliyetlerini desteklemek için uygun girişimlerde bulunmaktadır. Heyet, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne ve Barış ve Güvenlik Konseyi yoluyla Genel Kurul'a rapor sunmaktadır. Akil İnsanlar Heyeti, görevin gerektirdiğinde toplanmaktadır. Toplantılarını normal olarak Birlik Karargâhı'nda gerçekleştiren Heyet, Komisyon Başkanı ile görüşerek Birlik Karargâhı dışında da toplantı yapmaktadır. Akil İnsanlar Heyeti'nin fonksiyonları ile ilgili usuller Komisyon Başkanı tarafından düzenlenmekte, Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmaktadır.

⁵⁹ *Protocol Relating to...*, Article 11.

3.2.3 Kıtasal Erken Uyarı Sistemi

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol'ün 12. maddesi Kıtasal Erken Uyarı Sistemi (Continental Early Warning System) ile ilgili açıklamaları kapsamaktadır. Aşağıdaki unsurlardan oluşan Erken Uyarı Sistemi çatışmaların tahmin edilmesi ve önlenmesi için tesis edilmiştir:

- Birliğin Çatışma Yönetim Direktörlüğü'nde (Conflict Management Directorate) uygun bir erken uyarı gösterge modülü temelinde bilgilerin toplanmasından ve analizinden sorumlu Durum Odası (The Situation Room) olarak bilinen bir gözleme ve izleme merkezi.
- Kendi seviyelerinde verileri toplayacak, işleyecek ve aynı zamanda Durum Odası'na iletecek, uygun iletişim vasıtalarıyla Durum Odasına irtibatlı Bölgesel Mekanizmaların gözleme ve izleme birimleri.

Komisyon, Erken Uyarı Sisteminin etkin çalışması için BM, uluslararası kuruluşlar, araştırma merkezleri, akademik kuruluşlar ve Hükümet dışı kuruluşlarla işbirliği tesis etmektedir. Komisyon Başkanı, Erken Uyarı Sistemi vasıtasıyla toplanan bilgileri, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne Afrika'daki barış ve güvenliğe yönelik tehditler ve muhtemel çatışmalar hakkında zamanında tavsiyede bulunmak ve en uygun hareket tarzını önermek için kullanmaktadır. Üye ülkeler, Barış ve Güvenlik Konseyi ve/veya Komisyon Başkanı tarafından erken uyarı bilgisi tabanlı olarak acil eyleme geçilmesini yükümlenmişlerdir.

3.2.4 Afrika Ani Müdahale Gücü

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol'ün 13. maddesi, Barış ve Güvenlik Konseyi'nin sorumluluklarını yerine getirebilmesi için Kurucu Yasa'nın 4 (h) ve (j) maddelerine uygun olarak barışa destek misyonları gönderilmesi ve müdahale için bir Afrika Ani Müdahale Gücü'nün (African Standby Force) kurulmasını öngörmektedir. Bu güç kendi ülkelerinde, bildirilen zamanda intikale hazır olarak sivil ve askerlerden teşkil edilecektir. Bu maksatla üye ülkeler, Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılan barışa destek misyonlarına ya da Genel Kurul tarafından yetkilendirilen müdahalelere katılmak için gerekli adımları atacaktır.

Afrika Ani Müdahale Gücü aşağıdaki alanlarda görev alacaktır:

- Gözleme ve izleme misyonları;

- Diğer barışa destek misyonları;
- Kurucu Yasa'nın 4(h) ve (j) maddeleri ile uyumlu olarak, bir üye ülkenin çok önemli durumlarda barış ve güvenliğin yeniden tesis edilmesine yönelik talebi üzerine bir ülkeye müdahale;
- Bir uyuşmazlık veya çatışmanın tırmanmasını, devam eden bir çatışmanın komşu ülkelere veya bölgelere yayılmasını; çatışan tarafların bir anlaşmaya varmalarından sonra şiddetin tekrar canlanmasını önlemek için önleyici müdahale;
- Çatışma sonrası silahsızlanma ve güçlerin dağıtılması dâhil barışın inşası;
- Çatışma bölgesindeki sivillere insani yardım ve büyük doğal afetlerde destek çalışmaları;
- Barış ve Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul tarafından görevlendirilecek diğer alanlar.

Afrika Ani Müdahale Gücü, bu alanlarda verilecek görevleri yerine getirebilmek için BM ve BM'nin kuruluşları, diğer ilgili uluslararası ve bölgesel kuruluşlar, ulusal otoriteler ve hükümet dışı kuruluşlarla işbirliği yapacaktır. Afrika Ani Müdahale Gücü'nün yetkilendirildiği her misyon için detaylı görevler, Komisyonun önerilerine göre Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından değerlendirilecek ve onaylanacaktır.

Afrika Ani Müdahale Gücü tarafından yerine getirilecek her operasyon için Komisyon Başkanı, Barışa Destek Devamlı Talimatı ile uyumlu olarak bir Özel Temsilci ve Kuvvet Komutanı atayacaktır. Özel temsilci uygun kanallarla Komisyon Başkanı'na rapor verecek, Kuvvet Komutanı ise Özel Temsilci'ye rapor vermekten sorumlu olacaktır. Birliklerin komutanları Kuvvet Komutanı'na, sivil unsurlar ise Özel Temsilci'ye rapor verecektir.

Afrika'da barış ve güvenliğin tesis edilmesi ve desteklenmesi için askeri ve güvenlik ihtiyaçları konusunda Barış ve Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunmak ve yardımcı olmak üzere bir Askeri Komite teşkil edilmiştir. Askeri Komite, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne üye devletlerin kıdemli askeri yetkililerinden oluşmaktadır. Komite'nin sorumluluklarını etkinlikle yerine getirmesi bağlamında gerekli olması halinde Barış ve Güvenlik Konseyi'ne üye olmayan devletlerin askeri yetkilileri de görüşlerinden yararlanılmak üzere Komite'ye davet edilebilmektedir. Askeri Komite, ihtiyaç duyulduğunda toplantı yapmaktadır. Askeri Komite, Afrika'daki barış ve güvenlikle ilgili olarak gerekli olması halinde Barış ve Güvenlik Konseyi'ne üye devletlerin savunma

güçleri liderleri seviyesinde toplanabilmektedir. Savunma güçlerinin liderleri, Afrika'nın barışa destek kapasitesinin güçlendirilmesine dair önerilerini Komisyon Başkanı'na sunmaktadırlar.

Afrika Ani Müdahale Gücü silahlı çatışmalara cevap bağlamında önemli bir unsurdur. Afrika Birliği, Mayıs 2003'de, her biri yaklaşık 4300 personel ve 500 hafif araçtan oluşan beş bölgesel Tugaya dayalı ASF için bir çerçeve oluşturdu. ASF birbiri ile irtibatlı üç seviyede faaliyet göstermektedir: Kıtasal düzey (Afrika Birliği Komisyonu Planlama unsuru), Alt bölgesel düzey (beş Tugay) ve ülke düzeyi (Tablo 3.3'de belirtilen katkıda bulunan ülkeler)

“Tablo 3.3 Afrika Ani Müdahale Gücü Bölgesel Üyeliği”

Merkezi (FOMAC)	Güney (SADCBRIG)	Doğu (EASBRIG)	Kuzey (NASBRIG)	Batı (ESF)
Angola		Sudan	Batı Sahra	Mali
Kongo Demokratik Cumhuriyeti		Etiyopya	Moritanya	Cape Verde
Sao Tome & Príncipe	Malawi	Eritre	Cezayir	Senegal
Ekvator Ginesi	Zambiya	Cibuti	Tunus	Gambiya
Kamerun	Zimbabve	Somali	Libya	Gine Bissau
Orta Afrika Cumhuriyeti	Namibya	Kenya	Mısır	Gine
Gabon	Swaziland	Uganda		Sierra Leone
Çad	Lesoto	Ruanda		Liberya
Kongo (Brazzaville)	Botswana	Burundi		Fildişi Sahilleri
	Güney Afrika	Komor Adaları		Gana
	Mozambik			Togo
	Madagaskar			Nijerya
	Mauritus			Benin
	Tanzanya			Nijer
				Burkina Faso

Kaynak: Paul D. Williams, *Working Paper: The African Union' Conflict Management Capabilities*, The Council on Foreign Relations, USA October 2011, s. 10.

ASF, küçük çaplı gözlemden askeri müdahaleye varan 6 kriz yönetim senaryosuna cevap vermesi hedeflenerek oluşturuldu (Tablo 3.4). Başlangıçta ASF'nin 30 Haziran 2010'da tam kapasiteye ulaşması öngörülmüş olmasına rağmen henüz bu hedefe ulaşılamadı. ASF, hâlâ 5. ve 6. senaryolara cevap verebilecek yetenekte değildir. Başlangıçta ASF'yi oluşturan Tugayların kendi alt bölgeleri dışında faaliyet göstermesi öngörülmüş olmasına rağmen, günümüzde ASF planlayıcıları, her bir Tugayın kendi bölgelerinde görevlendirilmesi düşüncesindedirler.⁶⁰

“Tablo 3.4 Afrika Ani Müdahale Gücü İçin Belirlenmiş Senaryolar”

Senaryo	Tanımlama	Plana Göre Konuşlanma Zorunluluğu (Görevlendirme Talimatı Kararından İtibaren)
1	Afrika Birliği / Politik bir misyona bölgesel askeri tavsiye	30 gün
2	Afrika Birliği / BM misyonu ile birlikte bölgesel gözlem misyonu	30 gün
3	Afrika Birliği tek başına / Bölgesel gözlem misyonu	30 gün
4	Afrika Birliği / VI. Bölüm ve önleyici misyon (ve barışın inşası) için bölgesel barışı koruma gücü	30 gün
5	Alçak yoğunlukta yağmacılığın da dâhil olduğu karmaşık çok yönlü barışı koruma misyonları için Afrika Birliği barışı koruma gücü	Askeri unsurun 30 gün içinde harekete hazır olma yeteneği ile birlikte 90 gün
6	Soykırımı gibi önemli durumlarda uluslararası toplum acil olarak eyleme geçmezse Afrika Birliği müdahalesi	Büyük çaplı ⁶¹ askeri güç ile 14 gün

Kaynak: EXP/AU-RECs/ASF/4(I) Roadmap for the Operationalization of the African Standby Force, African Union, Addis Ababa, March 22–23, 2005, ANNEX A, p. B-1.

Küçük gözlem misyonlarından, 7000 kişiden daha fazla personelin katıldığı Sudan ve Somali'deki operasyonlara kadar 2003-Haziran 2011 tarihleri arasındaki Afrika Birliği barış operasyonları Tablo 3.5'dedir.

⁶⁰ Paul D. Williams, *Working Paper* : The..., s. 10.

⁶¹ “Büyük çaplı” misyon yaklaşık 2500 personelin (1000 kişi 14 gün içinde, diğer 1500 kişi takip eden 14 gün içinde) 30 gün içinde görev bölgesinde olmasını öngörmektedir. (Kaynak: Jakkie Cilliers, The African Standby Force: An Update on Progress, ISS Paper No. 160, Institute for Security Studies, March 2008, p. 10).

“ Tablo 3.5 Afrika Birliği Barış Operasyonları, 2003-Haziran 2011”

Görev	Bölgesi	Süresi	Büyükliğü (Yaklaşık maksimum rakam)	Esas katkı yapanlar	Asıl görev
Afrika Birliği Burundi Misyonu (AMIB)	Burundi	2003-2004	3250	Güney Afrika	Barışın inşası (Peacebuilding)
Afrika Birliği'nin Komor Adaları'ndaki Askeri Gözlem Misyonu (MIOC)	Komor Adaları	2004	41	Güney Afrika	Gözlem
Afrika Birliği Sudan Misyonu (AMIS)	Darfur	2004-2007	Yaklaşık 7700	Nijerya, Ruanda, Güney Afrika, Senegal, Gana	Barışın korunması (Peacekeeping)/ Sivillerin korunması
Burundi Özel Görev Gücü	Burundi	2006-2009	Yaklaşık 750	Güney Afrika	Çok Önemli Personel(VIP) Koruması
Komor Adaları'ndaki Seçimlerin Desteklenmesi İçin Afrika Birliği Misyonu (AMISEC)	Komor Adaları	2006	1260	Güney Afrika	Seçim Gözlemi
Afrika Birliği Somali Misyonu (AMISOM)	Mogadişu	2007-devam	Yaklaşık 9000	Uganda, Burundi	Rejimin desteklenmesi

Komor Adaları'ndaki Afrika Birliği Seçim ve Güvenlik Yardım Misyonu (MAES)	Komor Adaları	2007-2008	350	Güney Afrika	Seçimlerin desteklenmesi
Komor Adaları'nda Demokrasi	Komor Adaları	2008	1350 (+450 Komor Adaları)	Tanzanya, Sudan	Zorlama
Afrika Birliği-BM'nin Darfur'daki Karma Misyonu (UNAMID) (BM ödemektedir)	Darfur	2008-devam etmektedir	Yaklaşık 23.000	Nijerya, Ruanda, Mısır, Etiyopya	Barışın inşası (Peacebuilding)/ Sivillerin korunması

Kaynak: Paul D. Williams, *Working Paper: The African Union' Conflict Management Capabilities*, The Council on Foreign Relations, USA October 2011, s. 15.

3.2.5 Barış Fonu

Barış Fonu, Afrika Birliği Örgütü çatışma çözüm çabalarına yardımcı olmak amacıyla Kahire Deklarasyonu'nun 23. Paragrafı uyarınca oluşturuldu.⁶² Barış Fonu Afrika Birliği'nin düzenli bütçesine yapılan katkılardan kalanlar, üye ülkelerin gönüllü katkıları, Afrika içinde özel sektör, sivil toplum ve bireylerin katkılarından oluşmaktadır. Komisyon Başkanı, Birlik prensipleri ve hedefleriyle uygun olmak koşuluyla Afrika dışı gönüllü katkıları da kabul edebilmektedir.⁶³

1993-2005 yılları arasında Barış Fonu, 70 milyon ABD dolarından daha azdı. Bu miktarın yaklaşık 45 milyon ABD doları, üye ülkeler dışından sağlandı.⁶⁴ 2009 itibarıyla Afrika Birliği Barış Fonu eksi bakiyede idi.⁶⁵ Ocak 2006'dan itibaren sadece beş üye devlet (Cezayir, Mısır, Libya, Nijerya ve Güney Afrika) her biri % 15 katkı ile Afrika

⁶² Edmund Amarkwei Foley, *Taking a critical...*, s. 22.

⁶³ *Protocol Relating to...*, Article 21.

⁶⁴ Paul D. Williams, *Working Paper: The...*, s. 12.

⁶⁵ *Moving Africa Forward...*, Paragraph 177. (Paul D. Williams, *Working Paper: The African Union' Conflict Management Capabilities*, The Council on Foreign Relations, USA October 2011, s. 12.)

Birliği bütçesinin % 75'ini sağladı. Yürütme Konseyi, 2011 mali yılı için Birlik Genel Kurulu'na toplam 256.754.447 dolarlık bütçe önerdi. Bu tutarın, 122.602.045 doları üye ülkelerden, 134.152.402 dolarının ise partnerlerden sağlanması⁶⁶ öngörüldü. Mısır ve Libya'daki son politik kargaşanın, Afrika Birliği'nin finans yapısında zarar verici etki yaratabileceđi⁶⁷ değerlendirmeleri yapılmaktadır.

3.2.6 Komisyon Başkanı

Komisyon Başkanı, Barış ve Güvenlik Konseyi otoritesi altında çatışmalara dâhil olan tüm taraflarla görüşerek çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü için uygun tedbirleri almaktadır. Komisyon Başkanı:⁶⁸

- Kıtada barış ve güvenliği tehdit edebilecek konuları Barış ve Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunacak;
- Herhangi bir konuyu Akil İnsanlar Heyeti'nin dikkatine sunacak;
- Çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü ile barışın inşası ve çatışma sonrası yeniden yapılanma konularında kendi inisiyatifleriyle veya gerektiğinde Barış ve Güvenlik Konseyi'nin inisiyatifleriyle kişisel olarak, özel temsilciler, Akil İnsanlar Heyeti veya bölgesel mekanizmalar yoluyla iyi niyet misyonunu yerine getirecek;
- Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kararlarının uygulanması ve takibinin sağlanması için Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmiş barışa destek misyonlarını teşkil edecek ve görev bölgesine gönderecek;
- Kurucu Yasa'nın madde 4(h) ve (j)'sine uygun olarak Genel Kurul tarafından alınan kararların uygulanmasını ve takibini sağlayacak;
- Barış ve Güvenlik Konseyi'nin görevlerini etkin olarak yerine getirebilmesi için kapsamlı ve periyodik raporlar ve dokümanlar hazırlayacaktır.

Komisyon Başkanı'nın görevlerini yerine getirebilmesi için Barış ve Güvenlik Konseyi işlerinden sorumlu Barış ve Güvenlik Konseyi Komiseri, Komisyon Başkanı'na yardım edecektir. Komisyon Başkanı, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne katkı sağlamak için Komisyondaki personel ve malzeme kaynağından yararlanacaktır. Bu bağlamda

⁶⁶EX.CL/Dec.600(XVIII) Decision on the Budget for the African Union for the 2011 Financial Year Doc.EX.CL/622(XVIII), Executive Council, Eighteenth Ordinary Session, Addis Ababa, Ethiopia, 24-28 January 2011, s. 1.

⁶⁷ Paul D. Williams, *Working Paper: The ...*, s. 12.

⁶⁸ *Protocol Relating to ...*, Article 10.

çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü için Barış ve Güvenlik Konseyi sekreterliği kurulmuştur.

3.3 Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası

Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası (Solemn Declaration on a Common African Defence And Security Policy), Devlet ve Hükümet Başkanlarının 28 Şubat 2004'de Sirte-Libya'da gerçekleştirdikleri 2. Olağanüstü toplantıda kabul edildi.⁶⁹ Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası Deklarasyonu, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol ile birlikte Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisini açıklayan en önemli dokümandır.

Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası, Afrika'ya yönelik genel güvenlik tehditlerini alt bölgelerdeki ülkelerin tamamında, bir kısmında veya birinde meydana gelen, kıtanın genel savunma ve güvenliğine yönelik tehditler olarak tanımlamaktadır. Kıtada barış, güvenlik ve istikrarın tesisi ve geliştirilmesine engel olabilecek bu tür tehditler aşağıda belirtilen iç veya dış tehdit olabilir.⁷⁰

Genel iç tehditler; devletlerarası çatışmalar/gerilimler, ülke içi çatışmalar/gerilimler ve istikrar sağlanamamış çatışma sonrası durumlar olarak belirlenmiştir. Göçmenlerin ve yerinden edilmiş insanların durumu; kara mayınlarının kullanılması; küçük ve hafif çaplı silahların yasadışı yayılması; HIV/AIDS, verem, sıtma gibi bulaşıcı hastalıklar; organize ve sınır aşan suçlar; insan ve uyuşturucu kaçakçılığı ile kara para aklama genel iç tehditler kapsamında güvensizliği oluşturan diğer faktörlerdir.

Genel dış tehditler; Afrika'nın kıtasal güvenliğini tehdit eden, doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit etme potansiyeli bulunan dış tehditlerdir. Kıtanın güvenlik hedeflerine ulaşmada bireysel ve kolektif çabaları sınırlayan genel dış tehditler,⁷¹ Afrika kıtasının işgali dâhil dış saldırı; Afrika'nın bölgesel güvenliğini olumsuz etkileyen uluslararası çatışmalar ve krizler; paralı askerlik; uluslararası terörizm ve terörist faaliyetlerdir. İlave olarak, küreselleşmenin ve adil olmayan uluslararası politik ve ekonomik politikalar ile uygulamalar; kitle imha silahlarının -özellikle nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar-konvansiyonel olmayan uzun menzilli balistik füzelerin üretimi, stoklanması, yayılması;

⁶⁹ *Solemn Declaration on a Common African Defence And Security Policy*, African Union.

⁷⁰ *Ibid*, Article I.

⁷¹ *Ibid*, Article I. 9.

kimyasal ve nükleer atıkların Afrika'ya boşaltılması genel dış tehditler kapsamında görülmektedir.

3.3.1 Prensipler, Değerler

Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikasının prensipleri ve değerleri, Afrika Birliği Kurucu Yasası'nın 4. maddesinde belirtilen prensipleri içermektedir. Bunlar:⁷²

- Birliğe üye ülkeler arasında bağımsızlık ve egemen eşitlik;
- Bağımsızlıkta elde edilen sınırlara saygı;
- Birliğe üye ülkeler arasındaki çatışmaların, Genel Kurul tarafından alınan kararlar kapsamında belirlenen uygun yöntemlerle barışçıl yollardan çözümü;
- Birliğe üye ülkeler arasında kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidinin yasaklanması;
- Bir üye devletin, diğer bir üye devletin işlerine karışmaması;
- Savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçların yanı sıra anayasal düzene karşı ciddi tehdidin olması halinde Barış ve Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından alınan karar uyarınca Birliğin, barış ve istikrarın yeniden tesisi için ilgili üye devlete müdahale hakkı;
- Üye devletlerin barış içinde birlikte var olma ve yaşama hakkı;
- Barış ve güvenliğin yeniden inşası için bir devletin Birlikten müdahale isteme hakkı;
- Demokratik prensiplere, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve iyi yönetime saygı;
- Dengeli ekonomik kalkınmayı sağlamak için sosyal adaletin desteklenmesi;
- İnsan yaşamının kutsallığına saygı, terörist eylemlerin, politik suikast ve cezalandırmanın kınanması ve reddedilmesi;
- Hükümetlerin anayasal olmayan değişiminin reddedilmesi ve kınanması;
- Üye devletlerin Birlik prensipleri ve hedefleri ile uyuşmayan antlaşma ve ittifaka girmelerinin sınırlandırılması;
- Bir üye devletin, bir başka devlete karşı kendi topraklarını saldırı amaçlı olarak kullandırmasının yasaklanması.

Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikasının diğer prensipleri ve değerleri:⁷³

⁷² Ibid, Article II. 11.

- Afrika devletlerinin güvenliğinin bölünmezliği: Bir Afrika devletinin güvenliği diğer Afrika devletlerinin ve bir bütün olarak tüm kıtanın güvenliğiyle ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. Buna göre, bir Afrika devletine yapılan bir saldırı diğer devletlere ve bütün olarak Afrika kıtasına yapılmış kabul edilir. Bu durum, Barış ve Güvenlik Konseyi ile Afrika Birliği Genel Kurulu'nun Birlik prensipleri ve hedeflerine uygun olarak acil çözüm bulmalarını gerektirir;
- Birinin güçlenmesinin diğerini de güçlendirecek olan güvenlik, istikrar, insan güvenliği; kalkınma ve işbirliği arasında var olan bağ ve ilişki desteklenecektir;
- Afrikalı göçmenler ve yerinden edilmiş insanların sorunları üzerinde durulacaktır;
- Afrika Birliği ve bölgesel mekanizmalar arasında yakın çalışma tesis edilecek ve izlenecek faaliyetler ve programlar belirlenecektir;
- BM Sözleşmesi VIII. Bölüm kapsamında uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesi ile ilgili olarak BM ile ilişkiler güçlendirilecektir.

3.3.2 Uygulama Organları

Afrika kıtasının Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası uygulama organları, kıtasal, bölgesel/altbölgesel düzeyde oluşturulmuştur. Afrika Birliği Genel Kurulu, Barış ve Güvenlik Konseyi ve Bölgesel ekonomik toplulukların barış ve güvenlik mekanizmaları kıtasal düzeyde uygulama organlarını oluştururlar.⁷⁴

Genel Kurul, Afrika'nın kolektif savunma ve güvenliğiyle ilgili en üst organdır. Kurucu Yasa'nın Güçler ve Fonksiyonlar başlığını taşıyan 9. maddesi, Birliğin uygulamaya yönelik politika ve kararlarını izleme görevini Genel Kurul'a vermiştir. Genel Kurul söz konusu madde kapsamında güç ve fonksiyonlarını Birliğin herhangi bir organına aktarabilir. Genel Kurul'un savunma ve güvenlikle ilgili olarak yetkisini devredebileceği en uygun organ Barış ve Güvenlik Konseyi'dir.⁷⁵ Barış ve Güvenlik Konseyi, Birliğin çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü için sürekli karar alma organıdır. Çalışmanın 3. Bölüm madde 2.1'inde Barış ve Güvenlik Konseyi ile ilgili ayrıntılı bilgiye yer verilmiştir.

⁷³ Ibid, Article II. 12.

⁷⁴ Ibid, Article IV. 14.

⁷⁵ Ibid, Article IV. 15.

3.3.3 Bölgesel Kuruluşlar ve Mekanizmalar

Bölgesel mekanizmalar, Birlik güvenlik mimarisinin Afrika’da barış, güvenlik ve istikrarın desteklenmesinde temel sorumluluğu olan birimlerdir. Barış ve Güvenlik Konseyi ile Komisyon Başkanı, bölgesel mekanizmaların barış ve güvenlik alanındaki faaliyetlerinin Birlik hedefleri ve prensipleri ile uygun olduğunu koordine edecekler, uyumlaştıracaklar; barış, güvenlik ve istikrarın tesisi ve desteklenmesinde Barış ve Güvenlik Konseyi ile bölgesel mekanizmalar arasındaki etkili işbirliğini sağlamak için bölgesel mekanizmalarla birlikte çalışacaklardır.⁷⁶

Barış ve Güvenlik Konseyi, bölgesel mekanizmalarla görüşerek çatışmaların olduğu bölgelerde çatışmaların tahmin edilmesini ve önlenmesini hedefleyen inisiyatifleri, barışın yapılması ve inşası çerçevesinde destekleyecektir. Bölgesel mekanizmalar bu çabaları üstlenirken Komisyon Başkanı yoluyla Barış ve Güvenlik Konseyi’ni faaliyetleri hakkında bilgilendirecekler, çabalarını Barış ve Güvenlik Konseyi ile koordine edeceklerdir. Barış ve Güvenlik Konseyi de Komisyon Başkanı vasıtasıyla faaliyetleri hakkında bölgesel mekanizmaları bilgilendirecektir. Yakın işbirliği ve koordinasyon ile bilgi değişiminin sürdürülmesi için Komisyon Başkanı, bölgesel mekanizmaların barış ve güvenlikle ilgili icradan sorumlu yetkilileri ile yılda en az bir kez olmak üzere periyodik toplantılar yapacaktır. Komisyon Başkanı, Afrika Ani Müdahale Gücü ve Erken Uyarı Sisteminin tesisi ve etkin çalışması için bölgesel mekanizmaların tam olarak katılımını sağlayacak uygun tedbirleri alacaktır. Barış ve Güvenlik Konseyi, kendisine bildirilen herhangi bir sorunu görüşmek için ilgili bölgesel mekanizmayı davet edecek, bölgesel mekanizmaların toplantılarına ve tartışmalarına da davet edilecektir. Komisyon, koordinasyon ve işbirliğini güçlendirmek için bölgesel mekanizmalara irtibat ofisleri kuracak, bölgesel mekanizmalar da Komisyonda irtibat ofisleri kurulması konusunda destekleneceklerdir.

Çatışma önleme, yönetimi ve çözümü kapsamında bölgesel düzeyde uygulama organları, Bölgesel ekonomik kuruluşlardır. Bunlar; Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (The Economic Community of West African States-ECOWAS)⁷⁷, Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (The Economic Community of Central African States-ECCAS)⁷⁸, Kalkınmaya Yönelik Hükümetlerarası Otorite (The Intergovernmental

⁷⁶ *Protocol Relating to ...*, Article 16.

⁷⁷ “Profile: Economic Community of West African States ECOWAS”

<<http://www.africa-union.org/root/AU/RECs/ECOWASProfile.pdf>>(12.9.2013)

⁷⁸ “Communauté Economique des Etats de l’Afrique Centrale”

Authority on Development-IGAD)⁷⁹, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (The Southern African Development Community-SADC)⁸⁰, Doğu Afrika Topluluğu (The East African Community-EAC)⁸¹, Batı ve Kuzey Merkezi Afrika-Sahra Ülkeleri Topluluğu (The Community of Sahelo-Saharan States-CEN-SAD)⁸², Arap-Mağrip Birliği (The Arab-Maghreb Union-AMU/UMA)⁸³ ile Doğu ve Güney Afrika İçin Ortak Pazar (The Common Market for East And Southern Africa-COMESA).⁸⁴

“Tablo 3.6 Bölgesel Kuruluşlar ve Mekanizmalara Üye Devletler”

ECOWAS	ECCAS	IGAD	SADC	EAC	CEN-SAD	AMU	COMESA
Benin	Angola	Cibuti	Angola	Burundi	Benin	Cezayir	Burundi
Burkina Faso	Burundi	Eritre	Botswana	Kenya	Burkina Faso	Fas	Cibuti
Cape Verde	Çad	Etiyopya	Güney Afrika Cumhuriyeti	Ruanda	Çad	Libya	Komor Adaları
Fildişi Sahilleri	Ekvator Ginesi	Kenya	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Tanzanya	Cibuti	Moritanya	Kongo Demokratik Cumhuriyeti
Gambiya	Gabon	Somali	Lesoto	Uganda	Eritre	Tunus	Eritre
Gana	Kamerun	Sudan	Madagaskar		Fas		Etiyopya
Gine	Kongo	Uganda	Malavi		Fildişi Sahilleri		Kenya
Gine Bissau	Kongo Demokratik Cumhuriyeti		Mauritus		Gambiya		Libya
Liberya	Ruanda		Mozambik		Gana		Madagaskar

<http://www.ceeac-eccas.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=2>
(12.9.2013)

⁷⁹ “Regional Economic Communities”

<<http://www.africa-union.org/root/au/recs/igad.htm>>(13.9.2013)

⁸⁰ “Southern African Development Community” <<http://www.sadc.int/>> (13.9.2013)

⁸¹ “East African Community” <<http://www.eac.int/>>(14.9.2013)

⁸² “Regional Economic Communities”

<http://www.africa-union.org/root/AU/RECs/cen_sad.htm> (15.9.2013)

⁸³ “Profile: Arab Maghreb Union”

<<http://www.africa-union.org/root/AU/RECs/AMUOverview.pdf>>(15.9.2013)

⁸⁴ “Common Market for Eastern and Southern Africa”

<<http://www.comesa.int/>>(16.9.2013)

Mali	Sao Tome & Principe		Namibya		Gine Bissau		Malawi
Moritanya	Orta Afrika Cumhuriyeti		Sejšeller		Liberya		Mauritus
Nijer			Swaziland		Libya		Mısır
Nijerya			Tanzanya		Mali		Ruanda
Senegal			Zambiya		Mısır		Sejšeller
Sierra Leone			Zimbabve		Nijer		Sudan
Togo					Nijerya		Swaziland
					Orta Afrika Cumhuriyeti		Uganda
					Senegal		Zambiya
					Sierra Leone		Zimbabve
					Somali		
					Sudan		
					Tunus		
					Togo		

Kaynak: *Solemn Declaration on a Common African Defence And Security Policy*, African Union. Article IV. 26. (Afrika Birliği çatışma önleme, yönetimi ve çözümü kapsamında sekiz Bölgesel ekonomik kuruluş tanımaktadır.)

3.3.3.1 Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu

Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu içinde savunma ve güvenlik konularında işbirliği zaman içinde gelişme gösterdi ve topluluk tarafından aşağıdaki dokümanlar kabul edildi:⁸⁵

- Saldırmazlık Protokolü (The Non-Aggression Protocol), 1978'de Lagos-Nijerya'da imzalandı;
- Karşılıklı Savunma Yardımı Protokolü (The Protocol on Mutual Defence Assistance) 1981'de Free Town-Sierra Leone'de imzalandı;

⁸⁵ *Solemn Declaration...*, Article V (B) XXVII.

- Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu Politik Prensipler Deklarasyonu (The Declaration of Political Principles of the Economic Community of West African States) (1991);
- Suçlarla ilgili Karşılıklı Yardım Konvansiyonu (The Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters (1992);
- Çocuk Askerler Hakkında ECOWAS Dışişleri Bakanları Deklarasyonu (The Declaration by ECOWAS Ministers of Foreign Affairs on Child Soldiers) (1999);
- Çatışmaların önlenmesi, yönetimi, çözümü, barışın korunması ve güvenliğe ilişkin ECOWAS Mekanizması ile ilgili Protokol (Protocol Relating to the ECOWAS Mechanism for Conflict Prevention, Management, Resolution, Peacekeeping and Security) (Protokol, Devlet ve Hükümet Başkanları Otoritesi; Arabuluculuk ve Güvenlik Konseyi; Yürütme Sekreteryası; Savunma ve Güvenlik Konseyi; Yaşlılar Konseyi; ECOWAS Ateşkes İzleme Grubu (ECOMOG) ile Barış ve Güvenlik İzleme Erken Uyarı Sistemi gibi diğer organların kurulmasına olanak sağlamaktadır)

ECOWAS Komisyonu'nda yer alan Barış, Güvenlik ve Politik İşler Komiserinin ofisi, çatışma önleme politikası ve faaliyetlerinin yürütülmesinden asıl sorumlu birimdir.⁸⁶ ECOWAS Ani Müdahale Gücü (ECOWAS Standby Force-ESF) Tugayı 6500 personelden oluşmaktadır. Bu birliğin Nijerya'da üslenmesi ve Nijerya'nın da lider ülke olması planlanmıştır. Batı Afrika bölgesi, Abuja'da bir görev gücü karargâhı ile operasyonel planlama birimini oluşturdu; ilave olarak operasyonların doktrinini ve görev devamlı talimatını (Standart Operation Procedure-SOP) tamamladı. Bölge, eğitim ihtiyaçlarını tespit ederek Hastings-Sierra Leone'de bir bölgesel lojistik üs oluşturdu. Üye ülkelerin hazırlık seviyesini kontrol etmek için doğrulama misyonu teşkil edildi ve birçok tatbikat yapıldı.⁸⁷

Batı Afrika'nın eğitime yönelik olarak, stratejik seviyede Abuja Ulusal Savunma Koleji, operasyonel seviyede Accra'da bulunan Kofi Annan Uluslararası Barışı Koruma Eğitim Merkezi ve taktik seviyede Bamako-Mali'de Alioune Blondin Beye Barışı Koruma

⁸⁶ Souleymane Zeba, "The Economic Community of West African States (ECOWAS)", *Afrika'da Bölgesel Örgütler, "Kurumsallaşma ve İşbirliği"*, Ufuk Tepebaş(ed.), tasam, İstanbul 2009, s. 48.

⁸⁷ Ulf Engel, Joao Gomes Porto (ed.), *Africa's New Peace and Security Architecture, Promoting Norms, Institutionalizing Solutions*, Ashgate Publishing Company, USA 2010, s. 132.

Okulu (Ecole de Maintien de la Paix Alioune Blondin Beye) olmak üzere üç mükemmeliyet merkezi bulunmaktadır.⁸⁸

Erken Uyarı Sistemi, 4 ECOWAS başkentinde oluşturulan izleme merkezlerinden oluşmaktadır. ECOWAS barış ve güvenlik konusunda aşağıdaki politik dokümanları kabul etti.⁸⁹

- Batı Afrika'da Hafif Silahların Üretimi, İthalatı, İhracatı Hakkında Moratoryum Deklarasyonu (Declaration of a Moratorium on the Importation, Exportation and Manufacture of Light Weapons in West Africa) (1998);
- Güvenlik ve Kalkınmaya Yardım ve Koordinasyon İçin Uygulama Programı Eylem Planı (Plan of Action for the Implementation of the Programme for Coordination and Assistance for Security and Development-PCASED) (1998);
- Batı Afrika'da Hafif Silahların Üretimi, İthalatı ve İhracatı Hakkındaki Moratoryumunun Uygulaması İçin Davranış Kuralları (Code of Conduct for the Implementation of the Moratorium on the Importation, Exportation and Manufacture of Light Weapons in West Africa) (1999);
- Hafif Silahların Yasadışı Dolaşımı ve Yayılmasının Kontrolü için Ulusal Komisyonların Kurulması Kararı (Decision Establishing National Commissions for the Control of the Proliferation and Illicit Circulation of Light Weapons) (1999)

3.3.3.2 Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu

Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu Devlet ve Hükümet başkanları, 25 Şubat 1999'da Yaounde'de gerçekleştirdikleri toplantıda Orta Afrika'da barış ve güvenliğin korunması için Orta Afrika Barış ve Güvenlik Konseyi (Council of Peace and Security of Central Africa-COPAX) gözetiminde bir organ kurmaya karar verdiler.⁹⁰

Savunma ve Güvenlik Komisyonu (Defence and Security Commission-DSC); Çok Uluslu Orta Afrika Gücü (Multinational Force of Central Africa-FOMAC) ile Orta Afrika Erken Uyarı Mekanizmasının (Early Warning Mechanism of Central Africa-MARAC) yer aldığı Barış ve Güvenlik Konseyi'nin oluşumu, Devlet ve Hükümet Başkanlarının Haziran 2002'de Malabo'da gerçekleştirdikleri 10. oturumda kabul edildi. Orta Afrika'da karşılıklı

⁸⁸ Ibid, s. 133.

⁸⁹ *Solemn Declaration...*, Article V (B) XXVII

⁹⁰ Ibid, Article V (B) XXVIII

güvenlik paktının oluşumuna dair protokol (Protocol Relating to the Establishment of a mutual Security Pact in Central Africa-COPAX) ise 2004’de yürürlüğe girdi.

ECCAS Ani Müdahale Gücü ile ilgili önemli gelişmeler 2006’dan itibaren ivme kazandı. Üye devletler, FOMAC’a yeterli hava, deniz ve çok uluslu karargah grubunun atanmasını konsensüs ile kabul ettiler.⁹¹ ECCAS, bölgesel karargâhın ve ECCAS Planlama Elemanı’nın teşkilatını kabul etti. 2008 itibarı ile Libreville’deki Planlama Elemanı’nın 13 karargâh personelinin 6’sı bölgeden, 7’si ise Gabon’dan olmak üzere, malzemeleri ile birlikte hazır olan ECCAS Ani Müdahale Tugayı’nın mevcudu 2177 idi.⁹²

ECCAS için önerilen mükemmeliyet merkezleri; stratejik seviyede Fransa tarafından Youndé-Kamerun’da 2005’de oluşturulan CSID (Cours Superieur Inter-Armees de Defense), operasyonel düzeyde Fransa tarafından Libreville-Gabon’da 2003’de oluşturulan EEML (Ecole d’Etat-Major de Libreville) ve taktik düzeyde eğitim için Luanda-Angola’da oluşturulan EFOFAA’dır. İlave olarak Kamerun’daki bir okulun uluslararası polis eğitim merkezine dönüştürülmesi de planlanmaktadır. Bölgenin tıp eğitimi (Libreville) ve mühendislik (Kongo) gibi bölgesel düzeyde rol oynayabilecek küçük ulusal merkezleri mevcuttur. Bölge ülkeleri, ECCAS Ani Müdahale Gücü için Doula-Kamerun’da bir lojistik üs oluşturulmasını kabul ettiler. Bölgede, her iki yılda bir Barh El Gazel olarak bilinen çok uluslu eğitim tatbikatı icra edilmektedir. ECCAS’a birlik gönderen ülkelerin çoğu önceki Fransız kolonileridir. Orta Afrika devletlerinin askeri kapasite inşasında finans, lojistik ve özellikle eğitim alanında Fransa önemli rol oynamaktadır.⁹³

3.3.3.3 Kalkınmaya Yönelik Hükümetlerarası Otorite

IGAD, orijinal adıyla Kuraklık ve Kalkınmada Hükümetlerarası Otorite (Inter-governmental Authority on Drought and Development–IGADD) olarak 1986’da kuruldu. 1990’larda bölgesel güvenlik ve politik konulara dâhil olan IGAD, resmi olarak 21 Mart 1996’da Nairobi-Kenya’da kuruldu ve üç öncelikli saha belirledi:⁹⁴

- Çatışma önleme, yönetimi ve çözümü ile insani konular;
- Altyapının geliştirilmesi (ulaşım ve iletişim);
- Yiyecek güvenliği ve çevrenin korunması.

⁹¹ Ulf Engel, Joao Gomes Porto (ed.), *Africa’s New...*, s. 135.

⁹² Ibid, s. 136.

⁹³ Ibid

⁹⁴ “East Africa’s Regional Economic Communities”, *PSC Report*, Issue 44, ISS March 2013, s. 12.

Doğu Afrika, ilk kez 2004’de, personel katkısında bulunan yedi Doğu Afrika ülkesini içeren Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi’ni Doğu Afrika Ani Müdahale Tugayı’ni koordine etmesi için görevlendirdi. IGAD üyesi olmayan bölge ülkelerinin bu durumu protesto etmeleri üzerine Bakanlar Konseyi, koordinasyon sorumluluğunu IGAD’dan alarak “Bağımsız bir EASBRIG Koordinasyon Mekanizması-EASBRICOM” oluşturulmasına karar verdi. Mekanizma’nın Nairobi’deki Planlama elemanı ile birlikte konuşlanması öngörülmesine rağmen, konuşlanılacak yer ile ilgili mutabakat, Devlet Başkanlarının devreye girmesiyle 2007’de sağlanabildi.

EASBRICOM, çok yönlü barışa destek operasyonlarına yönelik olarak bir bölgesel barış ve güvenlik mekanizması içinde Doğu Afrika Ani Müdahale Gücü’ne bağlanmayı önerdi. Bu öneriye göre Barış ve Güvenlik Konseyi’nin 16. maddesi ile uyumlu olarak Doğu Afrika için bir bölgesel çatışma önleme çözüm ve yönetimi mekanizması olarak görev yapılacaktı. Önerilen Doğu Afrika Barış ve Güvenlik Mekanizması (Eastern Africa Peace and Security Mechanism-EAPSM) EASBRICOM’u Doğu Afrika Barış ve Güvenlik Sekreteryası (Eastern Africa Peace and Security Secretariat-EAPSS) olarak yeniden yapılandırmayı sağlamaktadır. Bu, askeri ve diğer planlama unsurlarını Barış ve Güvenlik Bölümü içine dâhil etmeyi mümkün kılmaktadır. EAPSM’nin önerilen yapı ve sistemleri, askeri karargahları; entegre lojistik ve eğitim sistemi ile üye ülkelerdeki askeri, polis ve sivil ani müdahale unsurlarını ve yer değiştirebilir Tugay Karargahı unsurunu (Etiyopya’da konuşlu) kapsamaktadır. EAPSS, ilave olarak Doğu Afrika Barış Fonu’nu da yönetmekten sorumlu olacaktır. Bölge, lojistik sistemin bir parçası olarak Etiyopya’da bir lojistik üs kurulmasını kabul etti ve EASBRIG lojistik siteminin kısa sürede çalışması öngörüldü. Bu öneriler EASBRICOM’un tüm üye devletleri tarafından benimsenmedi. EASBRIG, bölgede tam olarak konsensüs sağlanmasa da, eğitim mükemmeliyet merkezlerinin bulunacağı ülkeleri Ruanda, Kenya ve Uganda olarak belirledi.⁹⁵

IGAD, Addis Ababa’da konuşlu iki oluşum ile faaliyetlerini koordine etmektedir: Erken Uyarı ve Çatışmalara Erken Cevap Mekanizması (Conflict Early Warning and Early Response Mechanism (CEWARN) Sekreteryası ve Terörizme karşı IGAD Kapasite İnşa Programı (IGAD Capacity Building Program Against Terrorism-ICPAT).⁹⁶ IGAD’ın CEWARN birimi 2003’de Addis Ababa-Etiyopya’da kuruldu. CEWARN’ın koordinasyon yapısı Sekreteryası; Erken Uyarı Komitesi; Büyükelçiler Komitesi; Bakanlar Konseyi ve

⁹⁵ Ulf Engel, Joao Gomes Porto (ed.), *Africa’s New...*, s. 135.

⁹⁶ *East Africa’s Regional...*, s. 12.

Genel Kurul'dan oluşmaktadır. Her üye ülkedeki Çatışma Erken Uyarı ve Erken Cevap birimleri (CEWERUs) CEWARN Birimi yoluyla IGAD'a ve dışişleri bakanlıklarına bağlıdır.⁹⁷ ICPAT ise 2006'da fonksiyonel hale geldi.

3.3.3.4 Güney Afrika Kalkınma Topluluğu

SADC, Bölgesel ekonomik topluluk olarak 1992'de kuruldu. Bölgedeki liderler, 1990 sonrasındaki yeni politik durumu; barış, güvenlik ve kalkınma arasındaki ilişkiyi dikkate alarak Güney Afrika Kalkınma Topluluğu Anlaşması'nı 17 Ağustos 1992'de imzaladılar. SADC üyelerinin bağlı oldukları prensipler:⁹⁸

- Üye ülkelerin egemen eşitliği;
- Dayanışma, barış ve güvenlik;
- İnsan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü;
- Eşitlik, karşılıklı yardım;
- Sorunların barışçıl yollarla çözümüdür.

Anlaşma'nın 9. maddesi politika, savunma ve güvenlik alanlarında işbirliği ile ilgili Organın kurulmasına yöneliktir. Bölge, Politika, Savunma ve Güvenlik İşbirliği Protokolü'nü 1992-2001 yılları arasında hazırladı. Organ, üye devletlerdeki demokratik kuruluşlar ve uygulamaların teşvik edilmesi ve çatışmaların önlenmesi/çözülmesi sorumluluğunu üstlenmiştir. Faaliyetleri hakkında SADC Zirvesine rapor sunmaktan sorumlu olan Organın yapısı:⁹⁹

- Başkan;
- Troika;
- Bakanlar Komitesi;
- Devletlerarası Politika ve Diplomasi Komitesi (ISPDC); ve
- Devletlerarası Savunma ve Güvenlik Komitesi'nden oluşmaktadır. Sivil toplum SADC yapısı içinde Organın çalışmalarına resmi olarak çok az dâhil olabilmektedir.

SADC'nin çatışma önleme, yönetim ve çözüm mekanizmaları¹⁰⁰ ise:

⁹⁷ Ibid, s. 13.

⁹⁸ Cheryl Hendricks; Takawira Musavengana, *The Security Sector in Southern Africa, ISS Monograph 174*, Department for International Development (DFID), October 2010, s. 12-13.

⁹⁹ Ibid, s. 15.

¹⁰⁰ Ibid, s. 17-18.

-SADC Seçim Tavsiye Konseyi (Electoral Advisory Council-SEAC), İnsan Hakları Komisyonu ve Arabuluculuk Birimi gibi danışma ve arabuluculuk enstrümanları (DRC, Lesotho, Madagaskar ve Zimbabwe’de arabuluculuk çabaları üstlenildi);

-Bölgesel Erken Uyarı Merkezi (REWC);

-Karşılıklı Savunma Paktı;

-SADC Ani Müdahale Gücü (Standby Force-SSF);

-Afet Yönetimi ve Rehabilitasyon;

-Güney Afrika Bölgesel Polis Şefleri İşbirliği Kuruluşu’ndan (SARPCCO) oluşmaktadır.

SADC Savunma ve Polis gücü Komutanları/Amirleri, polis gücünü içeren SADC Ani Müdahale Tugayı’nın (SADCBRIG) teşkili ile ilgili usulleri Temmuz 2004’de Maseru-Lesotho’da onayladılar. SADCBRIG, resmi olarak Ağustos 2007’de kuruldu ve devamında bölge operasyonelleşme konusunda istikrarlı bir gelişme sağladı. Üye ülkeler arasında kabul edilen mutabakat muhtırası (Memorandum of understanding-MOU) ile SADCBRIG’in her seviyedeki komuta yapısının, tüm katkıda bulunan ülkelerin temsilcisi olduğu konusunda uzlaşmaya varıldı.¹⁰¹

Fonksiyonel olan SADCBRIG Planlama unsuru (PLANELM), SADC Sekreteryası ile birlikte Gaborone’de konuşlanmıştır. SADCBRIG’in Harare’deki Bölgesel Barışı Koruma Eğitim Merkezi, eğitim mükemmeliyet merkezi olarak görev yapmaktadır. SADC Ani Müdahale Tugayı’nın, 8 helikopter ve 6 nakliye uçağı ile diğer bölgelerden daha iyi durumda olduğu söylenebilir. Ani Müdahale Tugayı’na Güney Afrika beş liman devriye botu ve bir büyük gemiden oluşan deniz unsuru, Angola bir deniz takımı, bölgedeki farklı ülkeler 137 askeri gözlemci, Zambiya ise 200 sivil polisle katkıda bulunmayı taahhüt etti. Bölgede birçok barışı koruma tatbikatı gerçekleştirilmesine rağmen, henüz sivil unsurlar ile lojistik konsept ve depo oluşturulması konularının detayları sonuçlandırılmadı.¹⁰²

Afrika Ani Müdahale Gücü’nün bir parçası olarak kurulan SADC Ani Müdahale Gücü’nün amacı, Afrika Birliği Kurucu Yasası 4(h) ve (i) maddesi uyarınca krizlere cevap olarak müdahale gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktır. ASF, önleyici diplomasi, barışı koruma, barışın inşası, çatışma sonrası silahsızlanma, terhis, yeniden entegrasyon ve insani

¹⁰¹ Ulf Engel, Joao Gomes Porto (ed.), *Africa’s New...*, s. 133-134.

¹⁰² Ibid, s. 134.

yardım faaliyetlerini içeren çok yönlü barışa destek operasyonları için süratle görev alabilmeyi hedeflemektedir.¹⁰³

Bölge ülkelerinin imzaladığı mutabakat muhtırasının 7. maddesine göre “SADCBRIG sadece SADC Zirvesi otoritesiyle görevlendirilebilecektir.” Ancak, ASF’nin bir kısmını oluşturuyorsa SSF’ye sadece Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi görev verebilir, AU Komisyonu da birliği görev bölgesine gönderebilir (Bölge gücü hazırlayacak, AU hazırlanan gücü kullanacaktır). SSF’nin görev bölgesine gönderilmesi kararının SADC’a bırakılması halinde sorunla¹⁰⁴ karşılaşılacağı değerlendirilmektedir.

SADC’ın güvenlikle ilgili yasal dokümanları:¹⁰⁵

- Antlaşma (2001’de gözden geçirildi);
- Politika, Savunma ve Güvenlikle İlgili İşbirliğine Dair Protokol;
- Karşılıklı Savunma Paktı;
- Suçlarla ilgili Karşılıklı Yasal Yardıma Dair Protokol;
- Rüşvet ve Bozulmaya Karşı Protokol;
- Suçluların Ülkelerine İadesine Dair Protokol;
- Mahkeme ve Sürece ilişkin Kurallara Dair Protokol;
- Ateşli Silahlar, Mühimmat ve Diğer İlgili Materyalin Kontrolüne Dair Protokol;
- Yasadışı Uyuşturucu ile Savaşa Dair Protokol;
- Doğal Yaşamın Korunması ve Yasal Zorlamalara Dair Protokol;
- Yasal İlişkilere Dair Protokol.

3.3.3.5 Doğu Afrika Topluluğu

Doğu Afrika Topluluğu Savunma Alanında İşbirliğine Dair Mutabakat Muhtırası (Memorandum of Understanding on Cooperation in Defence), Tanzania, Kenya ve Uganda Devlet başkanları tarafından Kasım 2001’de imzalandı.¹⁰⁶ Burundi ve Ruanda EAC’ye 2007’de katıldı. EAC’nin karargâhı Arusha-Tanzanya’dadır.¹⁰⁷Söz konusu mutabakatla üç ülke arasında askeri eğitim, teknik yardım, ziyaretler ve karşılıklı bilgi değişimi sağlanarak birleşik manevra ve tatbikatların yapılması mümkün olmaktadır. EAC

¹⁰³ Cheryl Hendricks, Takawira Musavengana, *The security...*, s. 20.

¹⁰⁴ Ibid, s. 24.

¹⁰⁵ *Solemn Declaration...*, Article V (B) XXX.

¹⁰⁶ Ibid, Article V (B) XXXI.

¹⁰⁷ *East Africa’s Regional ...*, s. 11.

Mutabakat Muhtırası, savunma konularında Konsey, Danışma Komitesi, İşbirliğine Dair Sektörel Komite ve Savunma Uzmanları Çalışma Gruplarının oluşmasına ilişkin düzenlemeler içermektedir.

EAC ülkeleri, büyük çaplı zorla göç sorunu tespit edildiğinde sığınma ve göç politikalarını uyumlaştırmaktadır. Ayrıca bölge ülkeleri arasında dış politika konusunda mutabakat muhtırası bulunmaktadır. EAC'nin vizyonu; zengin, rekabete dayalı, güvenli, istikrarlı ve politik olarak birleşmiş bir Doğu Afrika¹⁰⁸ yaratılmasıdır.

3.3.3.6 Batı ve Kuzey Merkezi Afrika-Sahra Ülkeleri Topluluğu

Kuzey Afrika'nın asıl REC'i AMU olmasına rağmen yıllardır faaliyet göstermediğinden dolayı daha yeni ve geniş alana yayılan CEN-SAD ile yer değiştirdi.¹⁰⁹ CEN-SAD Şubat 1998'de kuruldu. Karargâhı Tripoli-Libya'dadır. CEN-SAD, Afrika Birliği tarafından 4-12 Temmuz 2000'de Bölgesel ekonomik topluluk olarak tanındı. CEN-SAD, 2004'de Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasının kuruluşunu kabul etti. CEN-SAD özellikle Somali, Fildişi Sahilleri, Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Liberya, Sierra Leone, Togo'da ve Eritre-Etiyopya arasındaki çatışmaların çözümüne aktif olarak katıldı. CEN-SAD ilave olarak Çad-Sudan sınırındaki soruna da dâhil oldu.

CEN-SAD Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması, daimi Ombudsman'a ilave olarak; Liderler ve Devlet Başkanları Konferansı; Sahra Devletleri Barış ve Güvenlik Konseyi; Büyükelçiler Komitesi ve Genel Sekreterlik'ten oluşmaktadır.¹¹⁰ Sahra Devletleri Müdahale Gücü (The Sahel-Saharan Intervention Force-FSSI/CEN-SAD) kara, jandarma, polis ve diğer ilgili unsurlardan oluşmaktadır.¹¹¹

3.3.3.7 Arap-Mağrip Birliği

Şubat 1989'da imzalanan Arap-Mağrip Birliği Antlaşması'nın hedefleri öncelikle ekonomik olmasına rağmen, AMU diğer bölgesel gruplar gibi barış ve güvenlik endişelerini faaliyetlerine dâhil etti.¹¹² Ortak savunma ve üye devletlerarasında içişlerine karışmama ilkesi AMU Antlaşması'nın merkezinde yer almaktadır.

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ "North Africa's Regional and Sub-Regional Economic Communities", *PSC Report*, Issue 42, ISS, January 2013, s. 9.

¹¹⁰ Ibid, s. 11.

¹¹¹ Ibid, s. 12.

¹¹² *Solemn Declaration...*, Article V (B) XXXIII.

AMU devletleri 1991'de Ortak Savunma Konseyi (The Council of Common Defence-CCD) olarak adlandırılan resmi olmayan bir yapı oluşturdu. Mağrip ülkeleri AMU'yu barış, güvenlik ve işbirliğinin geliştirilmesi ve aralarındaki mevcut çatışma ve tansiyonun azaltılmasına yönelik bir forum olarak görmektedirler.

AMU, Kuzey Afrika'yı koordine etmek için aday olmasına rağmen, bölgedeki devletler Batı Sahra konusunda bölündüler. AMU, 1989'da Marekeş-Fas'ta kuruldu; Cezayir, Fas, Tunus, Libya ve Moritanya AMU'ya üye oldular. Mısır, 12 Kasım 1994'de katılmak için başvuruda bulunmasına rağmen AMU'ya üye değildir. AMU'nun karargâhı Rabat-Fas'tadır. AMU'da, 1995'den bu yana Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi yapılmamaktadır. AMU, ECCAS, ECOWAS, IGAD ve SADC ile birlikte beş bölgesel örgütten biri olmasına rağmen, barış ve güvenlik konusunda aktif olmadığından kuzey bölgesi ülkeleri, bireysel olarak barış ve güvenlik konularına katılım sağlamaktadırlar.¹¹³

Libya, daha sonra koordinatör ülke olarak ortaya çıktı ve bölge, Kuzey Afrika Ani Müdahale Gücü'nün gelişimi sorumluluğunu üstlenerek Mısır'ın da dâhil olduğu Kuzey Afrika Bölgesel Kapasitesi'ni (North Africa Regional Capability-NARC) teşkil etti. Bu bölgede daha çok askeri unsurlara öncelik verilmektedir. Bölge ülkeleri arasında mutabakat muhtırası imzalandı. Tugay karargâhı ve Planlama elemanının, sırasıyla Libya ve Mısır'da konuşlanması öngörülmektedir. Bölgedeki her ülke eğitim sağlayacak olmasına rağmen sadece Mısır, bölgesel eğitim mükemmeliyet merkezi olarak Kahire Barışı Koruma Eğitim Okulu'nun düzenlenmesini önerdi.¹¹⁴

3.3.3.8 Doğu ve Güney Afrika İçin Ortak Pazar

Doğu ve Güney Afrika İçin Ortak Pazar, 1999'dan itibaren barış ve güvenliğe dair önleyici diplomasi ile çatışma önlemeyi öngören bir program geliştirdi. Bu program, özellikle sivil toplum, Hükümet dışı oluşumlar, özel sektör ve parlamentonun kapasitesinin geliştirilmesine yöneliktir. Dışişleri Bakanları, barış ve güvenlikle ilgili konuları görüşmek üzere yılda bir kez toplanmaktadır. Ayrıca teknik düzeyde resmi görevlilerden oluşan bir komite de bulunmaktadır.¹¹⁵

¹¹³ *North Africa's Regional...*, s. 9-10.

¹¹⁴ Ulf Engel, Joao Gomes Porto (ed.), *Africa's New...*, s. 137.

¹¹⁵ *Solemn Declaration...*, Article V (B) XXXIV.

20 üye devletten oluşan ve Mısır'dan Botswana'ya kadar uzanan COMESA, Orta ve Kuzey Afrika'nın yanı sıra Hint Okyanusu'ndaki ada devletlerini de kapsamaktadır.¹¹⁶ COMESA'nın asıl motivasyonu ekonomik olduğundan; kuruluş, bölgenin güvenliğini SADC ve IGAD'a bırakma eğilimindedir.¹¹⁷

3.3.4 BM ve Diğer Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler

Barış ve Güvenlik Konseyi, Afrika'da barış ve güvenliğin tesis edilmesi ve kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi amacıyla, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasından birincil derece sorumlu olan BM Güvenlik Konseyi ve BM'nin diğer ilgili kuruluşlarıyla işbirliği yapacak ve yakın çalışacaktır. Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik Afrika Birliği faaliyetlerinin desteklenmesi için gerekli olduğunda BM Sözleşmesi'nin barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik bölgesel kuruluşların rolleri ile ilgili VIII. Bölüm'de yer alan koşullara uygun olarak BM'ye mali, lojistik ve askeri destek sağlaması konusunda başvuruda bulunacaktır.¹¹⁸

Barış ve Güvenlik Konseyi ve Komisyon Başkanı, BM Güvenlik Konseyi'nin Afrikalı üyeleri ve Genel Sekreter ile Afrika'da barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması konularında periyodik toplantılar ve düzenli görüşmeler yapacaktır. Barış ve Güvenlik Konseyi, Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik diğer ilgili uluslararası kuruluşlarla da yakın işbirliğinde bulunacak, söz konusu kuruluşlar, Barış ve Güvenlik Konseyi'nin sorumluluklarını etkili bir şekilde yerine getirmesine katkıda bulunacaksa görüşmek amacıyla Barış ve Güvenlik Konseyi'ne davet edilebileceklerdir.¹¹⁹

Afrika Birliği, APSA'nın geliştirilmesine yönelik gayretlerini sürdürmektedir. Bu bağlamda çatışma önleme, yönetimi ve çözümü konusunda Afrika Birliği ile Bölgesel Ekonomik Topluluklar/Bölgesel Mekanizmalar 10-11 Aralık 2009'da Akosombo-Gana'da bir toplantı yaptılar. Toplantı Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu ECOWAS ev sahipliğinde gerçekleşti.¹²⁰ Toplantıda, Aralık 2007'de gerçekleştirilen Afrika-Avrupa Birliği Stratejik Ortaklığı, Afrika-Avrupa Birliği Ortak Stratejisi (The Africa-EU Strategic

¹¹⁶ *East Africa's Regional ...*, s. 13.

¹¹⁷ *Ibid*, s. 14.

¹¹⁸ *Solemn Declaration...*, Article V.

¹¹⁹ *Ibid*

¹²⁰ *Declaration 2nd Meeting of The Chief Executives of The AU and The Regional Economic Communities (RECS)/Regional Mechanisms for Conflict Prevention, Management and Resolution (RMS)*, African Union, Akosombo, Gana 10 and 11 December 2009, s. 1.

Partnership, a Joint Africa-EU Strategy)¹²¹ kapsamında APSA'nın operasyonelleşmesi konusunda Avrupa Birliği desteği hakkında Avrupa Birliği ile de görüş alışverişinde bulunuldu.¹²²

3.4 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi'nin Değerlendirilmesi

Afrika Birliği ve Bölgesel ekonomik topluluklar, Afrika'nın çatışma alanlarında kalıcı barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik önemli adımlar attılar. Özellikle, Afrika Birliği Örgütü'nün 2002'de Afrika Birliği'ne dönüşümü, kıtanın tamamı için barış, güvenlik ve istikrarın muhafazasına yönelik yeni bir umut oldu.¹²³

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Dr. Admore Mupoki Kambudzi'nin, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin geçmişini, mevcut unsurlarını, işleyişini ve sorunlarını özetleyen açıklamalarının¹²⁴ Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi'nin değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir:

Afrika'da barış, güvenlik ve istikrarın desteklenmesine yönelik olarak 2000'den önce kıtasal anlamda bir düzenleme yoktu. 1963-1992 yılları arasında kıtayı kapsayan kuruluş anlamında mevcut kapasite neredeyse sıfır düzeyindeydi. Afrika, 1993'de Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasını oluşturdu. 1993-1999 yılları arasında Somali, Burundi, Orta Afrika, Sierra Leone, Sudan, Eritre, Etiyopya'da ülke içi ve devletlerarasında yoğun çatışmalar yaşandığında, Afrikalılar barış ve güvenliğe yönelik daha güçlü kuruluşlara sahip olunması gerektiğine inandılar. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin oluşumu çabaları 2000-2001'de hız kazandı, Mimari 2002'de çalışmaya başladı. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi üç seviyede incelenebilir: 1. Değerler ve prensipler; 2. Kuruluşlar; 3. Süreç.

Demokrasi, insan hakları, insan yaşamının korunması ve genel güvenlik, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin değerleri olarak öne çıkmaktadır. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi bir şekil halinde gösterilebilir. (Şekil 3.1)

Barış ve Güvenlik Konseyi, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin ana sütunu, lokomotifidir. Afrika Birliği Komisyonu, Afrika Ani Müdahale Gücü, Akil İnsanlar Heyeti, Kıtasal Erken Uyarı Sistemi ve Barış Fonu, Barış ve Güvenlik Konseyi'nin çalışmalarını desteklemektedir.

Afrika Birliği Komisyonu, alandaki barış ve güvenlikle ilgili çalışmalarını yürütmekte, güvenliğe yönelik olarak ülkeler hakkında Barış ve Güvenlik Konseyi'ne raporlar sunmaktadır. Barış ve Güvenlik Konseyi karar alıcıdır ve çalışmaları, Afrika Birliği Komisyonu çalışmalarını tekrar etmemektedir. Afrika Birliği Komisyonu, Barış ve

¹²¹ *The Africa-EU Strategic Partnership, A Joint Africa-EU Strategy, 16344/07 (Presse 291)*, Council of the European Union, Lisbon 9 December 2007.

¹²² *Declaration, 2nd Meeting ...*, s. 3.

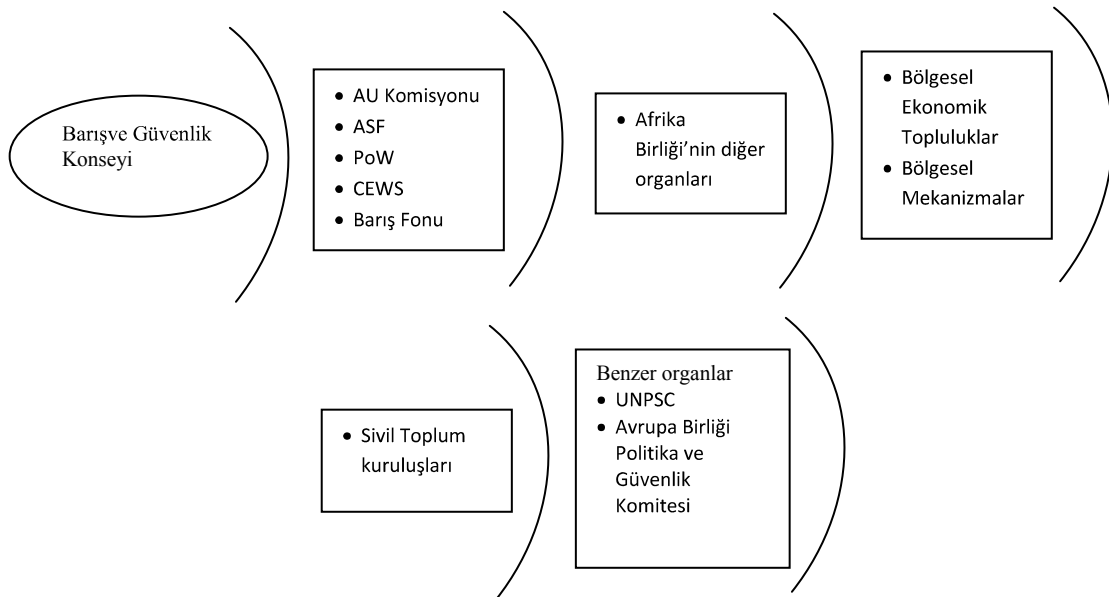
¹²³ Abdurrahim Sıradağ, "African Regional and Sub-Regional Organizations' Security Policies: Challenges and Prospect's", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt: 7, Sayı: 2, Yıl 2012, s. 250.

¹²⁴ Bu çalışma kapsamında Aralık 2012'de Afrika Birliği Karargâhı'nın bulunduğu Addis Ababa-Etiyopya'ya gerçekleştirdiğim çalışma ziyaretinde, Afrika Birliği Komisyonu Barış ve Güvenlik Departmanı'nda Politikadan sorumlu Simon Badza'nın tavsiyesi üzerine, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Dr. Kambudzi ile ofisinde yaptığımız toplantıda Dr. Kambudzi'nin Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi hakkındaki görüşlerinin özetidir. (Arslan'ın notu)

Güvenlik Konseyi'ne analitik, idari ve lojistik destek sağlamaktadır. Afrika Ani Müdahale Gücü, çatışma önlemenin yanı sıra insani yardım ve sivillerin korunmasına yönelik olarak müdahale için görevlendirilmektedir. Akil İnsanlar Heyeti, diplomatik faaliyetleri sürdürmekte, çatışmaların ilgili tüm taraflarıyla görüşmeler yapmakta ve Komisyon Başkanı'na rapor sunmaktadır. Kıtasal Erken Uyarı Sistemi, çatışma ile ilgili gerekli bilgileri toplayan bir organdır. Barış ve Güvenlik Konseyi, çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümünde ilgili Bölgesel Ekonomik Topluluk ve/veya Bölgesel Mekanizma ile yakın çalışmaktadır. Barış ve Güvenlik Konseyi, barış ve güvenliğe yönelik olarak Afrika Birliği'nin diğer organlarından Afrika Birliği Parlamentosu, Afrika Birliği İnsan Hakları Komisyonu, Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Mahkemesi ile koordineli çalışmakta, Afrika Birliği Parlamentosu ile her yıl düzenli toplantılar yapmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, çatışma öncesinde, esnasında ve sonrasında Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından davet edilmekte ve çatışmalar hakkında bilgilerinden yararlanılmaktadır. Benzer organlar bağlamında Barış ve Güvenlik Konseyi, BM Güvenlik Konseyi ve Avrupa Birliği Politika ve Güvenlik Komitesi ile Afrika'daki güvenlik hakkında yıllık toplantılar düzenlemekte, BM Güvenlik Konseyi toplantıları New York'ta veya Addis Ababa'da gerçekleştirilmektedir. Süreç kapsamında Afrika Birliği'nce arabuluculuk; barışın korunması, barışa destek misyonları yerine getirilmektedir.

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin en önemli sorunları: 1. Üye devletlerin politik isteklerindeki yetersizlik; 2. Barış ve Güvenlik Konseyi'nin yürüttüğü çalışmalar için gerekli olan mali kaynağın temininde karşılaşılan güçlük (Barış Fonu için gerekli kaynağın önemli bir bölümü, Avrupa Birliği, İngiltere gibi Afrika Birliği partnerlerinden sağlanmaktadır); 3. Yabancıların müdahalesi; 4. İhtiyaç duyulan lojistik malzemenin yetersizliği. Üye ülkelerin politik isteksizliği, diğer sorunlardan daha önemlidir. Örnek olarak Somali'deki 2007'de gerçekleştirilen barışa destek misyonu için üye ülkelerin desteğinin sağlanması ve karar alma süreci 4-5 yıl sürdü.

“Şekil 3.1 Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi”

Şekil 3.1, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Dr. Admore Mupoki Kambudzi tarafından oluşturulmuştur.

Üye devletlerin politik isteksizliğinin bir örneği, 13-29 Ekim 2010'da Avrupa Birliği tarafından desteklenen 'Amani Africa' eğitim tatbikatında¹²⁵ yaşandı. Personel yetersizliğinden dolayı tatbikat esnasında Afrika Birliği Barışa Destek Operasyon Birimi görevlilerinin çoğu, Afrika ülkeleri dışından karşılandı. İlave olarak tatbikatın az sayıda Afrikalı büyükelçi tarafından izlenmesi, politik ilgi düzeyinin düşük seviyede olduğunun işareti¹²⁶ olarak yorumlandı.

Uluslararası Güvenlik Çalışmaları (International Security Studies-ISS) kuruluşunda görevli çatışma önleme ve risk analiz uzmanı Berouk Mesfin'in Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin geneline yönelik görüşleri,¹²⁷ Dr. Kambudzi'nin açıklamalarını tamamlayıcı özelliktedir:

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerin etkileri, dünya genelinde olduğu gibi Afrika'da da görüldü. Küreselleşme ile birlikte uluslararası ortam değişti; demokratikleşme çabaları arttı, yeni pazarlar ortaya çıktı. Liderlerin barışçıl yöntemlerle değişimi Afrika için önemliydi. 1994'de Güney Afrika'da yapılan seçimlerde çoğunluk siyahların yönetime gelmesi Afrikalıları adeta şok etti. Kıta genelinde göreve gelen daha sivil yönetimler, Afrika'da demokratik normların gelişmesine ve daha güçlü kuruluşların oluşmasına olanak sağladılar.

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi bölgesel, kıtasal ve uluslararası düzeyde düşünülmelidir. Uluslararası toplum, Afrika'daki çatışmalarda Afrika Birliği'nin ne düşündüğünü önemsemektedir. Afrika'daki liderler, bu durumu bildiklerinden Afrika Birliği'nin kararlarını dikkate almaktadırlar.

2002'den sonra Somali ve Sudan'ın yanı sıra Afrika'nın birçok yerinde eş zamanlı yaşanan çatışmalara yeni bir organizasyon olarak sınırlı insan ve mali kaynağa sahip Afrika Birliği, yeterince güçlü müdahalelerde bulunamadı. BM, bölgesel bir kuruluş olan Afrika Birliği'nin, gerektiğinde kuvvet kullanma hakkının olmasını Somali örneğinde kabul etti.

Barış ve Güvenlik Mimarisi kapsamında Afrika Birliği Komisyonu ile Barış ve Güvenlik Konseyi arasındaki ilişki, her iki taraf için devam eden bir öğrenme sürecidir. Barış ve Güvenlik Konseyi oldukça iyi çalışmaktadır. Alt bölgelerdeki ülkeler, barış ve güvenlik alanında birbirleriyle daha çok koordinasyonda bulunmaları gerektiğini öğrenmektedirler.

Akil İnsanlar Heyetinin çabalarını Barış ve Güvenlik Mimarisi içinde "destek" kapsamında değerlendirmek gerekir. Kıta genelinde Bölgesel ekonomik toplulukların çoğunda erken uyarı sistemi kuruldu, özellikle ECOWAS ve IGAD iyi çalışmaktadır. Afrika Ani Müdahale Gücü'nün 2015'de operasyonel hale gelmesi beklenmektedir. Afrika ülkeleri, genellikle küçük ordulara sahip olduklarından, kendi güvenlik sorunları nedeniyle eğitilmiş ve tecrübeli personeli ASF'ta görevlendirememektedirler; lojistik yetersizlik ise genel bir sorundur. Bu sorunların aşılması için bağışçı ülkelere destek

¹²⁵ *Presse 268*, AMANI AFRICA Exercise 13-29 October 2010, Council of the European Union, Brussels 7 October 2010. (Tatbikat barış ve güvenliğe dair AB-Afrika Birliği ortaklığı kapsamında komuta yeri tatbikatı olarak gerçekleştirildi. Arslan'ın notu)

¹²⁶ Alex Vines, "A decade of African Peace and Security Architecture", *International Affairs* 89: I, 2013, s. 102-103.

¹²⁷ Bu çalışma kapsamında Aralık 2012'de Addis Ababa-Etiyopya'ya gerçekleştirdiğim çalışma ziyaretinde, Uluslararası Güvenlik Çalışmaları (International Security Studies-ISS) kuruluşunda görevli çatışma önleme ve risk analiz uzmanı Berouk Mesfin ile ofisinde yaptığımız mülakatın özetidir. (Arslan'ın notu)

sağlanmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği-Afrika arasında tesis edilen stratejik ortaklık önemlidir. Avrupa Birliği'nin yanı sıra Almanya gibi ülkeler de Afrika Birliği'ne mali destek sağlamaktadırlar. Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözüm bulmak için önemli güçlerin katılımı gerekmektedir. Değişim için kapasiteye ihtiyaç vardır. Afrika'da her ülkenin ve her bölgenin ayrı özellikleri ve çıkarları bulunmaktadır. Bunların uyumlaştırılması zaman almaktadır.

ASF için başlangıçta öngörülen rakam, ortalama 5000 olmasına rağmen Somali'de yaklaşık 15.000 personele ihtiyaç duyuldu. ASF'te dil, doktrin farklılığı, eğitim ve tatbikat noksanlığı önemli sorunlardır. Bunların giderilmesi için Kenya ve Mısır gibi ülkelerde mükemmeliyet merkezleri (Centers of Excellence) kuruldu.

Darfur, yıllardır süregelen bir sorundur. İnsan hakları ihlalleri, öldürmeler ve etnik çatışmalar yaşanmaktadır. Ayrıca Çad ile Sudan arasında sınır anlaşmazlığı da bulunmaktadır. Sınır bölgelerinde karşılaşılan mülteciler, mevcut sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Afrika Birliği Darfur gibi büyük bir sorunu hemen çözmek istese de yeterli kapasiteye sahip değildir; Darfur krizi sadece Afrika Birliği için değil BM ve Avrupa Birliği için de önemli boyuttadır.

3.4.1 Barış ve Güvenlik Konseyi

Afrika Birliği, Bölgesel ekonomik topluluklar ile koordineli olarak, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne toplulukların aday gösterdikleri ülkelerin, Konsey üyeliğinin temel ölçütlerini karşılamasını sağlaması gerekmektedir. Örnek olarak iyi yönetime sahip olmak, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne üyeliğe adaylıkta en önemli ölçüt olarak kabul edilebilir. Barış ve Güvenlik Konseyi'ne atanan üyelerin temel ölçütleri sağlayamaması uzun dönemde Konseyin yasallığına ve etkinliğine zarar verebilir.¹²⁸ Afrika Birliği'nin, ev sahibi ülkenin Barış ve Güvenlik Konseyi üyesi olması halinde, barış operasyonları görevlendirmesinde uzlaşma sağlamakta güçlük çektiği¹²⁹ bilinmektedir.

Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Afrika'daki gelişen tüm durumlara karşı aynı tutumu göstermemesi, Konsey'in tutarsız davrandığı yaklaşımını öne çıkarmaktadır. Barış ve Güvenlik Konseyi, Tablo 3.7'de görüldüğü gibi, 2012'de Güney Afrika'daki olaylarla ilgili herhangi bir toplantı yapmazken Doğu, Batı ve Orta Afrika'da gelişen durumlara yoğunlaştı. Bu durum, Afrika Birliği'nin her duruma gereken öncelik ve yöntemle cevap verdiği konusunda endişeleri de beraberinde getirmektedir.

¹²⁸ *Moving Africa...*, s. 50.

¹²⁹ David H. Shinn, African Union Peace Operations, 10 December 2012, <<http://www.internationalpolicydigest.org/2012/12/10/african-union-peace-operations/>> (17.11.2013)

“Tablo 3.7 Barış ve Güvenlik Konseyi’nin 2012’deki Faaliyetleri”

Bölge	Barış ve Güvenlik Konseyi’nin Faaliyetleri ve Çıktıları
Orta Afrika	Beş toplantı yapıldı. Toplantılardan bir tanesinde LRA’ya karşı askeri operasyon yapılması görüşüldü ancak, DRC hakkında herhangi bir karar alınmadı.
Doğu Afrika	Yaklaşık on toplantı yapıldı: a) Sudan ve Güney Sudan savaşının eşliğinden döndü ve ara verilen görüşmeler başladı, b) Somali’deki TFG’nin sonlandırılması ve AMISOM’un gücünün artırılmasına karar verildi.
Kuzey Afrika	Kuzey Afrika’daki durumlarla ilgili herhangi bir toplantı yapılmadı. ¹³⁰
Güney Afrika	Bölgedeki durumlarla ilgili herhangi bir toplantı yapılmadı ve gelişmeler SADC’a bırakıldı.
Batı Afrika	Onikiden fazla toplantı yapıldı: a) Mali ve Gine Bissau’da anayasal düzenin restore edilmesine çalışıldı, b) Mali’ye bir uluslararası destek misyonu için stratejik ve askeri planların geliştirilmesi ve bölgesel konsensüsün aciliyeti kabul edildi.

Kaynak: Solomon A. Dersso, *Annual Review of the Peace and Security Council 2012/2013*, published by Institute for Security Studies, Addis Ababa 2013, s. 83.

Tutarsızlık konusunda bir başka durum da hükümetlerin anayasal olmayan değişimleri karşısında normların farklı uygulanmasıyla ilgilidir. Barış ve Güvenlik Konseyi ile ECOWAS arasında Mali ve Gine Bissau konusunda tanık olunan sinerji eksikliğinden ayrı olarak, hükümetlerin anayasal olmayan yöntemlerle değiştirilmesine karşı normları farklı uygulamaları, üye ülkeler arasında tutarsızlık olarak değerlendirildi. Bu durumlardan kaçınmak için Barış ve Güvenlik Konseyi’nin, anayasal düzenin restorasyonuna yönelik koşulları belirlemesi gerekmektedir.¹³¹

Kıtada barış ve güvenliğin tesis edilmesinde öncü rolü olması nedeniyle Barış ve Güvenlik Konseyi ile diğer APSA unsurları arasındaki işbirliği geliştirilmelidir. Afrika

¹³⁰ Mısır’da ordunun, ülkenin ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi’yi devirmesi üzerine, Afrika Birliği tepki olarak 5 Temmuz 2013’de Mısır’ın üyeliğinin iptal edildiğini açıkladı. Kaynak: “Afrika Birliği Mısır’ın üyeliğini iptal etti”, *Analist*, Ağustos 2013/30, s. 7.

¹³¹ Solomon A. Dersso, *Annual Review...*, s. 89. (Mali ve Gine Bissau hükümetleri, 2012’de, askeri darbeler sonucunda anayasal olmayan yöntemlerle değiştirildi. Her iki ülkede askeri darbeler sonrasında yaşanan gelişmelerde Afrika Birliği yaptırımları devam ettirirken, ECOWAS uyguladığı yaptırımları kaldırarak iki kuruluş arasında, anayasal olmayan yöntemlerle hükümet değişikliğinde normların uygulanışında farklılığın oluşmasına neden oldu. *Ibid*, s. 64-71)

Birliği, güvenlik konuları ile ilgili olan BM Güvenlik Konseyi ve Bölgesel ekonomik toplulukların karar organları ile yakın işbirliğini geliştirmelidir.

Afrika Birliği altındaki bölgesel toplulukların entegrasyon derecesi farklıdır. Batı ve Güney Afrika, teşkil ettikleri güvenlik mekanizmaları ile diğerlerine oranla daha güçlü bölgesel ekonomik kuruluşlardır; Kuzey ve Doğu Afrika ise bunun tersidir ve bölgesel tugaylar için yeterli yapılanma mevcut değildir.¹³² Bu dengesizlik, bazı bölgelerde etkili barış gayretleri için yeterli politik ortamın olmadığını da göstermektedir.

Afrika Birliği Mali'deki kriz esnasında, Temmuz 2012'de, ECOWAS'ı gerekli tüm tedbirleri almak ve Mali geçici hükümetinin güvenliğini garanti etmekle görevlendirdi. Böylece çatışma yönetimi ve çözümü bir Bölgesel ekonomik topluluğa devredildi.¹³³ 2011'deki Libya krizinde ise Afrika Birliği'nin yaşadığı güçlükler açıkça ortaya çıktı. Arap Mağrip Birliği, Kuzey Afrika Bölgesel Ekonomik Topluluğu olarak etkisiz kaldığından Arap Devletleri Ligi boşluğu doldurdu ve Mart 2011'de BM Güvenlik Konseyi kararları temelinde bir dış müdahaleyi desteklediğini açıkladı.¹³⁴ Bu durum Afrika Birliği'nin politik çözüm bulma girişimini engelledi.¹³⁵ Zayıf bölgesel yapılar, Orta Afrika ve Doğu Afrika'da daha belirgindir. Somali ve DRC'de Afrika Birliği ve BM misyonlarını görmezden gelen komşu ülkelerin askeri müdahaleleri ayrı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkeler arasında politik diyalog geliştirilmelidir. Politik diyalog olmaksızın APSA unsurlarının operasyonelleştirilmesinin etkisi sınırlı olabilir.

Afrika Birliği, Barış ve Güvenlik Konseyi'nin etkin çalışabilmesi için belirlenmiş bir bütçe sağlamalıdır. Barış ve Güvenlik Konseyi gerçeği araştırma maksadıyla misyonlar oluşturmakta; Askeri Komite, Konsey adına çatışma bölgelerine ziyaretler yapmakta ve yerinde bilgi edinerek tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tür faaliyetlerin aksatılmadan yürütülebilmesi için yeterli bütçeye ihtiyaç duyulmaktadır.¹³⁶

Barış ve Güvenlik Konseyi'nin, taslak açıklamaların hazırlanması dâhil önemli ve devam eden süreçle ilgili konularda, aylık başkanlık rolünün güçlendirilmesi gerekmektedir. Barış ve Güvenlik Konseyi, bu konuların çoğunu Komisyona göndermektedir. Komisyonun önemli politik konulara yoğunlaşması halinde Barış ve

¹³² Judith Vorrath, "Imbalances in the African Peace and Security Architecture" *SWP Comments 29*, German Institute for International and Security Affairs, September 2012, s. 2.

¹³³ Ibid

¹³⁴ Alex Vines, *A decade of ...*, s. 106.

¹³⁵ Judith Vorrath, *Imbalances in...*, s. 2.

¹³⁶ *Moving Africa...*, s. 49.

Güvenlik Konseyi'nin kendi konularına sahipliği konusunda gerileme olabilir.¹³⁷ Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Departmanı, Barış ve Güvenlik Konseyi çalışmalarını desteklemektedir. Departmanın Çatışma Yönetimi, Barışa Destek Operasyonu, Barış ve Güvenlik Sekreteryası ile Savunma ve Güvenlik olmak üzere dört birimi vardır.¹³⁸ Artan sorumlulukların karşılanabilmesi için Barış ve Güvenlik Konseyi Sekreteryası için yeterli personel istihdam edilmelidir.

Barış ve Güvenlik Konseyi diplomatik, finansal, askeri ve insan kaynaklarına ihtiyaç duymasına rağmen üye devletlerin bu tür katkıları oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Barış operasyonlarının, finans ve malzeme konusunda -neredeyse tamamen- dış desteğe bağımlılığı devam etmektedir.¹³⁹

Barış ve Güvenlik Konseyi'ne üye devletlerin ve Askeri Komite'nin kapasitesi güçlendirilmelidir. Bu bağlamda Barış ve Güvenlik Konseyi üyeleri, askeri görevliler dâhil büyükelçiliklerindeki gerekli personeli tamamlamalıdır. İlave olarak günümüzdeki barış operasyonlarının çok yönlü karakteri, Askeri Komite'nin çalışmalarını tamamlayacak biçimde Askeri Komite içinde sivil ve polis unsurları teşkil edilmesini gerekli kılmaktadır. Askeri Komite'nin düzenli olarak en az ayda bir kez toplantılar yapması gerekmektedir. Bu toplantıların Barış ve Güvenlik Konseyi toplantıları ile eş zamanlı olarak yapılması Barış ve Güvenlik Konseyi ile Askeri Komite arasındaki sinerjiyi artıracaktır.¹⁴⁰

3.4.2 Akil İnsanlar Heyeti

Afrika Birliği önleyici stratejisi içinde Akil İnsanlar Heyeti'nin rolü belirlenmelidir. Akil İnsanlar Heyeti'nin doğrudan arabuluculuk görevini yerine getireceği ya da sadece sürdürülen arabuluculuk görevine destek sağlayacağı konuları açıklığa kavuşturulmalıdır. Heyet arabuluculuk görevini yerine getirecekse oluşturulacak Afrika Birliği Arabuluculuk Destek Birimi'ne uygun olarak entegre edilmelidir.¹⁴¹ Komisyon bünyesinde Barış ve Güvenlik Departmanı'nda bir birim olarak Arabuluculuk Birimi'nin yapılandırılması önemlidir. Arabuluculuk konusundaki uzmanlar, sadece Heyet'e değil Afrika Birliği'nin

¹³⁷ Ibid

¹³⁸ David H. Shinn, *African Union...*,

¹³⁹ Solomon A. Dersso, *Annual Review...*, s. 6.

¹⁴⁰ *Moving Africa...*, s. 50-51.

¹⁴¹ Ibid, s. 54.

diğer organlarına da çatışma önleme, yönetimi ve çözümü konularında katkı sağlayacaktır.¹⁴²

Akil İnsanlar Heyeti, Afrika'daki beş bölge dikkate alınarak teşkil edilmektedir. Afrika Birliği sekiz Bölgesel ekonomik topluluk tanıdığından Heyet'in teşkilinin sekiz Bölgesel ekonomik topluluk esas alınarak teşkil edilmesi daha faydalı olabilir. Akil İnsanlar Heyeti'nin görünürlüğü'nün artması ve Afrika Birliği bütçesinden desteklenmesinin sağlanabilmesi için Heyet, Afrika Birliği Komisyonu teşkilatına dâhil edilmelidir. Partner ya da bağışçı desteğine dayalı teşkil, Heyet'in sürdürülebilirliği ve sahipliği¹⁴³ konusunda sorun yaratabilir.

Heyet içinde ve Heyet ile diğer APSA unsurları (bölgelerdeki benzer yapılanmalar) arasında sinerjinin artırılması için düzenli toplantılar yapılmalıdır. Heyet'in çalışmalarının yerinden desteklenmesi amacıyla bölgelere kaynak tahsis edilerek sekretaryalar oluşturulması¹⁴⁴ düşünülebilir.

3.4.3 Erken Uyarı Sistemleri (Kıtasal ve Bölgesel)

APSA'nın etkinlikle çalışabilmesi için erken uyarı sistemlerinin insan ve mali kaynakla desteklenmesi gerekmektedir. Bölgesel ekonomik topluluklardan Afrika Birliği Durum Odası'na bilgi akışının zamanında ve kesintisiz sağlanabilmesi için Afrika Birliği ve Bölgesel ekonomik toplulukların birlikte çalışabilirlikleri geliştirilmelidir.

Barış ve Güvenlik Konseyi protokolü ile uyumlu olarak kıtasal ve bölgesel düzeyde politik, ekonomik, sosyal, askeri ve insani konuları içeren bütüncül erken uyarı göstergeleri benimsenmelidir. Erken uyarı sistemlerinde görevli olan analistler nitelik ve nicelik olarak geliştirilerek karar vericilere kapsamlı ve farklı politik seçenekler sunulabilmelidir. Erken uyarı raporları, ASF Planlama unsuru, Barışa Destek Operasyon Birimi, Barış ve Güvenlik Konseyi Sekreteryası, Akil İnsanlar Heyeti, Afrika Birliği/Bölgesel ekonomik toplulukların arabulucuları, özel temsilciler ve devam eden barışa destek operasyonları gibi ilgili aktörlerle paylaşılmalıdır. Bazı Bölgesel ekonomik topluluklar kriz durumları ile ilgili bilgileri klasik istihbari yöntemlerle toplamaya çalışırken, diğerleri açık kaynaklardan yararlanmaktadır. İstihbarat kanalından bilgi toplayan Bölgesel ekonomik topluluklar, bilgi

¹⁴² Jamila El Abdellaoui, "The Panel of the Wise", *ISS Paper 193*, Ağustos 2009, s. 11.

¹⁴³ *Moving Africa...*, s. 55.

¹⁴⁴ Ibid

paylaşımı konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Açık kaynaklardan toplanan bilgiler ise erken cevap için zamanında elde edilmiş bilgi özelliği taşımayabilmektedir.¹⁴⁵

Afrika Birliği, Bölgesel ekonomik topluluklar/Bölgesel mekanizmalar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliğini geliştirmelidir. Alınan derslerle ilgili dokümantasyon çalışmaları geliştirilmeli ve en iyi uygulamalardan kıtasal ve bölgesel düzeyde yararlanılmalıdır.

3.4.4 Afrika Ani Müdahale Gücü

Afrika Ani Müdahale Gücü, çatışma önleme, yönetimi ve çözümü vasıtalarından sadece biridir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un belirttiği gibi 'Barışı koruma, politik çözümün bir parçasıdır ve son çare olarak kullanılmalıdır. Önleyici diplomasiyi desteklemek ve güçlendirmek için erken uyarı, çatışma çözümü ve arabuluculuk çabaları paralel olarak sürdürülmelidir. Barışı koruma operasyonları, çok yönlü politik strateji ve konulan açık hedefler eşliğinde mevcut cevap seçenekleri dikkatlice değerlendirildikten sonra uygulanmalıdır.' Bununla birlikte ASF görevlendirildiğinde görev ve yetkileri kalıcı barışın sağlanmasında etkili rol oynayabilmelidir. ASF'nin tugayları ve tugayların unsurları farklı hazırlık seviyesindedirler. ASF, Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolü'nde belirtilen tüm görevleri kısa sürede yerine getirebilecek düzeyde görülmemektedir.¹⁴⁶

APSA'nın uygulanması ile ilgili esasları belirlemek maksadıyla çeşitli yol haritaları (Roadmaps) hazırlandı. İlk yol haritası 2005-2008 dönemini kapsıyordu. Buna göre altyapı, doktrin, devamlı talimatlar ve değerlendirme yöntemi ile ilgili esaslar belirlendi. 2008-2010 dönemini kapsayan ikinci yol haritasında politik ve yasal yetkiler, süratli intikal konsepti ve planlama kapasiteleri tespit edildi. Üçüncü yol haritasının dönemi 2011'de başladı 2015'de sonuçlanması öngörülmektedir. Bu yol haritasında Afrika'nın güvenliğine yönelik tehditlere karşı deniz kontrolü gibi ilave tedbirler geliştirildi. Orijinal olarak ASF'nin 2010 yılında operasyonel olması öngörülmesine rağmen kıta çapında tam kapasite için 2015 hedeflendi ve bunun da Aralık 2014'de test edilmesi öngörüldü.¹⁴⁷

Bölgesel ekonomik kuruluşlar/Bölgesel mekanizmalar, Afrika Birliği ile ilişkilerinde Afrika Birliği'ne bağlı yapılar olduklarını kabul etmiş görünmelerine rağmen uygulamada

¹⁴⁵ Ibid, s. 46-52

¹⁴⁶ Solomon A.Dersso, "The role and place of the African Standby Force within the African Peace and Security Architecture", *ISS Paper*, 209, January 2010, s. 18.

¹⁴⁷ Alex Vines, *A decade of...*, s. 103.

bu konuda açıklık bulunmamaktadır. Bölgesel ekonomik kuruluşlar/Bölgesel mekanizmalar, Afrika Birliği Komisyonu'nun kendilerini uygulama organı olarak görmemesi gerektiği, Komisyon'un daha çok koordinatör rolü oynamasının uygun olacağı düşüncesindedirler. Bir başka ifade ile Afrika Birliği, Bölgesel ekonomik toplulukların/Bölgesel mekanizmaların oransal olarak üstünlüğe sahip oldukları konularda sorumluluğu Bölgesel ekonomik topluluklara/Bölgesel mekanizmalara devretmelidir. Burada temel sorun; Afrika Birliği'nin uygulamaya dâhil olacağı alanların nasıl belirleneceği ve hangileri için koordinasyon sorumluluğuna sahip olacağıdır. Afrika Birliği ile Bölgesel ekonomik topluluklar/Bölgesel mekanizmalar arasındaki çatışma durumlarına müdahale konusundaki rekabet en alt düzeye indirilmelidir.¹⁴⁸

Afrika Birliği, Bölgesel ekonomik topluluklar/Bölgesel mekanizmalar, taahhüt edilen birliklerin sağlanmasına yönelik olarak yasal bağlayıcı dokümanlar kabul etmelidir. ASF'nin görevlendirilmesi kararının politik endişeler ve ulusal çıkarlar açısından değerlendirilmesinden kaçınmak için Afrika Birliği ile Bölgesel ekonomik topluluklar ve Bölgesel mekanizmalar tarafından açık prensipler ve karar alma standartları¹⁴⁹ belirlenmeli ve kabul edilmelidir. Yasal olarak bağlayıcı dokümanlar ani müdahale yeteneğinin geliştirilmesi için önem taşımaktadır. Ayrıca Afrika Birliği Komisyonu, ülkelerin birden çok Ani Müdahale Gücü'ne üyeliklerinin önüne geçilmesi için liderlik yapmalıdır.¹⁵⁰

ASF çatışma durumunun gereklerine uygun, açık ve uygulanabilir talimatla görev bölgesine gönderilmeli, görev talimatı, misyonun görevlerini icra etmesinde farklı yorumlara ve karışıklıklara neden olmamalıdır.¹⁵¹ Bir barış operasyonunun başarısını etkileyen en önemli faktör görev/yetki tanımının kesin ve anlaşılır olmasıdır.¹⁵² İlave olarak görev, yetki, personel ve donanım arasında uyum olmalı, mevcut güç gerekli lojistik kaynakla kesintisiz desteklenebilmelidir. Mali güçlüklerin yanı sıra komuta kontrol, iletişim ve eğitim konularında karşılaşılabilecek güçlükler barış operasyonlarının başarısını etkilemektedir.

Afrika Birliği ve Bölgesel ekonomik topluluklar/Bölgesel mekanizmalar seviyesindeki planlama personeli sayısal ve yetenek olarak geliştirilmelidir. Bu sorun

¹⁴⁸ *Moving Africa...*, s. 45.

¹⁴⁹ Solomon Dersso, *The role and...*, s. 17.

¹⁵⁰ *Moving Africa...*, s. 52.

¹⁵¹ Solomon Dersso, *The role and...*, s. 17.

¹⁵² Ülkü Demirtürk Demirdöğen, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (11), 2006, s. 253.

özellikle polis ve sivil personelde öne çıkmaktadır. Ani Müdahale Gücü planlama unsurlarının kritik görev yerlerine atamalar yapılmalı ve süreklilik sağlanmalıdır. Örnek olarak ASF Kurmay Başkanlığı görevine ilk Kurmay Başkanı General Ishaya Hassan'dan sonra üç yıl süre ile atama yapılmamıştır.¹⁵³

Afrika Birliği, Bölgesel ekonomik topluluklar ve Bölgesel mekanizmalar lojistik konusuna öncelik vermelidir. ASF'nin operasyonelleşmesi için kıtasal ve bölgesel depoların yerlerinin belirlenerek inşa edilmesi önem taşımaktadır. Bağışçı desteğinin sürekliliği konusunda karşılaşılabilecek sorunların en aza indirilebilmesi için Afrika Birliği ve Bölgesel ekonomik topluluklar kendi lojistik depolarını faaliyete geçirmelidir. ASF bağışçılardan sağlanan gönüllü katkılara bağımlı olmamalıdır. ASF için sürdürülebilir bir bütçe oluşturulması Afrika Birliği, Bölgesel ekonomik topluluklar ve Bölgesel mekanizmaların birinci önceliği olmalıdır.¹⁵⁴

Afrika Birliği, bölgelerdeki çeşitli mükemmeliyet merkezlerine ASF ihtiyaçlarına uygun eğitim programlarının uygulanması; uyum ve işbirliğinin artırılmasına yönelik olarak daha fazla yönlendirme ve liderlik yapmalıdır.¹⁵⁵

BM'nin çatışmalara müdahalesinin artmasına rağmen, Afrika'daki çatışmalar için teşkil edilen BM misyonlarına katkıların büyük çoğunluğu gelişmekte olan ülkelere sağlanmakta, Afrika barışı koruma operasyonları, BM misyonlarından önce görev alarak BM misyonunun göreve başlamasının zeminini hazırlamaktadır. Yeni BM politikasına göre kriz bölgelerinde barış sağlanmadığı sürece mavi bereliler görevlendirilmeyecektir. Bu durum, barış ve güvenlik alanında büyük boşluk yaratmakta, kitlesel göç hareketlerine neden olmakta ve çatışmalardan dolayı insan kaybını artırmaktadır.¹⁵⁶ İlave olarak BM barışı koruma gücünün bölgeye gönderilmesi BM Güvenlik Konseyi'ndeki karar alma süreci, teknik/bürokratik nedenlerden dolayı en az altı aylık sürede gerçekleşmektedir. Darfur örneğinde görüldüğü gibi bir misyonun Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmesinden sonra yetkilendirilmiş birliklerin ve lojistik gücün oluşturulması uzun bir sürenin geçmesine neden olabilmektedir.¹⁵⁷

¹⁵³ *Moving Africa...*, s. 52.

¹⁵⁴ Girmachew Alemu Aneme, *The African...*, s. 20.

¹⁵⁵ *Moving Africa...*, s. 52.

¹⁵⁶ Solomon Dersso, *The role and...*, s. 16.

¹⁵⁷ *Ibid*, s. 16-17.

Barış ve Güvenlik Konseyi-Bölgesel ekonomik topluluklar arasındaki ortaklığın güçlendirilmesine yönelik aşağıdaki tedbirler düşünülebilir:¹⁵⁸

- Aynı anda angaje olunan durumlarla ilgili bir hareket tarzının kabul edilmesi gerektiğinde politik kararların hazırlanması ve koordine edilmesi için Barış ve Güvenlik Konseyi ile Bölgesel ekonomik toplulukların davet edilmesini gerektiren şartlar önceden belirlenmelidir.

- Barış ve Güvenlik Konseyi, üyeleri arasındaki bölgesel temsilden yararlanmalı; bölgelerin temsilcileri ile toplantılar yaparak faaliyetleri ile ilgili olarak bölgesel mekanizmalarla köprü oluşturmaktadır.

- Bölgesel ekonomik toplulukların Afrika Birliği'ndeki, Afrika Birliği'nin Bölgesel ekonomik topluluklardaki temsilcilerinin, irtibat subaylarının rol ve etkinlikleri yeniden sorgulanmalı, irtibat subaylarının yetkileri yeniden tanımlanmalı ve Afrika Birliği-Bölgesel ekonomik topluluklar arasındaki uyum ve etkinliği koordine edebilecek şekilde bu yapılar yetkilendirilmelidir.¹⁵⁹

ASF'nin herhangi bir çatışma ya da kriz durumunda yasal olarak görevlendirilmesini sağlamak için Afrika Birliği'nin yasal olarak yetkilendirilmiş bir otorite olup olmadığının incelenmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolü 13. madde ASF'nin görevlendirilebileceği iki durumu öngörmektedir. İlki barışa destek misyonları, diğeri ise Kurucu Yasa'nın 4(h) maddesi kapsamında müdahale ile ilgilidir. Barışa destek misyonları ASF misyonlarının belirtildiği senaryolardan 1-5 ile ilgili olmasına rağmen, müdahale ASF misyonu senaryo 6 kapsamında sadece savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlarda uygulanabilir. Barışa destek misyonları, genellikle ev sahibi ülkedeki otoritenin rızası ve desteğiyle görevlendirilirken, müdahale doğası itibarıyla zorlayıcıdır. BM Sözleşmesinde ifade edildiği gibi barışa destek misyonlarının amacı 'uluslararası barış ve güvenliğin tesisi ve restorasyonu' olmasına rağmen, ASF Misyonu senaryo 6 kapsamında müdahale zemini, Kurucu Yasa'da belirtildiği gibi savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar olarak tanımlanan ağır koşullardır. Bu tür müdahalenin hedefi, BM Sözleşmesi çerçevesinde genel uluslararası barış ve güvenliğin

¹⁵⁸ Solomon A. Dersso, *Annual Review...*, s. 88.

¹⁵⁹ *Moving Africa...*, s. 42.

tesisinden ayrı olarak özellikle büyük uluslararası suçların durdurulması veya önlenmesidir.¹⁶⁰

ASF'nin altı senaryo görevinden Senaryo 1-5 için Afrika Birliği'nin görevlendirme otoritesi en azından iki dokümandan kaynaklanmaktadır. İlk kaynak, uluslararası barış ve güvenliğin tesisi ile ilgili konuların çözümlenmesi için bölgesel eylemi uygun gören ve bölgesel düzenlemeleri veya kuruluşları yetkilendiren BM Sözleşmesi VIII. Bölüm madde 52 (1)'dir.¹⁶¹ Bu madde çerçevesinde Afrika Birliği, BM Sözleşmesi VI. Bölümüne uygun olarak sorunların barışçıl çözümü için gerekli önlemleri almaya uygun bir bölgesel kuruluştur. Bu, barışa destek misyonları (Senaryo 1-4) görevlendirilmesini içerebilir. BM Sözleşmesi madde 53 kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nden alınan otorite ile bölgesel düzenlemeler ve bölgesel kuruluşlar, BM Sözleşmesi VII. Bölüm (ASF Misyonu Senaryo 5 bu kategoridedir) ile uyumlu olarak zorlayıcı eylem uygulayabilirler. Afrika Ani Müdahale Gücü ve Askeri Heyet Kurulması İçin Politik Çerçeve, Afrika Birliği ve özellikle Barış ve Güvenlik Konseyi'nin BM Sözleşmesi VIII. Bölüm kapsamında yasal görevlendirme otoritesi olduğunu kabul etmektedir.¹⁶²

Afrika Birliği için diğer otorite kaynakları Kurucu Yasa ile Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolü'dür. Kurucu Yasa'nın 9 (1) (g) maddesi Afrika Birliği Genel Kurulu'nun fonksiyonlarından birini 'barışın restorasyonu ve kriz, savaş ve diğer ortaya çıkan acil durumların yönetiminde Yürütme Konseyi'ne direktifler vermek' olarak belirlemiştir.¹⁶³ Yasa çerçevesinde kabul edilen Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolü, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin görevlendirme otoritesini madde 7 (1) ile düzenlemektedir. Buna göre; Barış ve Güvenlik Konseyi, Komisyon Başkanı ile birlikte ... Barışa destek misyonlarını gönderecek; bu tür misyonların icrası için genel prensipler koyacak ve bu prensipleri periyodik olarak gözden geçirecektir. Barış ve Güvenlik Konseyi

¹⁶⁰ Solomon A Dersso, "The legality of intervention by the AU in case of grave circumstances", *ISS Today*, 24 June 2009, <<http://www.issafrica.org/iss-today/the-legality-of-intervention-by-the-african-standby-force-in-grave-circumstances>> (02.12.2013)

¹⁶¹ *Birleşmiş Milletler Antlaşması*, <<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>> (19.12.2013) (BM Antlaşması VIII. Bölüm Bölgesel Antlaşmalar madde 52. 1: İşbu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olup, bölgesel anlaşma ya da kuruluşların varlığına engel değildir; yeter ki bu anlaşma ve kuruluşlar ve bu kuruluşların çalışmaları Birleşmiş Milletlerin Amaç ve İlkeleri ile bağdaşır olsun. (Birleşmiş Milletler Antlaşması 26 Haziran 1945'de San Francisco'da imzalanmış ve 110. maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945'de yürürlüğe girmiştir. Arslan'ın notu.))

¹⁶² *Policy Framework for the Establishment of the African Standby Force and the Military Staff Committee*, adopted by the Third Meeting of African Chiefs of Defense Staff, African Union, 15-16 May 2003, Addis Ababa, Chapter II s. 4.

¹⁶³ *Constitutive Act of the African Union*, Article 9 "Powers and Functions of the Assembly"

Protokolü, Kurucu Yasa ile oluştuğundan Yasa, ASF'nin senaryo 1-5 misyonları kapsamında görevlendirilmesi ile ilgili olarak Barış ve Güvenlik Konseyi'nin otorite olduğunu göstermektedir. Burada Afrika Birliği, ASF'yi gönderirken "BM Güvenlik Konseyi kararına ihtiyaç duyacak mıdır?" sorusu sorulabilir. Barış ve Güvenlik Konseyi protokolü, BM Güvenlik Konseyi'ni uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında asıl sorumlu otorite olarak tanıyor gibi görünmektedir. Politik Çerçeve, Afrika Birliği'nin, zorlama eylemler için BM Güvenlik Konseyi otoritesini arayacağına amirdir. Afrika Birliği, gerçekten şimdiye kadar sadece zorlayıcı eylemlerde değil tüm misyonlarda BM Güvenlik Konseyi desteğini aramıştır. Bu, Afrika Birliği misyonlarına küresel bir yasallık¹⁶⁴ sağlarken, Afrika Birliği'nin AB tarafından sağlanan Afrika Barış Hizmeti'nin finans kaynaklarına erişimini de olanaklı kılmaktadır.¹⁶⁵

BM Güvenlik Konseyi, Afrika Birliği'ne yetki vermediğinde ya da belli bir süre cevap vermekte geciktiğinde, Afrika Birliği'nin yasal zorlama eylemi için BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesine ihtiyaç duyduğu senaryo 5 misyonu dışında Afrika Birliği, Kurucu Yasa ve Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolü'nden kaynaklanan otorite ile misyon gönderebilir.¹⁶⁶

6. senaryo misyonları için Kurucu Yasa madde 4 (h) kapsamında Afrika Birliği, ASF'yi görevlendirmede yetkili otoritedir. Bunu garanti eden ise BM Sözleşmesi VIII. Bölümün bölgesel örgütlerle ilgili olan koşuludur.¹⁶⁷ Afrika Birliği Kurucu Yasası ve Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolü ciddi uluslararası suçları önlemek ve durdurmak için bir hükümetlerarası organizasyona müdahale hakkını kodifiye eden yasal dokümanlardır.¹⁶⁸

3.4.5 Barış Fonu

Afrika Birliği barış ve güvenlik faaliyetlerinin bütçesi yaklaşık olarak % 90 oranında bağışçı desteğinden sağlanmaktadır. Örnek olarak 2008-2011 yılları arasında Afrika devletleri Afrika Barış Fonu'nun sadece % 2'sini sağlarken, geri kalan % 98 uluslararası bağışçılar tarafından karşılandı.¹⁶⁹ AB Afrika Barış Hizmeti, özellikle APSA'nın

¹⁶⁴ Solomon A Dersso, *The legality of...*

¹⁶⁵ Solomon Dersso, *The role and...*, s. 9.

¹⁶⁶ Ibid, s. 10.

¹⁶⁷ Solomon A Dersso, *The legality of...*

¹⁶⁸ Solomon Dersso, *The role and...*, s. 10 (Bknz: Draft Aide Mémoire, African Union Mandating Process for Peace Support Operations, adopted in April 2009, s. 1. <http://eeas.europa.eu/csdp/capabilities/eu-support-african-capabilities/documents/aide_memoire_en.pdf> (02.12.2013))

¹⁶⁹ Alex Vines, *A decade of...*, s. 107.

operasyonelleşmesine yönelik kapasite inşası için 100 milyon Euro sağladı. AB, ilave olarak, Barışa destek misyonlarının operasyon masrafı, ulaşım, yakıt, iskân ve iletişim için 600 milyon Euro kaynak tahsis etti.¹⁷⁰ APSA için sağlanan partner desteğinin çeşitlendirilmesi konusunda yaygın bir kanaat vardır. Halen Avrupa Birliği'ne aşırı bağımlılık söz konusudur. Bölgesel ekonomik toplulukların/Bölgesel mekanizmaların Afrika Birliği'ndeki irtibat subayları dahi Afrika Barış Hizmeti yoluyla desteklenmektedir. Avrupa Birliği'nin bu desteğini çekmesi halinde APSA'nın operasyonelleşmesinin zayıflayacağı endişesi mevcuttur.¹⁷¹

Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolüne göre Afrika devletleri Barış ve güvenlik Konseyi'nin kriz ve çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümüne yönelik çabalarını desteklemek için işbirliğinde bulunmayı yükümlenmişlerdir. Buna rağmen Barış ve Güvenlik Konseyi'nin barış ve güvenliğe yönelik faaliyetlerinde üye devletlerin finansal ve malzeme desteği yetersizdir. Bu durum, Barış ve Güvenlik Konseyi'nin beklentileri ile üye devletlerin sağlayabildikleri finans ve malzeme desteği arasında önemli bir boşluk yaratmaktadır. Bu boşluk giderilmediği sürece Barış ve Güvenlik Konseyi, görev ve yetkilerini yerine getirme ve barış ve güvenlik gündemini kontrol etme konusunda ciddi sorunlarla karşılaşacaktır.¹⁷² Aynı sorun ECOWAS'ta da görüldüğünden ECOWAS, topluluğa ithal edilen tüm mallara konulan % 0,5 oranındaki vergiyi kuruluşu desteklemeye yönlendirdi. Bu yöntemle ECOWAS'ın yıllık operasyonel bütçesinin % 80'i karşılanmaktadır.¹⁷³ Bunun Afrika Birliği için de uygulanması düşünülebilir.

Bir ülkenin en az gelişmiş ülke sayılabilmesi için üç ölçüte uygunluk aranmaktadır: İlki, gelir düşüklüğü ölçütüdür. Buna göre kişi başına yıllık milli gelirin üç senelik ortalamasının 900 doların altında olması esas alınmaktadır. İkincisi, insan kaynaklarında zayıflık ölçütüdür. Sağlık, ömür beklentisi, eğitim ve yetişkin okuryazarlığı bu bağlamda değerlendirilmektedir. Son ölçüt ise, ekonomide çeşitlilik eksikliğidir. Dünyadaki en az gelişmiş ülke listesinde yer alan 49 ülkenin 35 ülke ile büyük çoğunluğu, Afrika kıtasında yer almaktadır. 2000 yılı itibariyle Etiyopya, Cibuti, Libya ve Somali'de kişi başına düşen milli gelir 100 dolara dahi ulaşmamaktadır.¹⁷⁴ Bu durum Afrika Birliği üyesi devletlerin

¹⁷⁰ Judith Vorrath, *Imbalances in...*, s. 2.

¹⁷¹ *Moving Africa...*, s. 47.

¹⁷² Solomon A. Dersso, *Annual Review...*, s. 89-90.

¹⁷³ Alex Vines, *A decade of...*, s. 108.

¹⁷⁴ Oktay Özüye, "En Az Gelişmiş Ülkeler", T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <<http://www.mfa.gov.tr/en-az-gelismis-ulkeler.tr.mfa>>(14.12.2013)

sadece mali olarak değil, Mimarinin gerektirdiği eğitilmiş insan kaynağı, silah, araç, gereç ve lojistik açıdan da kapasite yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bu olumsuz verilerin yanı sıra Tablo 3.8’de de görüldüğü gibi XXI. yüzyılın ilk 15 yılı içinde dünyada en hızlı büyüyen 10 ekonomi listesine en fazla katkı sağlayacak kıta Afrika’dır.¹⁷⁵

“Tablo 3.8 En Hızlı Büyüyen Ekonomiler (*): 2001-2010 Tahminleri, 2011-2015 Öngörüsü”

Yıllık ortalama GSYİH büyümesi, %			
2001-2010 (**)		2011-2015 (***)	
Angola	11,1	Çin	9,5
Çin	10,5	Hindistan	8,2
Myanmar	10,3	Etiyopya	8,1
Nijerya	8,9	Mozambik	7,7
Etiyopya	8,4	Tanzanya	7,2
Kazakistan	8,2	Vietnam	7,2
Çad	7,9	Kongo	7
Mozambik	7,9	Gana	7
Kamboçya	7,7	Zambiya	6,9
Ruanda	7,6	Nijerya	6,8

Açıklama:

(*) Ekonomik nüfusu 10 milyondan az olan ülkeler hariç tutulmuştur.

(**) 2010 IMF tahminleri

(***) IMF öngörüsü

Kaynak: Alexis Habiaryemye, “Afrika’nın Doğal Kaynakları ve Sino-Amerikan Jeostrateji Rekabeti”, *Ortadoğu Analiz*, Ekim 2012, Cilt: 4, Sayı: 46, s. 47.

Afrika Birliği, mevcut gelişmeleri dikkate alarak kıta dışı yabancı ortaklarına bağımlılığını azaltmak zorundadır. Aksi takdirde Afrika Birliği sınırlanmış yasallığı ile bağışçılara bağımlı zayıf bir kuruluş olma riski ile karşı karşıya kalabilir.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Alexis Habiaryemye, “Afrika’nın Doğal Kaynakları ve Sino-Amerikan Jeostrateji Rekabeti”, *Ortadoğu Analiz*, Ekim 2012, Cilt: 4, Sayı: 46, s. 47.

¹⁷⁶ Alex Vines, *A decade of ...*, s. 109.

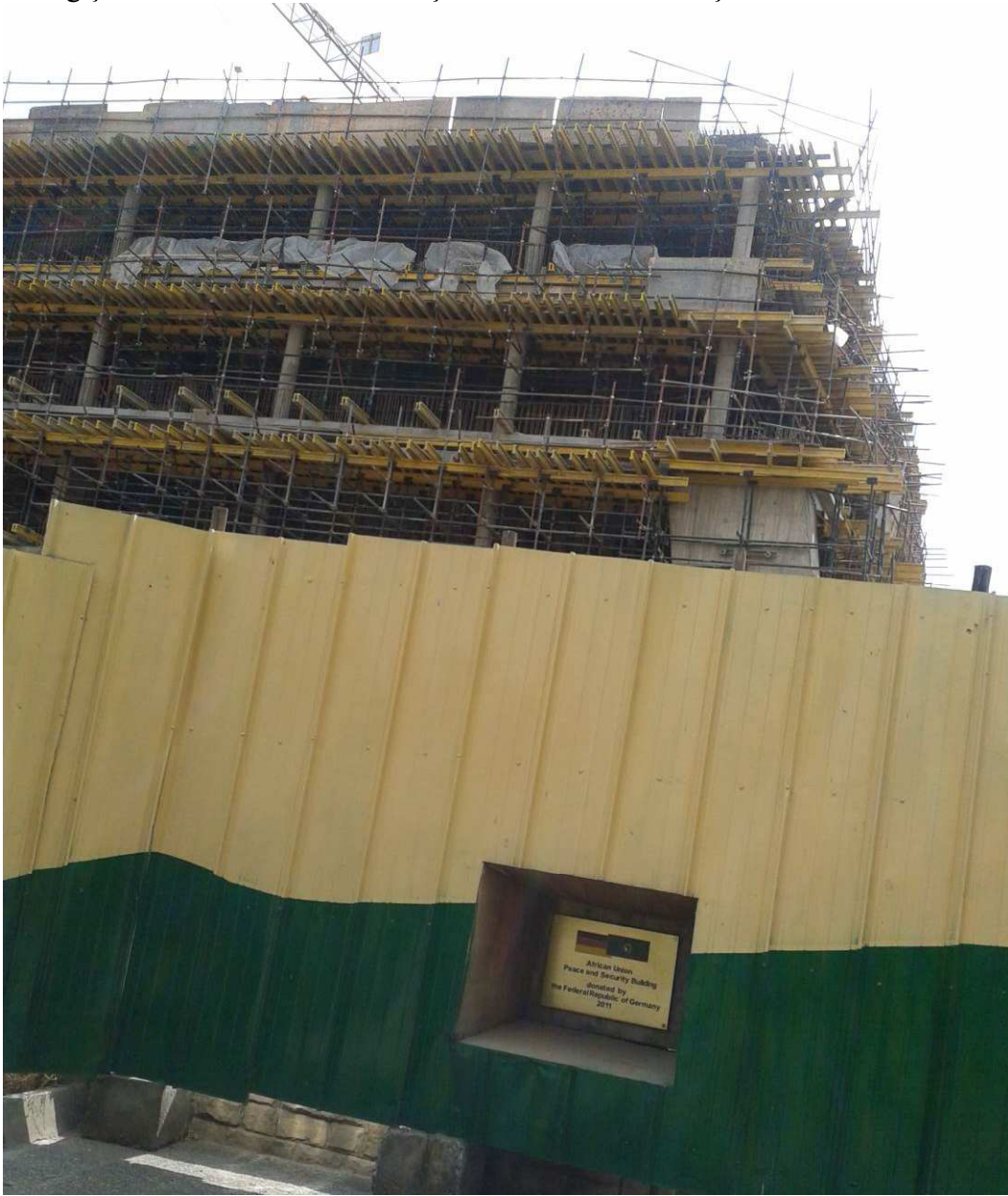
“Fotoğraf 3.1 Çin’in Afrika Birliği’ne Hediye Ettiği Afrika Birliği
Karargâh Binası”

28 Ocak 2012’de açılışı yapılan bina, 200 milyon dolara inşa edilmiştir. Binada 2500 kişilik konferans salonu bulunmaktadır.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Erin Conway-Smith, African Union's new Chinese-built headquarters opens in Addis Ababa, Ethiopia, Global Post, 28 January 2012.
<<http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/africa/120128/new-chinese-built-african-union-au-headquarters-opens-addis-ababa-ethiopia#1>>(18.09.2013)

“Fotoğraf 3.2 Federal Almanya Cumhuriyeti Tarafından Afrika Birliği’ne Başılanan ve Aralık 2012’de İnşaatı Devam Eden Barış ve Güvenlik Binası”

Fotoğraf, bu çalışma kapsamında Aralık 2012’de Addis Ababa-Etiyopya’ya gerçekleştirdiğim çalışma ziyareti esnasında 6 Aralık 2012’de tarafımdan çekilmiştir. (Arslan’ın notu)

BÖLÜM IV

DARFUR KRİZİ VE ULUSLARARASI TOPLUMUN ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Darfur krizi, olumsuz sonuçları ile Sudan ve komşularının iç istikrarının yanısıra kıtanın genel güvenliğini etkileyebilecek potansiyele sahip büyüklüktedir. Merkezin çevre üzerindeki baskısı ve marjinalleştirme politikaları, bölgede yaşayan unsurların birbirlerine ve bölge halkının bir kısmının merkezi yönetime karşı güvenini ortadan kaldırmıştır.

Darfur krizi, Afrika Birliği'nin çözüme yönelik tüm çabalarına rağmen, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin yetersizliğinin belirginleştiği bir örnek olmuştur. Sudan'ın iç yapısı, Afrika Birliği'nin kapasite yetersizliği ve kıtada etkinliğini sürdürmeye çalışan uluslararası aktörlerin sayısının çokluğu, Mimari kapsamında barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik çabaları güçleştirmektedir.

4.1 Çatışmalar Ülkesi Sudan

Darfur, Sudan'ın batısında yer alan bir bölge olduğundan; Sudan'ın tarihinin, bulunduğu bölgenin ve etnik yapısının bilinmesi, Darfur krizinin analizinde kolaylık sağlayacaktır. Sudan, Güney Sudan'ın 9 Temmuz 2011 tarihinde Sudan'dan ayrılmasından önce, 2.505.810 km²'lik yüzölçümü ile Afrika kıtasındaki en büyük ülke idi. Sudan halen 1.861.484 km²'lik yüzölçümü ile büyüklük olarak Cezayir ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden sonra Afrika kıtasında 3'üncü, dünyada ise 16'ncı sırada¹ yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin Mısır valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın, 1820'li yıllarda Func Sultanlığı'na son vermesi ve ardından Hartum şehrini kurdurarak yeni idari yapının başkenti yapmasıyla bugünkü Sudan devletinin temelleri atıldı. Mısır Sudanı adı verilen bu bölgeye daha sonra Kordofan ve Darfur sultanlıkları da katılarak ülkenin sınırları genişletildi. İngiltere'nin 1882 yılında Mısır'ı işgal etmesi üzerine, sömürgesi ilan ettiği

¹ “Country Comparision: Area”, The World Factbook.
<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2147rank.html?countryname=Sudan&countrycode=su®ionCode=afr&rank=16#su>>
(21.10.2013)

Sudan'ın daha önce oluşturulan sınırları korundu.² Sudan, 1956 yılında İngiltere ve Mısır'dan bağımsızlığını kazandı.³

Güney Sudan'ın ayrılmasından önce yaklaşık 42 milyon nüfusa sahip olan Sudan, günümüzdeki 34.847.910 nüfusu ile dünya genelinde 36'ncı sırada⁴ yer almaktadır. Sudan'da resmi dil Arapça'nın yanı sıra 100'den fazla mahalli dil konuşulmaktadır. Nüfusun % 70'ini Müslümanlar, % 25'ini animistler ve % 5'ini çoğu güneyde yaşayan Hıristiyanlar oluşturmaktadır.⁵ Sudan'ın etnik yapısı: Sudanlı Araplar (yaklaşık % 70), Fur, Beja, Nuba ve Fallata'dan oluşmaktadır.⁶

Sudan, 2002'ye kadar geçen son 46 yılın 36 yılında iç savaşın yıkıcı etkisi ile karşılaştı. Savaş, kıtlık ve hastalıklarla geçen yıllar ortalama 3 milyon insanın yaşamını yitirmesiyle sonuçlandı. Yaklaşık olarak 4-5 milyon insan, Sudan'daki evlerinden komşu ülkelere göç etmek zorunda kaldı. Göç edenlerin yarısından fazlası Mısır'dadır. Sudan'daki iç savaş nedeniyle verilen kayıplar, Afganistan, Cezayir, Bosna, Çeçenya, Kosova ve Somali'de verilen kayıpların toplamından fazladır.⁷

Sudan, Güney Sudan'ın ayrılmasıyla 2011'de ikiye bölündü. Ayrılığa giden süreçte Sudan Hükümeti ve Sudan Halkı Özgürlük Hareketi (Sudan People's Liberation Movement-SPLM) arasında, 9 Ocak 2005 tarihinde, Kapsamlı Barış Anlaşması (Comprehensive Peace Agreement-CPA) imzalandı.⁸ Anlaşma gereği 9 - 15 Ocak 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen referandumda Güney Sudan halkı, Kuzey'den ayrılmayı tercih etti. 9 Temmuz 2011 tarihinden itibaren resmi olarak Sudan'dan ayrılan Güney Sudan Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Temmuz 2011 tarihinde yeni bir üye devlet olarak kabul edildi.⁹

² Ahmet Kavas, Sudan'ın Petrolü Parçalanmanın Sembolü.

<<http://www.ordaf.org.tr/sudanin-petrolu-parcalanmanin-sembolu.aspx>>(14.05. 2011)

³ "Fast Facts on Sudan"

<<http://sudan.net/facts..php>>(18.10. 2013)

⁴ "Country Comparison: Population", The World Factbook.

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html?countryname=Sudan&countrycode=su®ionCode=afr&rank=35#su>> (21.10.2013)

⁵ Ahmet Kavas, *Sudan'ın Petrolü...*

⁶ The World Factbook.

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/su.html>> (21.10.2013)

⁷ Robert B. Edgerton, *Africa's Armies*, Westview Press, USA 2002, s. 115.

⁸ *S/RES/1590(2005) Security Council resolution 1590(2005) [on establishment of the UN Mission in Sudan (UNMIS)]*, UN Security Council, 24 March 2005.

<<http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain?docid=42bc14d44>>

⁹ Member States of the United Nations

<<http://www.un.org/en/members/index.shtml>>(22.10.2013)

Sudan, Afrika kıtasında önemli bir bölgede bulunmaktadır. Afrikalılar için Sudan, kıta genelinde yüzlerce yıldır kuzeyden, güneyden, doğudan ve batıdan gelerek Sudan'da birbirine karışan çeşitliliğin ve çok kimlikliliğin buluşma yeridir. Sudan, Kuzey Afrika ile Sahra altı Afrika arasında bir köprüdür.

Sudan, yedi ülke ile komşudur (Harita 4.1). Sudan'da son yıllarda yaşananlar, komşu ülkelere istikrarsızlık getirdi. Darfur krizi, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki çatışmaları; insanların yerleşim bölgesi arama çabaları ise Mısır, Eritre ve Libya'yı etkiledi. Darfur'daki çatışmalar Sahra ülkelerinde Arapların Afrikalılara, göçerlerin çiftçilere karşı savaşı olarak gösterildiğinden, bu durumun bölgedeki topluluklar arasındaki ilişkilere ve ulusal politikalara yansımaları oldu.¹⁰

¹⁰ *PSC/AHG/2(CCVII)*, *Report of the African Union High-Level Panel on Darfur (AUPD)*, African Union, Abuja, Nigeria 29 October 2009, s. 76.

“Harita 4.1 Sudan ve Komşu Ülkeler”

Kaynak: “Political Map of the Republic of the Sudan”

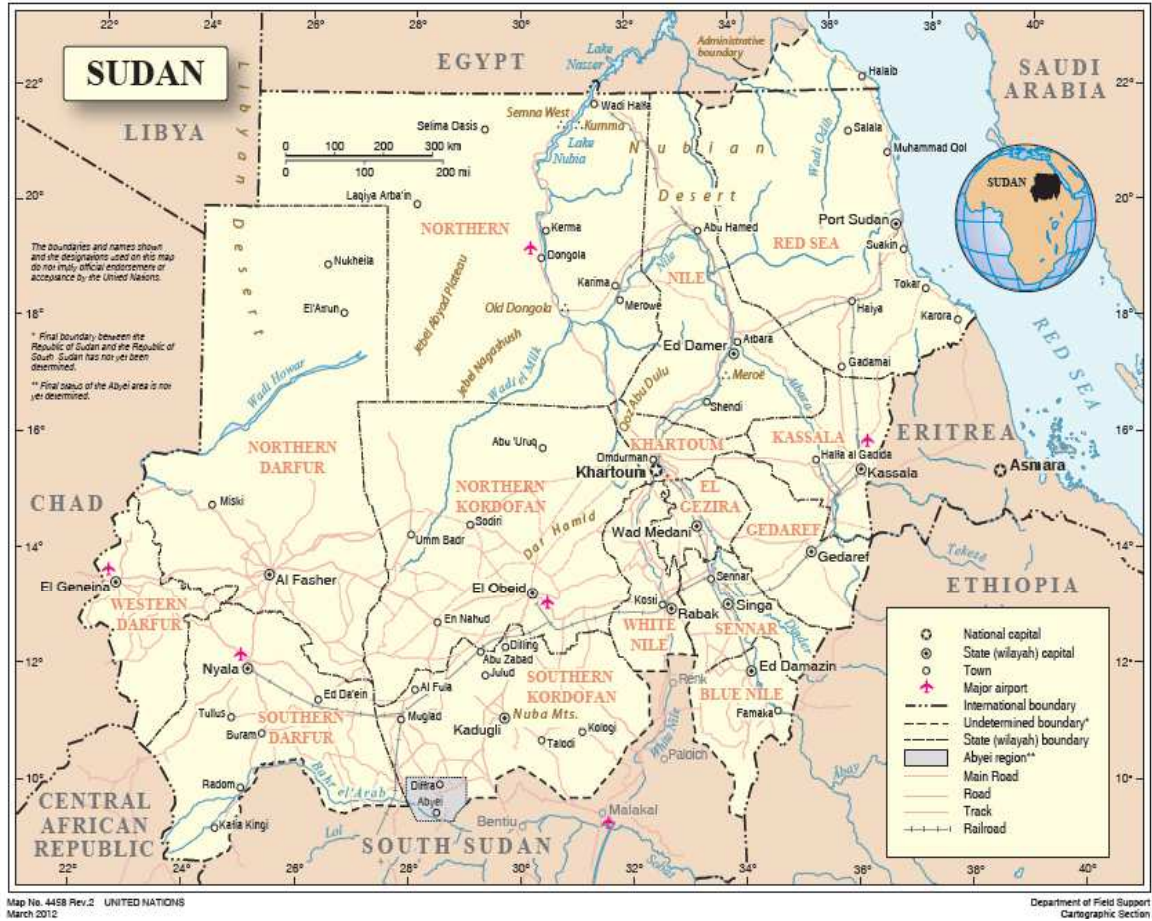
<http://www.nationsonline.org/oneworld/map/sudan_map.htm> (Kırmızı renk ile gösterilen uluslararası sınır, Sudan ve Güney Sudan arasındadır. Arslan'ın notu)

4.2 Kolektif Savunma Anlayışının Test Alanı: Darfur

Yaklaşık Fransa büyüklüğünde yüzölçüme sahip olan ve Sudan'ın batısında yer alan Darfur (Harita 4.2), çoğunluğu Afrikalı ve Arap olan otuzdan fazla etnik grubun oluşturduğu yaklaşık yedi milyon nüfusa sahiptir. Kuzeydeki nüfus Arap ve Müslüman,

güney ve batı bölgeleri yoğunlukla Afrikalı Hıristiyandır.¹¹ Bölgede başlıca dört etnik grup hakimdir: Zagva, Fur, Tunjur ve Kaitinga.¹² Bununla birlikte, bölgede etnik kimlikler ve bölünmeler oldukça esnek ve etnik gruplar arası evlilikler yaygın olduğundan bölge insanının etnik kimliğini tespit etmek kolay değildir.

“Harita 4.2 Sudan’ın Vilayetleri”

Kaynak: <<http://www.un.org/depts/Cartographic/map/profile/sudan.pdf>>

1600-1916 yılları arasında bağımsız bir devlet olan Darfur, 1800’lerin başında, günümüzdeki Sudan sınırları içinde en güçlü devletti. Darfur, başlangıçtan itibaren Müslüman bir krallık olarak yüzlerce yıl devlet yapılanması içinde yaşamış; önemli ve istikrarlı bir politik birlikti.¹³ Darfur, Fur halkının ülkesi anlamına gelmektedir. Fur Sultanlığı, bölgede merkezleşmiş devletlerin en sonucusu ve en güçlüsüydü. Sultanlık

¹¹ Bob Zaremba, “Conflict in Darfur: Calculation and Inadequate International Response”, *Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*, Special Edition Vol:1, 2011, s. 44.

¹² Hasan Öztürk, Darfur veya Bir Krizi İsimlendirme Sorunu, 29.07.2008.

<http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1538:darfur-veya-bir-krizi-simlendirme-sorunu&catid=169:analizler-afrika> (07.10. 2012)

¹³ *PSCI/AHG/2(CCVII)*, Report of..., s. 10.

döneminde Fur'ların Keyra kabilesi yönetimi elde bulunduruyordu. Fur klanları tarımsal olarak zengin olan ülkenin merkezinde ve güneybatısında yerleştiler. Zaghawa'lar, XVIII. yüzyılda Fur Sultanlığı ile ilişki kurdu. Güney, doğu ve batıya yönelen gruplardan bazıları Sultanlıkla çok yakın ilişki kurmasına rağmen özellikle Baggara Arapları politik bağımsızlığa yönelik güçlü dürtüye sahiptiler. Arap kökenliler, XIV. yüzyıldan itibaren Darfur içlerine göç etmeye başladılar; bölge halkı ile evlilikler gerçekleştirdiler ve yerli halkla bütünleştiler.

Bölgede modern milliyetçi hareket 1920'de başladı. Sudan ulusu, kimliğini Kuzey-Güney ekseninde tartıştı. Kuzey kültürel ve politik olarak Mısır ve Arap dünyasına yakın olmasına rağmen, Güney özellikle 1956'daki bağımsızlıktan sonra Afrikalı kimliği benimsedi. Sudan'daki ulus tartışmalarında "Arap" ve Afrikalı" birbirine alternatif görülmesine rağmen Darfur'da halk arasında tarihsel bir kutuplaşma yoktu. Arap kökenli olsa da olmasa da tüm Darfurlular Afrikalı idi. Fur devletinde biri mahkemelerde ve adli işlemlerde, diğeri politik ilişkilerde kullanılan iki dil hâkimdi: Arapça ve Fur dili. Bu bağlamda Arap ve Afrikalı karşıt alternatifler değil, birbirini tamamlayıcıydı. Darfurluların çok kimlikli yapılarında herhangi bir sorun yoktu; krallıklarını, yerli bedevilerin yanı sıra Nil Vadisi kökenli tarımla uğraşan Arapları da kapsayarak tanımlıyorlardı.¹⁴

4.3 Darfur Krizinin Geçmişi, Bölgesel Nedenleri

Sudan hükümetleri Darfur bölgesini ayrılıkçı hareketlerin doğma potansiyeline sahip ve komşu ülkelerin etkisine açık bir bölge olarak görmektedir.¹⁵ Darfur'daki çatışmanın kökleri, Darfur'un Sudan'a eşit olmayan katılımında ve Darfur bölgesinin sosyal, ekonomik ve politik tarihi içinde özellikle son 25 yılda uygulanan baskılarda¹⁶ aranmalıdır. Etnik olarak bölünen toplumlardaki politik uygulamaların analizi, etnik ayrışmanın, politik rekabet ve çatışmanın temelini oluşturduğunu göstermektedir.¹⁷ Ayrımcılık çatışmayı getirmekte, çatışmalar şiddete dönüştüğünde yönetimi daha güç hale gelmektedir.¹⁸

¹⁴ Ibid, s.11.

¹⁵ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

¹⁶ *PSC/AHG/2(CC VII), Report of...*, s. 10.

¹⁷ Daniel N. Posner, *Institutions and Ethnic politics in Africa*, Cambridge University Press New York, 2005, s. I.

¹⁸ Türkkaya Ataöv, *Discrimination & Conflict*, 1.Baskı, SOTA & EAFORD, Haarlem, The Netherlands 2000, s. 155.

Kriz, Afrika Birliği Darfur Üst Düzey Heyeti Raporu'nda (Report of the African Union High-Level Panel on Darfur-AUPD)¹⁹ sebepleri ve etkileri Darfur ile sınırlanabilir endişesiyle, Sudan'ın Darfur'daki Krizi (Sudan's crisis in Darfur) olarak tanımlanmasına rağmen, genel kabul gören bir kullanım olması nedeniyle tez çalışmasında "Darfur krizi" olarak isimlendirilmiştir. AUPD, "Sudan'ın Darfur'daki Krizi" isimlendirmesiyle çatışmanın köklerinin Sudan'ın adaletsiz (inequitable) yönetiminin tarihsel mirasında olduğuna ve krizin çözülebilmesi için Sudan Ulusal Birlik Hükümeti tarafından kararlı katkıda bulunulması gerektiğine işaret etmektedir. Darfur krizi farklı boyutları ile ifade edilebilir.²⁰ Darfur krizi,

- Sudan'ın çevresinde yer alan Darfur bölgesinin dezavantajlı konumundan ve demokratik dönüşüm ile adaletli kalkınma konusunda karşılaşılan ulusal sorunlardan ortaya çıkan bir krizdir;
- Fiziki güvensizlik, insan hakları ihlalleri, kitlesel yerinden edilme, geçim sağlama yöntemlerinin altüst olması, toprağa erişim, sosyal yapının parçalanması ve Darfur'da yaşayan Sudan vatandaşları için yönetim yokluğunun krizidir;
- Darfur'da çıkarı olan yabancı hükümetler ve çok taraflı kuruluşların da payı olduğu uluslararası bir krizdir.

Sömürgecilik öncesi dönemde oldukça gelişmiş ve müreffeh bir bölge olan Darfur, zaman içinde ekonomik olarak önemini yitirmiş ve merkezdeki hükümetin Darfur'a karşı ilgisizliği artmıştır.

Darfur çöl ve dağlar arasında bulunduğu için önemli bir güzergâh üzerinde idi. Bölgenin Britanya imparatorluğu altında Sudan'a katılmasından önce de sıkı ticari ilişkileri vardı. Bu ticari bağlar Darfur için önemliydi çünkü o zamanın önemli ürünleri (köle, fildişi, devekuşu tüyü vd.) bu bölgeden getirilmekteydi. Fakat günümüz ekonomisinde bu ürünlerin önemini yitirmesi Darfur ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve bölgenin ekonomik canlılığını giderek yitirmesine sebep olmuştur. Sömürgeciliğin gelmesiyle birlikte Darfur önemini yitirdi ve merkez hükümetlerin ilgisini kaybetmeye başladı. Darfurluların merkez hükümetlere olan güvenlerini yitirmelerinin arkasındaki nedenlerden birisi de işte geçmişte yaşanan bu ilgisizliktir.²¹

XIX. yüzyılda Türk-Mısır İmparatorluğu, güney Sudan'a doğru genişleyerek Darfur Sultanlığı ile rekabete girişti. Mısırlı Zubeir Rahma'nın 1874'de Darfur kuvvetlerini mağlup etmesi üzerine Darfur, Mısır yönetimindeki Sudan'ın bir eyaleti oldu. 1881'deki Mehdi ayaklanması ile Mısırlıların Sudan'dan çıkarılması sonrasında kurulan Sudan'ın ilk bağımsız hükümeti Darfur'dan önemli destek aldı. 1898'de Mehdi devletinin yıkılışı ile bir

¹⁹ PSC/AHG/2(CCVII), Report of..., s. 9.

²⁰ Ibid

²¹ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

Fur Prensi olan Ali Dinar, Omdurman'dan kaçarak Fur devletini yeniden kurdu. Dinar, 1916'da İngiliz kuvvetlerine yenilene kadar ülkeyi yönetti. Darfur, İngilizler tarafından 1 Ağustos 1917'de ilhak edilen Afrika'daki son bağımsız bölge idi. İmparatorluk yönetiminde geçen 38 yıl boyunca Darfur ihmal edilen bir bölge oldu.²² Örneğin, 1940'lara kadar Darfur'da gebelik kliniği yoktu ve 1956'da Sudan bağımsızlığına kavuştuğunda Darfur, bin kişiye düşen hastane yatağı bakımından 0,57 yatak ile ülkedeki en düşük orana sahip bölge idi.²³

Çok taraflı ve süregelen iç savaşların tarihsel kökleri, XIX. yüzyıldan itibaren ülkedeki adaletsiz ekonomik ve siyasi yapıların sonucu olarak Darfur dâhil tüm Sudan'ı etkiledi. Bağımsızlık dönemi hükümetleri, bu durumu değiştiremediler ya da değiştirmekte istekli olmadılar; Sudanlıları gurur ve aidiyet duygusunu hisseden eşit vatandaşlardan oluşan bir ulus olarak dönüştüremediler.²⁴

İngiliz-Mısır ortak egemenliğinin (Condominium) gerisinde bıraktığı sosyo-politik yapı, ülkede bölgeler ve gruplar arasında farklılık yaratmak olarak tanımlanabilir. Bağımsızlık elde edildiğinde politik etki ve ekonomik güç, ortak egemenlik döneminde kaynakların dağılımından istifade eden sosyal gruplarda kaldı. Sudan'ın ilk bağımsızlık döneminde (1885-1898) devleti, sömürge döneminde de ekonomik sistemi inşa etmeye yoğun olarak katılmalarına rağmen Darfur dâhil marjinalleştirilen bölgelerdeki gruplar ve bu grupların yaşadıkları bölgeler, katkıda buldukları devletin zenginliğinden; hizmetlerinden ve yönetim sisteminden yeterince yararlanamadılar. Nehir kıyısında yaşayan Arap azınlık, İngiliz sömürgesi döneminde ayrıcalıklı pozisyonları, daha sonra gelen bağımsızlıkta ise devlet yönetimini ele geçirdi ve yöneten grup olarak gücü kendi çıkarlarına uygun kullandı.²⁵

Darfurlular Sudan'da göçmen işçi veya silahlı kuvvetlerde küçük rütbeli subay ya da piyade askeri olabiliyorlardı. Parlamenter yönetimde, askeri darbelerde, diktatörlükte ve demokrasinin yeniden yapılanmasındaki halk hareketlerinde Darfur hep ikincil rol oynadı. Sudan'ın bağımsız bir ulus olarak 50 yıldan fazla süren varlığı esnasında Darfur ihmal edilmiş ve dışlanmış konumunu sürdürdü. Darfurlu politikacıların Darfurlu partileri harekete geçirmeye yönelik gizli ya da açık çabaları mali kaynak kısıtlamalarının, etnik

²² PSC/AHG/2(CCVII), *Report of...*, s. 11.

²³ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

²⁴ PSC/AHG/2(CCVII), *Report of...*, s. 11.

²⁵ *Ibid*, s. 12.

farklılığın ve ulusal partilerin bölge elitlerini asimile etme kapasitelerinin üstesinden gelemedi.²⁶

Darfur'un ihmali 1984-85 kuraklığında doruğa ulaştı. Kuraklığı önemsemeyen Başkan Jaafar Nimeiri ve daha sonra göreve gelen Sadıq al Mahdi, 1987 ve 1988'de Darfur toprakları üzerinde üçüncü tarafların kullanıldığı komşu ülkeler arasındaki savaşı görmezden geldi.²⁷ Bu durum bölge halkında mevcut olan hoşnutsuzluğu daha da artırdı. Bu dönemde süregelen Güney Sudan'ın ayrılıkçı çabaları, merkezi hükümetin Darfur bölgesine de kuşkuyla bakmasına neden oldu. Çakmak, bu durumu şöyle aktarmaktadır:

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren Darfur bölgesinde yaşayan siyahî kabilelere mensup kişilere uygulanan sistematik ayrımcılık nedeniyle bu kabileler arasında merkezi otoriteye yönelik tepki artmıştır. Dahası, Sudan'ın güneyinde etkili olan ayrılıkçı grupların Darfur'da etkili olmasını önlemek için Sudan hükümetleri Darfur'daki Araplara destek vermiştir. Güney Sudan'daki ayrılıkçıların Müslüman olmaması onların Müslüman olan Darfur kabileleri üzerinde etkili olma ihtimalini düşürüyor idiyse de merkezi hükümet tedbirli davranarak kendisine yakın gördüğü Arapları, Darfur'daki siyahîlere karşı silahlandırmıştır. Bunun sonucunda 1980'lerde ve 1990'larda siyahîler ile Araplar arasında ölümlerle sonuçlanan silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Silahlı milis güçleri oluşturan Araplara karşı siyahîler de kendi savunma gruplarını kurmuşlardır. Bu gruplar kendilerini ilk kez 2003 yılında göstermiş ve merkezi yönetime karşı saldırılar başlatmışlardır.²⁸

Darfur'daki Afrikalı toplulukların marjinalleştirilmesi politikası, bölgede iki isyancı grubun, Sudan Özgürlük Hareketi (Sudan Liberation Movement/Army-SLM/A) ile Adalet ve Eşitlik Hareketi'nin (Justice and Equality Movement-JEM) oluşmasına yol açtı.²⁹ SLA ve JEM, kuzeyli Sudan hükümetinin baskısına karşı politik katılım anlamında daha fazla hak elde etmek için savaşmakta, eşit kalkınma, toprak edinme hakkı, sosyal ve kamusal hizmet ile daha çok bölgesel otonomi talep etmektedir.³⁰ SLA üç kabile tarafından oluşturulmuştur: Fur, Massaleit ve Zaghawa. SLA liderliği bu üç kabileden seçilen temsilcilerden oluşmaktadır.³¹ JEM, birleşik bir Sudan yaratma hedefinde olmasına rağmen laik bir hükümet istememektedir.³²

Bölgede devam eden kriz, iki isyancı grubun Ulusal İslami Cephe (National Islamic Front-NIF) hükümetine meydan okumasıyla Şubat 2003'de hız kazandı. Darfur'un siyah Afrikalı toplumunun temsilcileri olduğunu iddia eden Sudan Özgürlük Ordusu ile Adalet

²⁶ Ibid, s. 13.

²⁷ Ibid

²⁸ Cenap Çakmak, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Darfur Krizi'ne Müdahil Olmaması ve ABD'nin Süpergüç olarak Limitleri", *Uluslararası Ceza Hukuk ve Politika*, Cilt 3, No:10, 2007, s. 47.

²⁹ Bob Zaremba, *Conflict in Darfur...*, s. 45.

³⁰ Ibid

³¹ J. Flint, A. DeWaal, *Darfur: A short History of a long War*, Zed Books, London 2005, s. 76-77.

³² Ibid, s. 93-94.

ve Eşitlik Hareketi, Sudan hükümetinin Darfur'daki Müslüman Afrikalılara önyargılı davrandığını ve 1990'ların başından itibaren onları sistematik olarak hedef haline getirdiğini savunuyor; Sudan hükümeti ise SLA ve JEM'in bu iddialarını reddediyordu.³³ Bu iki isyancı grup, Nisan 2003'de Darfur'un başkenti Fashir'de pistte bulunan birçok uçağı tahrip etti. Bu olayın hemen ardından Sudan hükümeti Fur, Zaghawa ve Masaliti etnik gruplarına karşı hükümetin desteklediğı, eğittiğı ve silahlandırdığı³⁴ Cancavid olarak adlandırılan Arap milislerden yararlanarak direniş hareketini bastırmayı hedefledi.

Hükümet ve Cancavidler isyanı bastırmaya yönelik olarak yakılmış toprak (scorched earth) taktiğini uyguladılar. Böylece JEM ve SLA'nın potansiyel üssü olabilecek alanlar hedeflenerek köyler yakıldı, sakinleri öldürüldü veya bölgelerini terk etmeye³⁵ zorlandılar. Yağma kültürü ile yetişen ve siyahileri köle olarak gören Cancavidler, hükümetin kendilerine destek vermesinin de verdiğı cesaretle kitlesel katliamlar yaptılar. Özellikle Mayıs 2003'den sonra sivillere yönelik artan şiddet sonucu onbinlerce insan öldürüldü. 'At ve silah' anlamına gelen 'Cancavid' kelimesini bilinçli olarak seçen milisler, sivilleri korkutmak ve yaşadıkları yerden ayrılmalarını sağlamak için her türlü yöntemi³⁶ denediler. Çatışmalar, Fur, Zaghawa ve Massaleit etnik grupları ile göçebe Arap etnik grupları arasında yaşanmaktadır.

Birçok yazar ve analiste göre merkezdeki hükümet, Darfur'daki Afrikalı etnik grupların marjinalleştirilmesi politikasını bilinçli olarak uygulamaktadır. Bu politika, merkezi hükümetin, Darfur'daki Afrikalı toplulukların yönetimi ele geçireceğı endişesi ile gerekçelendirilmektedir. SLA, Çad'daki Zaghawa'nın dış desteğinden ve İran Körfezi'ndeki iş adamlarının mali gücünden istifade etmektedir. Sudan hükümeti, Eritre ve Sudan Özgürlük Hareketi'ni/Ordusu'nu (The Sudan People's Liberation Movement/Army –SPLM/A) SLA'ya destek sağladıklarından dolayı suçlamaktadır.³⁷

Darfur'da çatışmaların başladığından bu yana bölge nüfusunun 1/3'ü, 2,4 milyon Darfurlu, yer değiştirmek zorunda kaldı; 250.000 göçmen komşu ülke Çad'a kaçtı. BM. Mülteciler Yüksek Komiseri raporuna göre ortalama 350.000 insan şiddet, hastalık ve açlıktan dolayı öldü. 2006 ortalarından itibaren Darfur'daki isyancı grupların sayısı 15'e

³³ Nadia Sarwar, Darfur Crisis: Why has the UN failed?

<http://www.issi.org.pk/publication-files/1299645500_83412313.pdf> (06.10.2013)

³⁴ Aloys Muganga, "AU Peace Support Operations: Insufficient for Success (Darfur Case Study)", *USAWC Strategy Research Project*, U.S. Army War College, Pennsylvania 30 March 2007, s. 5.

³⁵ Bob Zaremba, *Conflict in Darfur...*, s. 46.

³⁶ Cenap Çakmak, *Uluslararası Ceza...*, s. 47.

³⁷ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

çıktı. Çatışmanın komşu ülkeler Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne genişlemesi sorunu daha da ağırlaştırdı.³⁸

Darfur'daki çatışmanın bölgesel nedenleri dört başlık altında toplanabilir: Toprak için çatışmalar; çevresel bozulma; hukuka uyulmaması ve düzenin bozulması; komşu ülkelerdeki çatışmaların artması ve silah akışı. Bu faktörler birbiriyle bağlantılıdır ve biri diğerini etkilemektedir.³⁹

4.3.1 Toprak İçin Çatışmalar

XVIII. yüzyılda, Darfur Sultanı “Hakura sistemi” olarak bilinen toprak mülkiyet sistemini yürürlüğe koydu. Bu, bireylere toprak bağışlamayı da içeren, zamanla kabile toprak sahipliği sistemi olarak adlandırılan bir düzenlemeydi. Geleneksel olarak Hakura sistemi, bölgeye yeni gelenlerin çok az kısıtlama ile toprak kullanım hakkı elde etmelerine; meralara ve belirlenen göçebe yollarına girişlerine olanak sağlıyordu. Bu sistem, sömürge yönetimi tarafından resmileştirildi ve sonrasında kabileye üyelik temelinde toprak mülkiyetini düzenleyen sıkı bir çerçeve haline dönüştü.⁴⁰

Hakura toprak sistemi, 1970'lerden itibaren Kuzey Darfur'da görülen kuraklıkla sarsılmaya başladı. Kuzey Darfur'daki ölçümlere göre yağış 1983 yılında 83 mm'ye düşmüştü. 1941 – 1980 arası ortalama yıllık yağış miktarının 380 mm olduğu düşünülürse kuraklığın boyutu daha iyi anlaşılabilir.⁴¹ Bu dönemde insan yerleşiminin yönü değişti ve Güney Darfur'da ekonomik fırsatlar arttı. Özellikle çöl kıyısında kuraklıktan etkilenen insanlar yerleşmek için daha güneye göç etmeye başladılar; çiftçiler ekim alanlarını meralara ve göçebelerin göç yollarına doğru genişlettiler. Kuraklıktan etkilenen göçebeler hayvanlarını kaybettiler ve toprak mülkiyetini ihlal ederek tarım yapmak maksadıyla kendilerine toprak bulmaya çalıştılar. Sürüleriyle daha uzaklarda su ve mera arayanların durumu, Darfur'un su altyapısının çökmesiyle iyice kötüleşti. Bazı grupların temsilcileri, verimli topraklar hakkında -çok da güçlü olmayan tarihi hak iddialarıyla- Sudan toprak kanununu tartışmaya başladılar ve Hakura sistemini tanımadılar. Bu durum, 1980'lerin

³⁸ Ibid

³⁹ PSC/AHG/2(CC VII), *Report of...*, s. 15.

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

sonlarında Arap'larla Arap olmayanlar arasında Arap ve Afrikalı bölgelere sahip olma iddialarıyla şiddetli iç çatışmaların yaşanmasına neden oldu.⁴²

Bu sorun, kendi bölgelerindeki kuraklık ve yoksulluk nedeniyle Darfur'un batı sınırı boyunca görülen göçmen ve yerleşimci akını ile derinleşti. Toprak ile ilgili anlaşmazlık 1980 ve 1990'larda üzerinde uzlaşılan bir çözüm mekanizması olmaksızın devam etti. Çatışmalar nedeniyle 2003'den itibaren kitleler halinde yer değiştirmeler sonucunda geniş alanlar boşalırken, bazı gruplar da bu bölgeleri edinmeye dair hak iddiasında bulundular. Yerinden edilen insanların önceki topraklarına dönmeleri ve buralara tekrar sahip olmaları hakkı, 2005 Darfur Prensipler Deklarasyonu (Darfur Declaration of Principles) ile kabul edilmesine rağmen birçok Darfurlu, Hakura sisteminin restore edilmesinin etnik-tek bir gruba münhasır yerleşim birimleri yaratacağından ve bu durumun da başka çatışmaları beraberinde getirebileceğinden endişe etmektedir. Hakura sisteminin restorasyonu, tarihi sistemdeki hak ve sorumlulukları yeniden yorumlamayı gerektirmektedir. Toprak konusunda kalıcı çözüm, kapsamlı bir strateji gerektirmektedir.⁴³

4.3.2 Çevresel Faktörler

Kuraklık ve çevresel değişikliklerin yanı sıra Darfurluların 1956'da 1,3 milyon olan nüfuslarının günümüzde beş kat artarak 7 milyona çıkması, Darfur'da yerleşim düzenini etkiledi. Altyapıda, teknolojiye ve pazara erişimde önemli bir gelişme olmaksızın tarım alanlarının ve hayvan sayısının artması, Darfur'un doğal kaynakları üzerinde baskı yarattı. Kuraklık ve iklim değişikliği göçerleri ve sürülerini daha uzak mesafelere gitmeye zorladı. Bu, çoğu şiddete dönüşen, göçerler ve çiftçiler arasındaki mevcut anlaşmazlıkları artırdı.

Darfur'un çevresel kötüleşmesi, şehirlerinin ve son altı yılda yerinden edilmiş insanların kamplarının hızlı genişlemesiyle daha da arttı. Silahlı çatışmanın başladığı 2003'de Darfur'un % 18'i şehirleşmişti. Günümüzde şehirde yaşayanlar, nüfusun % 30'unu oluşturmaktadır. Nyala 1,3 milyon nüfusu ile Sudan'ın ikinci büyük şehridir. İlave olarak nüfusun % 30'u da yerinden edilmiş insanlara ait kamplarda yaşamaktadır. Bu şehirler, binaların yakacak odun, kömür ve kereste ihtiyaçları nedeniyle sürekli genişleyen ormansızlaştırılan alanlarla çevrilmektedir.⁴⁴

⁴² PSC/AHG/2(CCVII), *Report of...*, s. 15.

⁴³ Ibid, s. 16.

⁴⁴ Ibid

4.3.3 Hukuka Uyulmaması, Düzenin Bozulması

Darfur, Sultan Ali Dinar'ın öldürüldüğü ve bölgenin İngiliz-Mısır Sudanı'na katıldığı 1916'ya kadar, yüzlerce yıldır kendi kendini yöneten bir tarihi geçmişe sahiptir. Sömürge yönetiminin, kendi amacına uygun olarak, yerel yönetim yoluyla dolaylı kontrol sağlamak için bölgesel yönetim yapısını kabul etmesiyle Sultan'ın en üst düzeydeki yönetim kurumları tamamen dağıtıldı. Şefler, kendilerine maaş ödenerek hükümetin çalışanları haline getirildiler. Kabilecilikle yönetim sistemi 1920'lerde gelişti ve bölgesel hükümetlerin kuruluşunda da devam etti. Yerel yönetim, Darfur'daki toplum içi çatışmaların çözümünde tek mekanizma oldu. Yerel yönetim, bölgesel yönetimler kurulmasına yönelik olarak kendisini ortadan kaldırmayı amaçlayan birbiri ardına gelen birçok girişimden sonra, özellikle 1971'de zayıfladı. Ancak resmi sivil yapılar, yeterli personel ve mali yapıya sahip değildi. Birçok yerde yerel yönetimin alternatifi yönetimin olmamasıydı.⁴⁵

Son yirmi yılda yerel yönetimler, bölgesel hükümetin bir parçası olarak yeniden düzenlendiler. Bu durum, yerel yönetimlerin hükümetin yakın kontrolüne girmesini de beraberinde getirdi. Hükümetin yaptığı bölgesel düzenlemeyle şeflerin statüsü olumsuz etkilendi. Bazı yerel yönetim şeflerinin Halk Savunma Güçleri milislerinin görevlendirilmesinde ve bazen komutasında sorumlu otorite olması, birçok insanın gözünde onların tarafsız statülerine gölge düşürdü.

1980'lerde şiddet; hayvan ve araç hırsızlığı; silahlı haydutluk Darfur'un bilinen özellikleri oldu. Haydutluğu yapanlar ise cancaavidlerdi. Bu durum, genç insanların fakirliği; silah bulmanın kolaylığı; sosyal normların ortadan kalkması ve hukuku uygulayacak güçlerin zayıflığının bir birleşimi idi. Bu zayıflama ve yerel yönetim sisteminin siyasallaşması, polisin yetersizliği ile birleşerek Darfur'un geniş alanlarının etkin olarak yönetilememesi sorununu beraberinde getirdi. Köylerdeki milislerin ve göçerlerin kendi kendilerine silahlanması ile bölgedeki silahlı şiddet daha da arttı.

4.3.4 Küçük Çaplı Silahların Yayılması

Darfurluların 1980'lerde AK 47 Kalaşnikof silahı ile ilgili olarak "The Kalash brings cash; without Kalash you're trash" "Kaleş para getirir; Kaleşsiz sen bir hiçsin" anlamına

⁴⁵ Ibid, s. 17.

gelen sözleri, bölgedeki genel güvenlik durumunu özetlemektedir. Çad'daki yönetime karşı savaşan Çadlı militanlar, silahın üstünlüğü ile Darfur'u bir üs olarak kullanmaya başladılar. Bölge, Sahra çölündeki bu militanlara silah akışımının sağlandığı yasadışı silah pazarı haline geldi. Darfur, savaştan harap olan Çad'a bitişik stratejik konumunun kurbanı oldu.⁴⁶

Modern silahların öldürücü gücü ve onların kolayca bulunabilmesi, sosyal değişimi de beraberinde getirdi. Artık genç insanlar savaş organizasyonu için yaşlılara, diya (kan parası) gibi sosyal geleneklere bağlı kalmıyorlar, cinayetlerde ölü sayısını önemsemiyorlardı. Bu arada kabile yönetimleri de militarize oldu. Artık etkili bir şef olmanın önemli kurallarından biri, yerel milisleri iyi organize etme ve yönetme yeteneği idi.⁴⁷

4.4 Barış Çabaları/Anlaşmaları

Barış çabaları Eylül 2003'de ve Nisan 2004'de N'djamena barış görüşmeleriyle başladı,⁴⁸ Mayıs 2004'de Addis Ababa barış görüşmeleri,⁴⁹ Ağustos 2004-Mayıs 2006'da Abuja barış görüşmeleri⁵⁰ ve Ekim 2007'de Sirte barış görüşmeleri⁵¹ ile devam etti. Bu girişimlerde kalıcı barışa doğru önemli bir gelişme sağlanamadı.

Darfur'daki çatışmaların artması halinde bunun olumsuz etkilerinin Çad'a yansıyabileceğinden endişe eden Çad Başkanı Idriss Deby ilk barış girişimine önderlik etti.⁵² Başkan Deby'nin arabuluculuğunda SLM/A ve Sudan hükümeti arasında Eylül 2003'de N'Djamena'da 45 günlük ateşkes anlaşması imzalandı.⁵³ Ancak taraflar Nisan 2004'de ateşkesi ihlal ettiler. İsyancıların, Başkan Deby'nin arabulucu olarak tarafsızlığını sorgulamaları üzerine Çad'ın çabaları başarısızlığa uğradı.⁵⁴

Afrika Birliği, Mayıs 2004'de sürecin liderliğini üstlendi ve arabuluculuğu sayesinde Sudan hükümeti ve isyancılar Addis Ababa'da "Gözlemcilerin bölgeye gönderilmesi ve

⁴⁶ Ibid, s. 18.

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Nuredin Netabay, "The Darfur Peace Process: Understanding the Obstacles to Success", *The Beyond Intractability Project*, May 2009, The Conflict Information Consortium, University of Colorado, <<http://www.beyondintractability.org/casestudy/netabay-darfur>>(14.10.2013)

⁴⁹ Julian Thomas Hottinger, "The Darfur Peace Agreement: Expectations Unfulfilled," *Acoord*, Issue 18, (ed.) Mark Simmons, Peter Dixon, Conciliation Resources, London 2006, s. 47.

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Ruth Iyob, Gilbert M. Khadiaglala, *Sudan: The Elusive Quest for Peace*, London & Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2006, s. 154-156.

⁵² Julian Thomas Hottinger, *The Darfur...*, s. 47.

⁵³ Julie Flint, Alex De Waal, *Darfur: A short...*, s. 119.

⁵⁴ Julian Thomas Hottinger, *The Darfur ...*, s. 47.

Ateşkes Komisyonu oluşturulması için yöntemlere dair Anlaşma” imzaladılar.⁵⁵ Bu anlaşma, daha sonra Temmuz 2004’de Afrika Birliği tarafından barışı koruma gücüne⁵⁶ dönüştürülecek Afrika Birliği Sudan Misyonu (The African Union Mission in Sudan-AMIS) oluşturulmasına esas teşkil etti. Addis Ababa anlaşmasından sonra hükümet ile isyancılar -JEM ve SLM/A- arasında Afrika Birliği’nin arabuluculuğunda Abuja’da Ağustos 2004’de doğrudan görüşmeler başladı.⁵⁷ Taraflar, Kasım 2004’de güvenlik ve insani durum hakkında bir protokol imzalamalarına rağmen Sudan hükümeti güvenlik ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmeyi reddettiğinden bu durum görüşmeleri gerginleştirdi.⁵⁸ Hükümet güçleri tarafından, alandaki isyancılara karşı kapsamlı bir saldırı düzenlendiğinde isyancılar, Aralık 2004’de görüşmelere katılımlarını askıya aldılar. Barış görüşmeleri Haziran 2005’e kadar tekrar başlamadı.⁵⁹

4.4.1 Kapsamlı Barış Anlaşması (The Comprehensive Peace Agreement - CPA)

Naivasha Anlaşması olarak da bilinen anlaşma, Kalkınma ile ilgili Hükümetlerarası Otorite (Intergovernmental Authority on Development – IGAD), IGAD Partnerleri ve bağışçı ülkeler konsorsiyomu desteğiyle Sudan hükümeti ve SPLM arasında 9 Ocak 2005’de imzalandı. Anlaşma sekiz protokolden oluşmaktadır. CPA’nın asıl amacı, 2. Sudan iç savaşını sona erdirmek ve ülke genelinde demokratik yönetimi geliştirmek ve petrol gelirlerini paylaşmaktır.⁶⁰

4.4.2 Darfur Barış Anlaşması (The Darfur Peace Agreement - DPA)

BM, ABD, İngiltere ve Norveç 2005 ilkbaharına kadar Darfur Barış sürecine dâhil olmadı. BM ve belirtilen üç ülke, Kuzey ve Güney Sudan arasında devam eden çatışmaları sona erdirmek için dikkatlerini, Sudan hükümeti ile Sudan Halkının Özgürlük Hareketi (Sudan People's Liberation Movement-SPLM) arasındaki görüşmelere yoğunlaştırdılar. Alex de Waal’in belirttiği gibi, ‘Kuzey-Güney barış görüşmelerinin, Darfur’daki çatışmaların tutsağı olması endişesinden dolayı uluslararası toplum, Sudan hükümeti ve

⁵⁵ Nureidin Netabay, *The Darfur...*

⁵⁶ Ruth Iyob, Gilbert M. Khadiaglala, *Sudan: The Elusive...*, s. 154.

⁵⁷ Ibid

⁵⁸ Nureidin Netabay, *The Darfur...*

⁵⁹ Ruth Iyob, Gilbert M. Khadiaglala, *Sudan: The Elusive...*, s. 155-156.

⁶⁰ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

Sudan Özgürlük Hareketi arasındaki görüşmelere öncelik vermişti.⁶¹Kapsamlı Barış Anlaşması'nın Ocak 2005'de imzalanmasından sonra uluslararası toplum Darfur barış sürecine yoğunlaştı ve BM ile Afrika Birliği liderliğinde Abuja barış görüşmeleri Haziran 2005'de tekrar başladı.⁶² Barış görüşmeleri, Sudan hükümeti ve SLA/MM Minni Arkou Minawi arasında 5 Mayıs 2006'da Darfur Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı.⁶³

DPA, güç paylaşımı; zenginliğin paylaşımı ve güvenlik düzenlemeleri ile ilgili üç protokolden ve Darfur-Darfur Diyalog ve Danışma (The Darfur-Darfur Dialogue and Consultation –DDD-C) mekanizmasından oluşmaktaydı. Diğer iki isyancı grup Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) ve Abdel Wahid'in SLA/M grubu anlaşmayı reddetti. Wahid'e göre, güvenlikle ilgili anlaşmanın etkin uygulanabilmesi, SLA/M'nin sürece doğrudan katılımını gerektirmekteydi. Wahid ayrıca DPA'nın, yeterli politik temsil ve mağdurların rahatlamasını sağlayacak bir fon oluşturulması konusunda yetersiz olduğunu iddia ediyordu. JEM'in anlaşmayı reddetmesinin nedeni ise DPA'nın güç ve zenginliğin paylaşımı ile ilgili protokollerinin, çatışmanın gerçek nedenlerine yeterince cevap vermediği iddiası idi.⁶⁴ BM, 1679 sayılı kararla DPA'yı destekleyerek tüm tarafları anlaşmayı imzalamaya davet etti ve anlaşmanın uygulanmasının engellenmemesine dair çağrıda bulundu.⁶⁵

DPA, güç paylaşımı ile ilgili önemli hususları içermekteydi. Bunlar arasında Halkın kendi liderlerini seçebilecekleri demokratik sürecin kabul edilmesi, Temmuz 2009'da serbest ve adil seçimlerin yapılması; Sudan hükümeti içinde Darfur'un isyancı gruplarına Başkan'ın Kıdemli Yardımcısı ve Darfur Bölgesel Geçiş Otoritesi Başkanı (The Senior Assistant to the President and Chairperson of the Transitional Darfur Regional Authority-TDRA) olarak 4. en yüksek makamın verilmesi sayılabilir. DPA, Sudan hükümetinin, Anlaşmanın imzalanmasından sonraki 30 gün içinde TDRA'yı kurmasını öngörmekteydi. DPA, seçimlerden önceki süreçte isyan hareketlerine Darfur bölgesinde daha fazla güç veriyordu, SLA/M ve JEM üç Darfur eyaletinin yönetimi ile ilgili olarak bir eyalette en önemli temsilciliği, diğerlerinde de yönetim yardımcılığını elde ediyordu. İlave olarak

⁶¹ Alex de Waal, "The DPA and Its National Context," *Acoord*, Issue 18, (ed.) Mark Simmons, Peter Dixon, Conciliation Resources, London 2006, s. 51.

⁶² Ruth Iyob, Gilbert M. Khadiaglala, *Sudan: The Elusive...* s. 156.

⁶³ "Darfur's Fragile Peace Agreement," *Africa Briefing* No. 39, International Crisis Group, Nairobi/Brussels 20 June 2006, s. 1.

⁶⁴ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

⁶⁵ Ibid

SLA/M ve JEM'e Devlet Yasama Meclisi'nde 21 sandalye tahsis edildi, Devlet Yasama Meclisi'nin sözcü yardımcılığına da aday gösterildiler. DPA Darfur'un statüsü ile ilgili 2010'da bir referandum yapılmasına da olanak sağlıyordu. Güvenlik düzenlemeleri, DPA'nın imzalanması ile 72 saat içinde kapsamlı bir ateşkesi öngörüyordu. Güvenlik düzenlemeleri 6 safhada gerçekleştirilecekti: Birinci safha askeri olarak geri çekilmenin sağlanmasıydı. Bu safhada taraflar kendi bölgelerine çekilecekler, yoğun çatışmaların yaşandığı bölgelerde tampon bölgeler oluşturulacaktı. İkinci safhada tarafların kuvvetlerinin ve silahlarının sınırlanacakları bölgeler tespit edilecekti. Üçüncü safhada tarafların kendi bölgelerinde tutacakları silahların sınırlı kontrolü yapılacak, gözlem AMIS tarafından sağlanacaktı. Dördüncü safhada cancavidlerin silahsızlandırılmaları tamamlanacak, silahsızlanma ve kuvvetlerin dağıtılması için bir kurul oluşturulacaktı. Beşinci safhada savaşımların Sudan ordusuna ve diğer hükümet güvenlik güçlerine entegrasyonu sağlanacak, bazı güvenlik kuruluşlarında reform yapılacaktı. Altıncı safhada savaşımlardan sivil yaşama dönmek isteyenlerin sosyal ve ekonomik yeniden entegrasyonu tamamlanacak ve güvenlik kurumlarının reformunun tamamlanması gerçekleştirilecekti.⁶⁶

DPA'nın uygulanması bir yıl içinde başarısızlığa uğradı⁶⁷ ve Darfur halkının beklentilerini karşılamadı. Afrika Birliği arabulucu ekibinde görevli Laurie Nathan'a göre, '5 Mayıs 2006 tarihli Darfur Barış Anlaşması barış ve istikrarı getirmedi, bazı alanlarda Darfur'daki çatışmaları artırdı.'⁶⁸ Uluslararası Kriz Grubu raporunda 'Sudan hükümeti ve üç isyancı gruplardan biri arasında imzalanan Darfur Barış Anlaşması'ndan yaklaşık bir yıl sonra, Sudan'ın batı bölgesinde insani ve güvenlik durumunun daha da kötüleştiğine'⁶⁹ dair açıklamalara yer verildi. Yeni oluşturulan Darfur-Darfur Diyalog ve Danışma mekanizması, Darfur toplumunu oluşturan parçalara politik ve sosyoekonomik destek sağlıyordu. Bir isyancı grubun imzalamasına rağmen Darfur toplumunun önemli bir kesimi DPA'yı kabul etmedi. DDD-C ise DPA'nın uygulanmasını geliştiremedi.⁷⁰

⁶⁶ Ibid

⁶⁷ Stephanie Hanson, "Darfur's Peace Process", *Council on Foreign Relations*, June 18, 2007.

<<http://www.cfr.org/publication/13611/darfurs-peace-process.html>> (18.10.2013)

⁶⁸ Laurie Nathan, "Failings of the DPA," *Acoord*, Issue 18, (ed.) Mark Simmons, Peter Dixon, Conciliation Resources, London 2006, s. 50.

⁶⁹ "Darfur: Revitalizing the Peace Process," *Africa Report* No. 125, International Crisis Group, 30 April 2007, s. 3.

⁷⁰ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

BM ve Afrika Birliği, Darfur'daki çatışmayı sona erdirmek amacıyla Darfur barış görüşmelerinin 27 Ekim 2007'de Sirte-Libya'da açılmasını destekledi.⁷¹ İsyancı liderlerin katılmaması nedeniyle Sirte barış görüşmeleri başlangıçtan itibaren çok güçlü bir zeminde başlamadı ve görüşmelerde ilerleme sağlanamadı. Bunun üzerine arabulucular görüşmeleri ileri bir tarihe ertelediler.⁷²

4.4.3 Doha - Darfur İyi Niyet Anlaşması

Darfur krizini çözmek için 17 Şubat 2009'da, Katar Devleti ile Afrika Birliği-BM Darfur için Ortak Arabulucu himayesinde Doha, Katar'da Sudan hükümeti ile Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) "İyi Niyet ve Güven İnşası" anlaşması imzaladılar. Bu anlaşmaya göre Sudan hükümeti ve JEM aşağıdaki noktalarda uzlaşma sağladılar.⁷³

- Darfur çatışmasını çözmek için barış sürecine diğer konulardan daha fazla stratejik öncelik vermek;
- Ülkedeki kalıcı barışa yönelik olarak sorunun köklerine hitap edecek kapsamlı bir yaklaşımı kabul etmek;
- Kalıcı çözüme ulaşmak için gerekli tüm tedbirlerin alınmasını kabul etmek ve buna yönelik olumlu bir ortam oluşturmak. Bunun için,
 - Yerinden edilmiş insanları hiçbir şekilde taciz etmemek;
 - Yardıma ihtiyacı olan insanlara herhangi bir engel ve sınırlama getirmeksizin yardım akışını garanti etmek;
 - Karşılıklı güveni oluşturmak ve barış sürecini hızlandırmak için çatışmalarla ilgili tutukluları, şüphelileri ve gözaltındaki insanları bırakmayı ve karşılıklı değişmeyi taahhüt etmek. Bunların sağlanmasına yönelik olarak Katar devleti ve Afrika Birliği-BM Ortak Arabulucusu, her iki tarafla irtibat kuracak, yukarıda bahsedilenlerin tamamlanması için zaman çizelgesine uygun çalışılacaktır.

⁷¹ Sudan: At Start of Landmark Darfur Talks, Top UN Officials Urge Dialogue to Spur Peace, allAfrica, UN News service, 27 October 2007.

<<http://allafrica.com/stories/200710270024.html>>(18.10.2013)

⁷² Eric Reeves, Darfur Peace Talks in Libya Produce only an emboldened Khartoum, The Sudan Tribune, 11 November 2007.

<<http://www.sudantribune.com/spip.php?article24721>>(18.10.2013)

⁷³ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

- Düşmanlıkların sona erdirilmesi için bir çerçeve anlaşması oluşturmaya yönelik çalışmak;
- Olabildiğince kısa bir süre içinde -üç ayı geçmemek üzere- çerçeve anlaşmasını takip etmeyi sağlayacak ciddi görüşmelere başlamak;
- Nihai görüşmeler için çerçeve anlaşmasını hazırlamaya yönelik Doha'da temsilciler bulundurmak.

Doha İyi Niyet Anlaşması, BM ve diğer uluslararası oyuncular tarafından olumlu karşılandı. Ancak, anlaşmanın imzalanmasından yaklaşık beş ay sonra Darfur'daki insanların ve uluslararası toplumun beklentilerinin karşılanamayacağı görüldü. JEM, insani yardım faaliyetlerini yönlendirecek 13 yardım grubunun bölgeden çıkarılmasını protesto ederek Doha sürecine katılmayı reddetti. Hartum, yabancı hükümet dışı kuruluşların Uluslararası Ceza Mahkemesi ile işbirliği yapmasını kınarken JEM, bölgedeki insani yardım faaliyetlerini düzenleyen yardım gruplarının tahliyesinin Doha anlaşmasının ihlali olduğunu iddia ediyordu. Her iki taraf, daha sonra anlaşma hükümlerini defalarca ihlal ettiler.⁷⁴

4.4.4 Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi

Darfur'da Barış İçin Doha Belgesi (The Doha Document for Peace in Darfur-DDPD) Mayıs 2011'de Doha, Katar'da tamamlandı. Sudan Hükümeti ile Özgürlük ve Adalet Hareketi (The Liberation and Justice Movement-LJM) Darfur'daki kapsamlı barış süreci için bir çerçeve olan belgeye bağlı kalacaklarına dair 14 Temmuz 2012'de bir protokol imzaladılar. DDPD, Darfur'da 20 yıldan daha fazla süredir çatışmanın en önemli taraflarıyla, tüm ilgili taraflar ve uluslararası partnerlerle süregelen görüşme, diyalog ve danışmaların bir ürünüdür.⁷⁵

DDPD, çatışmanın temelindeki nedenler ve güç paylaşımı; zenginliğin paylaşımı, insan hakları; adalet ve uzlaşma; tazminat ve geri dönüş ile uluslararası diyaloga değinmektedir. DDPD'nin önerileri; Darfur'u bir bütün olarak görerek Darfurlu bir Başkan Yardımcısını, devlet yapısından ve stratejik bölgesel otorite olarak Darfur Bölgesel Otoritesi'nden (The Darfur Regional Authority-DRA) oluşan idari yapıyı içermektedir.

⁷⁴ Ibid

⁷⁵ *Doha Document for Peace in Darfur (DDPD)*, International Donor Conference for Reconstruction and Development in Darfur, Doha-Qatar, 7-8 April 2013.
<<http://www.darfurconference.com/DDPD>> (08.10.2013)

DDPD'nin imzalanmasından sonra DRA, resmi olarak Şubat 2012'de El Fasher'de açıldı ve tüm bakanlıklar ile Komisyonlar teşkil edildi.⁷⁶

4.5 Uluslararası Kuruluşların ve Küresel Aktörlerin Darfur Krizine Yaklaşımları

Afrika'daki çatışmaların süreleri ve olumsuz etkileri, çatışmaların görüldüğü bölgelerin/ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar; eski sömürgeci güç ile günümüzde sürdürülen ilişkiler; komşu ülkelerin sayısının çokluğu ve bu ülkelerle sınır ve etnik tabanlı sorunların varlığının yanı sıra, küresel aktörlerin bölgedeki çıkarları ve izledikleri politikalara bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Darfur krizinde etkin olan uluslararası kuruluşlar ve küresel aktörler; BM, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Afrika Birliği'dir. Kıtadaki çatışmalarda Avrupa Birliği'nin bünyesindeki eski sömürgeci güçlerin izledikleri politikalar, Avrupa Birliği'nin politikalarından daha etkili ve görünür olabilmektedir. Küresel aktörlerin çokluğu, Afrika Birliği'nin, kıtadaki çatışmaların önlenmesi ve çözümlenmesine yönelik çabalarını güçleştirebilmektedir.

4.5.1 Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler'in Sudan için tayin ettiği İnsan Hakları Koordinatörü Mueksh Kapila'nın BM'ye ait IRIN ajansına verdiği bir röportajda Kapila, Darfur sorununu 'dünyanın en büyük insanlık sorunu' olarak tanımladı ve 'Ruanda ve Darfur arasındaki tek fark ölen insan sayısıdır' diyerek 1994 Ruanda soykırımı ile Darfur arasında benzerlik olduğunu vurguladı. BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 7 Nisan 2004'te Cenevre'de Ruanda soykırımını anma törenlerinde Darfur'da yaşananları 'etnik temizlik' olarak tanımladı ve 'böylesi geniş çaplı insan hakları ihlallerinin karşısında uluslararası toplumun sessiz kalamayacağını' ifade etti. Annan ve ardından dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell tarafından bölgeye yapılan ziyaretler, uluslararası medyanın dikkatini bölgede yaşananlara çekti.⁷⁷

BM Güvenlik Konseyi Darfur ile ilgili ilk görüşmeyi 7 Temmuz 2004'de gerçekleştirdi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından, Ekim 2004'de, krizi araştırmakla görevli Uluslararası Darfur Soruşturma Komisyonu oluşturuldu. Bu komisyon

⁷⁶ Ibid

⁷⁷ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

çalışmalarını üç ay gibi, Birleşmiş Milletler bürokrasisine göre kısa bir sürede tamamlayarak 176 sayfalık bir rapor hazırladı.⁷⁸ Komisyon, Ocak 2005'te raporunu kamuoyu ile paylaştı ve Darfur'da 1,65 milyon insanın yerlerinden edildiğini, 200.000'den fazla kişinin Çad'da mülteci olarak bulunduğunu açıkladı. Komisyon sivillere yönelik şiddeti doğrularak Sudan hükümetini ve Cancavidleri bundan sorumlu tuttu. Rapora göre Sudan hükümeti herhangi bir soykırım politikası takip etmiyordu ancak, Darfur'da yaşananlar 'savaş suçu' olarak tanımlandı. Komisyona göre köylere düzenlenen saldırıları planlayanlar, isyanı bastırma adına bölge halkını evlerinden uzaklaştırmayı amaçlamışlardı.⁷⁹

Sudan hükümetinin direnişi bastırmak için giriştiği askeri operasyonların sistemli şekilde ve çok büyük sayıda sivilin öldürülmesine neden olan bir insanlık trajedisine dönüşmesi sonucunda BM Güvenlik Konseyi, 31 Mart 2005 tarihinde, 1593 no'lu kararla BM Sözleşmesi Bölüm VII ve Roma Statüsü madde 13 (b)'ye dayanarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (UCM) Darfur krizini soruşturmakla yetkilendirdi.⁸⁰ 1. Ön Duruşma Mahkemesi, savcının gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda, 4 Mart 2009 tarihinde El Beşir için ilk tutuklama kararını çıkardı. Savcılık Ofisi'nden yapılan açıklamada, UCM davaları kapsamında devlet başkanları için hiçbir dokunulmazlık ve bağışıklık hakkı bulunamayacağı çok açık olarak belirtildi.⁸¹

BM Güvenlik Konseyi'nin Darfur'la ilgili aldığı önemli kararlar:⁸²

1556 (2004)-Sudan hükümetinin Cancavid militanlarını silahsızlandırması ve yargılaması ile ilgilidir. Ayrıca hükümet dışı unsurlara silah ambargosu uygulandı.

1564 (2004)-Darfur'daki insan hakları ve insani hukuk ihlallerini soruşturmak için Uluslararası Soruşturma Komisyonu oluşturuldu.

1590 (2005)-BM. Sudan Misyonu (U.N. Mission in Sudan-UNMIS) teşkil edildi

1591 (2005)-Darfur üzerinde saldırı maksatlı askeri uçuşların yasaklanması, Darfur'daki tüm taraflara silah ambargosu uygulanması, seyahat yasağı ve mal varlığı dondurulmasına dair yaptırımlarla ilgilidir.

1593 (2005)-Uluslararası Ceza Mahkemesi sorununun araştırılması için yetkilendirildi.

⁷⁸ Şener Çelik, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Tutuklama Kararıyla İlgili Bir Değerlendirme: Sudan Devlet Başkanı Ömer El-Beşir Örneği", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl: 7, Sayı: 14, s. 90-91.

⁷⁹ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

⁸⁰ Şener Çelik, *Uluslararası Ceza...*, s. 90.

⁸¹ *Ibid*, s. 93.

⁸² Bob Zaremba, *Conflict in...*, s. 54-55.

1679 (2006)-Darfur'daki BM. operasyonlarına geçişi hızlandıran Darfur Barış Antlaşması'nı imzalamayan taraflara, imzalamaları yönünde çağrıda bulunuldu.

1706 (2006)-BM Sudan Misyonu, Afrika'nın Sudan Misyonu'nu üstlenmesi için yetkilendirildi.

1769 (2007)-Afrika Birliği/BM Darfur Karma Misyonu (UN and African Union Mission in Darfur-UNAMID) teşkil edildi.

1828 (2008)-UNAMID'in görev süresi 31 Temmuz 2009'a kadar bir yıl daha uzatıldı.

1881 (2009)-UNAMID'in görev süresi bir yıl daha uzatıldı. Görev süresi sonraki yıllarda da uzatılan UNAMID, Ekim 2013 itibarıyla görevine devam etmektedir.

Uluslararası toplumun eyleme geçmekteki yavaşlığı ve politik isteksizlik, uluslararası eylemlere duyulan güveni azaltmaktadır.⁸³ BM'nin Darfur krizine uzun süreli politik çözüm bulma girişimleri, üye devletlerin çatışmanın çözümüne yönelik politik kararlılıklarındaki yetersizlikten dolayı engellerle karşılaşmaktadır. BM Güvenlik Konseyi, Afrika Birliği Sudan Misyonu'nu teşkil eden 1590 numaralı kararı 2005'de kabul ettiğinde barışı koruma misyonu bölgedeki güvenliği sağlamada başarısız oldu. Uluslararası strateji eksikliği, yetersiz bütçe ve misyon için gerekli kaynak noksanlığı ile uluslararası bölünme, AMIS'i Darfur'daki insanların umutlarına cevap olabilecek kapasiteden yoksun bıraktı. Daha sonra AMIS, BM ve Afrika Birliği Darfur Misyonu'na (AU-UN Hybrid Operation in Darfur-UNAMID) dönüştü. UNAMID BM Güvenlik Konseyi'nin Temmuz 2007'de 1769 sayılı kararı ile Darfur'da görevlendirildi.⁸⁴

Başlangıçta UNAMID'in planlama sürecinde güçlüklerle karşılaşıldı. Bu, birden fazla uluslararası organizasyonun gerçekleştirdiği ilk karma operasyondur. Planlama Addis Ababa'daki Afrika Birliği karargâhında ve New York'daki BM karargâhında eş zamanlı olarak yapılıyor ve çok fazla zaman alıyordu. Sudan hükümeti UNAMID'le ilgili önemli kararlarda merkezde olmak konusunda ısrar ediyordu. Diğer barış operasyonlarında ev sahibi ülkeye Sudan kadar etki olanağı tanınmamıştı. Sudan hükümetinin asıl amacı UNAMID'i zayıflatmaktı.⁸⁵

⁸³ Gabriel Munuera, *Preventing armed conflict in Europe: lessons from recent experience*, Chailot Paper 15/16, Paris June 1994, s. 99.

⁸⁴ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

⁸⁵ *SIPRI Yearbook 2008*, Oxford University Press, New York 2008 s. 105-108.

BM Güvenlik Konseyi, krizin başlangıcından itibaren defalarca Sudan hükümetine şiddeti durdurma çağrısında bulundu. BM Güvenlik Konseyi'nin ilk kararı Sudan hükümetini Cancavid militanlarını silahsızlandırması ve adalet önüne çıkarmasıyla ilgili 1556/2004 numaralı karardır. Karar, hükümet dışı unsurlara silah ambargosu da içermektedir. BM daha sonra Sudan hükümetini 1556 sayılı kararı uygulamaya zorlayan, aksi takdirde BM Sözleşmesi VII. Bölümün uygulanacağını içeren 1564/2004 sayılı ikinci kararı aldı. Bu kararlar Darfur'daki insani durumu ve insan hakları ihlallerini rapor etmesi için bir Uluslararası Soruşturma Komisyonu teşkil edildi.⁸⁶

BM Güvenlik Konseyi Darfur'daki sorunların tamamının çözülmesi için 2005'de 1593 sayılı kararı alarak sorunu Uluslararası Adalet Divanı'na sevk etti. Nisan 2006'da BM Güvenlik Konseyi 1672 sayılı kararı kabul ederek dört kişiye seyahat yasağı ve mal varlıklarını dondurma⁸⁷ yaptırımını uyguladı.⁸⁸ Darfur'da yaşanan çatışmalardan dolayı Devlet Başkanı Al Bashir'in yanısıra Bahar Idriss Abu Garda, Abdallah Banda Abakaer Nourain, Saleh Mohammed Jerbo Jamus ve Abdel Raheem Muhammad Hussein hakkında tutuklama kararları çıkarılmıştır. Al Bashir henüz tutuklanıp mahkeme önüne çıkarılmamıştır.⁸⁹

Ağustos 2006'da BM Güvenlik Konseyi 1706 sayılı kararı kabul etti. Karar ile BM Sudan Misyonu Sudan'daki Afrika Misyonu'nu üstlenmekle yetkilendirildi. Karar, Sudan tarafından reddedildi. BM Güvenlik Konseyi, Temmuz 2007'de Darfur'daki Afrika Birliği/BM Karma Misyonu'nun teşkilini oybirliğiyle 1769 sayılı kararlar kabul etti.⁹⁰ Güvenlik Konseyi talimatına göre UNAMID 26.000 asker, polis ve sivilden oluşacaktı. Bu, dünyadaki en büyük barışı koruma misyonudur. Karma misyon BM Sözleşmesinin VII. Bölümü kapsamında sivilleri korumakla görevlendirildi. Bunun yanı sıra UNAMID, AMIS'in güvenin yeniden tesis edilmesi, şiddetin caydırılması, keşiflerle güvenliğin

⁸⁶ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

⁸⁷ Security Council, SC 8700 Security Council Imposes Travel, Financial Sanctions on 4 Sudanese, Adopting Resolution 1672 (2006), United Nations, 25 April 2006.

(Hakkında yaptırım uygulanan Sudanlılar; Sudan Hava Kuvvetleri için Batı Askeri Bölge Komutanı Tümgeneral Gaffar Mohamed Elhasan, Kuzey Darfur'daki Jalul Kabilesi Şefi Şeyh Musa Hilal, Sudan Özgürlük Ordusu Komutanı Adam Yacub Shant, Reform ve Ulusal Kalkınma için Ulusal Hareket Saha Komutanı Gabriel Abdul Kareem Badri.)

⁸⁸ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

⁸⁹ Yücel Acer, Uluslararası Ceza Mahkemesi: 10 Yılın Değerlendirilmesi

<<http://www.ankarastrateji.org/misafir-yazar/uluslararasi-ceza-mahkemesi-10-yilin-degerlendirilmesi-22/>>
(10.12.2013)

⁹⁰ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

sağlanması ve yerinden edilmiş insanların buldukları bölgelere polis gücünün yerleştirilmesi görevlerini de üstlendi.⁹¹

UNAMID'in personel olarak dünyanın en büyük barışı koruma misyonu olması, görevin gerektirdiği kapasiteye sahip olunması anlamına gelmiyor; gerekli vasıtalardan yoksun olunması kriz durumlarında cevap verme yeteneğini engelliyordu. Bu bağlamda Afrika Birliği/BM Darfur Karma Operasyonu Kuvvet Komutanı General Martin Luther Agwai ile yapılan bir mülakatta generalin yapmış olduğu açıklamalar dikkat çekicidir:

En az, ideal değil en az... keşif ve diğer faaliyetler için 18 genel maksat helikopteri ve 12-18 taarruz helikopteri. Bugün için dünyada hiçbir ülke bu kapasiteyi bize vermeye gönüllü değildir. Haskanita'daki bir kampımıza saldırı yapıldığını (30 Eylül 2007) duymak zorunda kalıyorsunuz. On barışı koruma personelimizi kaybettik. Saldırıdan sonra yaralılarımızı almak için bölgeye gitmek istedik. Bu, sivil pilotlar risk almak istemediklerinden bizim tam sekiz saatimizi aldı. Askeri helikopterlerimiz olsaydı, biz oraya çok erken zamanda ulaşabilirdik ve bir veya iki hayatı kurtarabilirdik.⁹²

BM Güvenlik Konseyi'nin 31 Temmuz 2012 sayılı kararı ile UNAMID'in asker ve polis sayısı yeniden düzenlendi. Buna göre UNAMID mevcudu 16.200 askeri personel, 4.690 polis olarak belirlendi. 31 Ağustos 2013 tarihi itibarı ile UNAMID'de 19.548 üniformalı personel görev yapmakta idi. Bunların 14.481'i asker, 347'si askeri gözlemci, 4720'si polistir. Ayrıca 1064 uluslararası sivil personel, 2910 yerel sivil görevli, 424 BM görevlisi UNAMID'de çalışmaktadır. Türkiye polis gücüne katkıda bulunan 33 ülke⁹³ arasında yer almaktadır. Askeri güce personel katkısı yapan ülke sayısı 37'dir.⁹⁴ UNAMID'in görev süresince toplam personel zayıyatı 168'dir. UNAMID'in 1 Temmuz 2013-30 Haziran 2014 tarihleri arasında geçerli olan onaylanmış bütçesi: 1.335.248.000 dolardır.⁹⁵

⁹¹ Ibid

⁹² Solomon A. Dersso, *The role and...*, s. 14.

⁹³ "UNAMID Facts and Figures, Country contributors", African Union/United Nations Hybrid Operation in Darfur, (Polis personel: Bangladeş, Benin, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Fildişi Sahilleri, Cibuti, Mısır, Etiyopya, Gambiya, Almanya, Gana, Endonezya, Ürdün, Kırgızistan, Madagaskar, Malavi, Malezya, Namibya, Nepal, Nijerya, Pakistan, Palau, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Tanzania Birleşik Cumhuriyeti, Yemen, Zambiya.)
< <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/facts.shtml>> (9.10.2013)

⁹⁴ Ibid (Askeri personel: Bangladeş, Bolivya, Burkina Faso, Burundi, Kamboçya, Çin, Mısır, Etiyopya, Gambiya, Almanya, Gana, Endonezya, İran, Ürdün, Kenya, Kırgızistan, Lesotho, Malezya, Mali, Moğolistan, Namibya, Nepal, Nijerya, Pakistan, Palau, Peru, Kore Cumhuriyeti, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Güney Afrika, Tayland, Togo, Tanzania Birleşik Cumhuriyeti, Yemen, Zambiya, Zimbabve.)

⁹⁵ Ibid

4.5.2 Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB), Afrika Birliği'ni Darfur'da lider uluslararası oyuncu olarak gördü ve Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözüm bulmak için mali olarak Afrika Birliği'ni destekledi.⁹⁶ Sudan'daki istikrar AB'nin çıkarınadır. Ekonomik ilişkiler ve oransal olarak Sudan'ın Avrupa'ya yakınlığı, Avrupa'nın kendi istikrarına da katkıda bulunmaktadır. AB ve Sudan arasında ekonomik işbirliği, CPA'nın Ocak 2005'de imzalanmasından sonra yeniden başlatıldı. Ancak, fonların açılması anlaşmanın doğru uygulanmasına ve Darfur'da bir çözüm bulunmasına bağlandı.⁹⁷

Avrupa'nın Sudan'daki ilgisi AB'den çok lider devletlerin ilgisi ile değerlendirilmelidir. Fransa bölgede önemli çıkarları olan devlettir. Fransa'dan Alcatel-Lucent ve Total Sudan'da faaliyet göstermektedir.⁹⁸ Ancak Fransa, Darfur'daki çatışmaya daha çok bölgesel istikrar için dâhil olmaktadır. Darfur'un, Fransa'nın eski sömürgeleri Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti ile sınırı vardır. Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti, büyük doğal kaynak rezervlerine sahip olmalarından kaynaklanan kıtanın ortasındaki stratejik konumlarından dolayı Fransa için önemlidir. İlave olarak Fransa, Afrika'daki eski kolonilerinden bazılarını askeri eğitim alanı olarak kullanmaktadır.⁹⁹

Afrika'nın tüm kuruluşları arasında sömürgeleikten en son kurtulan Afrika orduları, sömürgeci güçler tarafından Batının ihtiyaçlarına uygun olarak teşkil edildiler. Sömürge sonrası dönemde Afrika orduları eğitim, teçhizat ve yardım olarak Batıya bağımlı kaldılar. İhtiyaç duydukları her türlü silah, araç, gereç ve teçhizatı ülke dışından sağlayan Afrikalı ordular, Batılı güçlerin Afrika'daki savunma yedekleriydi. Bu durum, özellikle Fransa ve Fransa'nın önceden sömürgesi olan ülkelerde daha belirginleşmektedir. Fransa'nın bağımsızlık döneminde savunma politikası iki ihtiyaç dikkate alınarak oluşturulmuştur: Fransa'ya ait askeri güç göndermeksizin Fransa'nın kıtadaki stratejik pozisyonunu sürdürmek; bunun devamı olarak Afrika devletleri ve rejimleri adına müdahale hakkını muhafaza etmek.¹⁰⁰ Fransa ikili anlaşmalar, askeri işbirliği ve ekonomik ağ ile geleneksel olarak sahip olduğu çıkarları garanti altına almaya çalışmaktadır. Çad Başkanı Idriss Déby

⁹⁶ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

⁹⁷ Emma van der Meulen, Frans-Paul van der Putten, *Great Powers and International Conflict Management European and Chinese Involvement in the Darfur and Iran Crises*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Den Haag January 2009, s. 14.

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ Vincent Munié, "Central African Republic and France's long Hand", *Pambazuka News*, 2008-05-27, Issue 375. <<http://www.pambazuka.org/en/category/comment/48391/print>> (19.10.2013)

¹⁰⁰ Ruth First, *Power in Africa*, Pantheon Books, USA 1970, s. 422.

ve Orta Afrika Cumhuriyeti Başkanı Francois Bozizé 2006, 2007 yıllarında çeşitli isyancı grupların rejimlerini devirmek için yaptıkları girişimlere karşı Fransa'nın askeri korumasından memnuniyet duydular.¹⁰¹

Çatışma çıktığından itibaren 2003'den bu yana Fransız Dışişleri Bakanları Villepin (Şubat 2004), Barnier (Haziran 2004), Douste-Blazy (2005 ve Kasım 2006), Kouchner (Haziran 2007) bölgeyi ziyaret ettiler. Sarkozy, Darfur'a dış politikada öncelik verdi, BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un yanı sıra ABD, Çin ve Rusya dâhil 17 ülkenin temsilcilerinin katılımıyla Haziran 2007'de Paris'te uluslararası bir konferans düzenlendi. Sudan hükümeti konferansa davet edilmezken Afrika Birliği, mevcut barış çabalarına zarar vereceğini ifade ederek konferansı boykot etti.¹⁰² Fransa, Sudan Özgürlük Hareketi Başkanı Abdul Wahid el Nur ile AB ve BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin temsilcisi olan arabulucuya yardım eden Jan Eliasson ve Salim Ahmed Salim ile 18 Mart 2008'de Cenova'da bir danışma toplantısı organize etti.¹⁰³

İngiltere'nin Sudan ile ilgisi Sudan'la tarihsel bağ ve İngiltere'de yaşayan Sudanlılardan kaynaklanmaktadır. İngiltere'nin dış politika önceliklerinden birisi çatışma önleme ve çözümüdür. Sudan'ı öncelikli hale getiren¹⁰⁴ bu politika, İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarından çok Batı etkisini artıran batı değerlerinin desteklenmesinden motive olmuş görünmektedir.

Almanya'nın Sudan'a ilgisi özellikle ekonomiktir. Politik çıkarın merkezinde, daha iyi ticaret yapılabilecek istikrar ortamına ulaşmak için demokrasinin desteklenmesi yer almaktadır.¹⁰⁵

Fransa'nın pozisyonundan dolayı Avrupa'nın Sudan'daki yerel ilgisi birinci öncelikle bölgesel istikrara yöneliktir. Sudan'ın enerji kaynakları Avrupa'nın Sudan'a ilgi duymasının önemli bir nedeni olabilir. Avrupa'nın, istikrardan başka Darfur krizindeki temel çıkarı küresel yönetime yöneliktir. Avrupa, Çin'in etkisini azaltarak Darfur'u, insan hakları ihlallerinin olduğu bölgelere uluslararası toplumun müdahale etme sorumluluğunu bir örnek olarak göstermek maksadıyla desteklemektedir.

¹⁰¹ Emma van der Meulen, Frans-Paul van der Putten, *Great Powers and ...* s. 15.

¹⁰² Sudan wary of Paris Conference on Darfur, Sudan Tribune, 24 June 2007.

<<http://www.sudantribune.com/spip.php?article22534>> (19.10.2013)

¹⁰³ Communiqué by Foreign and European Affairs Minister Bernard Kouchner: "Sudan-Darfur: Search for a political solution to the Darfur crisis" 18 Mar. 2008.

<<http://reliefweb.int/report/sudan/sudan-darfur-search-political-solution-darfur-crisis>> (6.10.2013)

¹⁰⁴ Emma van der Meulen, Frans-Paul van der Putten, *Great Powers...*, s. 15.

¹⁰⁵ Ibid, s. 16.

Avrupa insani yardım alanında Darfur'da aktif pozisyonunu sürdürmektedir. AB'nin, Darfur için Aralık 2007'de sağladığı toplam 1 milyar dolarlık¹⁰⁶ kaynak, yiyecek yardımı; Darfurlu göçmenler ve Afrika Birliği'nin Darfur Misyonu'nu desteklemek için kullanıldı. AB, BM'nin yaptırım içeren veya Darfur'daki suçların Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne getirilmesi kararlarını destekledi. AB, Kuzey ve Güney Sudan arasında imzalanan CPA ile Darfur Barış Anlaşması'nda aktif diplomatik rol üslendi. AB Torben Brylle'i, AB'nin AMIS ve DPA uygulamaları ile CPA'ya katkılarını izlemesi için özel temsilci olarak atadı. AMIS, AB'nin lojistik destek, hava ulaşımı, mali destek ve uzman katkısından yararlandı.

AB, bölgedeki güvenliği geliştirmek amacıyla AB'nin Doğu Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin Kuzeydoğusundaki Askeri Operasyonu (EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic-EUFOR Tchad/RCA)¹⁰⁷ adıyla Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne askeri güç göndermeyi kabul etti. Ocak 2008'den itibaren Çad'da bulunan EUFOR'un karargâhları N'Djamena ve Abéché'de, Avrupa'daki Askeri karargâh ise Fransa'daki Mont Valérien'deydi. EUFOR'un Operasyon Komutanı İrlanda'dan Korgeneral Patrick Nash, AB Gücü Komutanı ise Fransa'dan Tuğgeneral Jean-Philippe Ganascia idi. EUFOR'un görev süresi sona ermesine rağmen AB, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki varlığını sürdürdü. Daha önce EUFOR'da görev yapan yaklaşık 2000 personel, BM'nin Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti Misyonu (UN Mission in the Central African Republic and Chad - MINURCAT) bayrağı altında görevine devam etti. MINURCAT'ın görev süresi 31 Aralık 2010'da sona erdi.¹⁰⁸

AB, Sudan'a silah ambargosu içeren yaptırım uyguladı ve barış sürecini etkileyebilecek belirli kişilerin hareketlerini sınırladı. AB, UNAMID ile tam işbirliği yaparak Sudan hükümetine baskı uygulayacak tedbirleri, BM çerçevesi içinde kalınması halinde uygulamakta isteklidir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Ibid

¹⁰⁷ *EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic-EUFOR Tchad/RCA*, European Union, European Security and Defence Policy, Tchad-RCA/9 Updated March 2009, (AB, 28 Ocak 2008-15 Mart 2009 tarihleri arasında BM Güvenlik Konseyi'nin 1778 (25 Eylül 2007) no'lu kararıyla EUFOR Çad/Orta Afrika Cumhuriyeti adıyla askeri bir operasyon icra etti. BM, Güvenlik Konseyi'nin 1834 sayılı kararına uygun olarak 15 Mart 2009 tarihinden itibaren EUFOR'dan sorumluluğu devraldı.)

¹⁰⁸ "MINURCAT Facts and Figures"

<<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/minurcat/facts.shtml>>(23.10.2013)

¹⁰⁹ *Press Release 2845th/2846th meetings General Affairs and External Relations*, Council of the European Union, Brussels 28 January 2008, s. 13.

<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98460.pdf> (19.10.2013)

4.5.3 Amerika Birleşik Devletleri

Soğuk Savaşın sona ermesinden itibaren ABD, Afrika'ya daha fazla ilgi duymaya başladı. ABD'nin, Fransa'nın nüfuzunu korumaya çalıştığı bölgelere yönelik girişimleri Fransa'yı rahatsız etmektedir. Bilinenin aksine Mali'nin sahip olduğu önemli petrol rezervi, Gine Körfezi'nde bulunan petrol rezervi ve Fransa'nın tekeline almaya çalıştığı Nijerya'nın büyük uranyum rezervi ABD'yi ilgilendirmektedir.¹¹⁰

ABD, 2002'den itibaren XXI. yüzyılda Afrika'daki ilk Amerikan askeri projesi olan Pan-Sahel Girişimi'ni (Pan-Sahel Initiative-PSI) ortaya atmıştır. Bu girişimin amacı, Moritanya, Mali, Nijer ve Çad devletlerine, sahil ve Sahra bölgelerinde sınırların korunması ve bölgesel güvenlik konularında yardımcı olmaktır. Pan-Sahel Girişimi'ni 2005'de başlatan ABD, bu girişimini daha sonra "Trans-Sahra Anti-Terör Girişimi" (Trans-Saharan Counterterrorism Initiative-TSCTI) olarak adlandırdığı girişime entegre etmiştir. ABD'nin Afrika ile ilişkileri 2006'dan itibaren dönüşüm geçirmiş ve ABD, Avrupa'daki Amerikan Merkezi Komutanlığı'ndan bağımsız olarak, ABD Afrika Merkezi Komutanlığı'nın (USAFRICOM-U.S. Africa Command) kuruluşunu ilan etmiştir. Afrika Komutanlığı'nın kuruluş nedeni; bölgede terörizme karşı verilen savaş ve Afrika'nın enerji ve maden kaynağı olarak artan önemidir.¹¹¹

ABD'nin Darfur krizi ile ilgili politika öncelikleri:

- Büyük bir Afrika Birliği/BM Darfur Karma Misyonu'nun süratle görevlendirilmesi;
- Ateşkes ve insani yardım görevlilerinin bölgeye girişinin süratle iyileştirilmesi ve korunması;
- Darfur krizine politik bir çözüm¹¹² bulunması oldu.

Temmuz 2004'te ABD Kongresi Darfur'da yaşananları "soykırım" olarak niteleyen bir karar aldı. Colin Powell aynı nitelemeyi kullanmakta tereddüt etmedi,¹¹³ Başkan George W. Bush da Darfur'da yaşananları soykırım olarak isimlendirdi. ABD, Darfur'daki şiddeti sona erdirmek ve Hartum üzerinde baskıyı artırmak için Sudan hükümeti tarafından kontrol edilen ya da Sudan hükümetine veya milislere ait 160'dan fazla şirkete ve yedi

¹¹⁰ Fuad Ferhavi, "Arap Baharı" sadece Arap coğrafyasının değil, Arap coğrafyasına komşu olan Afrika devletlerinin siyasi ve stratejik durumlarının da değişmesine neden oluyor." *Analist*, Sayı: 15, Mayıs 2012, s. 40-41.

¹¹¹ Fuad Ferhavi, "Afrika'da Küresel Rekabet ve Mali Krizi", *USAK Rapor No: 13-03*, Nisan 2013, s. 34.

¹¹² Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

¹¹³ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

Sudanlıya ekonomik yaptırım uyguladı. Silah ambargosu, ithalat ve ihracatın sınırlandırılması, mal varlığının dondurulması dâhil Sudan hükümeti üzerine iki taraflı ve çok taraflı yaptırımlar uyguladı. Bu durum, ABD için Sudan hükümeti ile terörle mücadele konusunda her iki devlet arasında istihbarat paylaşımı olduğu için sorunludur. 2005’de Sudanlı istihbarat şefi ve Darfur’da yaşanan vahşetin mimarlarından biri olan Salah Gosh, CIA yetkilileri ile özel bir uçakta toplantı yaptı.¹¹⁴

4.5.4 Çin

Çin’in Sudan’daki çıkarları enerji güvenliği ile ilgilidir. Çin için ticaret ve iyi diplomatik ilişkiler de önem taşımaktadır. Çin, Sudan’a silah satan yedi ülkeden birisidir. Ülkedeki kaynakları geliştirme, çıkarma ve edinmedeki önemli rolüyle Sudan’daki petrol endüstrisinin en önemli oyuncusu olan Çin, Sudan’dan en fazla petrol ithal eden ülkedir. İlave olarak Çin, Sudan’daki en büyük yatırımcı ülkedir ve ticaret ortağıdır.¹¹⁵ Sudan, Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, Çin’in Afrika’dan ithalatında ilk beş ülke içinde yer almaktadır.

“Tablo 4.1 Çin’in Afrika’dan İthalatında İlk Beşte Yer Alan Ülkeler”
(2004-2006) (Milyon ABD dolarına göre)

Afrika/Ülkeler	2004	2005	2006
Afrika toplamı	15.640.9	21.114.1	28.767.6
Angola	4.717.7	6.580.7	10.930.9
Güney Afrika	2.955.3	3.443.6	4.095.3
Kongo-Brazzaville	1.568.9	2.278.0	2.784.6
Ekvator Ginesi	995.3	1.486.1	2.537.6
Sudan	1.705.5	2.614.7	1.941.4

Kaynak: Ian Taylor, *China’s New Role in Africa*, Lynne Rienner Publishers, U.S.A 2009, s. 38.

Sahra altı ülkelerin 2005 yılında Çin’e yaptıkları ihracatın % 70,9’ unu madeni yakıt ve yağ oluşturmaktadır.¹¹⁶ Sudan’dan yapılan petrol ithalatı, Çin’in toplam petrol ithalatının yaklaşık % 6’sıdır. Sudan, Angola’nın Sudan’ı geçtiği 2004’e kadar, Çin’in Afrika’daki asıl petrol sağlayıcısıydı. Çin Ulusal Petrol Şirketi, 1997’de Sudan’ın Büyük Nil Petrol Çıkarma Şirketi’nin % 40 hissesini satın aldı. Çin’in Sudan’ın kalkınmasına

¹¹⁴ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Ian Taylor, *China’s New Role in Africa*, Lynne Rienner Publishers, U.S.A 2009, s. 38

yönelik yaptığı yatırım 15 milyar doları aştığında yapılan yatırımlar özellikle petrol endüstrisi ile ilgiliydi. Büyük yatırımlarından dolayı Sudan hükümeti ile iyi ikili ilişkilerin devam etmesi Çin'in çıkarıdır. Bu, Sudan'ın da çıkarıdır. Sudan'ın toplam ticaretinin yüzde 64'ü Çin'le yapılmaktadır,¹¹⁷ Çin 2006'da Sudan'ın çıkardığı petrolün yüzde 47'sini satın aldı.¹¹⁸

Çin devlet başkanının, 2006'da Sudanlı mevkidaşı ile yaptığı görüşmede mevkidaşına Darfur'daki sorunun barışçıl yollarla çözülmesini tavsiye ettiği söylenmektedir. Çin, aynı görüşmede Sudan'ın 70 milyon dolar tutarında borcunu sildi ve yeni bir cumhurbaşkanlığı sarayı inşa etmek için faizsiz 12 milyon dolar kredi verdi.¹¹⁹

Çatışmalara politik çözüm bulunması Pekin'in çıkarıdır. Darfur'daki kriz Sudan'ın geri kalanını istikrarsızlaştırmaktadır. Çin'in büyük yatırımları istikrarlı bir Sudan'da daha iyi korunabilir. Petrol gelirlerinin dağıtımı Kuzey ve Güney Sudan arasındaki iç savaşta tansiyonun artmasının nedenlerinden biri olduğundan Sudan petrol endüstrisine Çin'in dahli tartışıldı. Sudan'ın petrol bölgesinin büyük kısmı Güney'de olmasına rağmen endüstri büyük oranda Kuzey'in kontrolü altında idi. İç savaş esnasında Güney, petrol bölgelerine saldırdı. Sadece Kuzey ile iş yapmakla Çin'in dahli bir tarafın yararına oluyordu. Pekin, Sudan'daki taraflar arasında denge kurulması gerektiğinin farkına vardı. Sudan'daki kötüleşen güvenlik durumu Batının müdahale olasılığını artırdığından bu durum Çin'in etkili pozisyonunu tehdit edebilirdi.

Darfur'daki çatışmalar Doğu Çad'daki istikrarı da tehdit etmektedir. Çad, 2006 yılında Tayvan ile diplomatik ilişkilerini keserek Çin Halk Cumhuriyeti'ni diplomatik olarak tanıdığından Çin, Çad'daki petrol endüstrisinden hisse aldı. Çin, Çad Başkanı Idriss Déby ile ilişkilere önem verdi. Darfur'daki çatışmanın doğu Çad'a doğru gelişmesi, Şubat 2008'de bir terörist saldırıda görüldüğü gibi Déby'nin gücü elde tutmasını tehdit edebilir. Çin, Darfur krizinin, Sudan'ı ve bölgesel istikrarı etkileme potansiyeli bulunduğu ve bunun da Çin'in büyük yatırımlarını tehdit edebileceğinden Darfur sorununa politik çözüm bulunmasını istemektedir.

Sudan'daki bölgesel çıkarlarına ilave olarak Çin'in, Darfur krizine dâhil olmasının küresel yönetim açısından da anlamı bulunmaktadır. Belirli krizlere BM içinde müdahil

¹¹⁷ Emma van der Meulen, Frans-Paul van der Putten, *Great Powers and...*, s. 10.

¹¹⁸ Jonathan Holslag, "China's Diplomatic Victory in Darfur", *Asia Paper*, Vol. 2 (4), Brussels Institute of contemporary China Studies (BIICS), 15 August 2007, s. 2.

¹¹⁹ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

olmak, gelecek olaylara da örnek teşkil edecektir. Pekin, devletlerin egemenliği prensibini savunmakta kararlı olmasına rağmen küresel yönetimde BM Güvenlik Konseyi'nin hukuki yapısına da zarar vermekten kaçınmak istemekte veya ABD ve AB ile doğrudan çatışır duruma gelmeyi arzulamamaktadır. Darfur krizi ortaya çıktığında Pekin aktif rol oynamadı. 2005'de, Dışişleri Bakan Yardımcısı Zhou Wenzhong'un New York Times'a 'İş iştir. Biz politikayı işten ayrı tutmaya çalışıyoruz.(...) Sudan'daki iç durumun bir içişleri olduğunu düşünüyorum.' açıklaması Çin'in yaklaşımını özetlemektedir. 2004'den itibaren Darfur'daki kriz BM Güvenlik Konseyi'ne defalarca getirildi. Çin, Sudan'a karşı ekonomik yaptırımlar içeren kararlara karşı veto yetkisini kullanacağını ifade etti ancak bu tehditi hiç uygulamaya koymadı. Bunun yerine Çin düzenli olarak oylamada çekimser kaldı. Çin için önemli olan ekonomik yaptırımların olmaması ve herhangi bir eylem yapılmadan önce Sudan hükümetinin rızasının alınması idi.¹²⁰

Çin, 2006'da Darfur'daki uluslararası müdahalede tutumunu değiştirdi. Pekin, 2006'dan önce krize yerel veya bölgesel bir çözüm bulunmasını tercih ediyordu. 2006'da Al-Bashir'in güçsüzlüğü ve Afrika Birliği misyonunun çatışmaları durdurma konusundaki yetersizliği açığa çıktı. Bu durum üzerine Çin, uluslararası eylemin gerekliliğini kabul etti. Bu, Çin Başbakanı Wen Jiabo'nun 'Çin, Darfur'daki istikrar konusunda çok endişe duymaktadır. (...) ve biz tabii ki uluslararası toplumun barış gücü göndermesi kararını destekliyoruz'¹²¹ açıklamasıyla uygulamaya konuldu.

Çin, Darfur'a insani yardım da yaptı. Pekin'in beş bölüm halinde yaptığı ve beşincisinin Ağustos 2007'de bölgeye gönderildiği yardımın tutarı 5,2 milyon dolar değerindeydi. İnsani yardım malzemeleri arazi araçları, ambulanslar, tıbbi yardımlar ve prefabrik evlerden oluşmaktaydı. Çin AMIS'e Haziran 2006'da 3,5 milyon dolar katkıda bulundu. Çin, Güney Sudan'daki UNMIS'e 444, UNAMID'e ise 322 personel görevlendirdi.¹²²

¹²⁰ Emma van der Meulen, Frans-Paul van der Putten, *Great Powers and...*, s. 12.

(Darfur için önemli kararlar: Karar 1556 (silah ambargosu, Çin çekimser), 1564 ('ilave tedbirler' tehditi, Çin çekimser), 1574 (AMIS'in genişletilmesi, Çin onayladı), 1590 (Darfur'daki UNMIS'in genişletilmesi, Çin çekimser), 1591 (Yaptırımlar için komite teşkil edilmesi, Çin çekimser), 1593 (Uluslararası Ceza Mahkemesi, Çin çekimser), 1672 (Savaş suçlarına karşı yaptırımlar, Çin çekimser), 1679 (AMIS'in UNAMID'e dönüşümü, Çin onayladı), 1706 (UNAMID'in gönderilmesi, Hartum'un rızası yok, Çin çekimser), 1755 (Darfur'da insani yardım operasyonları yapılması, Çin onayladı), 1769 (Hartum'un rızası ile UNAMID'in gönderilmesi, Çin onayladı))

¹²¹ Ibid

¹²² Ibid, s. 13.

Çin, uluslararası toplum tarafından eylemsiz kalması nedeniyle eleştirilmektedir. Çin'in Darfur krizinin çözümünde Sudan'daki büyük ticaret ve yatırımlarıyla etkin rol oynayabileceği tartışılmaktadır. Çin, son zamanlarda Sudan hükümetine Darfur konusunda uluslararası toplumla işbirliği yapması konusunda aktif rol oynamaktadır. Pekin, uluslararası toplumdaki baskılar üzerine Darfur krizinin çözümüne yardımcı olmak için bir özel temsilci atadı.¹²³

4.5.5 Afrika Birliği'nin Darfur Krizine Müdahalesi

Darfur'da uluslararası lider aktör, Afrika Birliği'dir.¹²⁴ Afrika Birliği Kurucu Yasası 4. madde Afrika'nın, üye ülkelerdeki çatışma, ağır insan hakları ihlalleri ve insani krizlerle Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözüm bulmak genel çerçevesi içinde ilgilenmesini öngördüğünden Darfur krizi, Barış ve Güvenlik Konseyi'nde tartışılan ilk konulardan biri oldu.¹²⁵

Çad tarafından yürütülen arabuluculuk kapsamında 8 Nisan 2004'de N'Djamena - Çad'da Sudan hükümeti ile Darfur'da isyancı hareketlerin temsilcileri bir İnsani Ateşkes Anlaşması (Humanitarian Cease Fire Agreement-HCFA) ve Darfur'da insani yardımı başlatan protokolü imzaladılar.¹²⁶ Taraflar acil insani yardımın ulaştırılmasına izin vererek bir Ateşkes Komisyonu'nun (Cease Fire Commission-CFC) oluşturulmasını da kabul ettiler. HCFA tarafları, N'Djamena'da anlaşmaya giden süreci yönlendiren Afrika Birliği'nin önerisiyle Ateşkes Komisyonu'nun kurulmasını kabul ederek ateşkese uyulduğunun izlenmesini de kabul etmiş oldular. Afrika Birliği'nin Sudan Özel Temsilcisi Büyükelçi Baba Gana Kingibe, Sudan ve Çad hükümetleriyle Mart 2004'de görüşerek Darfur krizinde Afrika Birliği'nin rolünü tartıştı. Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Departmanı'ndan Büyükelçi Sam Ibok daha sonraki toplantılarda Afrika Birliği'nin rolünün ne olabileceği konusunda Mart ayının sonlarında N'Djamena için bir ekip oluşturdu. Bu tartışmalarda, çatışmaların insani sonuçlarına ve özellikle Afrikalı devletlerden olmak üzere uluslararası toplumdaki sağlanacak yardımın ulaştırılmasına özel önem verildi. İnsani Ateşkes Anlaşması'nın kabul edilmesinden sonra Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, 13 Nisan 2004'de askeri gözlemcileri için bir koruma gücünün oluşturulmasını ve Ateşkes Komisyonu'nun gönderilmesine yönelik hazırlık için bir acil

¹²³ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

¹²⁴ Ibid

¹²⁵ PSC/AHG/2(CCVII), *Report of ...*, s. 76.

¹²⁶ Aloys Muganga, *AU Peace...*, s. 6

keşif misyonu oluşturulmasını Başkan'dan talep etti. Keşif misyonunu takiben Afrika Birliği temsilcileri, Çadlı arabulucular, uluslararası toplum temsilcileri, Sudan tarafı, BM kuruluşları ile insani yardım kuruluşları süratle eyleme geçilmesi için bir araya geldiler.¹²⁷ BM Güvenlik Konseyi'nin 1564 sayılı kararıyla AMIS büyük oranda gözlem misyonu olarak yetkilendirildi.¹²⁸ Ateşkes Komisyonu, Afrika Birliği Gözlem Misyonu'nun (African Union Monitoring Mission-AMIS) operasyonel kolu olarak 28 Mayıs 2004'de oluşturularak Addis Ababa'da, Darfur'daki Gözlemcilerin Gönderilmesi ve Ateşkes Komisyonu'nun Oluşturulması için Anlaşma (Agreement on the Modalities for the Establishment of the Ceasefire Commission and the Deployment of Observers in Darfur) imzalandı.

Ateşkes İzleme Komisyonu Başkanı Nijerya'dan Tuğgeneral Festus Okonkwo'nun gönderdiği rapor ile AMIS, 19 Haziran 2004'de operasyonel hale geldi.¹²⁹ AMIS, teşkil edildiği andan itibaren bölgede ateşkesin olmadığını gözlemlediğinden Afrika Birliği, neredeyse başlangıçtan itibaren AMIS'in operasyonlarını yeniden değerlendirmeye başladı. Afrika Birliği Komisyonu başkanı Alpha Omar Konare bir araştırma komisyonu ile birlikte Haziran 2004'de Darfur'a gitti. Dönüşünde AU'nun görüşünü şöyle açıkladı 'yaşananlar soykırım veya etnik temizlik değildir ancak, toplu ölümler gerçekleşmektedir.'¹³⁰

Barış ve Güvenlik Konseyi Başkanı, 4 Temmuz 2004'de, AMIS'in operasyonel hale gelmesinden üç hafta sonra, çatışmanın taraflarınca gerçekleştirilen ateşkes ve insan hakları ihlalleri ile Sudan hükümetinin köyleri havadan bombalaması konusunda endişelerini dile getirdi. Başkan, Darfur'daki hukuksuzluk ve güvensizliği artıran yasadışı grupların kontrol altına alınması ve silahsızlandırılması ile ilgili Sudan hükümetinin Eylül 2003 yükümlülüğünü hatırlattı ve Haziran 2004'de bu yükümlülüğü tekrarladı.¹³¹

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, 27 Temmuz 2004'de Ateşkes Komisyonu'ndan Darfur'daki durumu değerlendirmesini ve alandaki AMIS'in etkinliğinin nasıl artırılacağına dair önerilerini bildirmesini talep etti. Öneriler sonucunda askeri gözlem misyonunun korunması için 310 kişilik birlik ihtiyacı olduğu tespit edildi. Askeri gözlemcilerin keşifleri güven artırmaya yönelik olmasına rağmen, Temmuz-Ekim

¹²⁷ Ibid

¹²⁸ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

¹²⁹ PSC/MIN/2.(XII), *Report of the Chairperson of the Commission on the Situation in Darfur (The Sudan)*, African Union Peace and Security Council, Addis Ababa, Etiyopya 4 July 2004, s. 2.

¹³⁰ Hasan Öztürk, *Darfur veya...*

¹³¹ Aloys Muganga, *AU Peace...*, s. 7.

döneminde Barış ve Güvenlik Konseyi, Cancavidlerin saldırılarını; Sudan hükümet güçlerinin helikopter saldırılarını, kasıtlı yangın çıkarma, sivillerin öldürülmesi ve mallarının tahrip edilmesini kaydetti. İlave olarak bu dönemde, Ateşkes Komisyonu'nun faaliyetlerinin engellendiği; SLA/M tarafından sağlık çalışanlarının kaçırıldığı, pusuya düşürüldüğü, ticari malların imha edildiği; çocukların askere alındığı ve silahlandırıldığı; yasadışı vergi toplandığı rapor edildi.

İnsani durumun iyileştirilmesine dair Eylül Protokolü, Afrika Birliği'nin alandaki AMIS'in güçlendirilmesine dair gerekli tedbirleri almasını öngörüyordu. Ancak, AMIS'in gözlem fonksiyonları veya sürecin uygulanması ile ilgili bir plan üzerinde herhangi bir anlaşma yoktu. Ayrıca Cancavid milislerinin etkisizleştirilmeleri ve silahsızlandırılmaları ile ilgili hiçbir yöntem belirlenmedi.¹³²

Ateşkes Komisyonu Başkanı'nın 20 Ekimdeki raporunda askeri gücün 2341'e çıkarılması ve ilave olarak 815 kişilik bir polis gücünün oluşturulması öneriliyordu. AMIS'in yetkileri HCFA'daki basit gözlem misyonundan etkinliği artıracak tarzda genişletiliyordu. Ekim planı aşağıdakileri yerine getirebilecek dengeli bir güç öneriyordu:

- Proaktif gözlem;
- CFC'nin ilgili anlaşmalarda belirlenen prensiplerle uyumlu olarak herhangi bir ihlali rapor etmesi;
- Güven inşası sürecine yardım;
- İnsani yardım dağıtımını olanaklı kılan çevre güvenliğine katkı;
- Yerinden edilmiş insanların ve mültecilerin evlerine dönüşünü destekleyen uzun süreli hedefler için çevre güvenliğine katkı;
- Darfur'daki güvenlik durumunun geliştirilmesine katkı, sivil halkın korunması sorumluluğunun Sudan hükümeti ile olacağı.¹³³

Bu planın onaylanması ile AMIS II olarak bilinen misyona geçiş sağlandı. Barış ve Güvenlik Konseyi, AMIS'in revize edilen yetkisi çerçevesinde birçok görevlerin icrasına karar verdi. Bunlara "kaynaklar ve kapasite dâhilinde" yakın çevresinde sürekli tehdit altında bulunan sivillerin korunması da dâhildi. Sivil halkın korunması Sudan hükümetinin

¹³² Ibid, s. 8.

¹³³ Ibid

sorumluluğu olarak kabul ediliyordu. Barış ve Güvenlik Konseyi, yetkinin alınmasından itibaren 120 gün içinde AMIS'in güçlendirilmesinin tamamlanmasına karar verdi.¹³⁴

AMIS kapsamında Darfur'da El Fashir, Nyala, El Geneina, Kabkabiya ve Tine ile Çad'daki Abéché'de, her birinde doğrulama ve gözlem yapabilecek 2 askeri gözlemci timinden oluşan 5 Ateşkes İzleme Komisyonu sektör bölgesi tesis edilmişti. AMIS II için Darfur'daki beş sektöre Kutum (Sektör 6), Zalingue (Sektör 7) ve El Daien'in (Sektör 8) ilave edilmesi ile sektör sayısı sekize çıkarıldı. Yeni AMIS II sektörleri, Abéché'ye bir tane daha dâhil edilerek, 2 askeri gözlemci timi ve koruma gücü bulunan ve her biri 60-70 kilometre operasyon çapına sahip bölgelerle¹³⁵ 15 Askeri gözlemci grubu bölgesine yükseltilebilirdi.

Ateşkes Komisyonu Başkanı'nın Barış ve Güvenlik Konseyi'ne 4 Temmuz 2004'de verdiği raporda lojistik sorunların, Darfur'daki askeri gözlemcilerin gönderilmesini engellediğinden, özellikle Fashir'de iskân imkânı olmamasından ve bölgedeki kamplarda devam eden yavaş inşaat sürecinden bahsediliyordu. Zayıf altyapı, sektörler arasındaki rotalar, konaklama bölgeleri ve ofislerin inşaatı ve iyileştirilmesi nedeniyle misyonun gecikmesi, Eylül 2004'de de rapor edildi. İskân sorununun aşıldığına dair önemli gelişme, 2005 başlarında bildirildi.

2004 Ağustos sonlarında Ruanda ve Nijerya tarafından sağlanan iki bölükle yaklaşık 30 AMIS askeri gözlemciyi destekleyen 310 kişilik koruma unsuru bölgeye ulaşarak Darfur'da görev yapmasına rağmen, AMIS'in diğer personelinin bölgeye ulaşması oldukça yavaştı. Ocak 2005'de Ateşkes Komisyonu Başkanı 815 polisin sadece 7 tanesinin görevde olduğunu rapor etti. Hedeflenen tam kapasitenin Nisan 2005 ortalarında görevde olacağı planlanmasına rağmen belirtilen tarihte 3320 yerine sadece 2200 personel bölgede görev yapıyordu.¹³⁶

Ateşkes Komisyonu, Ocak 2005'de Addis Ababa'daki Afrika Birliği karargâhında AMIS'i "stratejik planlama ve destek" olarak güçlendirmek için Darfur Birleştirilmiş Görev Gücü'nü (The Darfur Integrated Task Force-DITF) oluşturdu. DITF bölgeye sevk

¹³⁴ Ibid

¹³⁵ Seth Appiah-Mensah, "AU's critical Assignment in Darfur Challenges and Constraints", *African Security Review* 14 (2), 2005, s. 14.

¹³⁶ Aloys Muganga, *AU Peace...*, s. 9.

zaman planlamasından sorumlu olacak ve uluslararası partnerlerle koordinasyon sağlayacaktı. DITF, personel ve iskân konusunda karşılaştığı sorunları sürekli rapor etti.¹³⁷

AMIS için yetersiz fon, misyonun planlama ve uygulamasında karşılaştığı devamlı ve önemli bir engeldi. Ekim 2004'de Barış ve Güvenlik Konseyi uluslararası destek için başvurusunu güncellemesine rağmen, Nisan 2005 itibarıyla aynı yardıma ilave olarak söz verilen 248 milyon ABD dolarından sadece 43 milyon ABD doları alınabildi. Nakit yardımların çoğu personel giderleri içindi. Buna rağmen, Ateşkes Komisyonu Başkanı Nisan 2005'de misyonun herhangi bir mali güçlüğü olmadığını açıklıyordu.¹³⁸

Ekim 2004'ü takip eden süreçte insan hakları durumu daha da kötüleşti. Sudan hükümeti, köylere saldırılarda Antonov uçakları ve silahlı helikopterler kullandı.¹³⁹ Bu durum isyancılarla sürdürülen barış görüşmelerinin 7 ay daha ertelenmesine neden oldu. Güvenlik Konseyi, Ocak 2005 sonlarında, Darfur'daki durumu Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sevk etti. Sudan hükümetinin Şubat ayı içinde Darfur'daki köylere saldırılarından sonra, AMIS'in yavaş da olsa bölgeye gelişi ile hükümet aylarca bu tür saldırıları yapmaktan kaçındı. Ancak, Cancavid saldırıları özellikle Nisan 2005'de Jabel Marra bölgesindeki sivillere karşı devam etti, AMIS'e ve ticari araçlara karşı saldırılar ve haydutluk artmaya başladı. Ateşkes Komisyonu Başkanı'nın Nisan 2005 raporunda 'Ateşkes anlaşmasına uymanın yetersiz ve Darfur'daki durumun kabul edilemez' olduğu belirtildi.¹⁴⁰

AMIS ve AMIS II'nin gönderilmesi, teşkilatlandırılması ve yetkilendirilmesi ev sahibi ulusun güvenlik sorumluluğunu değiştirmede ancak, bölgedeki güvenliğe önemli katkı sağladı. Açık ve devam eden bir gerçek vardı; Sudan hükümeti kendi vatandaşlarını korumak sorumluluğunu yerine getirmiyordu.¹⁴¹

AMIS ve AMIS II'nin lojistik ve bağışçı desteğinden başka yapısal ve operasyonel noksanlıkları vardı. Bunlardan bazıları sivil polislerle ilgiliydi. AMIS'in başlangıç konseptinde bir sivil polis unsurunun olmaması açık bir noksanlıktı. Bu gözden kaçırma,

¹³⁷ Seth Appiah-Mensah, *AU's critical ...*, s. 18.

¹³⁸ Aloys Muganga, *AU Peace...*, s. 10.

¹³⁹ Seth Appiah-Mensah, *AU's critical ...*, s. 15.

¹⁴⁰ Aloys Muganga, *AU Peace...*, s. 10.

¹⁴¹ Ibid

AMIS II'ye giden süreçte, Başkanın Ekim raporu kabul edildiğinde, misyona haftalara belkide aylara neden oldu.¹⁴²

Sivil polis görevleri, AMIS II bünyesinde güven inşası kapsamında yerinden edilmiş insanların buldukları kamplarda ve etrafında görevli Sudan hükümetinin polis kapasitesine danışmanlık yaparak ve ateşkese uyulmamasını soruşturarak gelişti. Sivil polis ve AMIS askeri devriyeleri, saldırılardan ve tecavüzlerden korumak için yakacak odun toplayan kadınlara ve kızlara refakat ediyordu. Bu devriyeler, yerinden edilmiş insanlar tarafından çok iyi karşılandı ve erkekler dâhil yüzlerce insan katılmaya başladı. Buna rağmen Darfur'da kadınlara ve kızlara karşı seksüel şiddet artarak devam etti. Sudan hükümetince bu tür suçların ciddi soruşturulması ve ilgililerin yargılanması için tedbir alınmıyordu. Seksüel şiddete maruz kalan ve Sudan polisine müracaatta bulunan çok az sayıda kadın ve kız ile alay ediliyor, mağdurlar aşağılanıyordu. Evli olmayan kadınlar ve kızlar, hamile kalmaları halinde evlilik dışı hamilelikten dolayı hapis ile tehdit ediliyordu. Sivil polis bu suçlara karışanların tutuklanması için yeterli kanıt toplasa da tecavüzcülerin veya saldırganların kimliğini tespit etse de bu çabalara Sudan polisi tarafından saygı duyulmuyor, tutuklama veya mahkemeye sevk edilme işlemleri gerçekleşmiyordu. AMIS II geliştirilmiş sevk edilme işlemine başladığında 2005'in başlarında güvenlikte gelişme görüldü, ateşkes ve bazı hakların ihlallerinde azalma sağlandı. İstihbarat, Muharebe Destek ve Muharebe Hizmet Destek unsurları ile alandaki güç, kendi kendine yeterlilik kapasitesi sınırlı olmasına rağmen daha dengeli ve tamamlayıcı hale geldi. Bu güçle daha uzak mesafelere ulaşılabilir ve gücün güvenlik rolünde görünürlüğü artıyordu. Birçok uluslararası kaynak, AMIS II'nin bölgede konuşlanması ve devriyelerini artırması ile güvenlik seviyesinin arttığını belirtiyordu.¹⁴³

Barış ve Güvenlik Konseyi, BM ve diğer uluslararası partnerlerle birlikte Mart 2005'de, AMIS'in güçlendirilmesi ve etkinliğinin artırılması için mümkün olan vasıtaların belirlenmesine yönelik ortak misyon değerlendirmesi yaptı. Ateşkes Komisyonu Başkanı, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne verdiği raporda AMIS'in daha proaktif olması gerektiğine artan oranda ihtiyaç duyulduğunu belirtti. Nisan 2005'de yayınlanan bir belgede Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Özel Temsilcisinin Askeri Danışmanı ve Hartum'daki AMIS Karargâhı Komutanı Seth Appiah, AMIS'in limitlerinin ve yetersizliğinin ciddi olarak sınırlanan operasyon konsepti, istihbarat ve iletişim boşlukları, stratejik operasyon

¹⁴² Ibid

¹⁴³ Ibid, s. 11.

boşlukları ve kronik kaynak yetersizliğinden kaynaklandığını belirtiyordu. İlave olarak müteahhitlerden kaynaklanan güçlülere de değiniliyordu.

Bu sorunları çözmek için ilk iki safhanın tamamlanmasına bağlı olarak karar verilecek operasyonlarla AMIS II'nin geliştirilmesi düşünüldü. 1. Safhada Ekim 2004'deki Orijinal planın (AMIS) detaylandırılan kapasite ile (AMIS II) Mayıs 2005'de tamamlanması planlandı. İkinci Safha (AMIS II-Enhanced) AMIS II'nin önemli oranda güçlendirilmesini öngörüyordu. Bu safhanın beklentileri N'Djamena Anlaşması ile 'geliştirilmiş uyum' olarak tanımlandı. Yerinden edilmiş insanların güvenliği -insani yardıma erişme dâhil- ve nüfusun diğer bölümünün refahının, Sudan hükümetinin sorumluluğu olduğu belirtildi. Öngörülen 3. Safhadaki başarı için tedbirler etnik temizliğin tersine döndürülmesine (Bu, yerinden edilen insanlar ile göçmenlerin Şubat 2003'de çatışmalar başlamadan önceki güvenlik seviyesinde geçim kaynaklarına ulaşmaları ve geri dönüşleri anlamına geliyordu) yönelikti. Öngörülen 3. Safhanın uygulanması, misyon için tüm bölgenin güvenliği ve yeniden yerleşime açılmasına izin verilmesine yönelik politik bir çözümdü.¹⁴⁴

AMIS II-E operasyonu, sivillerin güçlü korunmasını sağlamak için görevlendirme talimatında bir değişikliği gerektirmemekte idi. AMIS mevcut görevlendirme talimatı ile bunu yapabiliyordu. BM Sözleşmesi VII. Bölüm kapsamında bir barışa zorlama misyonu gibi daha geniş hedeflere ulaşılacak istendiğinde görev talimatında bir değişiklik gerekebilirdi. Sivillerin korunması ve insani yardım operasyonlarında, ani bir tehditte görevin icrası için ölümcül güç kullanılmasına izin veren görev talimatlarında angajman kurallarının değiştirilmesi gerekmektedir. Bu tür değişikliklerde politik kararlılık gereklidir.¹⁴⁵

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Askeri Komitesi, 25 Nisan 2005'de, Mart 2005 ortak değerlendirme önerilerini ve alınan kararları değerlendirdi. Askeri Komite, güvenlikte oransal olarak iyileşme sağlanmasına rağmen şiddet ve İnsani Ateşkes Anlaşması'na uyum seviyesinin kabul edilemez olduğu sonucuna ulaştı. Mart 2005 değerlendirmesine benzer şekilde Komite, uygun ve yeterli lojistik destekle misyonun gücünün artırılması gerektiği sonucuna ulaştı. Ancak, Mart değerlendirmesindeki artış önerisini (5887 askeri personel, 1560 sivil polis ile yeterli destek personeli Ağustos

¹⁴⁴ Ibid, s. 12-13.

¹⁴⁵ Ibid, s. 14.

itibarıyla görev bölgesinde olacak) Darfur'daki durumun üstesinden gelebilecek dengeli askeri güç unsurlarının noksanlığını görerek eleştirdi. Askeri Komite daha gerçekçi bir değerlendirme ile askeri unsurların 6171 personelden oluşması gerektiği, ilave olarak 1560 sivil polise ihtiyaç olduğu sonucuna ulaştı.¹⁴⁶

Bölgede BM dâhil uluslararası toplumun tekrarlanan taleplerine rağmen milislerin silahsızlandırılması, cezalandırılması ve Afrika Birliği'nin sivilleri koruma çabasının desteklenmesinde ciddi bir ilerleme sağlanamadı.¹⁴⁷ BM Güvenlik Konseyi 31 Ağustos 2006'da aldığı kararla BM Sudan Misyonu'nu Darfur'a genişletti. Karar, Hartum'u, 20.600 BM barışı koruma personelinin bölgeye intikal etmesine rıza göstermeye davet ediyordu. Yeniden güçlendirilmiş UNMIS, Afrika Birliği'ne fazla gelmeye başlayan Afrika Birliği Sudan Misyonu'nu (African Mission in Sudan) devir alacaktı. AMIS'in görev süresi Afrika Birliği Politik ve Güvenlik Komitesi tarafından 29 Kasım 2006'da 6 ay daha uzatılmıştı. Uluslararası toplum, Hartum'u Afrika Birliği/BM karma gücünü kabul etmeye zorladı. Yönetimdeki Ulusal Kongre Partisi, sınırlı sayıda BM polis gücü; askeri danışmanı ve donanımın gönderilmesini, bu haliyle barış gücünün tamamına tam destek vermeyi kabul etti.¹⁴⁸

AMIS, Sudan'ın Darfur bölgesinde Afrika Birliği/BM'nin Sudan'daki Karma Misyonu bölgeye ulaşınca kadar bölgedeki tek dış askeri güçtü. AU, AMIS ile krizin çözümünde başarılı olamadı. Afrika Birliği, sivillerin korunmasında etkisiz kalan talimatı değiştirmeksizin, kriz bölgesindeki durumu istikrara kavuşturmak için daha fazla birliği daha büyük hareket yeteneği ve ateşgücü ile bölgeye getirmeksizin aylarca sadece süreyi uzattı. Afrika Birliği'nin zayıf yetkilendirme talimatı, sınırlı kapasite ve 7000'e ulaşan personel ile Darfur krizini çözme stratejisi çöktü.¹⁴⁹

4.6 Darfur'un Güvenliğinde Son Durum

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, 13 Aralık 2012'de gerçekleştirdiği toplantıda Darfur'daki durum ile ilgili olarak aldığı kararda:¹⁵⁰

¹⁴⁶ *Conclusions of the Third Meeting of the Military Staff Committee*, African Union, Addis Ababa, *Ethiopia*, 25 April 2005, s. 2, 3.

¹⁴⁷ Aloys Muganga, *AU Peace...*, s. 15.

¹⁴⁸ *Ibid*

¹⁴⁹ Nadia Sarwar, *Darfur Crisis: Why...*

¹⁵⁰ *PSC/PR/COMM.2(CCCXLVIII) Communiqué*, African Union Peace and Security Council 348TH Meeting, Addis Ababa 13 December 2012, s. 1-2.

- Darfur'daki bazı bölgelerde kötüleşen güvenlik durumunun, birçok sivilin hayatını kaybetmesine neden olduğu, insani yardım faaliyetlerini olumsuz etkilediği;
- UNAMID'e kimliği tespit edilemeyen kişilerce yapılan silahlı saldırıların ve Misyonu hedef alan düşmanca tutumun kınandığı, Sudan hükümetince bu tür suçların cezasız kalmasının sona erdirilmesi gerektiği, suçluların kimliklerinin tespit edilmesi ve yargılanmasına yardımcı olabilecek çabalardan kaçınılması;
- UNAMID'in sivilleri koruma ve insani yardım faaliyetlerini güvenlik koşullarına uygun olarak yerine getirebilmesi için yetkilendirme talimatının güçlü uygulaması kapsamı içinde tüm olanaklarını kullanması;
- Kuvvetler Anlaşması Statüsü (Status of Forces Agreement) ile uyumlu olarak Sudan hükümetine ve silahlı hareketlere çağrıda bulunularak UNAMID personelinin görev alanı içindeki bölgelere girişteki sınırlamalara son verilmesi, tam ve engelsiz giriş sağlanması, devam eden sınırlamaların UNAMID'in görev talimatını uygulamasını olumsuz etkilediği;
- UNAMID personelinin vize ile ilgili birikmiş işlerinden endişe duyulduğu, Sudan hükümetine, Afrika Birliği-BM-Sudan Hükümetinden oluşan Üç Taraflı Koordinasyon Mekanizmasının toplantı sonuçları ve ev sahibi ülke olarak sorumlulukları kapsamında devam eden bu tür işlerin acilen temizlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Yukarıda belirtilen karardan yaklaşık yedi ay sonra barışı koruma gücüne 13 Temmuz 2013'de yapılan saldırı sonucunda Sierra Leone'den 1 polis danışmanı yaralandı, Tanzanyalı 7 barışı koruma personeli öldürüldü ayrıca 17 barışı koruma personeli yaralandı.¹⁵¹

Merkezi Darfur'daki Zalingei'de bir uluslararası hükümet dışı kuruluşa ait ofis, 28 Temmuz 2013'de silahlı kişiler tarafından soyuldu. Soyguncular 175.000 Sudan poundu (yaklaşık 40.000 ABD doları) çaldılar. Bu, bu yılın başından itibaren insani yardım kuruluşlarını hedef alan üçüncü olaydır. Mayıs'ta bir uluslararası hükümet dışı kuruluş tarafından kiralanan iki araç yedi personeli ile birlikte Wadi Salih bölgesinde gasp edildi.

¹⁵¹ SG/SM/15363 AFR/2712 PKO/373, Secretary-General Saddened by death of Peacekeeper Following 13 July Attack on African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur, United Nations, Secretary General, 1 October 2013.

Şubat'ta bir başka uluslararası kuruluşun aracı Zalingei'nin kuzeyinde pusuya düşürüldü. Görevli personelin kişisel malzemelerine el konuldu.¹⁵²

Zalingei'den güneydeki Nyala'ya giden iki otobüs ve beş kamyon 28 Temmuzda silahlı kişiler tarafından Nertiti bölgesindeki Thur yakınlarında durduruldu. Sürücülerin ve yolcuların kişisel malzemeleri gasp edildi, saldırıya karşı koymaya çalışan bir yolcu vurularak yaralandı. Merkezi Darfur'da yolların güvensizliği insani yardım faaliyetlerini ve insani yardım personelini olumsuz etkilemektedir. Ülkedeki silahlı grupların hareketlerinin yanısıra son zamanlarda Misseriya ve Salamat kabileleri arasında Merkezi Darfur'un farklı bölgelerinde meydana gelen çatışmalar, bölgedeki problemi daha da ağırlaştırmaktadır. Ticari araç sahipleri Batı Darfur ve Zalingei bölgesinden güney bölgelere özellikle Mukjar, Um Dukhun ve Bindisi bölgelerine güvenlik endişelerinden dolayı yardım malzemelerini taşımak istememektedirler.¹⁵³

BM'nin İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi'nin (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs-OCHA) Sudan Ofisi Başkanı Mark Cutts, yaptığı açıklamada, 2013'de Darfur'un birçok bölgesinde yeni bir çatışma dalgasının görüldüğünü belirterek 300.000'den fazla -bu rakam 2011 ve 2012'nin iki katıdır- insanın şiddetten kaçmak için evlerini terk ettiklerini ifade etmektedir. Yıl içinde Çad'a ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne geçen 35.000'den fazla insan bu rakama dâhildir. Cutts'a göre kriz gittikçe büyümektedir. Arap toplulukları arasındaki yerel çatışmaların yeni boyutu altın arama hakları ve hayvanların otlatılması maksadıyla meralara giriş hakkı ile ilgilidir. Güvensizlik ve çatışmalardan dolayı on yıl içinde yaklaşık 2,3 milyon insan yer değiştirdi.¹⁵⁴

BM rakamlarına göre 1,4 milyon yerinden edilmiş insan Darfur'daki ana kamplarda yaşamaktadır. Bu rakama dâhil edilmeyen birçok yerinden edilen insan, küçük kamplarda yaşadığından çatışmalardan etkilenen insanların çoğu, bölgedeki güvensizlikten dolayı herhangi bir insani yardım alamamaktadır. Darfur'da insani yardıma ihtiyacı olan insanların toplam sayısı yaklaşık 3,2 milyondur.¹⁵⁵

¹⁵² "Deteriorating security and targeting of aid workers", *Humanitarian Bulletin Sudan*, Issue 31, UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), 29 July-4 August 2013, s. 3.

¹⁵³ Ibid

¹⁵⁴ "Briefing: The humanitarian Situation in Darfur", *IRIN Humanitarian News and Analysis*, Nairobi 15 Augustos 2013.

<<http://www.irinnews.org/report/98580/briefing-the-humanitarian-situation-in-darfur>> (12.10.2013)

¹⁵⁵ Ibid

Afrika Birliği-BM Darfur Barışı Koruma Ortak Misyon Şefi (The Head of the Joint African Union-United Nations Peacekeeping Mission in Darfur) Muhamed Ibn Chambas, bölgede kötüleşen güvenlik durumunun barış sürecini ve kalkınma programlarını sekteye uğratabileceği konusunda uyarıda bulundu. Misyon Şefi 23 Eylül 2013’de Darfur’da Barış İçin Doha Belgesi’nin uygulamaları hakkında Katar’da yaptığı toplantıda taraflara alandaki gelişmelerin, belgenin baŐarısı için çok kritik etkide bulunduğunu belirtti. Misyon Şefi gelişme olmamasının kötümserliğe yol açtığını ve Doha Belgesi’ne olan inancı azalttığını vurguladı.¹⁵⁶

Katar hükümetinin desteğiyle yapılan görüşmelerde Darfur’daki çatışmaların sona erdirilmesi için DDPD, bölgede kalıcı ateşkes ve kapsamlı barış anlaşmasına temel oluşturmaktadır. Sudan hükümeti ve iki ana isyancı grup DDPD’ye uymayı ykmlendiler. ereve anlaşmasını özgürlük ve Adalet Hareketi (The Liberation and Justice Movement-LJM) 2012’de, Adalet ve EŞitlik Hareketi (The Justice and Equality Movement-JEM) Ocak 2013’de imzaladı. Misyon Şefi, Darfur’da bazı gelişmelerin sağlanmasına rağmen adalet, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve teşvik edilmesinin gerekli olduğunu ifade etti. Chambas, Darfur’daki güvenlik durumu ile ilgili olarak Güvenlik Konseyi’ne Temmuz ayında verdiği raporda, çatışmanın onuncu yılına girdiğini, Sudan hükümet kuvvetleri ile isyancılar arasındaki çatışmaların devam ettiğini, barışı koruma gücüne karşı bir saldırı yapıldığını açıkladı. Chambas, bu yılın başından itibaren yeniden başlayan Şiddet sonucunda 250.000’den fazla insanın köylerini, geçimlerini sağlayacakları bölgeleri terk ettiğini; kabileler arası çatışmaların, insani yardım kuruluşlarının etkilenen ailelere ulaşma yeteneklerini sınırladığını belirtti.¹⁵⁷

UNAMID’in görevlendirilmesinde ve operasyonlarında karşılaştığı sorunların çözümünü hedefleyen  Tarafly Mekanizma (The Tripartite Mechanism), 28 Eylül 2013’de New York’taki BM Karargâhında toplantı yaptı. Mekanizma Sudan hükümeti, Afrika Birliği ve BM temsilcilerinden oluşmaktadır. UNAMID’in üç Tarafly Koordinasyon Mekanizmasının gerçekleştirdiği 16. Toplantının ana tartışma konusu: Bölgedeki güvensizlik, UNAMID’in çatışmadan etkilenen bölgelere giriŐi, Darfur’un rehabilitasyonu, yeniden inşası ve kalkınma ihtiyaçları oldu. Bu kapsamda Afrika Birliği

¹⁵⁶ “Deteriorating situation in Darfur could undermine peace process, warns joint UN-African envoy”, *UN News Centre*, 25 September 2013.

<<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=46015&Cr=darfur&Cr1#.UmOqN3BSgrZ>>

(20.10.2013)

¹⁵⁷ Ibid

ve BM, Sudan hükümetine UNAMID personelinin görevlerini yapabilmeleri için Misyondaki personelin vize işlemlerinin zamanında tamamlanmasının ve çatışmadan etkilenen bölgelere özgürce girişin sağlanmasının önemini belirttiler. Darfur kalkınma stratejisinin önemli bir çerçeve olduğu ve bu bağlamda Sudan hükümetinin çatışmanın gerçek nedenlerine hitap edecek şekilde istikrarı teşvik ve barış sürecine daha fazla destek sağlaması gerektiği konusunda taraflar anlaştılar. Delegasyonlara Sudan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Rahmatalla Mohamed Osman, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Direktörü El-Ghassim Wane, BM Barışı Koruma Operasyonu Departmanı Müsteşarı Hervé Ladsous ve Afrika birliği-BM Ortak Özel Temsilcisi Mohamed Ibn Chambas başkanlık yaptılar. Üçlü Koordinasyon Mekanizmasının gelecek toplantısının Ocak 2014'de Addis Ababa-Etiyopya'da yapılması planlandı.¹⁵⁸

¹⁵⁸ “Sudan: Tripartite Meeting on UNAMID focuses on Darfur Development, Security, Access”. *United Nations-African Union Mission in Darfur (El Fasher)*, 28 September 2013. <<http://allafrica.com/stories/201310011032.html>> (20.10.2013)

SONUÇ

Afrika'daki silahlı çatışmalar, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin fonksiyonel hale geldiği 2002'den bu yana Mimari öncesindeki gibi devamlılık gösterdiğinden, çalışmanın araştırma sorunu, “Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, kıtadaki silahlı çatışmaların önlenmesi ve çözümlenmesi için yeterli midir?” olarak belirlenmiştir.

Çalışma, Afrika Birliği bünyesindeki Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi bağlamında Soğuk Savaş sonrasında Afrika'da yaşanan çatışmaların önlenmesine yönelik oluşturulmakla birlikte, Soğuk Savaş sonrasında kıtada görülen çatışmaların çoğunun nedenleri ve başlangıç tarihleri onlarca yıl öncesine götürülebildiğinden, kıtanın özgürleşmeye başladığı II. Dünya Savaşı sonrasında günümüze kadar Afrika'da yaşanan çatışmalar analiz edilmiştir. Afrika Birliği, Afrika'nın entegrasyon sürecinde sırasıyla Pan-Afrikanizm hareketi ve Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluşundan sonraki kurumsallaşmadır. Bu kapsamda barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik edinilen deneyimlerle oluşturulan Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin anlaşılması, Pan-Afrikanizm hareketinin sonuçlarının alındığı 1950'li yıllardan itibaren, Afrika'nın entegrasyon sürecinin incelenmesini de gerekli kılmıştır.

Çalışmada ulaşılan ve öncelikli olduğu düşünülen bulgular, çalışmanın sistematığıne uygun olarak aşağıda ortaya konulacak, yorumlanacak ve “Afrikalı liderlerin, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisine yönelik taahhütlerini yerine getirmedeki politik isteksizlikleri, Mimarinin etkinliğini azaltmaktadır” olarak öngörülen hipotezle ilgili genel kanıya varılacaktır.

Afrika'daki çatışmaların öne çıkan özellikleri devamlılık ve çatışmalara dâhil olan aktörlerin çokluğudur. İlave olarak, bir ülkede eş zamanlı olarak iç, devlet dışı ve devletlerarası çatışmalar görülebilmekte; Kongo Demokratik Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi 1916'dan itibaren süregelen devletdışı çatışmalar, Soğuk Savaş sonrasında da devam edebilmektedir. Kıta genelinde, ülke içi çatışmalara bölgesel aktörler dâhil olmakta ve çatışmaların dış boyutları önem kazanmaktadır. Birçok çatışmada devlet sistemi çökmekte ya da işlemez hale gelmekte; çatışmaların olumsuz etkileri, silahların yayılması ve çatışmalardan etkilenen halkın milisleşmesi ile daha da ağırlaşmaktadır.

Günümüzde Sahra altında ve Mağrip'te yaşanan çatışmaların öncelikli nedenleri farklılık göstermektedir. Sahra altı Afrika'da 2012'de meydana gelen çatışmalarda nedeni "ulusal güç", "altulusal üstünlük" ve "kaynaklar" olarak belirlenen çatışmalar ilk üç sırada yer alırken Mağrip'te sırasıyla "sistem/ideoloji", "ulusal güç" ve "bölge" nedenli çatışmalara daha sık rastlanılmaktadır.

Afrika'nın entegrasyon sürecinde Afrika Birliği Örgütü, Pan-Afrikanizm hareketinin itici gücüyle 1963'de kurulmasına rağmen, ulusal kurtuluş mücadelelerinin beraberindeki belirsizlik ortamında kıtadaki tüm devletler, Afrika'da siyasi birlik konusunda aynı görüşleri paylaşmadılar. Bazı devletler, yeni elde ettikleri bağımsızlığı koruma adına, yetkilerinin bir kısmını ulus-üstü bir kuruluşa devretmekte istekli davranmadılar. Kıtadaki devletlerin bazıları, Batı ile eski ilişkilerin sürdürülmesini isterken radikal devletler kıtada emperyalizmin engellenmesi gerektiğine inanıyorlardı. İlimli devletler ise, politik entegrasyon idealinin temsilcisi olan radikal devletlerden gelebilecek bir tehlikeye karşı Batı'nın dış müdahalesini kurtarıcı güç olarak görüyorlardı.

Afrika Birliği Örgütü'nün öncelikli hedefleri; kimlik, özgürlük ve entegrasyon idi. Bu dönemde devletlerin egemenliği, liderleri halkına katliam uygulasa da bu devletlere diğer devletlerin karışmaması olarak algılanıyordu. Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, üye devletlerin görüşme, arabuluculuk, uzlaştırma ve tahkim yöntemlerini kullanarak sorunlarını barışçıl yöntemlerle çözmelerini öngörüyordu. Örgüt, güvenlik sorunlarının çözümüne yönelik olarak Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu ile Savunma Komisyonu'nu oluşturdu. Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi "iç sorun" olarak gördüğünden dolayı Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu'nun, ülke içi çatışmalarla ilgilenmesine olanak sağlanmadı. İlave olarak Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi hükümleri, kuruluşun sekreteryasının üye devletlerarasındaki arabuluculuk sürecine dâhil olmasını sınırlıyordu.

Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika'nın genç devletlerinin karşılaştığı en önemli sorun, sömürge döneminde rastgele çizilen sınırların tespiti idi. Bu tür anlaşmazlıklarda Afrika Birliği Örgütü önemli sayılabilecek başarılar elde etmesine rağmen, Afrika'daki barış ve güvenlik istenilen düzeye ulaşamadı. Bunun nedenleri, Afrika Birliği Örgütü'nün çatışma yönetimi kurumlarındaki sınırlamalar; üye ülkeler arasındaki politik isteksizlik; kapasite, tecrübe ve mali kaynaklardaki yetersizlikten dolayı çatışmaların yönetimine ilişkin olarak Afrika Birliği Örgütü üzerindeki dış müdahalelerin etkisidir.

Afrika Birliği Örgütü, çatışmalarda veya gerilimin arttığı zamanlarda anlaşmazlıkların çözümünde Afrika Birliği Sözleşmesi'ndeki zayıflıktan dolayı üye devletlerin başvurdukları bir kuruluş olamadı. Özellikle Soğuk Savaş döneminde dış güçlerin kendi çıkarlarını takip eden politikaları Afrika Birliği Örgütü'nü olumsuz etkiledi. Bağımsızlık sonrası dönemde Afrika, kıta üzerinde ideolojik ve stratejik baskı için yarışan iki süper güç Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği'nin mücadele alanına dönüştü. Kıtaya aktarılan mali ve askeri kaynaklar, çatışmaların uzamasına ve Fransa gibi dış güçlerin müdahalesine zemin hazırladı.

Kıtadaki çatışmalara rağmen Afrikalı liderler, 27 Haziran 1981'de Afrika İnsan ve Halklar Hakkı Sözleşmesi ile sömürgecilik, apartheid, siyonizm, ırk, etnik grup, renk, cinsiyet, dil, din ve politik düşünceler temelli ayrımcılığın her türlüüne karşı olduklarını kabul ettiler. Entegrasyon sürecinde bir başka önemli gelişme 11 Temmuz 1990'da yaşandı. Afrika Birliği Örgütü, Afrika'daki Politik, Sosyo-Ekonomik Durum ve Dünyadaki Köklü Değişiklikler Hakkındaki Deklarasyonu kabul ederek Afrika Ekonomi Topluluğu'nun kurulmasını kararlaştırdı.

Afrikalı liderler, 1990 Deklarasyonu ile Afrika Birliği Örgütü'nün kurulduğu 1963'den beri ilk kez kıtanın karşılaşılabileceği tehlikelere karşı kolektif cevabı benimsediler. Barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak 1993'de oluşturulan Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması, 1960 ve 1970'lerdeki Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu'nun aksine, ülke içi ve devletlerarasındaki çatışmalara müdahale etmesi için yetkilendirildi. Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizmasındaki en üst karar organı, Devlet ve Hükümet Başkanları Genel Kurulu idi. Afrika Birliği Örgütü, Mekanizmanın karar alma sürecini geliştirmek ve hızlandırmak amacıyla karar alma yetkisini, Afrika Birliği Örgütü'ndeki Büyükelçi düzeyindeki temsilcilere devretti. Bu durum Mekanizmanın etkinliğini artırdı. İlave olarak Örgüt Genel Sekreteri, çatışma önleme ve çözümünde önemli rol oynayacak biçimde çatışma bölgelerine özel temsilciler, gerçeği araştırma misyonları ve gözlemci göndermek üzere yetkilendirildi. Bu gelişmelerle birlikte, kritik çatışmaların çözümü ve barış yapma süreçlerinde başarılı olunması için politik ve lojistik desteklerine ihtiyaç duyulan Mısır, Nijerya ve Güney Afrika gibi bölgesel güçlerin, Mekanizma içindeki Merkezi Organ'da sürekli temsil edilmeleri sağlanamadı.

Afrika Birliği Örgütü Genel Kurulu, kıtadaki potansiyel çatışmalar ve/veya devam eden kriz durumları hakkında bilgi sağlanması için Erken Uyarı Sistem Birimi kurulmasını 2000'de kararlaştırabilirdi. Bu dönemde kurulan Arazi Operasyon Birimi'nin amacı ise, örgüt bünyesinde çatışma çözümünde görev alacak askeri birlikler için yapısal bir çerçeve sağlamaktı. Böylece Afrika Birliği Örgütü liderleri, kıtadaki operasyonların izlenmesi ve barışı koruma alanında ilk kez kuruluşun askeri rolüne önem verdiler.

Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği'ne dönüşümünü sağlayan Afrika Birliği Kurucu Yasası, 11 Temmuz 2000'de kabul edildi. Kurucu Yasa'da Afrika Birliği'nin hedefleri: Afrika ülkeleri ve Afrika halkları arasında daha büyük birlik ve dayanışmayı sağlamak; kıtanın politik ve sosyo-ekonomik entegrasyonunu hızlandırmak; Afrika'nın ve halkların çıkarlarına yönelik konularda Afrika'nın ortak pozisyonunu savunmak olarak belirlendi. Bu gelişmenin devamında Afrika Birliği Genel Kurulu, 9-10 Temmuz 2002 tarihlerinde gerçekleştirdiği 1. Olağan oturumda Afrika Birliği'nin kuruluşu ile ilgili Durban Deklarasyonu'nu kabul etti.

Kıtadaki çatışmaların önlenmesine yönelik olarak Afrika Birliği Örgütü Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu; Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması arayışlarından sonra 2002'de kabul edilen Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol ile Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi oluşturuldu. Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin en önemli unsuru, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'dir. Konsey'in yönetim prensipleri arasında yer alan iki husus, Afrika Birliği'nin çatışma önleme yönetim ve çözümünde önem taşımaktadır. Bunların ilki savaş suçları, soykırım, insanlığa karşı suçlar gibi durumlarda Afrika Birliği Kurucu Yasası'nın 4(h) maddesi ile uyumlu olarak Genel Kurul kararı uyarınca Birliğin herhangi bir üye devlete müdahale hakkıdır. İkincisi ise, Kurucu Yasa'nın 4(j) maddesi ile uyumlu olarak barış ve güvenliği tekrar inşa etmek için üye devletlerin Afrika Birliği'nden müdahale isteme hakkına sahip olmalarıdır.

Afrika Birliği'nin barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik faaliyetleri öncelikli olarak dört yasal kaynağa dayandırılmaktadır. Bunların ilki, uluslararası barış ve güvenliğin tesisi ile ilgili konuların çözümlenmesi için bölgesel eylemi uygun gören ve bölgesel düzenlemeleri veya kuruluşları yetkilendiren BM Antlaşması VIII. Bölüm madde 52 (1)'dir. BM Antlaşması VIII. Bölüm madde 53 kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nden alınan otorite ile bölgesel düzenlemeler ve bölgesel kuruluşlar, BM

Sözleşmesi VII. Bölüm ile uyumlu olarak zorlayıcı eylem uygulayabilirler. İkinci yasal otorite kaynağı, Afrika Birliği Kurucu Yasası; üçüncü olarak, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Kuruluşuna Dair Protokol; dördüncüsü ise, Afrika Ani Müdahale Gücü ve Askeri Heyet Kurulması İçin Politik Çerçeve'dir.

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin etkinliğinin artırılması için Konsey'e aday ülkelere belirli kriterler konuldu. Bunlar: Birlik prensiplerine uyum; üyeliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirme; bölgesel ve kıtasal düzeyde barış yapma, barışın inşası ve çatışma çözümüne katılım; Barış Fonu ve/veya belirli amaçlar için yaratılan Özel Fona katkı; anayasal yönetime, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı; Birlik Karargâhı ve BM'deki daimi misyonlarda yeterli ve donanımlı personel bulundurma; Birliğe mali katkıda bulunmadır.

Barış ve Güvenlik Konseyi, Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak Afrika Birliği faaliyetlerinin desteklenmesi için BM ile koordineli çalışma konusunda yetkilendirildi. Konsey gerekli olduğunda BM Antlaşması'nın barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik bölgesel kuruluşların rolleri ile ilgili VIII. Bölüm'de yer alan koşullara uygun olarak mali, lojistik ve askeri destek sağlaması konusunda BM'ye başvuruda bulunabilmektedir.

Çalışmada örnek olay bağlamında incelenen Darfur krizi, Fransa büyüklüğünde yüzölçüme sahip olan ve Sudan'ın batısında yer alan Darfur bölgesinde yaşanmaktadır. Sudan'da Araplar, İngiliz sömürgesi döneminde ayrıcalıklı pozisyonları, bağımsızlıkta ise devlet yönetimini ele geçirerek yöneten grup olarak gücü kendi çıkarlarına uygun kullandılar. Sudan'ın bağımsız bir devlet olarak 50 yıldan fazla süren varlığı esnasında Darfur ihmal edilmiş ve dışlanmış konumunu sürdürdü. Darfur'un ihmali 1984-85 kuraklığında doruğa ulaştı. Ülkedeki Hakura toprak sistemi, 1970'lerden itibaren Kuzey Darfur'da görülen kuraklıkla sarsılmaya başladı. İnsan yerleşiminin yönü değişti ve Güney Darfur'da ekonomik fırsatlar arttı. Özellikle çöl kıyısında kuraklıktan etkilenen insanlar yerleşmek için daha güneye göç etmeye başladılar; çiftçiler ise ekim alanlarını meralara ve göçebelerin göç yollarına doğru genişlettiler. Kuraklıktan etkilenen göçebeler hayvanlarını kaybettiler ve toprak mülkiyetini ihlal ederek tarım yapmak amacıyla kendilerine toprak bulmaya çalıştılar. Darfurluların 1956'da 1,3 milyon olan nüfuslarının günümüzde beş kat artarak 7 milyona çıkması, bölgedeki sorunu ağırlaştıran bir başka neden olarak öne çıktı.

Darfur'da çatışan taraflardan SLA ve JEM, Sudan hükümetinin baskısına karşı politik katılım anlamında daha fazla hak elde etmek için savaşmakta, eşit kalkınma, toprak edinme hakkı, sosyal ve kamusal hizmet ile daha çok bölgesel otonomi talep etmektedir. Darfur'daki çatışmaların artması halinde bunun olumsuz etkilerinin Çad'a yansiyebileceğinden endişe eden Çad Başkanı Idriss Deby Darfur'da ilk barış girişimine önderlik etti. İsyancıların, Başkan Deby'nin arabulucu olarak tarafsızlığını sorgulamaları üzerine Çad'ın çabaları başarısızlığa uğradı. Taraflar, Kasım 2004'de güvenlik ve insani durum hakkında bir protokol imzalamalarına rağmen, Sudan hükümeti güvenlik ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmeyi reddettiğinden bu durum görüşmelerde gerginliğe neden oldu. Sudan hükümetinin desteklediği "Cancavid" olarak adlandırılan milisler, bölgede kitlesel katliamlar yaptılar. Darfur krizi süresince Sudan hükümeti kendi vatandaşlarını korumak sorumluluğunu yerine getiremedi.

Darfur'daki tarafların karşılıklı güvensizlikleri, barış arayışlarını güçleştirmektedir. Hartum, yabancı hükümet dışı kuruluşları, Uluslararası Ceza Mahkemesi ile işbirliği yaptıklarından dolayı kınarken; JEM, insani yardım faaliyetlerini düzenleyen yardım gruplarının Sudan hükümeti tarafından bölgeden tahliyesinin, anlaşmanın ihlali olduğunu iddia etti.

BM, ABD, İngiltere ve Norveç gibi uluslararası aktörler, 2005 ilkbaharına kadar Darfur Barış sürecine dâhil olmadı. Uluslararası toplum, 2005'e kadar Kuzey ve Güney Sudan arasında devam eden çatışmaları sona erdirmek için dikkatlerini Sudan hükümeti ile Sudan Halkının Özgürlük Hareketi arasındaki görüşmelere yoğunlaştırdı. Kolonyal dönemden itibaren Afrika ile ilişkisini sürdüren Fransa, ikili anlaşmalar; askeri işbirliği ve ekonomik ağ ile Afrika'da geleneksel olarak sahip olduğu çıkarları garanti altına almaya çalışmakta bu bağlamda Darfur krizini yakından takip etmektedir. Fransa, Darfur krizi ile ilgili olarak BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un yanı sıra ABD, Çin ve Rusya dâhil 17 ülkenin temsilcilerinin katılımıyla Haziran 2007'de Paris'te uluslararası bir konferans düzenledi. Sudan hükümeti konferansa davet edilmezken Afrika Birliği, mevcut barış çabalarına zarar vereceğini ifade ederek konferansı boykot etti.

Afrika Birliği, Darfur'daki çatışmaların başladığı Nisan 2003'den itibaren Darfur krizine müdahil oldu. Afrika Birliği Sudan Misyonu (AMIS), 19 Haziran 2004'de operasyonel hale geldi. Birlik, Misyonun görevine başladığı tarihten itibaren AMIS'in etkinliğinin artırılmasına yönelik arayışlarını sürdürdü. Ekim 2004'de AMIS II olarak

bilinen misyona geçiş sağlandı. Ocak 2005’de Addis Ababa’daki Afrika Birliği karargâhında AMIS’i “stratejik planlama ve destek” olarak güçlendirmek için Darfur Birleştirilmiş Görev Gücü oluşturuldu. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Afrika Birliği Askeri Komitesi, Darfur’daki askeri unsurların 6171 personelden oluşması gerektiği, ilave olarak 1560 sivil polise ihtiyaç olduğu sonucuna ulaştı.

Afrika Birliği, Darfur’da barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik yoğun çabalarını sürdürmesine rağmen, üye devletler aynı ilgiyi paylaşmadılar. Ocak 2005’de 815 polisin sadece 7 tanesinin görevde olduğu rapor edildi. Tam kapasitenin Nisan 2005 ortalarında görevde olması planlanmasına rağmen, belirtilen tarihte 3320 yerine sadece 2200 personel bölgede görev yapıyordu. Afrikalı liderlerin Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisine yönelik ilgilerinin yorumlanabileceği bir başka gelişme 13-29 Ekim 2010’da Mimarinin fonksiyonelliğinin geliştirilmesine yönelik olarak Avrupa Birliği tarafından desteklenen “Amani Africa” eğitim tatbikatında yaşandı. Tatbikatta Afrika Birliği Barışa Destek Operasyon Birimi personelinin çoğu Afrika ülkeleri dışından görevlendirildi. İlave olarak az sayıda Afrikalı büyükelçinin tatbikatı izlemesi, politik ilgi düzeyinin düşük seviyede olduğunun işareti olarak yorumlandı. Benzer bir başka örnek ise Somali ile ilgili yaşandı: Somali’de 2007’de gerçekleştirilen barışa destek misyonu için üye devletlerin desteğinin sağlanması ve karar alma süreci yaklaşık beş yıl sürdü.

AMIS için yetersiz fon, misyonun planlama ve operasyonlarda karşılaştığı devamlı ve önemli bir engeldi. Ekim 2004’de Barış ve Güvenlik Konseyi uluslararası destek için başvurusunu güncellemesine rağmen, Nisan 2005 itibarıyla aynı yardıma ilave olarak söz verilen 248 milyon ABD dolarından sadece 43 milyon ABD doları alınabildi. Uluslararası strateji eksikliği, yetersiz bütçe, misyon için gerekli kaynak noksanlığı ve uluslararası bölünme, AMIS’i Darfur’daki insanların umutlarına cevap olabilecek kapasiteden yoksun bıraktı. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi 31 Ağustos 2006’da aldığı kararla BM Sudan Misyonu’nu Darfur’a genişletti. AMIS, BM Güvenlik Konseyi kararıyla Afrika Birliği/BM Darfur Karma Misyonu UNAMID’e dönüştü. Buna göre UNAMID 26.000 asker, polis ve sivilden oluşacaktı. Bu, dünyadaki en büyük barışı koruma misyonu idi.

Darfur krizi esnasında AMIS’in karşılaştığı kapasite noksanlığı UNAMID’de de devam etti. UNAMID Kuvvet Komutanı General Martin Luther Agwai bir mülakatta, Haskanita’daki bir kampa yapılan saldırı sonrasında yaralıların alınması için bölgeye gitmek istendiğinde sivil pilotların risk almak istemediklerinden sekiz saatin geçtiğini;

bunun da can kaybına neden olduğunu belirterek, keşif ve diğer faaliyetler için 18 genel maksat helikopteri ve 12-18 taarruz helikopterine ihtiyaç duyulduğunu ifade etti.

UNAMID Misyon Şefi Muhamed Ibn Chambas, Darfur'daki güvenlik durumu ile ilgili olarak Güvenlik Konseyi'ne Temmuz 2013'de verdiği raporda, çatışmanın onuncu yılına girdiğini; Sudan hükümet kuvvetleri ile isyancılar arasındaki çatışmaların devam ettiğini; barışı koruma gücüne karşı saldırı yapıldığını açıkladı. Chambas, 2013'ün başından itibaren yeniden başlayan şiddet sonucunda 250.000'den fazla insanın köylerini, geçimlerini sağlayacakları bölgeleri terk ettiklerini; kabileler arası çatışmaların, insani yardım kuruluşlarının etkilenen ailelere ulaşma yeteneklerini engellediğini belirtti.

Darfur krizi süresince Sudan hükümetinin UNAMID'le işbirliği yapma konusunda isteksiz davrandığı ve Sudan hükümetinin asıl amacının UNAMID'i zayıflatmak olduğu sürekli sorgulandı. UNAMID'in operasyonlarında karşılaştığı sorunların çözümünü hedefleyen Üç Taraflı Mekanizmanın Eylül 2013'de yaptığı toplantıda -çatışmaların başladığı tarihten on yıl sonra- UNAMID personelinin görevlerini yapabilmeleri için Misyondaki personelin vize işlemlerinin zamanında tamamlanmasının ve çatışmadan etkilenen bölgelere özgürce girişin sağlanmasının önemi belirtildi.

Çalışmanın devamında, ulaşılan ve yukarıda özetlenen bulguların yorumlanmasına geçilecektir. Afrika Birliği Örgütü ve Afrika Birliği'nin, güvenliğin sağlanmasına yönelik yapılanmaları ve yaklaşımları farklılık göstermektedir. Afrika Birliği Örgütü döneminde üye devletler, aralarındaki sorunları, Afrika Birliği Örgütü yerine Uluslararası Adalet Divanı'nda çözmeyi tercih ettiler. Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, üye devletlerin iç işlerine müdahale edilmemesini garanti altına aldığından; Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkim Komisyonu, Sözleşme'nin "iç sorun" olarak gördüğü ülke içi çatışmaların çözümü konusunda yetkilendirilmedi.

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Soğuk Savaşın sona ermesi ile değişen uluslararası ortam, Afrika Birliği Örgütü'nü kıtasal düzeyde "Çatışma Önleme, Yönetim ve Çözüm Mekanizması"ni oluşturmaya zorladı. Afrikalı liderler, oluşturulan Mekanizmayla kıtanın karşılaşılabileceği tehlikelere karşı "kolektif yanıt" verilmesini benimseyerek, istikrarın desteklenmesine yönelik birlikte hareket edilmesini kabul ettiler. Güvenliğin etkinlikle sağlanmasına yönelik devam eden arayışlar sonucunda, Barış ve Güvenlik Mimarisi 2002'de fonksiyonel hale geldi.

Afrika Birliği Örgütü'nün dönüşümü sonrasında kurulan Afrika Birliği, insan güvenliği konseptine uygun olarak düzenlendi ve kıtada “müdahale yok” olarak ifade edilebilecek önceki baskın prensip yerine “ilgisizlik yok” prensibini kabul etti. Afrika Birliği Kurucu Yasası, Barış ve Güvenlik Konseyi Protokolü ve Afrika Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası Deklarasyonu ile kıtasal düzeyde barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik kurumsal yapı oluşturuldu. Afrika Birliği'ne üye 54 devlet, anılan yasa; protokol ve deklarasyonla diğer alanlardakilerle birlikte barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik sorumluluklarını kabul ederek yükümlülüklerini yerine getireceklerini taahhüt ettiler.

Afrika'daki çatışmaların doğası, çatışma yönetiminin politik, ekonomik, insani yardım, insan hakları ve güvenlik dâhil çok boyutlu olmasını gerektirdiğinden; Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, barışı koruma kadar arabuluculuk ve önleyici diplomasiyi de kapsayan, barış ve güvenliğe yönelik bütüncül bir yaklaşımla oluşturuldu. Mimari, üye devletlerin tarihi geçmiş, dil, din ve etnik yapılarından kaynaklanan farklılıklarının yanı sıra bölgeselleşmeye verilen önem göz önünde bulundurularak; üye devletler, kıtadaki Bölgesel ekonomik topluluklar/Bölgesel mekanizmalar ve kıtasal düzeyde Afrika Birliği ile karşılıklı etkileşim içinde oluşturuldu.

Geçmişte entegrasyon konusunda devletlerin sahip oldukları farklı yaklaşımların benzeri olarak günümüzde bölgeler arasında yarış devam etmektedir. Afrikalı devletlerce oluşturulan Bölgesel ekonomik topluluklar, Afrika Birliği'nden daha hızlı gelişmektedir. Örnek olarak Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu ECOWAS Afrika Birliği'nin bölgesel kuruluşu olmasına rağmen, bölgeyi etkileyen sorunların çözümünde Afrika Birliği'nden daha öncelikli konuma sahiptir. Ülkeler, bölgesel endişelerden dolayı Bölgesel ekonomik topluluklara karşı yükümlülüklerini Afrika Birliği'nden daha fazla önemsemektedirler. Bu durum dikkate alınarak Bölgesel ekonomik topluluklar Mimariye entegre edildi. İlave olarak BM, AB ile diğer ortak ve bağışçı devletlerin, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisine destek sağlamalarına olanak sağlayan bir zemin yaratıldı.

Kıtada aynı anda, farklı bölgelerde, nedenleri; tarafları; çözümde uygulanacak yöntemler ve şiddet seviyesi farklı çatışmalar yaşanması, Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Mimarisi kapsamında sorunları çözmesini güçleştirmektedir. Sömürge döneminde belirlenen ve sonrasında birçok çatışmanın nedeni olan sınırlar ve devletlerin komşu ülkelerdeki çatışmaların çoğuna ikincil savaşan olarak destek sağlaması, kıtada devletlerarasındaki güvensizliği derinleştirmiştir. Sömürge geçmişin devamı olarak

sömürgeci güçle ilişkilerin sürdürülmesi, bu bağlamda kıtadaki çatışmalara kıta dışından yapılan müdahaleler, önemli uluslararası aktörlerin kıt kaynaklarla ilgili kıta üzerindeki mücadeleleri Afrika Birliği'nin barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik çabalarının etkinliğini azaltmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen Darfur krizinde uluslararası lider aktör Afrika Birliği'dir. Darfur krizi, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nde tartışılan ilk konulardan biri olmuştur. Afrika Birliği, barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak Darfur'da silahlı çatışmaların başladığı 2003'den bu yana yoğun çaba sarfetmektedir. Bu bağlamda Afrika Birliği tarafından oluşturulan AMIS, UNAMID bölgeye ulaşıncaya kadar Darfur'daki tek dış askeri güç olarak görev yapmıştır. Afrika Birliği'nin zayıf yetkilendirme talimatı, sınırlı kapasitesi ve 7000'den fazla personel ile Darfur krizini çözme stratejisi başarılı olamadığından; BM Güvenlik Konseyi, Temmuz 2007'de aldığı kararla 26.000 asker ve polisten oluşan dünyadaki en büyük barışı koruma misyonu UNAMID'i teşkil etmiştir. Anılan misyon halen 19.548 üniformalı personel, 1064 uluslararası sivil personel, 2910 yerel sivil görevli ve 424 BM görevlisi ile devam etmektedir.

Afrika Birliği'ne oranla insan kaynağı, mali güç ve lojistik olanakları daha etkin ve fazla olan BM'nin bölgede sorumluluk alması, Darfur krizinin çözümüne yönelik beklentileri artırsa da Darfur'un güvenliğinde geline nokta beklentilerin karşılanamadığını göstermektedir. Darfur'da silahlı çatışmalar başladığından bu yana on yıl geçmesine rağmen, 2013'de yolların güvensizliği insani yardım faaliyetlerini ve personelini olumsuz etkilemekte, ülkedeki silahlı grupların hareketlerinin yanı sıra son zamanlarda kabileler arasında Darfur'un farklı bölgelerinde meydana gelen çatışmalar sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bölgede BM dâhil uluslararası toplumun tekrarlanan taleplerine rağmen, Sudan hükümetince milislerin silahsızlandırılması, yargılanması, cezalandırılması ve Afrika Birliği'nin sivilleri koruma çabasının desteklenmesinde ciddi bir ilerleme sağlanamamıştır. Etnik olarak bölünen toplumlardaki politik uygulamaların analizi, etnik ayrışmanın, politik rekabet ve çatışmanın temelini oluşturduğunu göstermektedir. Ayrımcılık çatışmayı getirmekte, çatışmalar şiddete dönüştüğünde yönetimi daha güç hale gelmektedir.

BM'nin üstesinden gelmekte zorlandığı Darfur krizi, kıtada aynı ölçekte bir bölgede veya düşük ölçekte ancak aynı anda ve farklı bölgelerde ortaya çıkabilecek krizlerde

Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin mevcut yapısı ile başarılı olma olasılığını azaltmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın III. Bölümünde Barış ve Güvenlik Mimarisi öğelerinin etkinliğini artırmaya yönelik önerilerin, Mimariyi güçlendireceği düşünülmektedir. Afrika Birliği, üye devletlerle birlikte silahlı çatışmaların önlenmesine yönelik Barış ve Güvenlik Mimarisinin kurumsal yapısını oluşturmasına rağmen, liderlerin taahhütlerini yerine getirmelerindeki isteksizliklerini giderme konusunda yeterli gelişme sağlanamamıştır. Üye devletlerin bölgesel işbirliğine daha fazla önem vermeleri, kıta içinde bölgeler arasındaki yarıışı artırmakta, kıtanın bütünleşmesine katkı sağlamamaktadır.

Afrika Birliği bütçesinin önemli oranda bağışçı devletlere bağımlı olması, Barış ve Güvenlik Mimarisinin etkinlikle işletilmesinin önünde, üstesinden gelinmesi gereken önemli bir sorun olarak durmaktadır. İlave olarak, bütçenin Afrika Birliği üyesi devletler tarafından karşılanan bölümünde de bir denge görülmemektedir. Ocak 2006'dan itibaren beş üye devletin (Cezayir, Mısır, Libya, Nijerya ve Güney Afrika) her biri % 15 katkı ile Afrika Birliği bütçesinin % 75'ini sağlamaktadır. Kuzey Afrika'da son üç yıldır devam eden çatışma ortamı, Afrika Birliği'nin mevcut mali yapısına zarar verebilir, kıtadaki istikrarsız durum göz önünde bulundurulduğunda, gelecekte de böyle bir riskle karşılaşılması uzak bir ihtimal olarak görülmemektedir. Küresel güvenliğin bir parçası olarak görülen Afrika kıtasının güvenliği, belirli bağışçı ülkelerin kaynak tahsisi ile şekillendirilmemeli, ECOWAS örneğinde olduğu gibi Barış Fonu'nun Afrika'nın kendi kaynaklarıyla oluşturulması sağlanmalıdır.

Çatışma olasılığı beliren bölgelerde başarılı arabuluculuk misyonları ile olası çatışmaların önlenmesi üzerinde daha fazla durulabilir. Çad Başkanı Idriss Deby'nin Darfur krizinde tarafsızlığının sorgulandığı arabuluculuk örneğinde olduğu gibi, başarısız arabuluculuk girişimleri, karşılaşılabilecek çatışmaların çözümlenmesine yönelik beklentileri geciktirebilir. Barış görüşmelerinin sekteye uğramasının nedenleri arasında Sudan hükümeti ile isyancı gruplar arasında karşılıklı güvensizlik; isyancı hareketlerdeki bölünmeler; barış anlaşmalarının güç ve kaynak paylaşımı ile güvenlik konularına yeterince cevap verememesi ile birlikte arabuluculuk sürecinin zayıflığının olduğu bilinmektedir.

Afrika Birliği'nin üye ülkelerde iyi yönetimi destekleyici programlar geliştirmesi kıta genelinde görülen etnik ayrımcılık, ötekileştirme ve ülke içindeki grupların birbirine güvensizliğini azaltarak birçok çatışmanın nedenini ortadan kaldırabilir. Bağışçı devletlerin

kıtadaki devletlerle geliştirdikleri ikili ilişki, üye devletlerin Afrika Birliği'nin kararlarına gösterdikleri ilgiyi azaltmakta, Afrika Birliği'nin etkinliğini zayıflatmaktadır. Küresel güvenliğin bir parçası olarak Afrika kıtasında istenilen düzeyde güvenliğin sağlanması, Afrikalı liderlerin Barış ve Güvenlik Mimarisine güçlü katılımlarını gerektirmektedir.

Çalışmada “Afrikalı liderlerin, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisine yönelik taahhütlerini yerine getirmedeki politik isteksizlikleri, Mimarinin etkinliğini azaltmaktadır” olarak belirlenen hipotez, yukarıda belirtilenler ve aşağıdaki bulgularla doğrulanmaktadır:

- Ani Müdahale Gücü'nün 2010 yılında operasyonel hale gelmesi öngörülmesine rağmen, bu öngörü hâlâ gerçekleşmedi. Bölgelerin bu konuda sağladıkları gelişmelerdeki farklılık, liderlerin Barış ve Güvenlik Mimarisinin uygulanmasına yönelik politik istek ya da isteksizliğinin bir ölçütüdür.
- Diğer bölgelere göre, Ani Müdahale Gücü'nün oluşturulmasında daha önde olan Güney Afrika'da, bölge ülkelerinin kabul ettikleri mutabakat muhtırası, Afrika Birliği'nin bu bölgedeki yetkilerini sınırlandırmaktadır. Mutabakat muhtırasının 7. maddesine göre “SADCBRIG sadece SADC Zirvesi otoritesiyle görevlendirilebilecektir.” Ancak, ASF'nin bir kısmını oluşturuyorsa SSF'ye Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi görev verebilir, Afrika Birliği Komisyonu da birliği görev bölgesine gönderebilir (Bölge gücü hazırlayacak, Afrika Birliği hazırlanan gücü kullanacaktır). Ani Müdahale Gücü'nün kendi bölgesinde görevlendirilmesi yaklaşımına uyulduğunda, Mutabakat Muhtırası'na göre Afrika Birliği kararına ihtiyaç duyulmayacaktır. Bu durum, bölgedeki liderlerin, bölgeselleşmeye verdikleri önemi ve kendi bölgelerinde Mimarinin bütüncül yapısını ikincil gören yaklaşımlarını ortaya koymaktadır.
- Mali ve Gine Bissau örneklerinde olduğu gibi, hükümetlerin anayasal olmayan değişimlerine karşı uygulanan yaptırımlarda Mimari içinde yer alan bir bölgesel kuruluş olan ECOWAS'ın Afrika Birliği'nden farklı tutum takınması, liderler için Afrika'daki bölgeselleşmenin kıtasal entegrasyondan daha ileride ve öncelikli görüldüğüne dair önemli bir işaret olarak kabul edilebilir.
- Bölgesel ekonomik topluluklar/Bölgesel mekanizmalar, Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi'nin dayandığı sütunlardır. 2011'deki Libya krizinde Arap Mağrip Birliği Kuzey Afrika Bölgesel Ekonomik Topluluğu olarak etkisiz kaldığından Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi dışındaki bir uluslararası oluşum Arap Devletleri Ligi bölgede sorumluluk aldı. Bu örnek, bir bölgede liderlerin taahhütlerini yerine

getirmemeleri halinde, Bölgesel ekonomik kuruluşlar sütununun ve dolayısıyla Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin çökebileceğini göstermektedir.

- Somali’de 2007’de gerçekleştirilen barışa destek misyonu için üye devletlerin desteğinin sağlanması ve karar alma sürecinin uzun sürmesi, liderlerin bumerang etkisinden çekindiklerinden dolayı Ani Müdahale Gücü’nün oluşturulması ve görevlendirilmesinde istekli davranmadıklarını göstermektedir.
- Geniş bir alanda ortaya çıkan ve çok sayıda ülkeyi olumsuz etkileme potansiyeli olan Darfur krizine Afrika Birliği’nin müdahalesi esnasında üye devletler tarafından sağlanacak personelin geç gönderilmesi, liderlerin taahhütlerinin aksine politik isteksizliklerini ortaya koymaktadır.
- Kıta içinde aynı bölge içinde Bölgesel Ani Müdahale Gücü’nün Karargâhı ayrı bir ülkede, Karargâhla birlikte çalışması gereken planlama unsuru ayrı bir bölgede olabilmekte; lojistik deponun yeri konusunda dahi uzun süren tartışmalar yaşanabilmektedir. Bu, güven eksikliği ve uzlaşma kültüründen uzak olunmasının yanı sıra, liderlerin kolektif savunma yaklaşımlarını da açıklamaktadır.
- Ani Müdahale Gücü Kurmay Başkanlığı gibi önemli bir göreve ilk Kurmay Başkanı General Ishaya Hassan’dan sonra üç yıl süre ile atama yapılmaması, bu süre içinde Ani Müdahale Gücü’nün işlevsiz hale getirilmesine zemin hazırlamak olarak yorumlanabilir.
- Darfur krizinde mürettebatı ile birlikte ihtiyaç duyulan helikopterlerin Afrika Birliği’nce sağlanamaması, özellikle şiddet içeren durumlardaki kapasite yetersizliğini ortaya koymaktadır. 15 Aralık 2013’de Güney Afrika’nın eski Devlet Başkanı Nelson Mandela’nın cenaze töreninde tören alanının üstünden 3 askeri helikopterin uçurulduğu¹ tespit edilmiştir. Bu durum, Afrika Birliği’nin Barış ve Güvenlik Mimarisi bağlamında kapasite yetersizliğinin sorgulanması gerektiğini; kıta içinde bölgeler arasındaki işbirliği noksanlığını; liderlerin politik isteksizliğini ve Afrika Birliği’nin planlama yetersizliğini göstermektedir.

Bu noktada, Afrikalı liderlerin Mimariye yönelik taahhütlerini yerine getirmedeki politik isteksizliklerinin arkasındaki esas nedenlerin de belirlenmesi gerekmektedir. Yukarıda ulaşılan bulgular, sömürgeci güçlerin kıtada bıraktıkları yıkıcı tarihsel mirasın, Afrika insanını sömürge dönemi sonrasında da uzun bir süre etkilemeye devam ettiğini

¹ Mandela son yolculuğuna uğurlandı, Sabah gazetesi, 15.12.2013.
<<http://www.sabah.com.tr/Dunya/2013/12/15/guney-afrika-mandelaya-veda-etti>>(20.12.2013)

göstermektedir. Sömürge yönetimlerince toplumda ayrışma yaratan politikalar ya da var olan etnik, dini ve dilsel ayrışmayı derinleştiren uygulamalar; tarihsel, coğrafi özellikler ve demografik yapı dikkate alınmaksızın rastgele çizilen siyasi sınırlarla ülkeler arasında yaratılan/desteklenen düşmanlıklar; kıt kaynakların sömürülmesini kolaylaştıran yerel güçler-sömürgeci işbirliği, Afrika'nın bağımsızlık sonrası içinde bulunduğu kaotik ortamda üstesinden gelmesi gereken ana sorunlardı. Yüzyıllardır sömürülen insanı ile uluslaşması geciktirilen Afrika halklarının, bilinçli olarak geri bırakılan sosyo-ekonomik ve politik yapı ile kısa sürede ülkelerinde iç istikrarı sağlayabilmesi, komşu ülkelerle barış içinde yaşanabilecek güvenli ortamı oluşturması mümkün olamadı.

Bir ülkede etnik, dini ve dilsel ayrışma derinleştikçe ülke içinde gerilim ve politik istikrarsızlık artmaktadır. Günümüzde Güney Kore, Tayvan, Singapur gibi en başarılı kalkınma deneyimleri, kültürel olarak homojen toplumlarda görülmektedir. Dünyadaki devletlerin % 40'ından fazlasında beş ya da daha fazla önemli etnik grup bulunmaktadır. Birçok örnekte bu grupların bir ya da daha fazlası ayrımcılık, sosyal dışlama veya sistematik olarak dezavantajlarla karşı karşıya kalmaktadır. Sahra altı Afrika'daki politik istikrarsızlık, yetersiz ekonomik büyüme performansı, gelişmemiş mali sistemler ve altyapı ile düşük okullaşma oranı istatistiksel olarak yüksek oranda etnik ayrışma ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra etnik ve dini farklılıklar ülke içinde her zaman eşitsizlik, kargaşa ve istikrarsızlığa neden olmamaktadır. Dünyada Malezya ve Mauritius'de olduğu gibi azınlıkların yerli halkla başarılı ekonomik ve sosyal bütünleşmelerinin sağlanabildiği örnekler bulunmaktadır. ABD'de ise farklılık, yaratıcılığın kaynağı olarak görülmektedir.² Bu örnekler, bir ülkede uygulanan sosyo-ekonomik politikaların iç istikrarın sağlanması ve sürdürülmesinde ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Afrika'nın özgürleşmesi -ülkeler arasında farklılıklar olmakla birlikte- sadece son 50 yıl içinde gerçekleşti. Sömürge dönemi sonrasında günümüze kadar geçen süreç içinde Afrika demokratikleşme, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusunda yeterince başarılı olamadı ve sömürge döneminin ağır sorunlarıyla birlikte kıta genelinde istikrarsızlık ve güvensizlik yaygınlaştı. Bu ortamda tamamen operasyonel hale gelse dahi Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin Afrika'daki tüm çatışmaları çözebileceğini, önleyebileceğini düşünmek iyimser bir yaklaşım olabilir. Mimari, demokratik sistemlerin olduğu ve iyi yönetime saygı duyulan ortamda etkinlikle çalışabilir. Kıtadaki 55 devletin (Fas, Afrika

² Michael P. Todaro, Stephen C. Smith, *Economic Development*, 11 th Edition, Addison-Wesley, U.S.A 2012, s. 64-65.

Birliği'ne üye değildir) yönetim anlayışları farklılık göstermektedir. Etiyopya ve Zimbabve gibi Barış ve Güvenlik Konseyi üyesi devletler dahi hukukun üstünlüğü ve insan hakları bağlamında Barış ve Güvenlik Konseyi üyeliğinin gereklerini tam olarak karşılayamamaktadırlar.³

Afrika halkları, 1963'den itibaren bütünleşmiş bir yapı içinde Afrika'nın güvenlik sorunlarına Afrikalı çözüm bulma arayışını sürdürmektedir. Üye devletlerarasındaki işbirliği kültürünün gelişmesi için gerekli olan öğrenme sürecinde silahlı çatışma ile sonuçlanan istikrarsızlıkların azalabileceği düşünölmektedir. Birinin güçlenmesi ile diğeri de güçlenecek olan güvenlik ve istikrar ile kalkınma ve işbirliği arasındaki ilişkinin özümsemesi zaman alacaktır.

Ulaşılan bulgular ışığında Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisinin silahlı çatışmaların önlenmesi ve çözümlenmesine yönelik etkinliğinin artırılmasını amaçlayan ve çalışmada tespit edilen öneriler aşığıya çıkarılmıştır:

- Afrika'nın bölgesel değil, kıtasal entegrasyon süreci hızlandırılmalı; üye ölkeler tarafından, bölgelerin izleyecekleri politikaların kıtasal politikalarla uyumlu olmasını sağlayacak hukuki bağlayıcılığı olan dokümanlar imzalanmalı; Afrika Birliği'nde ve Bölgesel ekonomik topluluklarda politik, ekonomik ve güvenlik konularında uyumlaştırma birimleri teşkil edilmelidir.
- Afrika Birliği'nin, kıtada kalıcı barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik çabalarını BM ile koordineli olarak sürdürmeye devam etmesi faydalı olmakla birlikte, Bölgesel ekonomik toplulukların ve Afrikalı devletlerin, eski sömürgeci devletler ve bağışçı devletlerle eşit olmayan ilişkilerinde Afrika Birliği güçlü liderlik göstermelidir. Kıtada varlığını sürdüren uluslararası güçler, sağladıkları yardım ve yatırımlarla buldukları ölkenin iç istikrarını etkileyebilmekte, politikalarını yönlendirebilmektedir. Bu bağlamda Afrika Birliği'nce, kıtada devam eden sömürgeci geleneğin önlenmesine yönelik tedbirler geliştirilmelidir.
- Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'ne üyelik koşullarının, Afrika Birliği'nce oluşturulacak "Yeterlilik Tespit Komisyonu" benzeri bir yapının raporuna göre belirlenerek, Barış ve Güvenlik Konseyi üyelerinin iyi yönetime sahip, Afrika

³ Alex Vines, "A decade of African Peace and Security Architecture", *International Affairs*, 89: 1, 2013, s. 108-109.

Birliği'ne mali ve personel kaynağı sağlayabilecek ÷lkelerden oluşturulması sağlanmalıdır.

- Afrika Barış Fonu Afrikalılarca sağlanmalıdır. Bu bağlamda Afrika kıtasına ithal edilen mallara Barış Fonu vergisi konulması benzeri bir yöntem uygulanabilir.
- Mimaride Afrika Ani M÷dahale G÷c÷ beş bölge esas alınarak oluşturulmuştur. Kıtanın b÷y÷kl÷đ÷ göz n÷nde bulundurularak, kapasitenin artırılmasına yönelik sekiz bölgesel ekonomik topluluk Mimari içinde bölgesel s÷tunlar olarak kabul edilmeli ve Ani M÷dahale G÷c÷ buna göre oluşturulmalıdır.
- Afrika Ani M÷dahale G÷c÷'n÷n sadece kendi bölgesinde kullanılması kaynaklardan etkin olarak yararlanılmasını engellediğinden, bu g÷c÷n bölge ayırımı gözetmeksizin kıta genelinde kullanılması ngr÷lmelidir.
- Halen d÷nya genelinde BM liderliğinde y÷r÷t÷len 16 barışı koruma misyonunun 8'i Afrika kıtasındadır.⁴ Söz konusu misyonlarda 96.061 personel görev yapmaktadır, BM liderliğinde Darfur'da s÷rd÷r÷len misyon olan UNAMID'in yıllık maliyeti 1.335.248.000 dolardır. Bu rakamlar, Afrika Birliği'nin kapasite yetersizliğinden dolayı uluslararası toplumla birlikte hareket etmesi zorunluluğunu göstermekle birlikte, çatışmaların nedenlerinin giderilmesine yoğunlaşmasını, önleyici diplomasiye önem verilmesini ve kıtada bölgeler ve ÷lkeler arasındaki politik diyalogun geliştirilmesini öncelikli hale getirmektedir.
- Her toplumun b÷nyesinde savaş ve barış k÷lt÷r÷n÷ barındırdıđı⁵ gerçeğinden hareketle, kıtasal d÷zeyde, okullardaki eğitim programları barış k÷lt÷r÷n÷ geliştirecek yaklaşımla yeniden d÷zenlenmeli; kıtanın çıkarlarını savunacak Afrikalı sivil toplum kuruluşları ve yönetimde şeffaflık her seviyede desteklenmelidir.

Bu alışma, Afrika'daki silahlı çatışmaların nlenmesine yönelik gelişmeler ile Afrika'nın entegrasyon s÷reci arasında ilişki kurularak gerçekleştirilmiştir. Çalışma, entegrasyonun olması halinde bile savaş ve çatışma olgusunun gr÷ld÷đ÷ durumların olabileceğine ve entegrasyonun savaş olasılığını b÷t÷n÷yle ortadan kaldırmadıđına⁶ dikkat

⁴ "Peacekeeping operations", <<http://www.un.org/en/peacekeeping/>>(16.2.2014)

⁵ E. Boulding, "The Concept of Peace Culture", *Peace and Conflicts Issues after the Cold War*, UNESCO, France 1992, s. 128.

⁶ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, atışma, Hegemonya İşbirliği*, 6.Baskı, Marmara Kitap Merkezi, Bursa 2010, s. 438-439.

çeken Keohane ve Nye'nin görüşlerini doğrulamaktadır. Tarihsel süreç içinde olagelen çatışmaların günümüzde de devam edeceği gerçeğinden hareketle, sürdürülen çabalar çatışmaların şiddete dönüşmemesini, şiddet içeren durumlarda olumsuz etkilerinin azaltılmasını/ortadan kaldırılmasını ve olabildiğince erken dönemde çatışma sonrası barışın inşasına geçişin sağlanmasını amaçlamalıdır. Afrika Birliği, bu bağlamda Barış ve Güvenlik Mimarisi ile çatışma öncesi-çatışma-çatışma sonrası spektrumu kapsayan bir anlayışla kurumsal yapısını oluşturmasına rağmen, gelinen noktada kapasite yetersizliğinin giderilmesinde ve Afrikalı liderlerin güçlü desteklerinin sağlanmasında yeterince başarılı olamadı. İlave olarak, bu sorunların üstesinden gelinse dahi, Afrika genelinde demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim alanlarında iyileşme sağlanamaması halinde, sadece kurumsal yapıya sahip olunmasının Mimariden beklenenlerin gerçekleşmesi için yeterli olamayacağı belirtilmelidir.

KAYNAKÇA
Kitaplar, Makaleler, Tezler

- Abraham, Kinfe. *The Horn of Africa, Conflicts and Conflict Mediation in the Greater Horn of Africa*, jointly published by EHPD and HADAD, 2006.
- , *The African Quest*, Jointly published by Ethiopia International Institute for Peace and Development (EIIPD) & The Horn of Africa Democracy and Development (HADAD) International Lobby, Addis Ababa 2003.
- , *The Missing Millions*, Africa World Press, Inc. New Jersey 1995.
- Abducted and Abused: Renewed Conflict in Northern Uganda*, Human Rights Watch Vol. 15, No. 12 (A), July 2003, New York, s. 37- 38.
- Acer, Yücel. *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, Roma, Ankara 2004.
- Acer, Yücel; İbrahim Kaya. *Uluslararası Hukuk*, USAK Yayınları: 48, Ankara 2010.
- Acheson-Brown, Daniel G. “The Tanzanian Invasion of Uganda: A Just War?”, *International Third World Studies Journal and Review*, Volume XII, 2001. s. 1.
- Adelman, Howard. “Difficulties in Early Warning: Networking and Conflict Management”, *In Early Warning and Conflict Prevention: Limitations and Possibilities*. Edited by Klass Van Walraven, The Hague, London and Boston: Kluwer Law International, 1998.
- Aktay, Yasin. “Arap Baharı ve Fransa’nın Depreşen Tarih Merakı” *Stratejik Düşünce*, Yıl: 3, Sayı: 26, Ocak 2012, s. 9.
- Aneme, Girmachew Alemu. “The African Standby Force: major issues under ‘Mission Scenario Six’”, *Political Perspectives 2008*, Vol 2 (I) Faculty of Law, University of Oslo, s. 2, 20.
- Angoma, Okello Sunday. *From Politics of War to Politics of Peace-Northern Uganda: Whose War, Whose Peace & Whose Justice?*, University of Birmingham, s. 4.
<<http://acuns.org/wp-content/uploads/2012/06/FromPoliticsofWartoPoliticsofPeaceAngoma.pdf>>
(16.2.2014)
- Appiah-Mensah, Seth. “AU’s critical Assignment in Darfur Challenges and Constraints”, *African Security Review* 14 (2), 2005, s. 14-18.
- Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya İşbirliği*, 6.Baskı, Marmara Kitap Merkezi, Bursa 2010.
- Arısoy, Alper. “Avrupa’da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 10, Sayı: 4 Yıl: 2010, s. 1195-1196.
- Aslan, M.Yasin. “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, *TBB Dergisi*, Sayı 79, 2008, s. 248-252.
- Ataöv, Türkkaya. *Discrimination & Conflict*, 1. Baskı, SOTA & EAFORD, Haarlem, The Netherlands 2000.
- , *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 383, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1975.

- Attree, Larry. *China and conflict-affected states: Between Principle and Pragmatism, Sudan and South Sudan*, Saferworld, London January 2012.
- Aytuğ, Hüseyin Kutay. “Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı”, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:15 Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi İİBF. Manisa 2008, s. 151-159.
- Badejo, Diedre L; Peggy Kahn (ed). *Global Organizations The African Union*, Chelsea House, New York 2008.
- Bartels, Rogier. “Timelines, borderlines and conflicts”, *International Review of the Red Cross*, Volume 91 Number 873, Cambridge Journals, March 2003, s. 38.
- Batır, Kerem. “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk”, *Yönetim Bilimleri Dergisi/Journal of Administrative Sciences*, (9: 1) 2011, s. 119.
- Batware, Billy. *Rwandan Ethnic Conflicts, A Historical Look at Root Causes*, European Peace University, Austria 15.01.2012, s. 1.
<https://www.academia.edu/3402426/Rwandan_Ethnic_Conflicts_A_Historical_look_at_root_causes> (16.2.2014)
- Berg, Patrick. *Country Conflict-Analysis Studies, The Dynamics of Conflict in the Tri-border of the Sudan, Chad and the Central African Republic*, Friedrich Ebert Stiftung, Berlin March 2008.
- Bessell, Sarah. Kelly Campbell, “Towards Resolving Chad’s Interlocking Conflicts”, *USIPEACE BRIEFING*, United States Institute of Peace, Washington, DC December 2008, s. 2.
- Bilgiçataç, Dahi. “Uyanan Afrika-Afrika Birliği Teşkilatı”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı: 220, 1966, s. 42-49.
- Blanchard, Laurent Ploc. “The Crisis in South Sudan”, *Congressional Research Service (CRS) Report for Congress*, January 9, 2014, s. 1.
- Booth, Ken. *Dünya Güvenliği Kuramı*, Küre yayınları, (çev. Çağdaş Güngör), İstanbul Ağustos 2012.
- Boulding, E. “The Concept of Peace Culture”, *Peace and Conflicts Issues after the Cold War*, UNESCO, France 1992.
- Bozkurt, Enver. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımının Genel İlkeleri*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara 2007.
- Boztaş, Asena. “Tanzanya: Sömürge Geçmişinden Ekonomik Eşitsizliklere”, İnat, Kemal; Burhanettin Duran; Muhittin Ataman(ed.), *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, (içinde) 2. Cilt, Nobel, Ankara Ekim 2010, s. 354.
- Brass, Jennifer N. “Djibouti’s unusual resource curse”, *J. of Modern African Studies*, 46, 4 (2008) Cambridge University Press, United Kingdom 2008, s. 524.
- Bundervoet, Tom; Philip Verwimp, Richard Akresh, “Health and Civil War in Rural Burundi”, *Discussion Paper Series*, IZA DP No. 2951, IZA, Germany July 2007, s. 3.
- Çağırın, Mehmet Emin. *Uluslararası Örgütler*, Turhan kitabevi, Ankara 2013.

- Çakmak, Cenap. "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Darfur Krizi'ne Müdahil Olmaması ve ABD'nin Süpergüç olarak Limitleri", *Uluslararası Ceza Hukuk ve Politika*, Cilt: 3, No: 10, 2007, s. 45-47.
- Cilliers, Jakkie. "The African Standby Force: An Update on Progress", *ISS Paper*, No. 160, Institute for Security Studies, March 2008, s. 10.
- , "Resource wars - a new type of insurgency", Jakkie Cilliers, Christian Dietrich (ed), *Angola's War Economy, The Role of Oil and Diamonds*, (içinde), ISS, November 2000.
- Conflict in Somalia: Drivers and Dynamics*, The World Bank, January 2005, s. 9.
- Currie, David P.(ed.) *Federalism and the new Nations of Africa*, The University of Chicago Press, USA 1964.
- Çelik, Şener. "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Tutuklama Kararıyla İlgili Bir Değerlendirme: Sudan Devlet Başkanı Ömer El-Beşir Örneği", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl: 7, Sayı: 14, s. 90-93.
- Dagne, Ted. "The Democratic Republic of Congo: Background and Current Developments", *Congressional Research Service (CRS) Report for Congress*, September 1, 2011, s. 2.
- Dalar, Mehmet. "Mısır: İç ve Dış Çatışma Dinamikleri", İnat, Kemal; Burhanettin Duran; Muhittin Ataman(ed.), *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, (içinde) 1. Cilt, Nobel, Ankara Ekim 2010, s. 327.
- "Darfur's Fragile Peace Agreement," *Africa Briefing*, No. 39, International Crisis Group, Nairobi/Brussels, 20 June 2006, s. 1.
- Davit, E. *Principes de droit des conflits armés*, Bruxelles, 1994.
- Demirdöğen, Ülkü Demirtürk. "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (11), 2006, s. 242-253.
- Dersso, Solomon A. *Annual Review of the Peace and Security Council 2012/2013*, published by Institute for Security Studies, Addis Ababa 2013.
- , "The role and place of the African Standby Force within the African Peace and Security Architecture", *ISS Paper*, 209, January 2010, s. 9-18.
- De Waal, Alex. "African roles in the Libyan conflict of 2011", *International Affairs*, 89:2 (2013), Blackwell Publishing, USA 2013, s. 366.
- , "The DPA and Its National Context," Mark Simmons, Peter Dixon(ed.), *Acoord*, Issue 18, Conciliation Resources, London 2006. s. 51.
- "East Africa's Regional Economic Communities", *PSC Report*. Issue 44, ISS, March 2013, s. 11-14.
- Edgerton, Robert B. *Africa's Armies*, Westview Press, USA 2002.
- El Abdellaoui, Jamila. "The Panel of the Wise", *ISS Paper 193*, August 2009, s. 11.
- Ellerbrock, Simon (ed). *Conflict Barometer 2012*, No:21, Heidelberg Institute for International Conflict Research a. V. at the Department of Political Science, University of Heidelberg, Heidelberg 2013.

- Elmi, Afyare Abdi; Abdullahi Barise. "The Somali Conflict: Root causes, obstacles and peace-building strategies", *African Security Review*, 15. 1, Institute for Security Studies, s.32.
- Engel, Ulf; Joao Gomes Porto (ed.). *Africa's New Peace and Security Architecture, Promoting Norms, Institutionalizing Solutions*, Ashgate Publishing Company, USA 2010.
- Ferhavi, Fuad. "Moritanya Türkiye ve Çin, Afrika'daki Yükselen Güçlerin Az Gelişmiş Bölge Devleti ile İlişki Biçimi", *USAK RAPOR*, NO: 13-02, Ankara Nisan 2013, s. 15.
- , "Afrika'da Küresel Rekabet ve Mali Krizi", *USAK Rapor No: 13-03*, Nisan 2013, s. 34.
- , "Arap Baharı" sadece Arap coğrafyasının değil, Arap coğrafyasına komşu olan Afrika devletlerinin siyasi ve stratejik durumlarının da değişmesine neden oluyor." *Analist*, Sayı: 15, Mayıs 2012, s. 40-41.
- First, Ruth. *Power in Africa*, Pantheon Books, USA 1970.
- Flint J; A. De Waal. *Darfur: A short History of a long War*, Zed Books, London 2005.
- Foley, Edmund Amarkwei. Taking a critical Look at Conflict and Human Rights from the Organization of African Unity to the African Union, a Dissertation for the degree of master of laws (LLM) in human rights and democratisation in Africa, Department of Political Science, School of Humanities and Social Sciences, American University in Cairo, Egypt 31 October 2004, s. 15-22.
- Habiyaremye, Alexis. "Afrika'nın Doğal Kaynakları ve Sino-Amerikan Jeostrateji Rekabeti", *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, s. 47.
- Handy, Paul-Simon. "Chad: Wading through a domestic political crisis in a turbulent region", *Situation Report*, ISS, 5 December 2007, s. 1.
- Hartmann, Christoph. External Democracy Promotion in Post-Conflict Zones: Evidence from Case Studies, Namibia, Freie Universität Berlin, s. 14.
<http://aix1.uottawa.ca/~czurcher/czurcher/Transitions_files/Final%20Report%20Namibia.pdf> (16.2.2014)
- Hendricks, Cheryl; Takawira Musavengana, *The Security Sector in Southern Africa, ISS Monograph 174*, Department for International Development (DFID), October 2010.
- Holslag, Jonathan. "China's Diplomatic Victory in Darfur", *Asia Paper*, Vol. 2 (4), Brussels Institute of contemporary China Studies (BIICS), 15 August 2007, s. 2.
- Hottinger, Julian Thomas. "The Darfur Peace Agreement: Expectations Unfulfilled," Mark Simmons, Peter Dixon(ed.), *Acoord*, Issue 18, Conciliation Resources, London 2006, s. 47.
- Hugon, Philippe. *African Geopolitics*, Markus Wiener Publishers, Second Printing, Pirinceton 2009.
- Humphreys, Macartan; Habaye ag Mohamed. Senegal and Mali, January 2003, s. 8- 9.
<http://www.columbia.edu/~mh2245/papers1/sen_mali.pdf>(16.2.2014)
- Iyob Ruth; Gilbert M. Khadiaglala, *Sudan: The Elusive Quest for Peace*, London & Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2006.

- İnat, Kemal. “Sudan: Neo-kolonializmin Kıskaçında Bölünme Sancısı”, İnat, Kemal; Burhanettin Duran; Muhittin Ataman (ed.), *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Kavramlar*, (içinde) 2. Cilt, nobel, İstanbul Ekim 2010, s. 6-7.
- İpek, Cemil Doğaç. “Afrika Birliği Örgütü ve Kıtada İşbirliği Arayışları”, *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt: 1, Sayı: 3, Kış 2012, s. 113.
- Jacobs, Michael D. Hegemonic Rivalry in the Maghreb: Algeria and Morocco in the Western Sahara Conflict, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters of Arts, Department of Government and International Affairs College of Arts and Sciences, University of South Florida Scholar Commons, 2012, s. 57.
- Juma, Monica (Project Coordinator), *The Infrastructure of Peace in Africa*, International Peace Academy, New York September 2002.
- Kavas, Ahmet. “Türkiye’de Osmanlı Afrikası Araştırmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2003, s. 519.
- Keçeci, F. Orçun. “Entegrasyon Teorileri ve Avrupa Birliği’ndeki Krizin Bütünleşmeye Etkileri”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi*, Bolu 2012, s. 5.
- Keskin, F. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara 1998.
- Kuo, Steven C.Y. “Beijing’s Understanding of African Security: Context and Limitations”, *African Security*, 5: 24-43, Taylor & Francis Group, s. 35.
- Linda, Jeremy; Kathryn Sturman (ed), *Scarcity and Surfeit, The ecology of Africa’s conflicts*, African Centre for Technology Studies and Institute for Security Studies, published by Institute for Security Studies, South Africa 2002.
- Makinda, Samuel M; F.Wafula Okumu, *The African Union*, Routledge, New York 2008.
- Manley, Andrew. “Togo: After Eyadama?”, *WRITENET Paper No./ 14*, UNHCR Emergency & Security Service, February 2003, s. 5.
- Mercan, S. Sezgin. “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 10, No: 1 (Yıl:2011), s. 72-77.
- Michel, Stefan. European Integration Theories and African Realities, Federalism, Neofunctionalism and Liberal Intergovernmentalism in African Integration, MSc-Thesis, Faculty of Social Sciences Political Science-International Relations, Leiden University, Gravenhage June 2012, s. 48-49.
- Moving Africa forward, African Peace And Security Architecture (APSA) 2010 Assessment Study*, African Union.
- Muganga, Aloys. “AU Peace Support Operations: Insufficient for Success (Darfur Case Study)”, *USAWC Strategy Research Project*, U.S.Army War College, Pennsylvania 30 March 2007, s. 5-15.
- Mundy, Jacob. “Algeria and the Western Sahara Dispute”, *The Maghreb Center Journal*, Issue 1, Spring/Summer 2010, s. 1.
- Munuera, Gabriel. *Preventing armed conflict in Europe: lessons from recent experience*, *Chaillot Paper 15/16*, Paris, June 1994.

- Munya, P.Mweti. "The Organization of African Unity and Its Role in Regional Conflict Resolution and Dispute Settlement: A Critical Evaluation", *Boston College Third World Law Journal*, Volume: 19, Issue 2, 1999, s. 548-554.
- Muyangwa, Monde; Margaret A. Vogt. *An Assessment of the OAU Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution, 1993-2000*, International Peace Academy, New York November 2000.
- Nafaa, Hassan. "The OAU Mechanism for Conflict Resolution: Opportunities and Constraints In a New World Order", *Bureau of International Cooperation, Hongkong Maco and Taiwan Academic Affairs Office Chinese Academy of Social Sciences*, 2003.
<http://bic.cass.cn/english/infoShow/Arcitle_Show_Conference_Show.asp?ID=352&Title&strNavigation=Home-%3EForum&BigClassID=4&SmallClassID=11>
(01.06.2013)
- Nathan, Laurie. "Failings of the DPA," *Acoord*, Issue 18, Mark Simmons, Peter Dixon, (ed.), Conciliation Resources, London 2006, s. 50.
- Netabay, Nuredin. "The Darfur Peace Process: Understanding the Obstacles to Success", *The Beyond Intractability Project*, May 2009, The Conflict Information Consortium, University of Colorado.<<http://www.beyondintractability.org/casestudy/netabay-darfur>> (14.10.2013)
- Nkrumah, Kwame. *Africa Must Unite*, Heinemann, London 1964.
- , *Revolutionary Path*, Panaf Books, London 1973.
- "North Africa's Regional and Sub-Regional Economic Communities", *PSC Report*, Issue 42, ISS, January 2013, 9-12.
- Nout Yoh, John Gay. The Institutional Role of the Organization of African Unity(OAU) in Conflict Resolution in Africa, submitted in accordance with the requirements for the degree of Doctor of Literature and Philosophy in the subject International Politics at the University of South Africa, February 2008, s. 172, 211-236.
- Oba, Ali Engin. "Afrika'da Barış, Güvenlik Sorunu ve Sivil Toplum Kuruluşları Türkiye Örneği", *Türkiye-Afrika İlişkilerinin Gelişiminde Sivil Toplum ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü*, Ufuk Tepebaş (ed.),Tasam Yayınları, İstanbul 2010.
- Opinion Paper, How is the "Term Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?* International Committee of the Red Cross (ICRC), March 2008, s. 1-5.
- Orallı, Levent Ersin. "Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu", *Tesam Akademi Dergisi/Turkish Journal of Tesam Academy*, s. 103.
- Öraz, Seçil. "Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem İle Avrupa Bütünleşmesi", *Turkish Studies*, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1613.
- Oyugi, Walter O. Politicised Ethnic Conflict in Kenya, A Periodic Phenomenon, Addis Ababa 2000, s. 4.
<<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/CAFRAD/UNPAN010963.pdf>>
(16.2.2014)
- Özen, Çınar. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Neofonksiyonalist Teori Çerçevesinde Analizi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 1998, s. 40.

- Öztürk, Hasan. “Darfur veya Bir Krizi İsimlendirme Sorunu”, 29.07.2008.
 <http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1538:darfur-veya-bir-krizi-simlendirme-sorunu&catid=169:analizler-afrika>(07.10.2012)
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*, 8. Baskı, Turhan kitabevi, Ankara 2009.
- Peace and Security Council Report*, Issue 48, Institute for Security Studies (ISS), Addis Ababa July 2013, s. 1.
- Petrini, Benjamin. *Violent Conflict Dataset 1991-1998*, Social Development Department at The World Bank, January 2010, Ocak 2010.
- Posner, Daniel N. *Institutions and Ethnic politics in Africa*, Cambridge University Press New York, 2005.
- Rincon, Jairo Munive. “Ex-combatants, Returnees, Land and Conflict in Liberia”, *DIIS Working Paper*, 2010: 05, Denmark 2010 , s. 9.
- Royo, Josep Maria. *War and peace scenarios in northern Uganda*, Escola de Cultura de Pau (School for a Culture of Peace), Bellaterra (Spain), July 2008, s. 5.
- Rugumamu, Severine; Osman Gbla. *Studies in Reconstruction and Capacity Building in Post-Conflict Countries in Africa, Mozambique*, The African Capacity Building Foundation, December 2003.
- Salawu, B. “Ethno-Religious Conflicts in Nigeria: Casual Analysis and Proposals for New Management Strategies”, *European Journal of Social Sciences*, Volume 13, Number 3, 2010, s. 345.
- Sarwar, Nadia. Darfur Crisis: Why has the UN failed?
 <http://www.issi.org.pk/publication-files/1299645500_83412313.pdf>(06.10.2013)
- Schulhofer-Wohl, Jonah. “Algeria (1992-Present)”, Karl Derouen JR, Uk Heo (ed), *Civil Wars of the World, Major Conflicts Since World War II*, (içinde) Volume I, ABC Clio, USA 2007, s.103.
- SIPRI Yearbook 2008*, Oxford University Press, New York 2008.
- Sıradağ, Abdurrahim. “African Regional and Sub-Regional Organizations’ Security Policies: Challenges and Prospect”s, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt: 7, Sayı: 2, Yıl 2012, s. 250.
- Sönmezoğlu, Faruk (der.). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, 4. Basım, DER Yayınları: 184, İstanbul 2010.
- , *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005
- Stearns, Jason. *North Kivu, The Background to Conflict in North Kivu Province of Eastern Congo*, The Rift Valley Institute, London 2012.
- Tadesse, Medhane. “The Djibouti-Eritrea Conflict”, *Inter Africa Group (IAG), Briefing*, Peace and Development Issues in the Horn of Africa, Center for Dialogue on Humanitarian, Addis Ababa October 2008, s. 1.
- Tarhanlı, Turgut. Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk, s. 1.
 <http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg20/ttarhanli.pdf>
 (16.2.2014)

- Taşdemir, Fatma. *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.
- Taylor, Ian. *China's New Role in Africa*, Lynne Rienner Publishers, U.S.A 2009.
- Tezcan, Ercüment; Fatma Taşdemir. *Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi*, Ankara Strateji Enstitüsü, Rapor No: 12-04, Ankara 2012, s. 21-22.
- The Conflict in Cote d'Ivoire and its Effect on West African Countries: A Perspective from the Ground*, UNDP, Issue Brief, s. 1.
- Thierno, Mouchtar Bah. "Addressing Cote d'Ivoire's Deeper Crisis", *Africa Security Brief*, No. 19, March 2012, s. 1-2.
- Todaro Michael P.; Stephen C. Smith, *Economic Development*, 11 th Edition, Addison-Wesley, U.S.A 2012.
- UCDP Conflict Encyclopedia*, Uppsala Universitet.
<<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/search.php>>
- Uludağ, Mehmet Bülent, *Dünya Siyasi Tarihi*, Kriter, İstanbul 2011.
- Van der Drift, Roy. "Democracy: Legitimate Warfare in Guinea-Bissau", *Lusotopie* 1999, s. 225.
- Van der Meulen, Emma; Frans-Paul van der Putten, *Great Powers and International Conflict Management European and Chinese Involvement in the Darfur and Iran Crises*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Den Haag January 2009.
- Villalon, Leonardo A. "Senegal, Assessing Risks to Stability", *A Report of the CSIS Africa Program*, Washington June 2011, s. 10.
- Vines, Alex. "A decade of African Peace and Security Architecture", *International Affairs* 89: I, 2013, s. 102-109.
- Vines, Alex; Markus Weimer. *A Report of the CSIS Africa Program, Angola Assessing Risks to Stability*, CSIS (Center for Strategic & International Studies), Washington, DC, June 2011, s.4.
- Vorrath, Judith. "Imbalances in the African Peace and Security Architecture" *SWP Comments* 29, German Institute for International and Security Affairs, September 2012, s. 2.
- Williams, Paul D. *Working Paper: The African Union' Conflict Management Capabilities*, The Council on Foreign Relations, USA October 2011, s. 6-15.
- Yanagizawa-Drott, David. Propaganda and Conflict: Theory and Evidence from the Rwandan Genocide, Harvard University, August 2012, s. 7.
<<http://www.hks.harvard.edu/fs/dyanagi/Research/RwandaDYD.pdf>> (16.2.2014)
- Yapıcı, Merve İrem. "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3, 2007, s. 133.
- Yaşlı, Fatih. "Angola: Elmas ve Petrol Savaşı", İnat, Kemal; Burhanettin Duran; Muhittin Ataman (ed), *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, (içinde) 2. Cilt, Nobel, Ankara Ekim 2010, s. 315.

- Zaremba, Bob. "Conflict in Darfur: Calculation and Inadequate International Response", *Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*, Special Edition Vol: 1, 2011, s. 44-55.
- Zartman, I. William. *International Relations in the New Africa*, Prentice-Hall Inc, New Jersey 1966.
- Zeba, Souleymane. "The Economic Community of West African States (ECOWAS)", *Afrika'da Bölgesel Örgütler, "Kurumsallaşma ve İşbirliği"*, Ufuk Tepebaş(ed.), tasam, İstanbul 2009, s. 48.
- Zoubir, Yahia H. "The Western Sahara Conflict: regional and international repercussions", *Association of Concerned Africa Scholars Bulletin* No: 85-Spring 2010, s. 72.

Diğer Kaynaklar

- 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42, Yazın, İstanbul, s. 266.
- A/47/277-S/24111 Report of the Secretary-General, An Agenda for Peace, preventive diplomacy, peacemaking and peace keeping*, 17 June 1992, 20 ve 55 no.lu paragraflar.
- Acer, Yücel. Uluslararası Ceza Mahkemesi: 10 Yılın Değerlendirilmesi.
<<http://www.ankarastrateji.org/misafir-yazar/uluslararasi-ceza-mahkemesi-10-yilin-degerlendirilmesi-22/>> (10.12.2013)
- African Charter on Human and Peoples Rights*, The Organization of African Unity, s. Preamble.
- "African Court in Brief"
<<http://www.african-court.org/en/index.php/about-the-court/brief-history>>
(12.06.2013)
- African Union Convention on Preventing and Combating Corruption*, African Union, s. 23-28.
- "Afrika Birliği Mısır'ın üyeliğini iptal etti", *Analist*, Ağustos 2013/30, s. 7.
- AHG/Dec.1 (XXVI), Declaration of the Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity on the Political and Socio-Economic Situation in Africa and the Fundamental Changes taking place in the World*, The Organization of African Unity, 6-10. Maddeler.
- AHG/Decl.3 (XXIX), Declaration of the Assembly of Heads of State and Government on the Establishment within the OAU of a Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution*, The Organization of African Unity, 9, 10, 14-18, 20, 22, 24, 25. Maddeler.
- AHG/Dec.144 Decision on the Establishment of the African Union And the Pan-African Parliament*, The Organization of African Unity, 3-5. Maddeler.
- AHG/Res.190 (XXVI), Resolution on the Establishment of the African Economic Community*, The Organization of African Unity, 1, 4, 5. Maddeler.
- "Algeria (1991-2004)" *Modern Conflicts: Conflict Profile*, Political Economy Research Institute (PERI) University of Massachusetts Amherst, s. 1.

<<http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/Algeria.pdf>> (16.2.2014)

ASS/AU/Decl.2 (I) The Durban Declaration in Tribute to the Organization of African Unity and on the launching of the African Union, African Union, 14, 16, 18-20. Maddeler.

AUCIL/Legal/Doc.4(III), Rules of Procedure of the African Union Commission on International Law, African Union, 23 March-1 April 2011, s. 1-2.

Birleşmiş Milletler Antlaşması., 52, 110. Maddeler.

<<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>>(19.12.2013)

“Briefing: The humanitarian Situation in Darfur”, *IRIN Humanitarian News and Analysis*, Nairobi 15 Augustos 2013.

<<http://www.irinnews.org/report/98580/briefing-the-humanitarian-situation-in-darfur>> (12.10.2013)

Chad: A new Conflict Resolution Framework, International Crisis Group Africa Report No: 144, 24 September 2008, s. 11-12.

“Commision” <<http://au.int/en/commission>>(12.6.2013)

“Common Market for Eastern and Southern Africa”<<http://www.comesa.int/>> (14.09.2013)

“Communauté Economique des Etats de l’Afrique Centrale”

<http://www.ceeac-eccas.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=2> (14.09.2013)

Communiqué by Foreign and European Affairs Minister Bernard Kouchner: “Sudan-Darfur: Search for a political solution to the Darfur crisis” 18 Mar.2008.

<<http://reliefweb.int/report/sudan/sudan-darfur-search-political-solution-darfur-crisis>> (6.10.2013)

“Composition” <<http://pages.au.int/ECOSOCC/composition>>(12.6.2013)

Conclusions of the third Meeting of the Military Staff Committee, African Union, Addis Ababa, *Ethiopia* 25 April 2005, s. 2-3.

Constitutive Act of the African Union, African Union, 3-7, 9, 11, 13, 14, 17, 19-22. Maddeler.

“Country Comparision: Area”, *The World Factbook*, Central Intelligence Agency.

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2147rank.html?countryname=Sudan&countrycode=su®ionCode=afr&rank=16#su>> (21.10.2013)

“Country Comparision: Population”, *The World Factbook*, Central Intelligence Agency.

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html?countryname=Sudan&countrycode=su®ionCode=afr&rank=35#su>> (21.10.2013)

Conway-Smith, Erin, African Union's new Chinese-built headquarters opens in Addis Ababa, *Ethiopia*, *Global Post*, 28 January 2012.

<<http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/africa/120128/new-chinese-built-african-union-au-headquarters-opens-addis-ababa-ethiopia#1>>(18.09.2013)

"Darfur: Revitalizing the Peace Process," *Africa Report*, No.125, International Crisis Group, 30 April 2007, s. 3.

- Decisions and Declarations, AHG/Dec.1 (XXXVII) Decision on the Implementation of the Sirte Summit Decision on the African Union*, The Organization of African Unity, s. 8. 2, 4, 5 ve 8. Maddeler.
- Dersso, Solomon A. “The Legality of Intervention by the AU in case of grave circumstances”, *ISS Today*, 24 June 2009.
<<http://www.issafrica.org/iss-today/the-legality-of-intervention-by-the-african-standby-force-in-grave-circumstances>> (02.12.2013)
- “Deteriorating security and targeting of aid workers”, *Humanitarian Bulletin Sudan*, Issue 31, UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), 29 July-4 August 2013, s. 3.
- EX.CL/Dec.600(XVIII) Decision on the Budget for the African Union for the 2011 Financial Year Doc.EX.CL/622(XVIII)*, Executive Council, Eighteenth Ordinary Session, Addis Ababa, Ethiopia, 24-28 January 2011, s. 1.
- EXP/AU-RECs/ASF/4(I) Roadmap for the Operationalization of the African Standby Force*, African Union, Addis Ababa, March 22–23, 2005, ANNEX A, p. B-1.
- Declaration 2nd Meeting of the Chief Executives of the AU and the Regional Economic Communities (RECS)/Regional Mechanisms for Conflict Prevention, Management and Resolution (RMS)*, African Union, Akosombo, Gana 10 and 11 December 2009, s. 1-3.
- “Deteriorating situation in Darfur could undermine peace process, warns joint UN-African envoy”, *UN News Centre*, 25 September 2013.
<<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=46015&Cr=darfur&Cr1#.UmOqN3BSgrZ>> (20.10.2013)
- Doha Document for Peace in Darfur (DDPD)*, International Donor Conference for Reconstruction and Development in Darfur, Doha-Qatar, 7-8 April 2013.
<<http://www.darfurconference.com/DDPD>> (08.10.2013)
- Draft Aide Mémoire, African Union Mandating Process for Peace Support Operations*, adopted in April 2009, s.1. <http://eeas.europa.eu/csdp/capabilities/eu-support-african-capabilities/documents/aide_memoire_en.pdf> (02.12.2013)
- EAHG/Draft/Decl.(IV) Rev.1 Sirte Declaration*, The Organization of African Unity, s. 1-2.
- “East African Community”.<<http://www.eac.int/>>(14.09.2013)
- “Egypt and the Arab Spring”, *Uppsala Universitet UCDDP Conflict Encyclopedia*, s. 1-2.
<<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/info/Egypt%20and%20the%20Arab%20Spring.pdf>> (15.5.2013)
- “Ethiopia-Eritrea Civil War (1974-1991)” *Modern Conflicts: Conflict Profile*, Political Economy Research Institute (PERI) University of Massachusetts Amherst, s. 1.
<<http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/Ethiopia1.pdf>>(16.2.2014)
- EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic-EUFOR Tchad/RCA*, European Union, European Security and Defence Policy, Tchad-RCA/9 Updated March 2009.
- “Executive Council”<<http://au.int/en/organs/council>>(15.6.2013)
- “Fast Facts on Sudan”, *Sudan Net* <<http://sudan.net/facts..php>> (18.10. 2013)

- “FAQ”, *Pan-African Parliament*.
<http://www.pan-africanparliament.org/FAQ_DisplayFAQ.aspx> (12.6.2013)
- “Financial Institutions”, *African Union*.<<http://au.int/en/organs/fi>>(12.6.2013)
- Hanson, Stephanie. "Darfur's Peace Process," *Council on Foreign Relations*, June 18, 2007.<<http://www.cfr.org/publication/13611/darfurs-peace-process.html>> (18.10.2013)
- Kavas, Ahmet. Sudan'ın Petrolü Parçalanmanın Sembolü.
<<http://www.ordaf.org.tr/sudanin-petrolu-parcalanmanin-sembolu.aspx>>(14.05.2011)
- Lagos Plan of Action for the Economic Development of Africa 1980-2000*, The Organization of African Unity, s. 4, 98-101
- Mandela son yolculuğuna uğurlandı, Sabah gazetesi, 15.12.2013.
<http://www.sabah.com.tr/Dunya/2013/12/15/guney-afrika-mandelaya-veda-etti>
(20.12.2013)
- “Map No. 4045 Rev. 7”, UNITED NATIONS, November 2011.
<<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/africa.pdf>>(23.12.2013)
- “Map No. 4458 Rev.2”, UNITED NATIONS, March 2012.
<<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/sudan.pdf>>(10.12.2013)
- “Member States”, *African Union*.
<http://au.int/en/member_states/countryprofiles>(13.6.2013)
- “Member States of the United Nations”
<<http://www.un.org/en/members/index.shtml>>(22.10.2013)
- “MINURCAT Facts and Figures”
<<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/minurcat/facts.shtml>>
(23.10.2013)
- “Motives of Morocco’s withdrawal from OAU is still valid”, FM, Rabat 28 November 2012. <http://www.moroccoworldnews.com/2012/11/67526/motives-of-morocco-withdrawal-from-oau-still-valid-fm/?print=pdf>> (17.12.2013)
- Munié, Vincent. “Central African Republic and France’s long Hand”, *Pambazuka News*, 2008-05-27, Issue 375.
<<http://www.pambazuka.org/en/category/comment/48391/print>> (19.10.2013)
- OAU Charter (Charter of the Organisation of African Unity)*, The Organization of African Unity, Article VII, May 1963, II, III, VII, IX-XI, XIX, XX, XXII. Maddeler.
- “Organisation commune africaine et mauricienne (O.C.A.M.)”, *Larousse*.
<http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Organisation_commune_africaine_et_mauricienne/136278>(13.6.2013)
- “Overview of The Pan-African Parliament”, *Pan-African Parliament*.
<http://www.pan-africanparliament.org/AboutPAP_GeneralOverview.aspx>
(12.6.2013)
- Özüye, Oktay. “En Az Gelişmiş Ülkeler”, *T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi*.
<<http://www.mfa.gov.tr/en-az-gelismis-ulkeler.tr.mfa>>(14.12.2013)
- “Peace and Security Council-PSC”, *African Union*.

- <<http://au.int/en/organs/psc>>(12.6.2013)
- “Peacekeeping operations”, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/>>(16.2.2014)
- Policy Framework for the Establishment of the African Standby Force and the Military Staff Committee*, African Union, Addis Ababa 15-16 May 2003, Chapter II, s. 4.
- Presse 268*, AMANI AFRICA Exercise 13-29 October 2010, Council of the European Union, Brussels, 7 October 2010.
- Press Release 2845th/2846th meetings General Affairs and External Relations*, Council of the European Union, Brussels 28 January 2008, s. 13.
- <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98460.pdf>
- “Profile: Arab Maghreb Union”, *African Union*.
- <<http://www.africa-union.org/root/AU/RECs/AMUOverview.pdf>>(14.09.2013)
- “Profile: Economic Community of West African States ECOWAS”, *African Union*.
- <<http://www.africa-union.org/root/AU/RECs/ECOWASProfile.pdf>>(14.09.2013)
- Protocol Relating to the Establishment of the Peace And Security Council of the African Union*, adopted by the 1st Ordinary Session of the Assembly of the African Union, Durban 9 July 2002, 4-8, 10-12, 16, 21. Maddeler.
- PSC/AHG/2(CCVII), Report of the African Union High-Level Panel on Darfur (AUPD)*, African Union, Abuja, Nigeria 29 October 2009, s. 9-18, 76.
- PSC/MIN/2.(XII), Report of the Chairperson of the Commission on the Situation in Darfur (The Sudan)*, African Union Peace and Security Council, Addis Ababa, Etiyopya 4 July 2004, s. 2.
- PSC/PR/COMM.2(CCCXLVIII) Communiqué*, African Union Peace and Security Council 348TH Meeting, Addis Ababa 13 December 2012, s. 1-2.
- Reeves, Eric. Darfur Peace Talks in Libya Produce only an emboldened Khartoum, *The Sudan Tribune*, 11 November 2007.
- <<http://www.sudantribune.com/spip.php?article24721>>(18.10.2013)
- Security Council, SC 8700 Security Council Imposes Travel, Financial Sanctions on 4 Sudanese, Adopting Resolution 1672* (2006), United Nations, 25 April 2006.
- SG/SM/15363 AFR/2712 PKO/373, Secretary-General Saddeened by death of Peacekeeper following 13 July Attack on African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur*, United Nations, Secretary General, 1 October 2013.
- Shinn, David H. African Union Peace Operations, 10 December 2012.
- <<http://www.internationalpolicydigest.org/2012/12/10/african-union-peace-operations/>> (17.11.2013)
- Solemn Declaration on a Common African Defence And Security Policy*, African Union, I, II, IV, V. Maddeler.
- S/RES/1590(2005) Security Council resolution 1590(2005) [on Establishment of the UN Mission in Sudan (UNMIS)]*, UN Security Council, 24 March 2005.
- Statute of the African Union Commission on International Law (AUCIL)*, EX.CL/478 (XIV) a, African Union Executive Council, s. 10.

The Africa-EU Strategic Partnership, A Joint Africa-EU Strategy, 16344/07 (Presse 291),
Council of the European Union, Lisbon 9 December 2007.

Treaty Establishing The African Economic Community, The Organization of African
Unity, s. 3, 4, 6, 7. Maddeler.

“Political Map of the Republic of the Sudan”

<http://www.nationsonline.org/oneworld/map/sudan_map.htm>(21.10.2013)

“Qualification of armed conflicts”, *Rule of Law in Armed Conflicts Project (RULAC)*

<http://www.geneva-academy.ch/RULAC/qualification_of_armed_conflict.php>
(13.5.2013)

“Regional Economic Communities”, *African Union.*

<http://www.africa-union.org/root/AU/RECs/cen_sad.htm>(14.09.2013)

“Regional Economic Communities”, *African Union.*

<<http://www.africa-union.org/root/au/recs/igad.htm>>(14.09.2013)

“Southern African Development Community”.<<http://www.sadc.int/>>(14.09.2013)

Sudan: At Start of landmark Darfur Talks, Top UN officials urge Dialogue to Spur
Peace, UN News service, allAfrica, 27 October 2007.

<<http://allafrica.com/stories/200710270024.html>>(18.10.2013)

“Sudan: Tripartite Meeting on UNAMID focuses on Darfur Development, Security,
Access”. *United Nations-African Union Mission in Darfur (El Fasher)*, 28
September 2013. <<http://allafrica.com/stories/201310011032.html>> (20.10.2013)

Sudan wary of Paris Conference on Darfur, Sudan Tribune, 24 June 2007.

<<http://www.sudantribune.com/spip.php?article22534>> (19.10.2013)

“The African Court on Human and Peoples' Rights”, *African Union.*

<<http://au.int/en/organs/cj>>(12.06.2013)

“The Economic, Social and Cultural Council of the African Union-ECOSOCC”

<<http://pages.au.int/ECOSOCC/about?q=ECOSOCC/about>>(12.6.2013)

“The Failed States Index 2013”, *Foreign Policy and Fund for Peace*

<<http://ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable>> (19.10.2013)

Tuncer, Selahattin. “Afrika Birliği”, *Türkiye İktisat Gazetesi*, 27.6.1963, s. 7.

“UNAMID Facts and Figures, Country contributors” *African Union/United Nations Hybrid*
Operation in Darfur.

<<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/facts.shtml>>(9.10.2013)

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Dr. Kambudzi ile ofisinde yapılan
görüşme notları. Addis Ababa Aralık 2012.

Uluslararası Güvenlik Çalışmaları (International Security Studies-ISS) kuruluşunda görevli
çatışma önleme ve risk analiz uzmanı Berouk Mesfin ile ofisinde yapılan görüşme
notları. Addis Ababa Aralık 2012.

EK 1
AFRİKA'NIN BÖLÜŞÜLMESİ

Ülke	İşgal Tarihi (*)	Yüzölçümü (1000 km. ²)	Nüfus (1000)
a) İngiliz Sömürgeci İşgalleri:			
Mısır	1882	642.0	9.717 (1887)
Nijerya	1884	935.0	23.700
Somaliland	1884	176.1	153 (1902)
Beçuanaland	1884-1885	683.8	148
İngiliz Doğu Afrikası	1886	500.0	2.500
Zululand (Togoland dahil)	1887	38.8	240
Rodezya	1889	1.217.3	718
Sierra Leone	1889	72.3	1.100
Zanzibar	1890	2.6	200
İngiliz Orta Afrikası	1891	109.3	900
Uganda	1894	388.5	4.000
Aşanti	1896	54.4	3.000
Sudan	1898	2.460.5	10.000
Transvaal	1900	432.5	1.301
Gambia	1901	9.6	90
Swaziland	1902	17.4	134 (1932)
Güney Afrika Birliği	1902	1.223.4	5.175 (1904)
b) Fransız Sömürgeci İşgalleri:			
Cezayir	1830	2.381.7	4.739 (1901)
Tunus	1881	131.6	1.500
Senegal	1880	518.0	3.500
Askeri Topraklar (**)	1893	1.813.0	4.000
Dahomey	1893	155.4	1.000
Kongo (Brazaville)	1894	1.165.5	8.000
Komoro Adaları	1886	1.6	53
Madagaskar	1896	589.7	2.500
Fransız Batı Afrikası	1899	1.773.4	12.715
Fransız Somalisi	1900	22.0	50
Ekvator Afrikası	1910	2.510.0	2.758
Fas	1911	443.7	7.000 (1900)

c) Alman Sömürgeci İşgalleri:			
Togo	1884	85.5	2.500
Kamerun	1884	494.9	3.500
Batı Afrika	1884-1890	835.3	200
Alman Doğu Afrikası	1885-1890	995.1	800
ç) Belçika Sömürgeci İşgali			
Kongo	1885	2.331.0	30.000
d) Portekiz Sömürgeci İşgalleri:			
Cabinda		-	-
Cape Verde Adaları	15.yy.	3.9	114
Portekiz Ginesi	1886	33.9	170
Angola	1886	1.255.6	4.119
Doğu Afrika (Mozambik)	1885	779.6	3.120
e) İtalyan Sömürgeci İşgalleri:			
Eritrea	1890	110.0	331 (1899)
Libya	1912	1.759.5	775 (1921)
İtalyan Somalisi	1889	380	400 (1920)
Etiyopya	1936-1941	1.060.0	5.300
f) İspanyol Sömürgeci İşgalleri:			
Rio de Oro (İspanyol Sahrası)	1900	266.0	24 (1964)
Rio Muni	1884	26.0	110 (1920)
İspanyol Fası (İfni)	1926	1.5	50 (1960)

Açıklama:

(*) Yerli karşı koyması yer yer uzun süre devam ettiğinden, işgal tarihleri takribidir.

(**) Askeri topraklar adı, Fransız Sudanı'nın geçici olarak kaldırılmasıyla Timbuktu'dan Çad Gölü'ne ve Sikasso'dan Meşi ve Tatanga'nın doğusuna kadar olan bölgelere verilmişti.

Kaynak: Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:383, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1975, s. 675-676.

EK 2

SİLAHLI ÇATIŞMALARA YÖNELİK TANIMLAR

Aktif: Çatışmanın tarafları devlet merkezli veya devlet dışı olabilir. Bir çatışmada, çatışmanın taraflarından herhangi birinin bir takvim yılında çatışmadan kaynaklanan en az 25 kaybı (ölü) varsa, çatışma aktif olarak değerlendirilmektedir.

Tek taraflı aktörlerde, herhangi bir organize grup bir yıl içinde 25 sivilin kasıtlı olarak ölümüne neden oluyorsa; tek taraflı aktör aktif olarak değerlendirilmektedir.

Aktör: Bir devlet veya resmen devlet dışı organize olmuş bir gruptur.

Asıl (Ana) taraf (Primary party): Uyuşmazlığı oluşturan asıl (ana) taraf.

Ateşkes anlaşmaları: Devlet merkezli çatışmada tarafların çatışma davranışını düzenleyen anlaşmadır, uyuşmazlığa yönelik değildir.

Bir hükümet ile hükümet dışı taraf arasında çatışma (intrastate): Bir hükümet ile hükümet dışı taraf arasında, diğer ülkelerden herhangi bir müdahalenin olmadığı çatışmadır.

Bir hükümet ile hükümet dışı taraf arasında yabancı dahli olan çatışma (Conflict, intrastate with foreign involvement): Bir hükümet ile hükümet dışı taraf arasında, taraflardan en az birinin, diğer hükümetlerden çatışmaya aktif olarak katılan askeri birlik desteği aldığı çatışmadır.

Çatışan taraflar (dyad): Çatışan taraflar iki silahlı ve birbirine muhalif gruptan oluşmaktadır. Devlet merkezli çatışmalarda çatışan taraflar iki aktör olarak tanımlanır, aktörlerden en az biri sözü edilen uyuşmazlığı olan hükümettir. Devlet dışı çatışmalarda taraflar devlet ya da hükümet olmayan, birbirine karşı ve silahlı en az iki organize aktörden (ittifak halindeki gruplardan) oluşmaktadır. Tek taraflı olayların incelenmesinde UCDP sivil halka saldıran hükümeti veya organize devlet dışı silahlı aktörleri dikkate almaktadır.

Çatışmadan kaynaklanan 25 ölüm: Bir çatışmanın UCDP Çatışma Ansiklopedisi'ne girebilmesi için çatışmadan kaynaklı 25 ölümün olması gerekmektedir. Devlet merkezli bir çatışmada her uyuşmazlıkta 25 ölüm ve çatışmaya taraf olma gereklidir. Devlet dışı çatışmalarda uyuşmazlık gerekli değildir, sadece bir takvim yılında 25 ölüm ve taraf olma ölçüt olarak kullanılmaktadır.

Çatışmayla ilgili ölüm: Devlet merkezli çatışmada şiddet doğrudan uyuşmazlıkla ilgili olmalıdır. Devlet merkezli olmayan çatışmalarda, şiddetin uyuşmazlıkla ilgili olması gerekmemesine rağmen, çatışan taraflar arasında vuku bulması ve ölümle sonuçlanması gerekmektedir. Asker veya sivil tüm ölümler, çatışmayla ilgili ölüm olarak kabul edilmektedir.

Devlet dışı çatışma (Non-state conflict): Bir yıl içinde çatışmadan kaynaklanan en az 25 ölünün olduğu, silahlı organize gruplar arasındaki çatışmadır.

Devletlerarası çatışma (interstate): İki veya daha fazla hükümet arasındaki çatışmadır.

Devlet sistemi dışındaki bir bölge için çatışma (Extra-systemic conflict): Bir devlet ile devlet dışı bir grup arasında, devletin ülkesi dışındaki çatışmadır. Bu çatışmalar bölgeyle ilgili olarak tanımlanmakta; hükümet, devlet sistemi dışındaki bölgenin kontrolünü tekrar elde etmek için savaştır. Bu kategori özellikle sömürge çatışmalarını içermektedir.

Düşük eylem: Devlet merkezli bir çatışmadaki silahlı faaliyetlerdir. Çatışmadan kaynaklanan ölü sayısı 25 eşliğini aşmamıştır.

İkincil destekleyen taraf, savaşmayanlar: İkincil destekleyen taraf çatışmanın artmasına bir şekilde etki edecek şekilde bir asıl (ana) tarafa destek sağlayan taraftır.

İkincil taraf, savaşan: Çatışan taraflardan birine birlikleriyle aktif olarak destek sağlayarak çatışmaya giren taraftır.

Organize olmuş gruplar (Organised group): Silahlı güç kullanan, açıklanmış bir ismi olmayan herhangi bir gruptur. Grubun yarattığı şiddet eyleminin olaylarla açık ilgisi veya şiddetin önceden planlandığına dair kanıt olması gerekir.

Resmen organize olan grup: İsmi deklare eden ve silahlı güç kullanan herhangi bir hükümet dışı gruptur.

Savaşan taraf (Warring party): Savaşan taraf ülke içi veya devletlerarası silahlı çatışmada uyuşmazlıktaki pozisyonunu desteklemek için silahlı kuvvet kullanan, bir devletin hükümeti veya herhangi bir karşıt organizasyon veya organizasyonlar ittifakı olabilir.

Silah: İmal edilmiş silah, sopa, taş, ateş, su vb. herhangi bir materyaldir. 11 Eylül saldırılarında uçakların kullanılması, silahlı güç kullanılmasıdır.

Silahlı çatışma: Hükümet ve/veya bir bölge ile ilişkili çekişme yaratan bir uyuşmazlıkta, en az birinin ülkenin hükümeti olduğu iki taraf arasında silahlı güç kullanılıyorsa ve iki taraf arasında silahlı güç kullanımı sonucunda, bir takvim yılında çatışmadan kaynaklanan en az 25 ölü varsa bu durum silahlı çatışmadır. Silahlı çatışma, devlet merkezli çatışmayı ifade eder, karşıtı devlet merkezli olmayan çatışmada tarafların hiçbiri hükümet değildir.

Silahlı gücün kullanımının durdurulduğu tarih: Çatışmadan kaynaklı ölümlerin 25'e ulaşmadığı tarihtir.

Silahlı gücün kullanılmasının sona ermesi: Çatışma veya savaşan taraflar bir takvim yılında UCDP Çatışma Ansiklopedisi'ne dâhil olma seviyesine ulaşamazlarsa silahlı gücün kullanılmasının sona ermesi gerçekleşir. Bu, uyuşmazlığın bir anlaşma veya bir zafer ile çözümünde, taraflardan birinin varlığına son vermesinde ya da çatışmadan kaynaklanan 25 ölüm olmaması halinde gerçekleşir. Bir çatışma: 1) zafer; 2) barış anlaşması; 3) ateşkes anlaşması; 4) düşük eylem; 5) eylemsizlik; 6) diğeri (son üç tanesi bazen bir grup olarak birleştirilebilir) kategorisinden birisiyle sona erer.

Silahlı güç: Devlet merkezli bir çatışmada tarafların genel pozisyonunu desteklemek için silah kullanmalarıdır. Silahlı gücün ilk kullanımı ile ilgili olarak çatışan taraflar öldürülebilir, yaralanabilir ya da sembolik olarak hedef seçilebilir. Silahlı gücün ilk kullanımında öldürme gerekli değildir.

Taraf (Side): Bir ülke içi çatışmada hükümet ve içinde bulunduğu ittifak çatışmada daima A, karşıt organizasyonlar ve ittifakları ise B tarafındadır. Devletlerarası çatışmada alfabetik sıralamada önce gelen hükümet ve ittifakı A, diğer hükümet ve ittifakı B tarafı olarak kabul edilmektedir. Devlet dışı çatışmada alfabetik sıralamada önce gelen organize grup A, diğer aktör ise B'dir. Tek taraflı şiddette tek aktör vardır: Sivilleri hedef alan devlet ya da resmen organize olmuş gruptur.

Tek taraflı şiddet (One-sided violence): Bir devletin hükümeti veya resmen organize olmuş grupların, sivilleri hedef alan ve bir yıl içinde en az 25 ölümün meydana geldiği silahlı güç kullanımınıdır.

Uyuşmazlık (Incompatibility): Yazılı veya sözlü olarak açıklanan uyuşmazlık durumlarıdır. Uyuşmazlık hükümet (merkezi yönetim) veya herhangi bir bölge ile ilgilidir. Hükümetle ilgili uyuşmazlık politik sistemle ilgilidir. Bölge ile ilgili uyuşmazlık belirli bir

bölgenin statüsüne yöneliktir, bir bölgeyi kontrol eden devletin değişmesi (devletlerarası çatışma); ayrılma ya da otonomi (ülke içi çatışma) ile son bulur.

Üçüncü taraf: Savaşan tarafların uyuşmazlığı düzenlemelerine ya da şiddetin seviyesini ayarlamalarına yardım etmek ve iki taraf arasında arabulucu olarak faaliyette bulunmak için çatışmaya dâhil olan taraftır. Genel olarak üçüncü taraf faaliyetleri; çatışmada taraflar arasında arabuluculuk yapmak, görüşmelere veya barış konferanslarına ev sahipliği yapmak, ateşkesi veya barış anlaşmasını izlemektir. Üçüncü taraf bir devlet, bir kuruluş veya önceki Başkan gibi bir kişi olabilir.

Yoğunluk seviyesi: Çatışan tarafların bir takvim yılı içindeki çatışmadan kaynaklanan ölü sayıları 25'den fazla 1000'den az ise küçük (minor), en az 1000 ise savaş (war) olarak iki kategoriden oluşmaktadır.

Kaynak: <<http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>>(Tanımlar, Uppsala Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırma Bölümü'nce hazırlanan UCDP Çatışmalar Ansiklopedisi'nden yararlanılarak derlenmiştir. Arslan'ın notu)

EK 3

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AFİRKA'DAKİ SİLAHLI ÇATIŞMALAR (1991-2008)

Ülke	Çatışan Taraflar		Yıl	Çatışma Tipi	Uyuşmazlık	Yoğunluk	Özet Bilgi
	A Tarafı	B Tarafı					
Angola	Angola	UNITA (Uniao nacional para a independência total de Angola)	1991-1995, 1998	İç (Internal)	Hükümet	Savaş	İç savaş bağımsızlıktan (1975) bu yana aktiftir. ABD, SSCB, Küba ve Güney Afrika Soğuk Savaş döneminde çatışmalara dâhil oldular. 1990'larda amacına ulaşamayan arabuluculuk ve UNITA liderinin ölümü (Savimbi 2002), isyancıları barış anlaşmasına yöneltti.
	Angola, Namibya		1999-2002	Uluslararasılaşmış İç (Internationalized internal)			
	Angola	FLEC-FAC (Frente da liberçao do enclave de Cabinda)	1994, 1996-98, 2002, 2004, 2007	İç	Bölge, toprak (Cabinda)	İkincil (Minor)	Önemli petrol kaynağına sahip Cabinda bölgesindeki ayrılıkçı silahlı çatışmaların başlangıç tarihi 1960'lara kadar götürülebilir. İç savaştan sonra hükümet başarılı saldırılar gerçekleştirdi. İsyancılar bölündü: Bir
	FLEC – R (Frente da libertaçao do enclave de Cabinda-	1991, 1994, 1997, 2002					

		Renovada)					taraf hükümete katılırken diğer taraf mücadelesini sürdürdü.
Burundi	Burundi	Palipehutu (Parti pour la libération du peuple Hutu)	1991-1992	İç	Hükümet	Savaş: 1998 2000-2002 İkincil: Diğer yıllar	Merkezi hükümetin kontrolüne yönelik olarak Tutsilerle Hutular arasında etnik savaş. Bağımsızlıktan itibaren (1962) Tutsiler yönetimdedir. Hutuların şikayetlerinin başlangıcı 1965'e kadar gitmesine rağmen 1991'e kadar silahlı isyan olmadı. 2000'lerde birçok isyancı grup görüşmelere başladı.
		CNDD (Conseil national pour la défense de la démocratie)	1994-98				
		Frolina (Front pour la libération nationale)	1997				
		Palipehutu-FNL (Forces nationales de libération)	1997-2006, 2008				
		CNDD-FDD (Forces pour la défense de la démocratie)	1993-2003				
	CNDD-FDD (Forces pour la défense de la	Palipehutu-FNL (Forces nationales de libération)	2003-04	Devlet dışı (Non-state)	Resmen organize olmuş gruplar	İkincil	Hutu isyancı grupları güç ve bölge için 1990'larda ve 2000'lerde mücadele ettiler. Gruplardan bazılarının Tutsi hükümeti ile görüşmelere

	démocratie)						başlama kararının ardından gruplar arasında çatışma çıktı.
Burundi	Palipehutu-FNL (Forces nationales de libération)	Palipehutu-FNL-LP (Lovers of Peace faction)	2007	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar	İkincil	Bir hizbin, barış süreci ve grubun dağıtılması programından çekilmesini takiben Palipehutu-FNL içinde çatışma çıktı.
Cezayir	Cezayir, Çad, Mali, Nijer (sadece 2004)	Takfir wa'l Hijra (Exile & Redemption)	1991	İç, Uluslararasılaşmış iç: 2004	Hükümet	İkincil: 1991-92, 2002-08. Savaş: 1993-2001	1991 seçimlerinin geçersiz olması üzerine 1991'den itibaren hükümet karşıtı gruplar tarafından silahlı şiddet uygulanmaktadır. Ordu seçimleri kazanan GIA İslami hareketinin gücü ele geçirmesini engelleyerek yönetime el koydu. Kanlı iç savaş yaşandı: Birçok grup (demokrasi arayanlar, İslami bir devlet kurmak isteyenler) çatışmalara dâhil oldu. Teröre karşı yürütülen küresel mücadelede hükümet el Kaide ile karşı karşıyadır.
		AIS (Armée Islamique du Salut, former FIS)	1992-97				
		GIA (Groupe Islamique armé)	1993-2003				
		Al-Qaida Org. in the Islamic Maghreb	1999-2008+				

Cibuti	Cibuti	FRUD (Front for the Restoration of Unity and Democracy)	1991-94	İç	Hükümet	İkincil	Muhafif gruplar hükümete dâhil olmak için silahlı çatışma çıkardılar. 2001’de barış anlaşması imzalandı.
		FRUD-AD (Ahmed Dini hizbi)	1999				
Cibuti, Eritre	Cibuti	Eritre	2008+	Devletlerarası	Arazi: sınır bölgesi	İkincil	Sınır çatışması (1996 ve 1999). Her iki ülke aynı bölgeyi talep etmektedir. Karşılıklı baskınlar, ihlaller, ateş açmalar görülmektedir.
Çad	Çad	Askeri hizip (Forces of Maldoum Bada Abbas)	1991	İç	Hükümet	Savaş: 2006 İkincil: Diğer yıllar	Çatışma, 1966’dan itibaren aktiftir. Çad’ın etnik/bölgesel grupları arasındaki toplumsal ve devlet karşıtı şiddet, grupların ittifak değiştirmeleriyle tekrarlanmaktadır. Çatışma esas olarak Kuzey-Güney hattında sürmektedir. Başkan Déby’nin aşireti ve Zaghawa destekçilerinin merkezi hükümetteki baskınlığı orduyu isyana yönlendirdi (2005), darbe teşebbüsü (Mart 2006) ve
		MDD (Mouvement pour la démocratie et le développement)	1991-93, 1997				
		CNR (Comité national de redressement), CSNPD (Conseil de salut national pour la paix et	1992-94				

Çad	Çad	la démocratie), FNT (Front national Tchadien)		İç	Hükümet	Savaş: 2006 İkincil: Diğer yıllar	başkente saldırı (Nisan 2006). FUC isyancı güçleri Sudan ve OAC arasındaki sınır bölgesine sığındılar. Barış Anlaşması (Aralık 2006) ve çatışma büyük oranda Ocak 2007’de sona erdi.
		FARF (Forces armées pour la République fédérale)	1997-98				
		MDJT (Mouvement pour la démocratie et la justice au Tchad)	1999-2002				
		FUCD (Front Unique pour le changement démocratique)	2005-06				
		RAFD (Rassemblement des Forces démocratiques)	2006				
		UFDD (Union des Forces pour la Démocratie et le Développement)	2006-07				
		AN (Alliance nationale)	2008				

Çad	Darsalim (Araplar)	Kibete (Afrikalılar)	2006	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar	İkincil	Doğu Çad'da etnik çatışmalar. İç sebep Etnisitenin politize olması, dış sebep Darfur'la bağlantılı olarak arazi için çatışmadır.
	Tama	Zaghawa	2007				
	Toroboro (Siyah yerleşik çiftçiler)	Janjawid (Arap göçerler, yaylacılar)	2006-2008	Devlet dışı			
Eritre	Eritre	EIJM-AS (Harekat al Jihad al İslami- Abu Suhail hizbi)	1997, 1999, 2003	İç	Hükümet	İkincil	Düşük yoğunluklu çatışma. Sudan merkezli EIJM'nin hedefi bir İslam devleti kurmaktı.
Fildişi Sahilleri	Fildişi Sahilleri	MPCI (Mouvement patriotique de la Coté d'Ivoire)	2002	İç	Hükümet	İkincil	Darbe girişimleri iç savaşı tetikledi. MPCI, Müslüman kuzeyde kontrolü sağladı, batıda iki küçük isyancı grup ortaya çıktı. Çatışmalar, Fransa'nın müdahalesi ve dışarıdan arabuluculukla önemli ölçüde Nisan 2005'de sona erdi. Barış 2007'de sağlandı.
		MJP (Mouvement pour la justice et la paix), MPIGO (Mouvement populaire ivoirien du Grand Quest)	2002-03				

Fildişi Sahilleri	Fildişi Sahilleri	FN (Forces Nouvelles)	2004	İç	Hükümet	İkincil	Hükümet karşıtı FN'de iç bölünme, iki grup arasında şiddeti tetikledi.
	Dioula	Krou	2002-05	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar		
	FN (Forces Nouvelles)	FN-IC (Ibrahim Coulibaly hizbi)	2004	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar		
	FN (Forces Nouvelles)	MILOCI (Mouvement pour la Liberation de l'Quest de la Côte d'Ivoire)	2005				
Güney Afrika	Güney Afrika	ANC (African National Congress), PAC (Pan African Congress), SACP (South African Communist Party), IFP (Inkatha Freedom Party)	1983-94	İç	Hükümet	Etnik/iç savaş. Siyahların oturduğu bölgelerde zayıf ekonomik koşullar ve politik hakların olmaması apartheid politikasının çözülmesine ve politik sistemin değişimine neden oldu.	

Kamerun, Nijerya	Kamerun	Nijerya	1996	Devletlerarası (Interstate)	Bölge: Bakassi	İkincil	Petrol bakımından zengin olan Bakassi yarımadasındaki sınır çatışması. Uluslararası Adalet Divanı 2002’de Kamerun’un haklılığına karar verdi.
Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC)	OAC, Fransa	Askeri hizip (Forces of Cyriac Souke)	1996-97	Uluslararasılaşmış İç	Hükümet	İkincil	OAC, 1991’deki politik özgürlükten sonra istikrarsızlık ve etnik sorunlarla karakterize edilebilir. Bu süreçte ülkede darbe girişimleri, siyasetin militarize olması, olaylara yabancı güçlerin karışması görüldü. Gen. Bozize, güçle yönetimi ele geçirdi (2003). 2006’da ayaklanma görüldü.
		UFDR (Union des Forces démocratiques pour le rassemblement)	2006 +				
	OAC, Libya	Askeri hizip (forces of André Kolingba)	2001				
	OAC.	Francois Bozize Güçleri	2002	İç			
Eritre, Etiyopya	Eritre	Etiyopya	1998-2000	Devletlerarası	Bölge: Badme	Savaş	Eritre, 1993’de Etiyopya’dan bağımsızlığını kazandı. Ekonomi politikaları ve uzlaşılammış sınır sorunu yüzünden kanlı savaşlar yaşandı. 2000’de barış sağlandı.

Etiyopya	Etiyopya	EPRDF (Ethiopian People's Revolutionary Party)	(1976'dan itibaren) 1991	İç	Hükümet	Savaş	Hükümet kontrolünü ele geçirmeye yönelik savaş: Komünist hükümete karşı isyancı gruplar çatıştı. EPRDF 1991'de kontrolü ele geçirdi.
		EPLF (Eritrean People's Liberation Front)	(1964'den itibaren) 1991		Bölge: Eritre		Eritre bağımsızlık savaşı; Etiyopya hükümetini yenebilmek için 1991'de EPRDF ile birlikte hareket edildi.
		ONLF (Ogaden National Liberation Front)	(1976'dan itibaren) 1994, 1996, 1999-2002, 2004-08 +		Bölge: Ogaden	İkincil	ONLF, 1984'den itibaren self-determinasyon için mücadele etmektedir.
		ALF (Afar Liberation Front)	1989-91		Bölge: Afar		Çatışmalar 1975'den itibaren aktif. Göçer Afar etnik grubu Cibuti, Somali, Eritre ile sınır bölgesinde yaşamaktadır. Afar hakları ve kalkınmasının ihmali sözkonusudur.
		ARDUF (Afar Revolutionary Democratic Unity Front)	1996				Somali merkezli İslami grup, Ogaden'in Etiyopya bölgesi ve Somali'ye ait parçalarının yeniden birleşmesi için savaşıyor.
		Al-Itahad al-İslami	1995-96, 1999		Bölge: Somali		

Etiyopya	Etiyopya	OLF (Oromo Liberation Front)	1987-92, 1994-95, 1998-2008+	İç	Bölge: Oromiya	İkincil	Oromo etnik grubu, toplam nüfusun yarısıdır. OLF, 1974'den itibaren hükümete karşı self-determinasyon için savaşmaktadır.
	Afar	Issa	2002	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar		Farklı etnik gruplar arasında sayısız devlet dışı çatışmalar yaşandı. Bunlardan bazıları göçer topluluklar ile çiftçiler arasında meydana geldi. Çatışmalar, bölgedeki devam eden kuraklığın sonuçlarını daha da kötüleştirdi.
	Anuak	Dinka	2002				
	Dizi	Surma	2002				
	Ogaden	Sheikhal	2002				
	Afar	Kereyou	2002-03				
	Anuak	Nuer (Etiyopya)	2002-03				
	Oromo	Somali	2003-05				
	Majerteen (Darod) Kabilesinin Bi'dyahan alt grubu	Makhail Kabilesinin (Dir) İsmail alt kabilesi	2003				
	Dawa	Gura	2003				
	Mejerti	Ogaden	2004				
	Gabra	Guji	2005				
	Merille	Turkana	2005				
	Amaro	Guji	2006				
	Borana	Guji	2006				
Burji	Guji	2006					

Etiyopya	Sede aşiretinin (Darod) Marehan alt grubu	Majerteen alt grubu (Darod)	2006	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar	İkincil	
	Murle	Nuer (Etiyopya)	2006				
	Nyangatom, Toposa	Turkana	2006				
Gana	Gana		1994	İç			Etnik şiddet
	Abudu	Andani	2002	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar	İkincil	Kuzey batı Gana'daki Dagomba etnik grubunun (Toplam nüfusun % 8'i) kabileleri arasında çatışma
Gine	Gine	RFDG (Rassemblement des Forces démocratiques de Guinée)	2000-01	İç	Hükümet	İkincil	İsyancı gruplar, Sierra Leone ve Liberya'nın sınır bölgelerinden Parrot's Beak bölgesindeki Gine güçlerine saldırdılar. İsyan Mart 2001'de bastırıldı.
Gine-Bissau	Gine-Bissau, Gine, Senegal	Demokrasi, Barış ve Adaletin İyileştirilmesi İçin Askeri Cunta (Military Junta)	1998-99	Uluslararasılaşmış İç	Hükümet	İkincil	Darbe teşebbüslerinin ardından iç savaş. Geçiş hükümeti ordunun etkisi altında kaldı.

		for the Consolidation of Democracy, Peace and Justice)					
Kenya	Kenya		1991-93	İç			Etnik şiddet. Kikuyu, Kalenjin ve Masai'nin yüksek yerlerindeki yerleşim birimlerinden sürmek için Luo ve diğer rakip gruplara saldırıyor.
	Borana	Gabra	2005	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar	İkincil	Devlet dışı çatışmalar genellikle Kenya'nın geniş kırsal kesimlerinde büyükbaş hayvancılıkla uğraşan kabilelerle arazilerine giren diğer kabileler arasında yaşanmaktadır. Rekabet içinde yapılan seçim sonuçlarına göre de devlet dışı çatışmalar çıkmaktadır. (2008)
	Garre alt kabilesi	Murule alt kabilesi	2005-08				
	Dongiro	Turkana	2006				
	Nyangatom	Turkana	2006				
	Turkana	Pokot	2006-08				
	Kalenjin	Kikuyu	2008				
	Kalenjin	Kisli	2008				
	Luo	Kikuyu	2008				
	SDLF (Saboat Kara Savunma Gücü)	Moreland	2008				
Toposa	Turkana	2008					

Kenya	Kenya	SLDF (Saboat Bölgesi Savunma Gücü (Saboat Land Defence Force))	2006-08+	İç			Elgon Dağı'ndaki isyan
	Kenya		2008	İç			Tartışmalı başkanlık seçimlerinden sonra toplumsal şiddet
Komor Adaları	Komor Adaları	MPA/Anjouan Cumhuriyeti	1997	İç	Bölge: Anjouan	İkincil	Anjouan'ın (Üç ana adadan bir tanesi) bağımsızlığı için mücadele. Barış Anlaşması (2001): Federal sistem.
		Askeri güçlerin hizipleri	1995-1999		Hükümet		Ordunun politize olması, istikrarsızlık, seçilmiş hükümetlerin ordu tarafından yönetimden uzaklaştırılmaları.
Kongo Cumhuriyeti	Kongo Cumhuriyeti	Kobralar	1993	İç	Hükümet	İkincil: 1993-94, 1999, 2002 Savaş: 1997-98	1990'lardaki demokratikleşme süreci etnik şiddeti ve militanlaşmayı artırdı. Gruplar güç için mücadele ettiler; dış güçler çatışmalara dâhil oldu. Silahlı çatışma üç kez tekrarladı: 1993-94; 1997-99; 2002
		Ninjalar	1993-94				
	Kongo, Angola, Çad	Kobralar, Kokoyeler	1997	Uluslararasılaşmış iç			
		Kokoyeler, Ninjalar, Ntsiloulous	1998-99				
Kongo Angola	Ntsiloulous	2002					

Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	AFDL (Alliance des Forces démocratiques pour la libération du Congo-Kinshasa) (1996-97), MLC (Mouvement de libération congolais), RCD (Rassemblement congolais pour la démocratie) (1998-2001), RCD-ML (Mouvement de libération) (1999-2001), Rwanda (1996-2001), Angola (1997), Uganda (1997-2001)	1996-97	Uluslararasılaşmış iç	Hükümet	İkincil, 1996, 2001, 2006-08 Savaş: 1997-2000	1964'den bu yana Hükümet karşıtı isyan aktiftir. 1990'larda Kıtadaki diğer devletlerin müdahalesinden dolayı Afrika'nın Dünya Savaşı olarak ta bilinen büyük çaplı silahlı çatışma yaşandı. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki çatışmanın nedeni birden fazladır: Doğal kaynaklar; bölgede ve ülke içinde etnik grupların politize olmaları; sınır devletleri arasındaki rekabet. BM Barışı Koruma operasyonu (MONUC) devam etmektedir. Barış Anlaşması 2003'te imzalandı
	Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Angola, Namibya, Zimbabwe, Çad (1998-99)	1998-2001					

Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	CNDP (Congr�s National pour la D�fense du Peuple)	2006-08	İç	Bölge: Kongo Krallığı	İkincil	Çatışma tekrar şiddetlendi; 2008'de ateşkes sağlandı.
		BDK (Bundu dia Kongo)	2007-08+				Etnik temelli politik ve dini hareket BDK, 1986'dan bu yana ayrılık istemektedir. Bölge, de facto olarak otonomiye sahiptir.
	Alur	Lendu	2002-03	İç	Organize Gruplar	İkincil	Mahagi bölgesindeki Bunia'nın kuzeyinde Nioka bölgesinde etnik temelli şiddet.
	Bena Nsimba	Bena Kapuya	2007	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar	İkincil	Tshilenge'nin Kasai bölgesinde 1916'dan bu yana arazi ile ilgili çatışmalar yaşanmaktadır.
	FAPC (Forces arm�es du peuple Congolais)	FNI (Front Nationalist et integrationist)	2004				Ituri'nin doğu bölgesindeki doğal kaynaklar ve arazi ile ilgili çatışmalar. Çatışmalar altın madenin kontrolüne yöneliktir.
	Hema	Lendu	2002-03				Organize gruplar

Kongo Demokratik Cumhuriyeti			2002-03	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar	İkincil	gerilimin olduğu bölgede Uganda ve Ruanda'nın çatışmalara aktif dahil söz konusudur.
	RCD (Rassemblement congolaises pour la démocratie)	Mayi Mayi					İki çatışma mevcut: a) RCD isyancıları - hükümet taraftarı Mayi Mayi; b) Ruandalı RCD - yerli Mayi Mayi
	RCD	RCD-PM (Patrick Mazunsu hizbi)	2002				Kivu'nun kuzeyinde RCD hiziplerinin çatışmaları. Ruanda çatışmalara dâhil oldu.
	RCD-ML (Mouvement de libération)	RCD-N (National), MLC (Mouvement de libération congolais)					RCD hizipleri Kivu'daki Faradje ve Isiro'da çatıştılar. Çatışmaya Uganda dâhil oldu.
	RCD-K-ML (Kisangani-Mouvement de libération)	RCD-N	2003				
Lesoto	Lesoto, Botswana, Güney Afrika	Askeri hizip	1998	Uluslararasılaşmış İç	Hükümet	İkincil	Çok partili sisteme karşı askeri isyan çıktı. Dış destekle hükümet isyancıları mağlup etti.

Liberya	Liberya	INPFL (Independent National Patriotic Forces of Liberia), NPFL (National Patriotic Forces of Liberia)	1989-1995	İç	Hükümet	Savaş: 1990, 1992, 2003	Charles Taylor güçleri yönetimi ele geçirdi, otorite çöktü, yaygın iç savaş yaşandı ve aşiretler güç için mücadele ettiler.	
		LURD (Liberians United for Rconciliation and Democracy)	2000-03				İkincil: Diğer yıllar	Charles Taylor'u devirmek için silahlı isyan. İsyancılar komşu ülke Gine'de korundular, Taylor kaybetti, Ağustos 2003'de barış yapıldı.
		MODEL (Movement for Democracy in Liberia)	2003					
Mali	Mali	FIAA (Front islamique arabe de l'Azaouad)	1990,1994	İç	Bölge: Azawad	İkincil	Etnik şiddet. Bölgesel otonomi isteyen göçebe Tuareglerin isyanı (1990-95)	
		ATNMC (Alliance Touareg Nord Mali pour le Changement)	2007-08+				Barıştan on yıl sonra şiddet baş gösterdi. İsyancılar için yeniden entegrasyon başarısız oldu.	

Mısır	Mısır	Al-Gama'a al-Islamiyya (İslamcı grup)	1993-98	İç	Hükümet	İkincil	Başkan Sedat'ın 1981'de öldürülmesi laik hükümete karşı İslamcılarının şiddete başvurmalarına neden oldu. Tutuklamalar ve baskılardan sonra İslami grup şiddetten vazgeçti. (1999)
Mozambik	Mozambik	Renamo (Resistência nacional moçambicane)	(1977'den itibaren) 1991-92	İç	Hükümet	Savaş: 1991 İkincil: 1992	Rodezya ve Güney Afrika'nın desteklediği komünizm karşıtı RENAMO isyancıları Marksist rejime karşı mücadele ettiler, 1992'de barış sağlandı.
Nijer	Nijer	FDR (Front démocratique pour le renouveau)	1996	İç	Bölge: Doğu Nijer	İkincil	Toubou etnik azınlığı kaynak bakımından fakir bir bölge için otonomi istemektedir. Toubou Libya ve Çad'da da mevcuttur.
		FARS (Forces révolutionnaires du Sahara)	1997				
		CRA (Coordination de la résistance armée)	1994		Bölge: Air ve Azawad (Kuzey Nijer)	İkincil	
		FLAA (Front de libération de l'Air et l'Azaouad)	1991-92				

Nijer	Nijer	UFRA (Union des Forces de la résistance armée)	1997	İç	Hükümet	İkincil	b) Politik otonomi elde etmeye yönelik. Bir seri ateşkes ve barış anlaşması, çatışmaları ve şikâyetleri durduramadı.
		MNJ (Mouvement des Nigériens pour la Justice)	2007-08				
Nijerya	Nijerya		1986-93	İç			Müslüman ve Hıristiyan topluluklar arasında etnik şiddet
			2001-04				Etnik şiddet (Hıristiyan-Müslüman; Plateau, Kano bölgeleri)
	Nijerya	Ahlul Sunnah Jamaa (Peygamber'in Takipçileri)	2004	İç	Bölge: Kuzey Nijerya	İkincil	İslami gruplar Kuzey Nijerya'da bağımsız bir İslam devleti için savaştılar.
		NDPVF (Nijer Delta Halkı'nın Gönüllüler Gücü (Niger Delta People's Volunteer Force))			Bölge: Nijer Delta		Etnik Ijaws petrol zengini Nijer Delta'sında yerleşiktir. Self determinasyon ve petrolden elde edilen gelirin kontrolü/paylaşımı için savaşmaktadır
	Anagutas, Birom	Fulani, Hausa	2002		Organize olmuş gruplar		
	Fulani	Mambila	2002				
	Hausa	Igbo	2002				

Nijerya	Hausa	Tarok	2002	Devlet dışı		İkincil	Etnik, dini gruplar ve bölgeler arasında tarihsel gerilim ve şiddet. Kuzeydeki Müslümanların yoğun olduğu 12 eyaletin Şeriat kanunlarını kabul etmesi Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki şiddeti artırdı.
	Hausa	Yoruba	2002				
	AD (Alliance for Democracy)	PDP (People's Democratic Party)	2003		Resmen organize olmuş gruplar		
	Fulani	Yugur	2003		Organize olmuş gruplar	Savaş	
	Ijaw	Itsekiri	2003		Resmen organize olmuş gruplar		
	ANPP (All Nigeria People's Party)	PDP (People's Democratic Party)	2003-04		Organize olmuş gruplar	İkincil	
	Bachama, Tarok	Fulani	2004		Resmen organize olmuş gruplar		
	NDPVF (Niger Delta People's Volunteer Force)	NDV (Niger Delta Vigilantes)	2004		Organize gruplar		
	Izzi	Ukele	2005				
	Gamai	Pan	2006				
AC (Action Congress)	PDP (People's Democratic Party)	2008					

Ruanda	Ruanda	FPR (Front patriotique rwandais)	1991-94	İç	Hükümet	Savaş: 1991-92, 1998,2001	Belçika sömürge yönetiminden itibaren Hutu ve Tutsi etnik grupları arasında güç mücadelesi. Güç mücadelesi, 1990'ların başında ve 1994'de Tutsi soykırımına dönüştü. Uganda ve Burundi'nin rolü ve müdahalesi var.
		FDLR (Forces Démocratiques de Libération du Rwanda)	1997-2002				
Senegal	Senegal	MFDC (Mouvement des forces démocratiques de Casamance)	1992-93,95, 97-98, 2000-01, 2003	İç	Bölge: Casamance (Güney Senegal)	İkincil	Hıristiyan olan etnik azınlık Diola, self-determinasyon için isyan etti. Ateşkes kabul edildi. Yıllar sonra Gine Bissau isyancıları koruduğu gerekçesiyle suçlandı. Gruplar arasında çatışmalar sürmektedir.
	MFDC Front Nord-MD (Mouvement des forces démocratiques de Casamance-Front Nord Magne Diémé)	MFDC –S (Mouvement des forces démocratiques de Casamance-Sadio)	2006	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar		
Sierra Leone	Sierra Leone, Birleşik Krallık (2000)	RUF (Revolutionary United Front)	1991-2000	İç	Hükümet	İkincil: 1991-97, 2000 Savaş: 1998-99	RUF, kırsal kesimde yaşayan insanları silahlı isyana yönlendirdiğinden ülke harabeye dönüştü. Çeşitli barış anlaşmaları
		Kamajors	1997-98				
		AFRC (Armed Forces Revolutionary Council)	1997-99				

		Forces Revolutionary Council)					ve güçlü uluslararası baskı (BM Barışı Koruma Gücü, Birleşik Krallık müdahalesi) çatışmayı sona erdirdi.
		WSB (West Side Boys)	2000				
Somali	Somali	SNM (Somali National Mov.), SPM (Somali Patriotic Mov.), SSDF (Somali Salvation democratic Front), USC (United Somali Congress)	1991	İç	Hükümet	Savaş: 1991-92 İkincil: Diğer yıllar	1978'den itibaren iç savaş yaşandı. Somali, 1991'den itibaren hukukun ve düzenin bozulmasının acısını çekmektedir. Hükümetin çöküşü: istikrarlı, kabul edilmiş bir hükümetin olmamasıdır. Milisler, isyancı gruplar, kabileler güç için savaştılar. Etiyopya'nın farklı alanlarda müdahalesi var. İslami mahkemeler yükseliştir. Uluslararası Barışı Koruma, düzenin yeniden tesisinde yetersiz kaldı. Ülke de facto olarak parçalanmış durumda
		USC/SNA (United Somali Congres/ Somali Salvation Alliance)	1991-96				
		SRRC (Somali Reconciliation and Restoration Council)	2001-02				

Somali	Somali, Etiyopya	ARS/UIC (Union of Islamic Courts (İslami Mahkemeler Birliği))	2006-08	Uluslararasılaşmış İç	Hükümet	İkincil: 2006 Savaş: 2007-08	Devletin çöküşü ve hukuksuzluk ortamının sonucu devlet dışı şiddet yayıldı. Özellikle kabile temelli çatışmalar mevcuttur.
		Al-Shabaab, Harekât Ras Kamboni	2008				
	Abgal Kabilesinin alt grubu Agon-Yar (Hawiye)	Abgal Kabilesinin Warsangeli alt grubu (Hawiye)	2002	Devlet dışı	Organize gruplar	İkincil	
	Abgal Kabilesinin Ali-Gaf alt grubu (Hawiye)	Abgal Kabilesinin Mahadade alt grubu (Hawiye)	2002				
	Abdullah Yusuf Güçleri	Jama Ali Jama Güçleri	2002				
	Hawiye Kabilesinin Jareer alt grubu	Digil Kabilesinin Jiddo alt grubu (Digil-Mirifle)	2002				
	Dir Kabilesi	Habar Gidir Kabilesinin Sa'ad alt grubu (Hawiye)	2002-03				

Somali	USC/SSA-F (United Somalia Congress/ Somali Salvation Alliance- Omar Mohamed Mohamud "Finish" Grubu)	USC/SSA-F (United Somalia Congress/ Somali Salvation Alliance)	2002-03	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar	İkincil	Devletin çöküşü ve hukuksuzluk ortamının sonucu devlet dışı şiddet yayıldı. Özellikle kabile temelli çatışmalar mevcuttur.
	RRA (Rahanweyn Resistance Army)	RRA-MH (Rahanweyn Resistance Army-Madobe and Habsade faction)	2002-03, 2005				
	JVA (Jubba Valley Alliance)	JVA faction (Jubba Valley Alliance Faction)	2003				
	Sede Kabilisinin Marehan alt grubu (Darod)	Fiqi Muhumud alt aşiret grubu (Dir)	2003		Organize olmuş gruplar		
	Abgal Kabilisinin Mohamed Muse Alt	Abgal Kabilisinin Warsangeli alt grubu(Hawiye)	2003				

Somali	grubu (Hawiye)			Devlet dışı		İkincil	Devletin çöküşü ve hukuksuzluk ortamının sonucu olarak devlet dışı şiddet yayıldı. Özellikle kabile temelli çatışmalar mevcuttur.
	SSNM (Southern Somalia National Movement)	USC/SNA (United Somali Congress/Somalia National Alliance)	2003		Resmen organize olmuş gruplar		
	Galje'el kabilesinin Afi alt grubu (Hawiye)	Galje'el Kabilesinin Abtisame alt grubu (Hawiye)	2004		Organize gruplar		
	Digil Kabilesinin Dabare alt grubu (Digil-Mirifle)	Mirifle kabilesinin Luway alt grubu (Digil-Mirifle)	2004				
	Abgal Kabilesinin Da'ud alt grubu (Hawiye)	Abgal kabilesinin Warsangeli alt grubu	2004				
	Dir Kabilesi	Sede kabilesinin Marehan alt grubu (Darod)	2004				

Somali	Gorgorte Kabilesinin Duduble alt grubu (Hawiye)	Habar Gidir Kabilesinin Suleiman alt grubu (Hawiye)	2004	Devlet dışı	Organize gruplar	İkincil	Devletin çöküşü ve hukuksuzluk ortamının sonucu devlet dışı şiddet yayıldı. Özellikle kabile temelli çatışmalar mevcuttur.
	JVA (Jubba Valley Alliance)	SSDF Somali Salvation Democratic Front)	2004		Resmen organize olmuş gruplar		
	Somali'nin Puntland eyaleti	Somali Cumhuriyeti	2004				
	SNF-ADRA (Somali National Front-Ali Dheere ve Rer Ahmad alt kabileleri)	SNF-HRHHY (Somali National Front-Hawarsame Rer Hasan ve Habar Ya'qub alt kabileleri)	2004				
	Habar Gıdır kabilesinin Sa'ad alt grubu (Hawiye)	Habar Gidir kabilesinin Suleiman alt grubu (Hawiye)	2004-06		Organize olmuş gruplar		
	Galje'el kabilesi (Hawiye)	Jibedi kabilesinin Jejele alt grubu	2005				
	Digil Kabilesinin	Sede kabilesinin	2005				

Somali	Garre alt grubu (Digil-Mirifle)	Marehan alt grubu (Darod)		Devlet dışı	Organize olmuş gruplar	İkincil	Devletin çöküşü ve hukuksuzluk ortamının sonucu devlet dışı şiddet yayıldı. Özellikle kabile temelli çatışmalar mevcuttur.
	Mirifle kabilesinin Huber alt grubu (Digil-Mirifle)	Mirifle kabilesinin Yantar alt grubu (Digil-Mirifle)	2005				
	ARPCT (Alliance for the Restoration of Peace and Counter-Terrorism)	ARS/UIC (Union of Islamic Courts)	2006				
Sudan	Sudan, Çad (2003)	SPLM/A (Sudanese People's Liberation Movement/Army)	1983'ten itibaren 1991-2004	İç, Uluslararasılaşmış iç: 2003	Hükümet	Savaş: 1991-92, 1995-2004 2006 İkincil: Diğer yıllarda	Sudan, birçok etnisite, dil ve dinlere sahip gruplara ev sahipliği yapan Afrika'nın en büyük ülkesiydi. Hükümetin kontrolü ve ayrılık için din temelli çatışmalar yaşandı. Geleneksel olarak
		SAF (Sudan Alliance Force)	1996				

Sudan	Sudan, Çad (2003)	NDA (National Democratic Alliance)	1996-2002	İç, Uluslararasılaşmış iç: 2003	Hükümet	Savaş: 1991-92, 1995-2004 2006 İkincil: Diğer yıllarda	Hartum'da güç ve yönetimin merkezileşmesi sorunu mevcuttur. Asıl çatışma Güney Sudan'da sosyalist bir devlet kurmayı hedefleyen SPLM/A ile hükümet arasında yaşandı. 2003'e kadar çatışmalar güney bölgelerde yoğunlaşmıştı. 2003'den itibaren şiddet Darfur'un batı bölgesinde görülmektedir. Hükümet ve JEM arasında 2010'da ateşkes imzalandı.
		JEM (Justice and Equality Movement)	2003-04, 2007-08				
		SLM/A (Sudan Liberation Movement/ Army)	2003-06, 2008				
		NRF (National Redemption Front), SLM/A-MM (Minni Minawi hizbi)	2006				
		SLM/A-Unity	2007-08				
	PDF(Difaa al-Sha'abi: Popular Defence Force)	SSDF (Southern Sudan Defence Force)	2002	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar	İkincil	Merkezileşmiş yönetim ve azınlık haklarının ihlalden dolayı devlet dışı çatışmalar yoğunlukla görüldü. Hükümet isyancılara karşı saldırmak için milisleri silahlandırmaktadır.
	SPLM/A (Sudanese People's Liberation Movement/ Army)	SSDF (Southern Sudan Defence Force)	2002				

Sudan	Ma'aliyah	Rizeigat Baggara	2002, 2004	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar	İkincil	Merkezileşmiş yönetim ve azınlık haklarının ihlalinden dolayı devlet dışı çatışmalar yoğunlukla görüldü. Hükümet isyancılara karşı saldırmak için milisleri silahlandırmaktadır.
	Janjaweed	JEM (Justice and Equality Movement)	2003		Resmen organize olmuş gruplar		
	LRA (Lord's Resistance Army)	SPLM/A (Sudanese People's Liberation Movement/ Army)	2004		Organize olmuş gruplar		
	Hotiya Baggara	Newiba, Mahariba ve Mahamid	2005		Resmen organize olmuş gruplar		
	Janjaweed	SLM/A (Sudan Liberation Movement/ Army)	2005		Organize olmuş gruplar		
	Janjaweed-Bin Kulaib hizbi	Janjaweed-Moro Hizbi	2005		Resmen organize olmuş gruplar		
	SLM/A (Sudan Liberation Movement/ Army)	SLM/A-MM (Sudan Liberation Movement/ Army-Minni Minawi hizbi)	2005-06		Organize olmuş gruplar		
	Aqar	Aqok	2006		Organize olmuş gruplar		
	Habaniya	Rizeigat Baggara	2006		Organize olmuş gruplar		
	Nuer Lou	Murle	2006		Organize olmuş gruplar		

Sudan	Bor Dinka	Murle	2007	Devlet dışı	Organize olmuş gruplar	İkincil		
	Didinga	Toposa	2007					
	Habaniya	Falata	2007					
	Rizeigat Abbala	Terjam	2007					
			2009					
Togo	Togo	Askeri hizip (Gnassingbe Eyadama'ya sadık güçler)	1991	İç	Hükümet	İkincil	Demokratik güçler ve ordu arasında politik çatışma	
Uganda	Uganda, Sudan (2005)	LRA (Lord's Resistance Army)	1991, 1994-98, 2000-06	İç	Uluslararasılaşmış iç: 2005	Hükümet	Savaş: 1996, 2002, 2004 İkincil: Diğer yıllarda	Çok etnik yapılı kara devleti Uganda 1971'den itibaren istikrarsızdır. Sivil ve asker yöneticiler arasında rekabet ve güç savaşı yaşandı.
		UPA (Uganda People's Army)	1991-92					
		ADF (Alliance of Democratic Forces)	1996-2002, 2007					
		WNBF (West Nile Bank Front)	1996					
		UNRF II (Uganda National Rescue Front II)	1997					

Uganda	Arrow Boys	LRA (Lord's Resistance Army)	2003	Devlet dışı	Resmen organize olmuş gruplar	İkincil	Karamoja'nın kuzeydoğu bölgesinde gruplar arasında büyük ölçekli büyükbaş hayvan hırsızlığı.
	Bokora Karimojong	Pian Karimojong	2003		Organize olmuş gruplar		
	Bokora Karimojong	Jie Karimojong	2003- 2007				
	Pian Karimojong	Pokot	2003				
	Pokot	Sabiny	2003				

Kaynak: Benjamin Petrini, *Violent Conflict Dataset 1991-1998*, Dünya Bankası Sosyal Kalkınma Departmanı, Ocak 2010 (1.Sub-Saharan Africa, 2. Middle East and North Africa (MNA) bölümlerinden derlenmiştir. Arslan'ın notu)

Tanımlar:

Silahlı Çatışma (Armed conflict): Hükümet ve/veya bir bölge ile ilgili olarak taraflardan en az birisinin bir devletin hükümeti olduğu ve iki taraf arasındaki mücadelenin en az 25 ölümlle sonuçlandığı silahlı güç kullanılan uyuşmazlıktır.

Çatışma tipleri:

1.İç Silahlı Çatışma (Internal armed conflict): Bir devletin hükümeti ile bir veya daha fazla iç muhalif grubun, diğer devletlerin karışması olmaksızın sürdürdükleri silahlı çatışma.

2.Uluslararasılaşmış İç Silahlı Çatışma (Internationalized internal armed conflict): Bir devletin hükümeti ile bir veya daha fazla iç muhalif grubun, diğer devletlerin (ikincil taraf olarak) bir veya iki tarafa karıştığı silahlı çatışma.

3.Devlet dışı çatışma (Non-state conflict): Taraflardan hiçbirinin bir devletin hükümeti olmadığı, iki organize silahlı grup arasındaki mücadelenin bir yıl içinde en az 25 ölümlle sonuçlandığı silahlı güç kullanımüdür.

4.Devlet Sistemi Dışındaki Silahlı Çatışma (Extrasystemic armed conflict): Bir devlet ve devlet dışı grup arasında devletin kendi toprakları dışındaki çatışmadır. Hükümet tarafı, devlet sistemi dışındaki bölgenin kontrolünü tekrar ele geçirmek için mücadele ettiğinden, bu çatışmalar bölgesel olarak ifade edilir.

5.Devletlerarası Çatışma (Interstate armed conflict): İki veya daha fazla devlet arasındaki çatışma.

İkincil Çatışma (Minor conflict): Belirtilen yıl içinde 25-999 arasında ölümün olduğu çatışma.

Savaş (War): Belirtilen yıl içinde 1000'den fazla çatışmadan kaynaklanan ölümü ifade etmektedir.

Organizasyon Seviyesi:

1.Resmen Organize Olmuş Gruplar (Formally organized groups): Gruplarının ismini açıklayan, benzer silahlı gruplara karşı silah kullanan hükümet dışı gruplar.

2. Organize Olmuş Gruplar (Organized groups): Gruplarının ismini açıklamayan, benzer silahlı gruplara karşı silah kullanan hükümet dışı gruplar. Şiddet faaliyetleri en azından şunlardan birini karşılamalıdır; a) birbiriyle bağlantılı olaylar arasında açık bir ilişki olmalı, b) şiddetin önceden planladığına ilişkin açık kanıt olmalı.

Kaynak: Benjamin Petrini, *Violent Conflict Dataset 1991-1998*, Dünya Bankası Sosyal Kalkınma Departmanı, Ocak 2010 (Notes, Definitions and References açıklama kutucuklarından derlenmiştir. EK 2 Silahlı Çatışmalara Yönelik Tanımlar ile birlikte incelenmelidir. Arslan'ın notu)

EK 4
AFRİKA'DA DEVAM EDEN ŞİDDETLİ ÇATIŞMALAR (2012)

Ülke	Çatışmanın Adı	Taraflar	Nedeni	Başlangıç Tarihi	Yoğunluk
Angola	2012 (UNITA)	Hükümete karşı UNITA, CASA	Ulusal güç	1975	3
Burundi	2012 (FNL)	Hükümete karşı FPM-Abatabazi, FNL-Ubugabo bunihabwa, FRD-Abanyagi hugu, Agathon Rwasa önderliğindeki FNL	Ulusal güç	2005	3
	2012 (Muhafif gruplar)	Hükümete karşı UPRONA, FRODEBU, CNDD, MSD, ADC-Ikibiri	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç	2006	3
Çad	2012 (İsyancı gruplar)	Hükümete karşı FPR	Ulusal güç, kaynaklar	2005	4
Etiyopya	2012 (ARDUF)	Hükümete karşı ARDUF	Otonomi	1995	3
	2012 (OLF/ Oromiya)	Hükümete karşı OLF	Ayrılık	1973	3

Etiyopya	2012 (ONLF/ Ogaden)	Hükümete karşı ONLF	Ayrılık, Kaynaklar	1984	3
	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı CUD, Medrek, Ginbot 7 ENDP, UDJ, WPDP, EUFF, ARDUF	Toprak, Diğer	2005	3
Fas	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı 20 Şubat Hareketi	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç	2011	3
Fildişi Sahilleri	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı Gbagbo'yu destekleyenler	Ulusal güç	1999	3
Gabon	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı UN, PDJ, UPG, UFC	Ulusal güç	2009	3
Gine	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı UFDG ve diğerleri	Ulusal güç	2006	3
Gine Bissau	2012 (Darbeciler)	Hükümete karşı darbeciler	Ulusal güç	2009	3

Güney Afrika	2012 (Kwazulu-Natal)	IFP-ANC-NFP	Altulusal üstünlük	1990	3
	2012 (Yabancı düşmanları-Göçmenler)	Yabancı düşmanı çeteler göçmenlere karşı	Diğer	2008	3
Güney Sudan	2012 (Etnik şiddet)	Munke-Lou Nuer- Misseriya-Dinka Gok-Dinka Rek-Dinka Bor-Bari-Fartit	Altulusal üstünlük	2008	5
	2012 (Çeşitli militan gruplar)	Hükümete karşı SPLM/A, SSDM, SSDF, SSLA	Sistem/İdeoloji, Kaynaklar	2010	3
Kenya	2012 (Mungiki)	Hükümete karşı Mungiki	Sistem/İdeoloji, Altulusal üstünlük	2002	3
	2012(Etnik şiddet)	Borana-Gabra-Pokot-Yurkana-Meru-Merille-Pegodia-Garne-Orma-Pokomo-Samburu	Altulusal üstünlük, Kaynaklar	1991	4
	2012 (MRC)	Hükümete karşı MRC	Ayrılık	2008	3

Kongo Demokratik Cumhuriyeti	2012 (CNDP/M 23)	Hükümete karşı CNDP/ M23	Altulusal üstünlük, kaynaklar	2004	5
	2012 (FDLR)	Hükümete karşı FDLR	Altulusal üstünlük, Kaynaklar	1997	4
	2012 (Militalar arasında şiddet)	FDLR, Nyatura-Mayi Mayi Cheka, Raia Mutombaki, FDC-APCLS-Mayi Mayi Shotami-M23	Altulusal üstünlük, Kaynaklar	2011	4
	2012 (Huri militaları)	Hükümete karşı FRPI, FPJC, Cogai	Altulusal üstünlük, Kaynaklar	1999	3
	2012 (Mayi-Mayi)	Hükümete karşı Mayi-Mayi grupları	Altulusal üstünlük, Kaynaklar	1997	4
	2012 Kongo Demokratik Cumhuriyeti-Ruanda	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne karşı Ruanda	Kaynaklar, Diğer	2002	3
	Kongo Demokratik Cumhuriyeti (Muhalefet)	Hükümete karşı UPDS ve diğerleri	Ulusal güç	1997	3
Libya	2012 (Federalistler/Cyrenaica)	Cyrenaica Halk Kongresi ve diğer ayrılıkçılara karşı NTC	Otonomi, Sistem/ İdeoloji	2012	3

Libya	2012 (Hizipçi gruplar arasında şiddet)	Warfallah kabilesi-Zwai-Tibu kabilesi-Berberi etnik grupları-Etnik Arap yerleşimciler-El Mashasha kabilesi-al-Fawatra kabilesi ve diğerleri	Altulusal üstünlük, kaynaklar, diğeri	2012	4
	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı muhalefet	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç	2011	4
	2012 (Salafist gruplar)	Hükümete karşı Salafist gruplar	Sistem/İdeoloji	2011	3
Mali	2012 (Darbeciler)	Hükümete karşı CNRDRE	Ulusal güç	2012	3
	2012 (İslami gruplar-MNLA)	MNLA 'ya karşı Ansar al-Din, MUJAD, AQIM	Sistem/İdeoloji, Altulusal üstünlük	2012	4
	2012 (İslami gruplar)	Hükümete karşı AQIM, MUJAD, Ansar al-Din	Ayrılık, Sistem/İdeoloji	2009	4
	2012 (MNLA, Ansar al-Din/Azawad)	Hükümete karşı MNLA, Ansar al-Din	Ayrılık, Sistem/İdeoloji	1989	5
Moritanya	2012 (AQIM)	Hükümete karşı AQIM	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç	2007	3

Nijer	2012 (AQIM, MUJAD)	Hükümete karşı AQIM, MUJAD	Sistem/İdeoloji, Altulusal üstünlük	2009	3
Nijerya	2012 (Boko Haram)	Hükümete karşı Boko Haram	Sistem/İdeoloji	2003	5
	2012 (Hıristiyanlar- Müslümanlar)	Müslüman gruplara karşı Hıristiyan gruplar	Sistem/İdeoloji, Altulusal üstünlük	1960	4
	2012 (Çiftçiler- Hayvancılıkla uğraşanlar)	Çiftçilere karşı hayvancılıkla uğraşanlar	Altulusal üstünlük, Kaynaklar	1960	5
	2012 (Ijaw grupları/ Nijer Delta)	Hükümete karşı MEND, NDLF ve diğerleri)	Altulusal üstünlük, Kaynaklar	1997	3
	2012 (MASSOB, BZM/Biafra)	Hükümete karşı MASSOB		1967	3
	2012 (Kuzeyliler- Güneyliler)	Kuzeylilere karşı güneyliler	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç, Kaynaklar	1960	3
	Orta Afrika Cumhuriyeti	2012 (İsyancı gruplar)	Hükümete karşı APRD, CPJP, CPSK, FDPC, UFDR	Ulusal güç	2005

Ruanda	2012 (Hutu isyancı grupları)	Hükümete karşı FDLR, Mayi-Mayi	Ulusal güç	1990	3
Senegal	2012 (23 Haziran hareketi)	Hükümete karşı 23 Haziran hareketi	Ulusal güç	2011	3
	2012 (MFDL, Casamance)	Hükümete karşı MFDL	Ayrılık	1982	3
Sierra Leone	2012 (APC-SLPP)	SLPP'ye karşı APC	Ulusal güç	2007	3
Somali	2012 (İslami gruplar)	Al Shabaab'a karşı TFG, KDF, ENA	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç	2006	5
	2012 (Puntland-Somaliland)	Puntland Bölgesel Otonomisi'ne karşı Somaliland Bölgesel Yönetimi	Toprak, Altulusal üstünlük	1998	3
	2012 (Somaliland-SSC)	Somaliland'a karşı SSC	Altulusal üstünlük	2009	4
	2012 (Darfur)	SRF,LJM-Sınır muhafızları-Hükümet öncesi militanlar-Hükümet	Altulusal üstünlük, kaynaklar, diğer	2003	5

Sudan	2012 (SPLM/A-Kuzey/Güney Kordofan, Mavi Nil)	SPLM/A-Kuzey, Hükümete karşı	Otonomi	2011	5
	2012 (Sudan-Güney Sudan)	Sudan Güney Sudan'a karşı	Toprak, Kaynaklar	2011	5
Swaziland	2012 (Muhalefet)	PUDEMO,SNUS, SFTM, CASATU, Hükümete karşı	Sistem/İdeoloji, Ulusal Güç	1998	3
Tanzanya	2012 (CUF/ Zanzibar)	CUF'a karşı CCM	Otonomi	1993	3
	2012 (Uamsha)	Hükümete karşı Uamsha	Ayrılık, Sistem/İdeoloji	2010	3
Togo	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı muhalefet	Ulusal güç	2002	3
	2012 (AQIM)	Hükümete karşı AQIM	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç	2011	3

Tunus	2012 (Muhafif gruplar)	Hükümete karşı muhafif gruplar	Sistem/İdeoloji, Ulusal güç	2010	3
Uganda	2012 (ADF/NALU)	Hükümete karşı ADF, NALU	Altulusal üstünlük, kaynaklar	1987	3
	2012 (LRA)	Hükümete karşı LRA	Altulusal üstünlük	1987	3
	2012 (Muhalefet)	Hükümete karşı muhalefet	Ulusal güç	2001	3
Zimbabve	2012 (MDC-T, MDC-M – ZANU-PF)	Hükümete karşı MDC-T, MDC-M	Ulusal güç	2000	3

Kaynak: Simon Ellerbrock (ed), *Conflict Barometer 2012*, No:21, Heidelberg Institute for International Conflict Research a. V. at the Department of Political Science, University of Heidelberg, Heidelberg 2013, s. 31- 32, 101-102 (Çatışmalar, tarafların kullandıkları silahlar (hafif silahlar, ağır silahlar); analizde görevlendirilen personel sayısı; çatışmalarda verilen kayıplar; tahrip sayısı (sivil halk, alt yapı, ekonomik ve kültürel olarak); göç etmek zorunda kalan insanlar dikkate alınarak değerlendirilmektedir.(Conflict Barometer 2012, No:21, s.120-121'den yararlanılarak derlenmiştir-Arslan'ın notu)

Metodoloji

Yoğunluk Seviyesi	Terminoloji	Şiddet seviyesi	Yoğunluk sınıfı
1	Tartışma	Şiddetli olmayan çatışma	Düşük yoğunluk
2	Şiddetli olmayan kriz	Şiddetli olmayan çatışma	Düşük yoğunluk
3	Şiddetli kriz	Şiddetli çatışma	Orta yoğunluk
4	Sınırlı savaş	Şiddetli çatışma	Yüksek yoğunluk
5	Savaş	Şiddetli çatışma	Yüksek yoğunluk

EK 5
AFRİKA BİRLİĞİ'NE ÜYE DEVLETLER

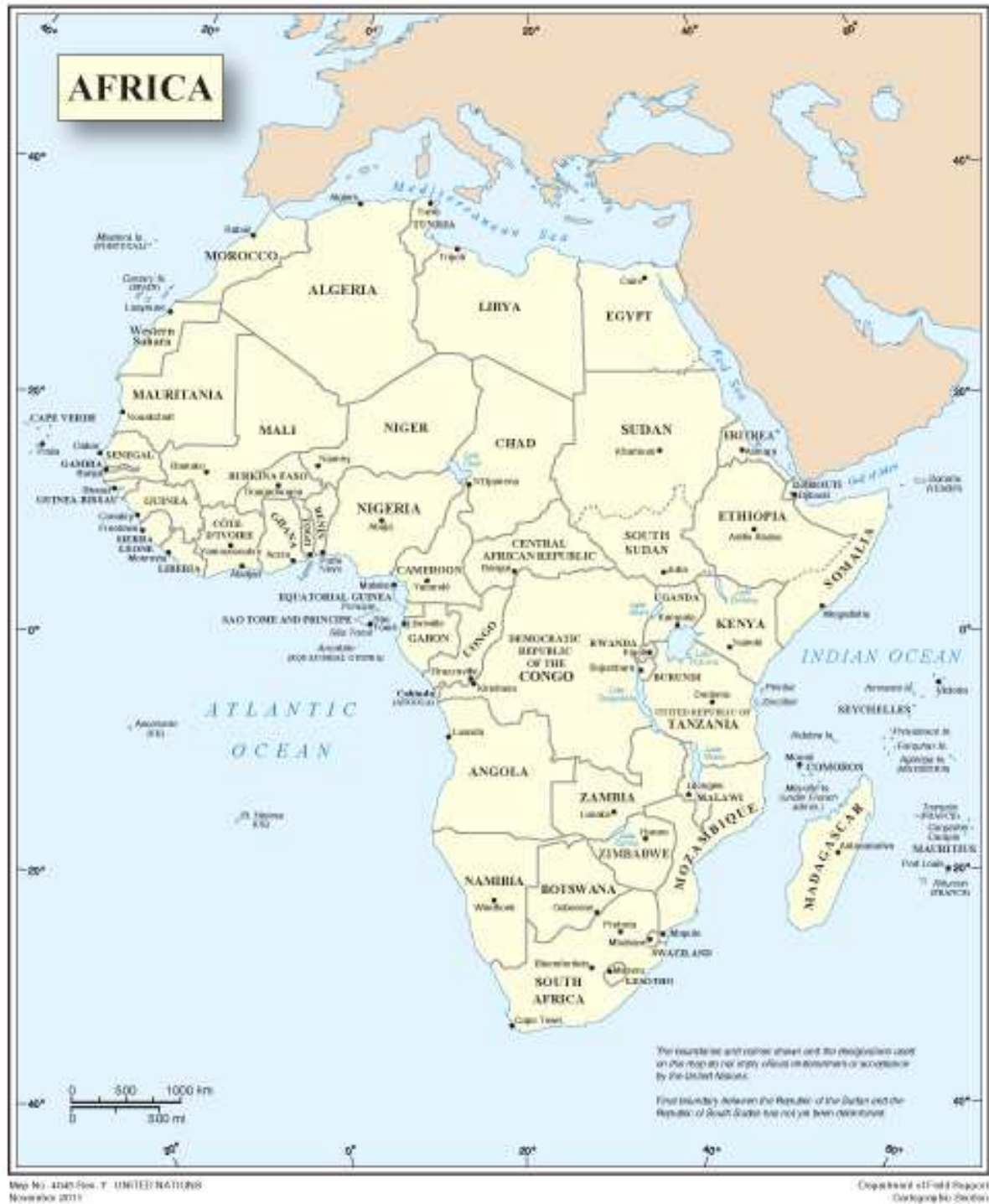
Devlet	Başkenti	Bağımsızlık Tarihi
Angola Cumhuriyeti	Luanda	11.11.1975
Benin Cumhuriyeti	Porto-Novo	1.8.1960
Botswana Cumhuriyeti	Gaborone	30.9.1966
Burkina Faso	Ouagadougou	5.8.1960
Burundi Cumhuriyeti	Bujumbura	1.7.1962
Cape Verde Cumhuriyeti	Praia	5.7.1975
Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti	Cezayir	5.7.1962
Cibuti Cumhuriyeti	Cibuti	27.6.1977
Çad Cumhuriyeti	N'Djamena	11.8.1960
Ekvator Ginesi Cumhuriyeti	Malabo	12.10.1968
Eritre Devleti	Asmara	24.5.1993
Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti	Addis Ababa	
Fildişi Sahilleri Cumhuriyeti	Yamoussoukro	7.8.1960
Gabon Cumhuriyeti	Libreville	17.8.1960
Gambiya Cumhuriyeti	Banjul	18.2.1965
Gana Cumhuriyeti	Accra	16.3.1957
Gine Bissau Cumhuriyeti	Bissau	24.9.1973
Gine Cumhuriyeti	Conakry	2.10.1958
Güney Afrika Cumhuriyeti	Pretoria (Yürütme), Bloemfontein (Adli), Cape Town (Yasama)	
Güney Sudan Cumhuriyeti	Juba	9.7.2011

Kamerun Cumhuriyeti	Yaounde	1.1.1960
Komorlar Birliği	Moroni	6.7.1975
Kongo Cumhuriyeti	Brazzaville	15.8.1960
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Kinshasa	30.6.1960
Mısır Arap Cumhuriyeti	Kahire	
Kenya Cumhuriyeti	Nairobi	12.12.1963
Lesotho Krallığı	Maseru	4.10.1966
Liberya Cumhuriyeti	Monrovia	
Libya	Tripoli	
Madagaskar Cumhuriyeti	Antananarivo	26.6.1960
Malawi Cumhuriyeti	Lilongwe	6.7.1964
Mali Cumhuriyeti	Bamako	22.9.1960
Mauritus Cumhuriyeti	Port Louis	12.3.1968
Moritanya Cumhuriyeti	Nouakchott	28.11.1960
Mozambik Cumhuriyeti	Maputo	25.6.1975
Orta Afrika Cumhuriyeti	Bangui	
Namibya Cumhuriyeti	Windhoek	21.3.1990
Nijer Cumhuriyeti	Niamey	3.8.1960
Nijerya Cumhuriyeti	Abuja	1.10.1960
Ruanda Cumhuriyeti	Kigali	1.7.1962
Sahra Demokratik Arap Cumhuriyeti	Aauin	27.2.1976
Sao Tome ve Principe Demokratik Cumhuriyeti	Sao Tome	12.7.1975
Senegal Cumhuriyeti	Dakar	20.6.1960
Seyşel Cumhuriyeti	Victoria	29.6.1976
Sierra Leone Cumhuriyeti	Freetown	27.4.1961

Somali Cumhuriyeti	Mogadişu	1.7.1960
Sudan Cumhuriyeti	Hartum	1.1.1956
Swaziland Krallığı	Lobamba (Kraliyet ve Yasama), Mbabane (İdari)	6.9.1968
Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti	Dar es Salaam (Geleneksel Başkent), Dodoma (Meclisin bulunduğu bölge)	9.12.1961
Togo Cumhuriyeti	Lome	27.4.1960
Tunus Cumhuriyeti	Tunus	20.3.1956
Uganda Cumhuriyeti	Kampala	9.10.1962
Zambiya Cumhuriyeti	Lusaka	24.10.1964
Zimbabwe Cumhuriyeti	Harare	18.11.1980

Kaynak: “Member States” <http://au.int/en/member_states/countryprofiles>

EK 6 AFRİKA HARİTASI

Kaynak: “Map No. 4045 Rev. 7”, UNITED NATIONS, November 2011.
<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/africa.pdf>